
LINGUISTICA LETTICA

LATVIEŠU VALODAS INSTITŪTA ŽURNĀLS

2008

RĪGA

18

Dibinātājs

LU Latviešu valodas institūts
Reģistrācijas apliecība Nr. 90002118365

Redakcijas kolēģija

Laimute BALODE, Andrejs BANKAVS,
Ojārs BUŠS, Ina DRUVIETE, Aksels HOLVUTS,
Ilga JANSONE (atbildīgā redaktore),
Baiba KANGERE, Daina NĪTIŅA,
Agris TIMUŠKA, Jānis VALDMANIS,
Andrejs VEISBERGS

Numura redaktori

Daina NĪTIŅA, Ojārs BUŠS

Redakcijas adrese

Akadēmijas lauk. 1, 902. kab., Rīga, LV-1050
Tālr. 67227696, fakss 67227696, e-pasts: latv@lza.lv

ISSN 1407 – 1932

© LU Latviešu valodas institūts, 2008

SATURS

Daina NĪTIŅA. Dažas «Latviešu valodas gramatikas» sagatavošanas problēmas.....	5
Gunta SMILTNIECE. Kopdzimtes lietvārdi latviešu valodā.....	15
Kornēlija POKROTNIECE. Divdabji G. Manceļa sprediķu grāmatā. I.....	27
Valentīna SKUJIŅA. Vārds valodas sistēmā un tekstā.....	39
Brigita BUŠMANE. Leksēmas <i>aita</i> un <i>avs</i> latviešu valodā..	47
Imants ŠMIDEBERGS. Par priedēkļverbu semantikas atspoguļojumu «Latviešu izlokšņu vārdnīcā».....	63
Imants ŠMIDEBERGS. Verbi ar priedēkli <i>aiz-</i> literārās valodas skaidrojošajās vārdnīcās.....	69
Laimute BALODE, Ojārs BUŠS. Latvijas urbanonīmija 20. gadsimtā: daži semantiski, sociolingvistiski un psiholingvistiski aspekti.....	75
Dite LIEPA. Cīņa par valsts valodas statusa piešķiršanu latviešu valodai (1987–1989).....	88
Ojārs SPĀRĪTIS. Mākslas vēsturnieka skats uz Latvijas epigrāfiju.....	103
Andrejs VEISBERGS. Zudusī dihotomija: valoda un tulkojumvaloda.....	125
Ansis Ataols BĒRZIŅŠ, Juris GRIGORJEVS. Latviešu izloksnēs sastopamo fonēmu telpa.....	140

HRONIKA

Onomastu ceļi ved uz Romu (<i>O. Bušs</i>).....	155
Iespaidi 23. Starptautiskajā onomastikas kongresā Toronto, Kanādā (<i>R. Siliņa-Piņķe, O. Bušs</i>).....	159
Letonikas gadā – arī par valodas praksi (<i>L. Piete</i>).....	163

APSVEICAM!

Talants (<i>O. Bušs</i>).....	168
Ārijai Ozolai – 80 (<i>I. Zuicena</i>).....	170

IN MEMORIAM

Guna Eglīte (21.08.1943.–30.11.2008.).....	173
--	-----

VALODNIECĪBAS BIBLIOGRĀFIJA (<i>I. Migla</i>).....	175
ZIŅAS PAR AUTORIEM.....	238

Daina NĪTIŅA

DAŽAS LATVIEŠU VALODAS GRAMATIKAS SAGATAVOŠANAS PROBLĒMAS

«Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikas» pirmā daļa tika publicēta tālajā 1959. gadā, un mēs tuvojamies šā kapitālā izdevuma 50 gadu jubilejai. Tāpēc par aktuālu latviešu valodnieku uzdevumu, pat pienākumu uzskatāma jaunas latviešu valodas akadēmiskās gramatikas sagatavošana.

Vežums, lai arī lēnām, tomēr sāk kustēties no vietas. Tiek veidota darba grupa, apspriesta un precizēta latviešu valodas gramatikas izstrādes koncepcija un prospekts. Lai vedamo sarūpētu un tas laimīgi nonāktu galā, neiebrauktu grāvī vai neapgāztos, nepieciešami vairāki, pat daudzi labvēlīgi faktori, veiksmē un laimīgas sakrītības, kā arī gramatikas autoru sadarbība un vienotība, jo ir jāpanāk vienošanās par daudziem kā teorētiski, tā praktiski risināmiem jautājumiem.

***

Vārds pastāv kā leksiskās un gramatiskās nozīmes vienība, kas izpaužas gramatiskās semantikas vai gramatikas un leksiskās semantikas saistībā un daudzveidīgās attieksmēs. Gramatikas un leksiskās semantikas ciešo saistību apliecina daudzi tādi gadījumi, kad gramatiskām struktūrām, kategorijām un formām piemīt leksiski ierobežojumi, to veidošanu un funkcionēšanu iespaido leksiski semantiski faktori, piemēram: vokatīvs un uzrunas konstrukcijas, lietvārda skaitļa un dzimtes kategorijas izpausmes, vienpersonas vai bezpersonas darbības vārdi u. c. (Kalnača 2000)

DZIMTES KATEGORIJA

Gramatisko likumu, latviešu valodas tradīciju un leksiskās semantikas attieksmes, to spaiids un savstarpējā ietekme, dažādu faktoru darbība, sadarbība vai pret darbība izpaužas kā lietvārdu dzimtes kategorijas realizācijā, tā faktā, ka latviešu valodā dažkārt netiek šķirts dzimums un līdz ar to vērojama formas un satura nesaskaņa, to nesaderība. Dzīvu būtņu nosaukumu gramatiskā dzimte latviešu valodā saistās ar denotāta jeb apzīmējamā piederību pie vīrišķās vai sievišķās kārtas, pie vīriešu vai sieviešu dzimuma: *vīrs, sieva, māte, tēvs; palīgs, palīdzē, direktors,*

direktore; gailis, vista u. c., piemēram: *Izraēlas kareives raud, sākoties evakuācijas operācijai* [...] (Diena 2005); *Zilajos kalnos senseņos laikos mituši milzis un milzene, kuri sanaidojušies* [...] (Diena 2006).

Arī gadījumos, kad dzimums gramatiski parasti vai tradicionāli netiek šķirts (piemēram, sīku dzīvnieku un citu radījumu nosaukumi), sastopami reti lietoti vai inoatīvi darinājumi, piemēram: *pūce – pūču tētis, pūcis* (dzirdēts Latvijas Radio 2006); *žurka – Bet žurks nesen kļuva par atraitni* [...] *Nu žurku puika ir skumīgs* [...] (M. Freimanis); *ķirzaka – ķirzaks pašā spēku plaukumā meklē sievu* (Interneta ziņas 2005).

Leksiskās semantikas spaidis vai vēlme izteikties ekspresīvi vērojama gadījumos, kad, piemēram, no sieviešu dzimtes sugasvārdiem tiek veidotas vīriešu dzimtes formas, lai tās atbilstu vīriešu dzimuma personām, piemēram: *zvaigzne – zvaigznis: Skaidrs, zvaigznes dara, kā grib, bet ko tad jaunie zvaigznīši?* (E. Veidmane / Vakara Ziņas 2005); *Seksa zvaigznis un viņa draugs* (Vakara Ziņas 2005).

Ja morfoloģiskā paradigma nesaskan pilnībā ar leksisko semantiku, atbilstība izpaužas vienskaitļa datīvā, piemēram: *puika – puikam, Janka – Jankam*. Šis princips realizējas ne tikai kopdzimtes vārdu, bet arī kopdzimtes uzvārdu sistēmā, piemēram: *Pēteris Liepa – Pēterim Liepam, Ieva Liepa – Ievai Liepai*. Ja atbilstošais sugasvārds formāli ir vīriešu dzimtes lietvārds, latviešu valodā ieviests likums tam veidot sieviešu dzimtes formas sieviešu kārtas personu apzīmēšanai, proti, pastāv vīriešu un sieviešu dzimuma uzvārdu pāri, piemēram: *Jānis Karavīrs – Anna Karavīra* vai *Karavīre*.

Tā kā uzvārda formas atšķirība pēc dzimuma var sagādāt neērtības personas identificēšanai dokumentos, neatbilst ģimenes tradīcijām vai arī ir neērta vai pārprotama pēc formas (piemēram, *Marta Vilka – Marta vilka žagarus, Karavīra Anna*), neapmierināto vidū pastāv uzskats vai jautājums, kāpēc uzvārda nominatīvu nedrīkst uzskatīt par nemainīgu formu, dzimtes atšķirības realizējot datīvā vai pēc vajadzības citos locījumos.

Jāpiekrīt tam, ka šādam risinājumam dzimtes kategorijas izpausmēs ir precedents, proti, jau minētie gramatiskās sieviešu dzimtes uzvārdi, kurus nepārveido vīriešu dzimtē, piemēram: *Zaiga Egle* un *Ivars Egle*, nevis *Eglis*. Zīmīgi ir tas, ka, runājot par ģimeni, tiek izmantotas sākotnējā uzvārda daudzskaitļa formas, piemēram: *Aina un Jānis Bērziņi, Pēteris un Kristīne Liepiņi, Rasma un Ēriks Priedes, Mīli sveicam zeltkāzniekus Vilmu un Paulu Kalniņus*. Tātad daudz rūpju sagādā kā valodas sistēmas pretrunas un izņēmumi, tā valodnieku radītās sistēmas nepilnības.

Valodnieku pūliņus izveidot latviešu valodā stabilu vīriešu un sieviešu uzvārdu sistēmu ir kavējis savulaik Saeimas pieņemtais likums (Likums 1927), kas noteica, ka oficiālos dokumentos (pasēs) arī sieviešu uzvārdi rakstāmi ar vīriešu dzimtes galotni, piemēram: *Anna Kreilis*. Taču, kā Čikāgas latviešu valodas pulciņa izdevumā «Vēstis» (Vēstis 5, 4; Vēstis 7, 3) norāda Aleksis Kalniņš, izņemot pases, citur valsts likums sievietēm neliedza rakstīt savu uzvārdu ar sieviešu dzimtes galotni, turklāt latviešu valodas likums, precīzāk laikiem būtu teikt – valodnieku definētais likums, liek to darīt.

Lai arī dažiem valodas lietotājiem valodnieku ieteikumi šķiet nepieņemami un viņi tos ignorē (piemēram: *Baiba Rubess par to, kas īpašs latviešos* (Delfi 2008)), uzvārdu lietošanas noteikumi kopš pagājušā gadsimta 30. gadiem līdz mūsdienām latviešu valodā pamatos ir nostiprinājušies un tie tagad tiek ievēroti, arī izsniedzot pases (Noteikumi 1996).

Vispārīgā profesijas vai amata nozīmē, ja nav saistības ar konkrētu personu, piemēram, amata pienākumu aprakstos un citos gadījumos, parasti tiek izmantotas vīriešu dzimtes formas, piemēram: *tiek izsludināts konkurss uz direktora amatu*. Taču šāda pieeja var radīt problēmas sludinājumos, jo var domāt, ka amatam meklē noteikta dzimuma, t. i., vīriešu kārtas pārstāvi. Lai izvairītos no šādiem pārpratumiem, mēdz minēt abu dzimšu formas: *nosacījumi pretendentiem / -ēm* vai *pretendentiem / pretendētēm*.

Lietojot vīriešu dzimtes vārdus, piemēram, funkcionālos vārdus, darbošanās jomas, sugu vai noteikta attīstības posma, kādas abstrahētas pazīmes, vispārīga statusa apzīmējumus (*cilvēks, dzīvnieks, bērns, zīdāinis, mazulis; indivīds, ģēnijs, elks, guru, upuris, maniaks, līķis, spoks* u. tml.) vispārīgā nozīmē, saskaramies ne tikai ar lingvistisku fenomenu – šī parādība saistīta arī ar tādām ekstralingvistiskām problēmām kā dzimumu līdztiesība, politikorektums, seksisms vai dzimumneitrāla valodas izteiksme (Veisbergs 1999; Strelēvica 2004).

Vispārīgās nozīmes izteiksme, kas tradicionāli bieži vien, tomēr ne vienmēr (salīdzināsim, piemēram, kopības vārdus *ļaudis, tauta, bars, saime*) saistīta ar vīriešu gramatisko dzimti, ir veidojusies abstraktās domāšanas un valodas attīstības gaitā. Tāpēc atteikšanās no tās dzimumu līdztiesības vai pārspīlēta politikorektuma dēļ noved pie neveiklas, neērtas un neekonomiskas izteiksmes, kas, šo atteikšanos konsekventi realizējot, jo sevišķi būtu pamanāma tāda gramatiskā tipa valodā kā

latviešu valoda. Vispārīgie sugas vai funkcionālie apzīmējumi valodā un teksta izveidē ir ļoti noderīgi, jo izsaka vispārīgu nozīmi, ko sevī ietver un konkretizē daudzi citi vārdi: *cilvēks – vīrs, sieva, māte, tēvs, meita, dēls* utt. vai arī: *koks – bērzs, liepa, ozols, apse, osis, priede* u. c.

Joprojām sastopami profesiju, amatu, kādas vispārīgas lomas, raksturojuma vai citi līdzīgi nosaukumi (*izlūks, karavīrs, valstsvīrs* u. c.), kurus nemēdz lietot sieviešu dzimtes formā, piemēram: *pilsētas mērs, ciniska un cietsirdīga sievietē* (TV Diena 2006) vai arī: *upuris – viņa ir kārtējais upuris*. Dažkārt vīriešu dzimtes formā tiek lietoti arī jauni vai tādi vārdi, kuru sieviešu dzimtes formu izmantošana grūtības nerada, piemēram: «*MTV Latvija*» *vidžejis Žanete Skarule* (Privātā Dzīve 2008). Taču paralēli tradicionālajam *malacis* tiek lietots sieviešu dzimtes apzīmējums *malace* (LVV 2006, 619): *malaces, meitenes* (G. Repše).

Ir arī pretēji gadījumi – gramatiski vai pat leksiski semantiski sieviešu dzimtes vārdi, kurus attiecina ne vien uz sieviešu, bet arī vīriešu kārtas pārstāvjiem: *simpātija – viņš ir mana sena simpātija* (LVV 2006, 994), *reklāmas aģentūras simpātija ir Lauris Reiniks* (LTV1 2008); *persona – viņš ir ievērojama persona, amatpersona, Jānis Kļaviņš, fizikālās terapijas māsa*. Taču paralēli parastajam vārdam *aukle* (LVV 2006, 144) tiek lietots apzīmējums *auklis*; tas fiksēts arī Latvijas Republikas profesiju klasifikatorā un citos avotos. Piemēram: *Jauno talantu auklis* (virsraksts avīzē «Diena» 1997). *Vaiņodes internātskolas nakts auklis* (Diena 2006).

Atkāpes no gramatikas un leksiskās semantikas saistītas ar stilistisko vai emocionālo ekspresivitāti, ar vēlēšanos paust kādu attieksmi, izteikt konotatīvas nozīmes: *palaidnīgs skuķis, meitēns, meitēntiņš, sievieši, sieviet(i)s, meitieši, meitiet(i)s* u. c., piemēram: *Vienīgais meitēns skolās laižams, ne siena vēlā sviedrējams* (I. Indrāne); [...] *pašam tāds sieviets mājās, ka prieks acis pamieļot* (A. Neiburga).

Emocionāli ekspresīvi atvasinājumi un jaundarinājumi vērojami izteikumos par dzīvniekiem, mājas mīļuliem: *sunene, sunīte, sunenīte, taksīte, taksenīte, suņpuika, dzeltenais suņvīrs, suņjaunkundzes, seskene, seskenīte* (no sludinājumiem) u. c., piemēram: *Tomēr visvairāk laika pāiet ar sunenīti Pepi* (M. Freimanis); *ķirzakpuisim vajag draudzeni* (Interneta ziņas 2005); [...] *seskenes ir neatkarīgākas un ne tik piemīļīgas kā sesku puīši. Ar dāmītēm ir vēl kāda problēma* (žurnāls «Māja» 2007).

Kā liecina atvasinājumi, nereti tīkamāks vārds ir *suns*, nevis *kuce, kucīte*, kas arī, šķiet, izriet no šo vārdu emocionāli ekspresīvā jeb ko-

notatīvā aspekta, piemēram: *esot laba, sirsnīga sune* (sludinājums); *Marlēna iekaucās kā ievainota sunene* (E. Mārtuža).

Lietvārdu dzimte, kas attiecībā uz dažādiem cilvēku un citu dzīvu radību apzīmējumiem izpaužas kā leksiski gramatiska kategorija, savās vispārīgās aprisēs atbilst latviešu valodas likumiem un tradīcijām. Taču valoda, kā zināms, nav slēgta, bet atvērta un dinamiska sistēma, turklāt ļoti sarežģīta sistēma, proti, dažādu apakšsistēmu kopums jeb sistēmu sistēma. Tās pastāvēšana un izpausme dzīvajā procesā, valodas lietojumā jeb runā ir dažādu likumu darbība, sadarbība un pretdarbība.

SKAITĻA KATEGORIJA

Skaitļa kategorijas gramatiskās izpausmes latviešu valodas lietvārdu sistēmā saistītas ne tikai ar apzīmējamo objektu kvantitāti, bet arī kvalitāti, ar vārdu leksiski semantiskās sistēmas attīstību un citvalodu ietekmi.

Leksiski semantiskas atšķirības ir pamatā vārdu robežu noteikšanai, proti, tieši leksiskās semantikas atšķirību pēc vienskaitļa un daudzskaitļa formas var tikt atzītas par patstāvīgiem vārdiem un vārdnīcās aplūkotas atsevišķos šķirķļos, piemēram: *svars* un *svari* (LVV 2006, 1058). Šajā gadījumā problēma nonāk leksikogrāfu kompetencē, kas nodarbojas ar skaitli nevis kā gramatisku, bet leksisku kategoriju.

Taču ne vienmēr vienskaitļa un daudzskaitļa leksiskās nozīmes atšķirības liecina par dažādiem vārdiem, tās var būt polisēmiska vārda semantiskās struktūras sastāvdaļas, resp., var diskutēt par skaitli kā leksiski gramatisku kategoriju, piemēram:

- *biezums* (vsk. – vispārināta īpašība) – *miglas, dūmu biežums* un *biežumi* (dsk. – daļiņu kopums) – *kafijas, tējas biežumi* (LVV 2006, 170);
- *lietus ūdens, dzeramais ūdens*, taču *palu ūdeņi* (LVV 2006, 1118). *Jau kopš bērniņas esmu pie ūdeņiem* (Pasta Avīze 2005);
- *mainīt savas domas*, tomēr arī: *prātā iešāvās laba doma* (LVV 2006, 252). *Tāpat vien pavārtos, bez domas kādas* (A. Neiburga).

Tātad lietvārdu skaitļa vārdformas var funkcionēt gan kā atsevišķu vārdu, gan vārda nozīmju gramatisks diferencēšanas paņēmieni.

Latviešu valodā ir vārdi – vienskaitlinieki, kurus parasti vai tradicionāli pieņemts lietot vienskaitlī: *attīstība, labums, piepūle, sviests* u. c. Taču kādās specifiskās, stilistiski vai emocionāli ekspresīvās nozīmēs

vai to niansēs, proti, semantisku apsvērumu dēļ, vienskaitlinieki dažkārt sastopami daudzskaitlī. Starp šiem gadījumiem ir gan tādi, kuri valodnieciskajā literatūrā ir akceptēti, piemēram: *labumi, maksāšanas, realitātes, kultūras, dažādi sviesti* (MLLVG 1959, 385–386), gan tādi, kuri atzīti par nevēlamiem, latviešu valodas garam un normām neatbilstošiem (Strazdiņa 1970–1971; Riekstiņa 1980).

Vai nu aiz nepieciešamības izteikt kādas jaunas nozīmes, meklēt precīzāku izteiksmi, vai saistībā ar citvalodu tekstiem un to vārdu lietojuma tradīciju tajos dažreiz arī terminoloģijas ietekmē vienskaitlinieku lietošana daudzskaitlī kļuvusi par aktuālu mūsdienu parādību. Daži no šādiem vārdiem un to daudzskaitļa formas uzskatāmas par modes lietu, piemēram, **risks** – **riski**: *starptautiskās sistēmas attīstības riski, kompromisa riski, nākotnes riski, risku prognozēšana, risku analīze, profilaktiski līdzekļi risku samazināšanai*. Bieži daudzskaitļa formā tiek lietoti modes vārdi *izaicinājums, apdraudējums: jauni netradicionāli izaicinājumi, sadurties ar sarežģītiem izaicinājumiem, drošības apdraudējumi un riski, izdzīvošanas apdraudējumi*.

Dzīva, tārad lietojumā pastāvoša valoda mainās, un pārmaiņas ir valodas dzīvības un attīstības avots. Tāpēc arī visas tradicionāli neierastas daudzskaitļa formas nav pār vienu kārti metamas, jo, piemēram, mūsu nemierīgajā laikmetā var būt dažādi riski un izaicinājumi. Tā, «Latviešu valodas vārdnīcā» (2006, 46) norādīts uz vārda *aktualitāte* divām nozīmēm un lietošanu vienskaitlī (vispārīgā nozīmē) un daudzskaitlī (konkretizētā nozīmē): *problēmas aktualitāte, apspriest dienas aktualitātes*.

Tomēr, kā vairākkārt norādīts valodnieciskajā literatūrā (Strazdiņa 1970–1971; Riekstiņa 1980; Baldunčiks 2005), latviešu valodas tradīcijām, gramatikas un semantikas likumiem un valodas izjūtai neatbilstošs lietvārdu daudzskaitļa lietojums liecina par nepietiekamu valodas prasmi, par nemākulību izteikt domu un veidot tekstu, piemēram:

[..] *palīdz ārpolitikā iesaistītajām amatpersonām noteikt prioritātes un stratēģijas* [...] (Diena 2006) (var būt *prioritāte un prioritātes*, taču laikam gan ir loģiski, ka stratēģija ir viena – par to nedaudz citādā interpretējumā: Baldunčiks 2005, 7, 8);

Cilvēku dzīvības aviokatastrofā [...] *Ja jāizvēlas starp dzīvībām un naudu, es izvēlos dzīvības* (Neatkarīgā 2007).

Domājams, ka dzīvība ir viena, tāpat kā arī nākotne ir viena. Tāpēc par kuriozu (bet varbūt tāds arī bijis autora mērķis?) uzskatāms šāds darba piedāvājuma reklāmas teksts:

Dažas nākotnes ir skaistas. Dažas – biedējošas. Ir nākotnes – rožainas, drūmas vai varbūt miglainas. Ir nākotnes, kas daudz sola, bet maz dod. Bet mūsējā... Jā, mēs nesakām, ka mūsu piedāvātā ir viscaur no zelta ar briljantiem. Bet tā ir mierīga, gaiša un ļoti, ļoti droša.

Laikam jāņem vērā tas, ka atšķirībā no latviešu valodas, kurā vārds *nākotne* atzīts par vienskaitlinieku (LVV 2006, 669), angļu valodā noteiktos kontekstos iespējama kā vienskaitļa forma *future*, tā arī daudzskaitlis *futures* (Jaunā vārdnīca 2000, 421). Latviešu valodā neierastas lietvārdu daudzskaitļa formas bieži ir tieši tulkojumi no angļu vai kādas citas valodas vai mēģinājumi rast citvalodu tekstiem pēc iespējas tuvāku un adekvātāku izteiksmi (Baldunčiks 2005; Šcucka 2007).

Atkāpes no tradicionālā un parastā vērojamas kā vienskaitļa un vienskaitlinieku, tā daudzskaitļa un daudzskaitlinieku lietošanā. Tās raksturīgas:

- 1) poētiskam stilam, piemēram: *rūpes* (dsk.– lietojams daudzskaitlī, LVV 2006, 925) – *rūpe; dubļi – dublis: Es esmu dublis. Paskatīsimies – vai ir kāda vieta, kuru es nespētu piedubļot* (O.Vācietis);
- 2) tekstiem, kas pauž emocionālu ekspresivitāti: *ģenerāldirektoram tomēr akna izrādījās stiprāka* (Neatkarīgā 2007).

Vārda satura vai jēgas maiņa var izraisīt tā formas vai formu sadalījuma maiņu. Tā, arvien vairāk izplatās un nostiprinās tradicionālā daudzskaitlinieka *vecāki* lietošana vienskaitlī: *nevis kāds no vecākiem, jebkuram no vecākiem, bet, piemēram, šī prasība ir izpildāma jebkuram saprātīgam, apzinīgam vecākam; nevar pārņemt vecākam; labi, ka olimpiskās spēles laikus beigsies un dažs labs vecāks vēl paspēs bērniem nopirkt penāli* (TV Diena 2004) u. tml. Šā vārda vienskaitļa lietojums, iespējams, saistās ar to, ka diemžēl arvien biežāk bērnu audzina viens no vecākiem, un vārdam *vecāki* zūd kopuma, pilnas ģimenes jēga, nav vairs divi, bet viens vecāks.

NORMATĪVA GRAMATIKA

Pastāv uzskats, ka akadēmiskā gramatika ir normatīva gramatika. To, ka jaunā latviešu valodas gramatika sniegs atbildes uz daudziem valodas praktiskās lietošanas jautājumiem, laikam gan gaida skolotāji, tekstu rediģētāji un citi valodas lietotāji. Tātad, patīk tas vai ne, normatīvo aspektu gramatikas autori nevarēs nolikt malā un par to nāksies vienoties konceptuāli.

Gramatikai jāsniedz izpratne par literārās valodas vispārīgo normu sistēmu un tās dinamiku, par vispārīgo normu stilistiskiem variantiem un pārmaiņu tempu stilistiskām atšķirībām. Ir jāņem vērā, ka ikdienas runā vērojamas no rakstu valodas standartiem vai paaugstināta stila tradīcijām atšķirīgas gramatisko struktūru izpausmes un pārmaiņu tendences. Kāda cienījama un jauka valodniece mēdza apgalvot, ka viņa tur valodas praksi savās rokās. Tomēr valodas prakse nemaz tik viegli rokās nedodas, tāpēc barga pirksta kratīšana laikam gan nav īsti pareiza vai tālredzīga taktika.

Iespējams, ka normu ievērošanas vai izkoptas valodas prestižu var paaugstināt ar diferencētu pieeju. Tāpat kā ir mājas vai ikdienas un izejamās jeb godu drēbes, arī saziņā ir ikdienas runa un žargons un ir paaugstināta stila valoda: publiska runa un raksti, akadēmiskā rakstīšana.

Tā, par pareizas rakstu valodas vai paaugstināta stila rādītāju, piemēram, uzskatāma prasme šķirt vārdu *vēlēt* ‘balsot’ (*ir jāievēlē direktors*) un *vēlēt* [*laimi*] tagadnes paradigmu, lai arī ikdienas runā šiem vārdiem ir vai nu viena, vai pat sajaukta paradigma: *ir jāievēl direktors, viņš man vēlē laimi*. Prakses spiediena iespaidā abus vārdus perspektīvā, iespējams, sistēmas vienkāršošanas labad locīs vienādi – kā tradicionālās 3. konjugācijas verbus: *vēlu, vēli, vēl*.

Domājams, ka ar ieteikumu un valodas prakses atbilstmi kaut kas nav kārtībā, ja jau valodnieki paši neievēro to, kas atzīts par literārās valodas normu. Tā, tiek norādīts, ka vietniekvārdu *viņš, viņa* ir pareizi attiecināt tikai uz dzīvām būtnēm, tomēr, nemaz nerunājot par citiem valodas lietotājiem, arī pašu valodnieku teksti šim ieteikumam dažkārt neatbilst, piemēram: «*Mūsu valoda un viņas rakstība*» (K. Biezbārdis 1869); *Sevišķi agrākos laikos grāmatu pārspriedēji rūpējās rosīgi par valodas pareizības jautājumu; mūsu laikos diemžēl šo svarīgo jautājumu mazāk ievēro, lai gan viņš tagad tāpat ievērojams, kā agrāk* [...] (K. Mīlenbahs 1909); *Šai «rokas grāmatā valodas skolotājiem» nav aprakstīta latviešu valodas skaņu izruna, kā varētu domāt, spriežot pēc viņas virsraksta* (J. Endzelīns 1912); «*Mūsu valoda, viņas vēsture un pētītāji*» (A. Augstkalns 1934).

Formu svārstību jomā laikam prātīgākais ir nevis uzņemties pravieša lomu, bet iet jau 1959. gada gramatikas un vārdnīcu iemīto ceļu, norādot abas iespējamās formas un pirmo minot izplatītāko vai ieteicamāko, piemēram: *apbrīna, apbrīns* (LVV 2006, 57) vai darbības vārdu formas: *sargā / sarga – saulesbrilles aizsargā acis, māju apsargā nikns suns* (LVV 2006, 35, 79, 957); *pētī / pēta* (LVV 2006, 824); *vēstī /*

vēsta (LVV 2006, 1166) – *Neoficiāli kanāli vēstī* (Diena 2006); *apvelta* / *apveltī*, *veltī* / *velta* – *viņš tam neveltī uzmanību* (LVV 2006, 89, 1162), *īpaša uzmanība jāvelta eksakto zinību mācīšanai* (Diena 2005), *atzinīgus vārdus jaunajam režisoram velta Agnese Zeltiņa* (RV 2008); *appelē* / *appel* (LVV 2006, 75); *aprūs* / *aprūsē* – *mašīnas daļas aprūs, sarūsē* / *sarūs* (LVV 2006, 78, 960) u. c.

Vārdformu svārstība un varianti ir viena no daudzām sarežģītām morfoloģijas nozares problēmām, ar kurām jāastopas lokāmo vārdšķiru aprakstā. Tā, tradicionālā otrā konjugācija, kuru mēdz uzskatīt par vieglāko latviešu valodas darbības vārdu locīšanas tipu, visā savā verbu un to formu kopumā ir ļoti dinamiska. Tas izpaužas gan verbu pāriešanā trešajā konjugācijā un ar to saistītajos formu variantos un svārstībās, gan realizējas otrās konjugācijas verbu sistēmas nepārtrauktā papildināšanā ar jauniem aizguvumiem un atvasinājumiem, piemēram: *administrēt*, *aklimatizēt*, *anestezēt*, *anotēt*, *apgredzenot*, *apzaļumot*, *argumentēt* un daudziem citiem, arī inovatīviem darinājumiem: [...] *kad par kaut ko jābalso, jāprotestē vai jāreferendumē* (Neatkarīgā 2007).

Jaunajā latviešu valodas gramatikā ir jājūt kā modernās lingvistikas, tā arī modernās latviešu valodas elpa. Gramatikai jāsniedz priekšstats par to, kāda pašreiz ir latviešu valoda, un tas nav viegls uzdevums. Akadēmiskajai gramatikai vajadzētu būt labai padomdevējai, kas mudinātu piesargāties no valodas kvalitātei bīstamām parādībām, mācītu nošķirt visiem latviešu valodas stiliem kopējo no tā, kas pieņemams ikdienas runā, bet neiederas rakstos vai paaugstināta stila valodā.

Literatūra

Baldunčiks 2005 – Baldunčiks J. Neparasts daudzskaitlis mūsdienu zinātnes un izglītības valodā // *Valsts valodas komisijas raksti*. 1. sējums. Latviešu valoda – robežu paplašināšana. Rīga: VVK, 2005, 6.–12. lpp.

Jaunā vārdnīca 2000 – *Jaunā latviešu-angļu vārdnīca*. Prof. Andreja Veisberga redakcijā. Rīga: EAI, 2000, 851 lpp.

Kalnača 2000 – Kalnača A. Opozīcija *dzīvs* / *nedzīvs* mūsdienu latviešu valodā // *Linguistica Lettica*, 6. Rīga: LU LVI, 2000, 178.–187. lpp.

Likums 1927 – Likums par vārdu un uzvārdu rakstību dokumentos // *Valdības Vēstnesis*, 1927, Nr. 48.

- LVV 2006 – *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 1211 lpp.
- MLLVG 1959 – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I. Fonētika un morfoloģija*. Rīga: Latvijas PSR ZA Izdevniecība, 1959, 830 lpp.
- Noteikumi 1996 – Ministru kabineta «Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju dokumentos» // *Latvijas Vēstnesis*, 1996, 17.05.
- Riekstiņa 1980 – Riekstiņa R. Uzmācīgais daudzskaitlis // *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 16. laidieni. Rīga: Avots, 1980, 176.–180. lpp.
- Strazdiņa 1970–1971 – Strazdiņa V. Lietvārda daudzskaitlis nevieta // *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 6. laidieni. Rīga: Liesma, 1970, 118.–123. lpp.; turp.: *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 7. laidieni. Rīga: Liesma, 1971, 85.–101. lpp.
- Strelēvica 2004 – Strelēvica D. Par gramatiskajām dzimtēm un politikorektumu latviešu valodas kontekstā // *Linguistica Lettica*. 13. Rīga: LU LVI, 2004, 52.–68. lpp.
- Ščucka 2007 – Ščucka A. Neierastas substantīvu daudzskaitļa formas mūsdienu valodā // *Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*. Rīga: LU LVI, 2007, 67.–69. lpp.
- Veisbergs 1999 – Veisbergs A. Dzimtes kategorija latviešu vārdnīcās // *Linguistica Lettica*. 5. Rīga: LU LVI, 1999, 48.–59. lpp.
- Vēstis 5 – Kalniņš A. Pareizas latviešu valodas labad // *Vēstis. Žurnāls latviešu valodai. Domāsim, runāsim, rakstīsim latviski!* 5. burtn. Chicago, 1981, 3.–11. lpp.
- Vēstis 7 – Kalniņš A. Pareizas, skaidras, bagātas latviešu valodas labad // *Vēstis. Žurnāls latviešu valodai. Domāsim, runāsim, rakstīsim latviski!* 7. burtn. Chicago, 1981, 3.–16. lpp.

Problems of Working on the Latvian Grammar

Summary

The first volume of «The Contemporary Grammar of the Latvian Literary Language» (phonetics and morphology) was published in 1959. As this fundamental work will soon celebrate its 50th anniversary, the most important task and responsibility of the Latvian linguists is to create a modern version of academic grammar of the Latvian language.

This paper deals with gender and number categories of nouns and the implementation of these categories within the Latvian language, i.e. new word form creation. It has been underlined that the academic grammar is the normative grammar that is why the paper presents a survey on the general norm system of the Latvian literary language, as well as discusses its dynamics.

Gunta SMILTNEICE

KOPDZIMTES LIETVĀRDI LATVIEŠU VALODĀ

Latviešu valodā lietvārdiem – dzīvu būtņu apzīmējumiem – dzimtes nošķiršanai tradicionāli vērā ņemami ir divi kritēriji: vārda morfoloģiskā forma un vārda leksiskā nozīme. Lietvārdiem, kas apzīmē vīriešu dzimuma personas, vienskaitļa nominatīvā parasti ir galotnes *-s*, *-is* (*tēvs*, *dēls*, *brālis*), bet uz sieviešu dzimuma personām norāda lietvārdi ar vienskaitļa nominatīva galotnēm *-a*, *-e* (*māsa*, *meita*, *māte*). Arī dažos dzīvnieku un putnu nosaukumos izpaužas šī gramatiskās formas un leksiskās nozīmes atbilstība (*kaza* – *āzis*, *aita* – *auns*, *vista* – *gailis*).

Tomēr šajā likumā ir izņēmumi. Ir grupa lietvārdu, kuriem ir sieviešu dzimtes forma, tātad galotnes *-a* un *-e*, bet leksiskā nozīme ļauj tos attiecināt gan uz sieviešu, gan arī uz vīriešu dzimuma būtnēm. To, kādas dzimtes nozīmē konkrētais vārds ir lietots, var noteikt tikai kontekstā, piemēram, vārdus *auša*, *nekauna*, *nevīža*, *plāpa*, *slepkava*, *tiepša*, *tūļa*, *bende* var attiecināt kā uz sieviešu, tā uz vīriešu dzimuma personām. J. Endzelīns raksta: «.. par vīrieti saka, piem., *tāds bezkauna*, turpretim par sievieti *tāda bezkauna*» (Endzelīns 1951, 413). Šos lietvārdus sauc par **kopdzimtes vārdiem** (Mllvg 1959, 381; VPSV 2007, 194).

Locīšanas sistēmā uz šo lietvārdu dzimtes atšķirībām norāda tikai viena forma – vienskaitļa datīvs; vīriešu dzimtes nozīmē lietotajiem vārdiem ir galotnes *-am*, *-em*, sieviešu dzimtes nozīmē lietotajiem vārdiem – galotnes *-ai*, *-ei*, piemēram: *mazam aušam* – *mazai aušai*, *cietsirdīgam bendem* – *cietsirdīgai bendei*.

Par kopdzimtes lietvārdiem latviešu valodniecībā līdz šim runāts maz. Gramatikās parasti tie ir tikai pieminēti, ļoti īsi raksturota to semantika un locīšanas īpatnības. Bet tieši locīšanas un lietošanas sakarā tie bieži rada neskaidrības valodas praksē, īpaši, kopdzimtes nozīmē lietotie uzvārdi.

ĪSS IESKATS VALODAS VĒSTURĒ

Par to, ka kopdzimtes lietvārdi ir latviešu valodas neatņemama sastāvdaļa kopš seniem laikiem, liecina folklorā. «Latvju dainu» substantīvu rādītājā ir fiksēti lietvārdi *melša*, *negauša*, *nelga*, *plikadīda*, *pluka*

ta, pluska, plāpa, tiepša, žūpa. Folkloras tēlainajā valodā tie ir spilgts izteiksmes līdzeklis, norādot uz dažādām negatīvām cilvēku īpašībām vai netikumiem. Visbiežāk ir peltas vīriešu dzimuma personas, piemēram: *Kroga žūpa, sievas bende, Ne maizītes pelnītājs* (LD 10803); *Jot tas tiepša, tautu dēls, Solīj' vairs negaidīt* (LD 7401); *Vecais brālis, mežu ložņa, Nocērt zaļu ozoliņu* (LD 950₃); *Ai, vācieti, plikadīda, Vai es tava līgaviņa?* (LD 31855).

«Latvju dainu» substantīvu rādītāja materiāli liecina, ka dainās visvairāk lietotais kopdzimtes vārds, šķiet, ir *nelga* – ir fiksēti apmēram 60 šā vārda lietojumi (LD subst. 1994, 456–457). *Nelga* – tas ir slinķis, neprasa, lielbnieks, tukšu solījumu bārstītājs, piemēram: *Ražens bija tēva dēls, Nelga tapa dzīvojot* (LD 10720); *Vai tu, nelga, pats mācēji Cūkai sili pataisīt?* (LD 22595₁₀); *Tautiets, nelga, lieljās, Pieci, seši kumeliņi; Nu atnācu, nu atradu Ar āziem ecējam* (LD 25872₉).

Uz sievieti attiecināto kopdzimtes lietvārdu dainās ir maz, viens no tādiem ir *melša*, piemēram: *Cita melša samelsusi, Ka es rupju dziju vērpu. Klusi, melša, turi muti, Sasitīšu velēdama* (LD 8402₄).

Latviešu rakstu valodas vēsturē kopdzimtes vārdi personu apzīmēšanai lietoti jau kopš tās sākumposma. No 17. gadsimta tie ir fiksēti gan vārdnīcās, gan gramatikās. To autori gan īsti nav varējuši izprast šo lietvārdu semantikas un gramatisko formu kopsakaru, un tādēļ minēto lietvārdu dzimtes noteikšanā un locīšanā parādās dažādas variācijas.

Pirmais šos lietvārdus pieminējis H. Adolfs (Grabis 1955, 113). Viņš atzīmējis, ka dažus lietvārdus ar galotni *-a* lieto gan vīriešu, gan sieviešu dzimtē; ja tos attiecina uz vīrieti, tos loka kā vārdu *vīrs*, ja uz sievieti – kā *sieva*. Locīšanas paradigmas piemēram Adolfs devis salikteni *Allus=Muscha* (*alus muša* ‘alus dzērājs, žūpa’ ME II 673). Atkarībā no tā, uz kāda dzimuma personu vārds attiecināts, atšķirīgās ir gan vienskaitļa ģenitīva, gan datīva formas: vīriešu dzimtes vienskaitļa nom. *Tas Allus=Muscha*, ģen. *Ta Allus=Muscha*, dat. *Tam Allus=Muscham*; sieviešu dzimtes vienskaitļa nom. *Ta Allus=Muscha*, ģen. *Tahs Allus=Muschas*, dat. *Tai Allus=Muschai* (Adolfs 1685, 27). Vēl Adolfs šajā lietvārdu grupā minējis vārdus *nejehga, nesaprascha, negauscha, nerimscha, beskauņa, narra* ‘nerrs’, *utka*.

18. gadsimta plašākajā pētījumā par latviešu valodu – G. F. Stendera gramatikā – par kopdzimtes vārdiem ziņu maz. Deklināciju apskatā gan pie vīriešu dzimtes, gan pie sieviešu dzimtes minēts vārds *slep-kawa*. 4. deklinācijā tas dots kā locījumu paradigmas paraugs līdzās

vārdam *aka* (Stenders 1783, 39; 49). Kā vīriešu un sieviešu dzimtē lietojamus vārdus Stenders minējis *nejehga, nerimsche*.

19. gadsimtā H. Heselberga gramatikā minēti vairāki vārdi, kuri lietojami gan vīriešu, gan sieviešu dzimtē – ar galotni *-a*: *slepkawa, nejehga, nesaprascha*; ar galotni *-e*: *teepsche, grimzche, nerimsche* (Heselbergs 1841, 15, 20).

Pirmo reizi uz vienotu sistēmu šo lietvārdu locīšanā ir norādījis A. Bīlenšteins. Atšķirības ir vienskaitļa datīvā – vīriešu dzimtē ir galotnes *-am, -em*, bet sieviešu dzimtē *-ai, -ei*. A. Bīlenšteins ir izdalījis grupu kopdzimtes vārdu ar galotni *-a*: *slepkawa, nesaprascha, kuhma, lauwa*. Taču daudzskaitlī viņš šos lietvārdu devis kā vīriešu dzimtes (*i*)*o*-celmus – *slepkawi, nesapraschi, lauwi* (Bīlenšteins 1863, 67).

Kopdzimtes lietvārdi un dažādi to formu varianti rodami arī vecajās vārdnīcās. Tiesa gan, šo lietvārdu tajās nav daudz. 17. gadsimta vārdnīcās ir vārdi *nhegauscha, ais=mahrscha* (Manc. 65, 193), *auscha* (Fīr. I 63), *nelga, plukkata, pļahpa* (Fīr. II 15, 84, 85). Gadsimtu gaitā kopdzimtes vārdu klāsts vārdnīcās papildinās. Tā Stendera vārdnīcā bez iepriekš minētajiem ir vēl lietvārdi *ausche, beskauna, gremzcha, nekauna*; Ulmaņa vārdnīcā vēl *balamute, pluska*.

Daži no mūsdienu kopdzimtes vārdiem vārdnīcās lietoti tikai vīriešu dzimtē, piemēram, *ā*-celms *badmira* Manceļa, Langija, Fīrekerā, Stendera un Ulmaņa vārdnīcā lietots *iio*-celma formā dažādos rakstības variantos – *badmiris, badd=mirris, baddu mirris*. Stendera vārdnīcā tikai vīriešu dzimtes formā minēti lietvārdi *ihgnis, melschis, mirlis, plikkadihdis, plukkats* (Stend. 88, 161, 167, 201).

Dažkārt vārdnīcās šie lietvārdi doti divu celmu variantos, piemēram: *plukata – plukats, pļahpa – pļahpis, rihļa – rihlis, zchuhpa – zchuhpis* (Ulm. 207, 203, 225, 241), *slepkawa – slepkaws* (Fīr. II 150; Stend. 275).

Apskatāmo lietvārdu celma formu daudzveidība ir redzama arī dažādu gadsimtu rakstu valodas avotos – tie lietoti gan kā (*i*)*ā*- vai (*i*)*ē*-celmi, gan kā (*i*)*o*- vai *iio*-celmi, piemēram:

.. *kahds beskauna schis jauns kungs essoht* (Braže). *Tahdeem beskauneem tikkai mahcibas wajjaga!* (Braže);

.. *tas irraid slinkis, deenas=zaglis un nejehga* (LGG); .. *gudri ļaudis pasakas isdohmajuschi behrnus un nejehgus peelabbinat* .. (Stenders);

.. *nelgam ja ceesch, kas ne proht kautees* .. (Stenders); *Ne kaunees tohs Nelgus un Ģeķķus pahrmahziht* .. (Bībele);

Bet tas treschajs bij sirdi slepkawa .. (Stenders); *Slapkaws palleek allazch Slapkaws* (Mancelis);

Kur man prahts buhtu tahdam zchuhpam wissas leetas rohka doht .. (Holbergs); *Brandwihna zchuhpis irr ka isdedzis prauls ..* (Diterihs).

Jāatzīmē, ka arī latviešu valodas izloksnēs daudziem kopdzimtes vārdiem ir paralēlformas vīriešu dzimtē, piemēram: *aizmārša // aizmārsis* (ME I 39), *auša // ausis* (ME I 230), *badmira // badmiris* (ME I 284), *balamute // balamutis* (ME I 253), *bezkauna // bezkaunis* (ME I 284), *negauša // negausis* (ME II 713), *plikadīda // plikadīdis* (ME III 343).

Raksturodams kopdzimtes vārdus, J. Endzelīns ir atzīmējis: «Daži no šiem nomeniem izloksnēs dabū vīriešu dzimtes galotnes ..., piem., *varmāks, nejēgs, plukats, slepkavs.*» (Endzelīns 1951, 413)

Lielākā daļa kopdzimtes vārdu ir (*i*)*ā*-celmi. Viens no nedaudzajiem *ē*-celmiem ir lietvārds *bende*, kurš iepriekšējo gadsimtu rakstu valodā ir lietots daudz biežāk nekā mūsdienās. Veco gramatikā autoru uzskati par šā vārda dzimti arī bijuši citādi. Gramatikās parasti ir izdalīta neliela vīriešu dzimtes lietvārdu grupa ar galotni *-e*, tie ir aizgūti vārdi *ārste, vagare, kapteine, superdente*, un to vidū minēts arī lietvārds *bende* (Adolfijs 1685, 30; Stenders 1783, 46; Heselbergs 1841, 20; Bīlenšteins 1863, 75). Locīšanas paradigmā dažās gramatikās redzams *ē*-celma un *o*-celma sajaukums – vienskaitļa nom. *bende*, ģen. *bendes*, dat. *bendam*, akuz. *bandu*; daudzskaitļa nom. *bendes*, ģen. *bandu*, dat. *bendiem*, akuz. *bendus* (Stenders, Heselbergs). A. Bīlenšteins ir norādījis, ka vienskaitļa datīvā šiem lietvārdiem ir galotne *-em* – *ahrstem, waggarem* – un ka šie lietvārdi var būt arī citu celmu formās: *waggaris, benda*.

Vārdnīcās *bende* ir bijis stabils *ē*-celma vārds, parasti minēts vārdu savienojumā *bendes kalps* (Langijs 32; Stend. 20; Ulm. 29; ME II 279). Par vīriešu dzimtes vārdu tas uzskatīts, iespējams, tāpēc, ka vārda tiešā leksiskā nozīme it kā nepieļauj to attiecināt uz sieviešu dzimuma personām, jo vēsturiski *bendes* pienākumus ir veikuši vīrieši. Kopdzimtes nozīmi šis vārds ieguvis tāpēc, ka to var lietot arī plašākā nozīmē – *bende* ir nežēlīgs cilvēks, kas citiem sagādā ciešanas un dara ļaunu (LLVV II 56), tāpat to var attiecināt uz abu dzimumu personām.

KOPDZIMTES LIETVĀRDI MŪSDIENĀS

Valodas attīstības gaitā, protams, ir notikušas pārmaiņas kopdzimtes vārdu lietojumā. To paradigma ir nostabilizējusies, bet daži no

iepriekšminētajiem vārdiem vairs nav aktuāli, piemēram, folklorā tik bieži lietotais *nelga* mūsdienās ne runātajā, ne rakstītajā valodā aktīvi lietots netiek. Arī *bende*, liekas, mūsdienu leksikā manāms paretī.

Mācot morfoloģijas kursu studentiem, arvien nākas pārliecināties, ka daļai jaunatnes kopdzimtes lietvārdi ir diezgan sveši gan to semantikas, gan gramatisko nozīmju un formu dēļ. Tam var būt savs izskaidrojums. Lielākā daļa kopdzimtes vārdu ir personu apzīmējumi, kuriem piemīt stilistiska ekspresija – tie izsaka vairāk vai mazāk negatīvu nozīmi, kas izriet no personu fiziskām vai psihiskām pazīmēm vai to darbības (Mllvg 1959, 381). Mūsdienu jaunatnes leksikā ir daudz citu vārdu šādu nozīmju izteikšanai, un varbūt tāpēc tādi vārdi kā, piemēram, *tiepša*, *tūļa*, *auša*, *nejēga*, *nepraša*, *bezkauna* nav vairs aktuāli. Tā V. Ernstsones un L. Tidriķes pētījums «Jauniešu valoda» rāda, ka, piemēram, ar vārda *nejēga* nozīmi jaunieši lieto vārdus *losis*, *lunis*, *čība*, bet ar vārda *tūļa* nozīmi – *čamma* (Ernstsone, Tidriķe, 139, 161).

Lietvārdu aprakstos dažādās gramatikās kā kopdzimtes piemēri parasti ir minēti tikai nedaudzi vārdi. Spriežot pēc «Latviešu valodas inversās vārdnīcas» materiāliem, mūsdienu latviešu valodā ir ap 60 kopdzimtes vārdu (LVIV 25–84). Taču valodas praksē to varētu būt arī vairāk, jo šo vārdu darināšanā var izpausties indivīda jaunrade, izmantojot tiem raksturīgos modeļus.

No cilmes viedokļa liela daļa šo lietvārdu ir deverbāli atvasinājumi ar sufiksālo galotni *-a*, piemēram: *aušoties* – *auša*, *žūpot* – *žūpa*, *ņirgt* – *ņirga*, *plāpāt* – *plāpa*, *gulšņāt* – *gulšņa*, *ložņāt* – *ložņa*, *tūlāties* – *tūļa*.

Dažkārt šo atvasinājumu saknē ir [j] noteiktā līdzskaņu mija (Mllvg 1959, 60), kas vēl vairāk pastiprina vārda pejoratīvo nozīmes nokrāsu, piemēram: *aizmirst* – *aizmārša*, *gremzties* – *gremža*, *glūnēt* – *glūņa*, *melst* – *melša*, *neprast* – *nepraša*, *snaust* – *snauža*.

Ir arī daži denomināli atvasinājumi ar galotni *-a*: *īgns* – *īgņa*, *kauns* – *bezkauna*, *nekauna*.

Otrs produktīvākais atvasinājuma tips ir vārdi ar izskaņu *-oņa*, kurus arī motivē attiecīgais verbs, piemēram: *blandīties* – *blandoņa*, *dauzīties* – *dauzoņa*, *muldēt* – *muldoņa*, *iztapt* – *iztapoņa*, *plēst* – *plēsoņa*, *plosīties* – *plosoņa*, *tiepties* – *tiepoņa*.

Daži kopdzimtes vārdi ir salikteni. Tie ir stipri attālinājušies no atbilstīgo vārdu savienojumu leksiskās nozīmes un parasti tiek lietoti pārnestā nozīmē, metaforiski raksturojot personas, piemēram: *roklaizā* ‘cilvēks, kas padevīgi darbojas kāda labā, iztop tam, parasti savtīgos

no lūkos, arī aiz bailēm' (LLVV VI, 686); *miegamice* 'cilvēks, kas daudz guļ; pasīvs, neizdarīgs cilvēks' (LLVV VIII, 573); *zaķapastala* 'bailīgs, gļēvs cilvēks' (LLVV VIII 573); *utubunga* 'trūcīgs, arī nicināts cilvēks' (LLVV VIII 99).

Tuvāki motivētā jvārdkopu nozīmēm ir salikteņi *badmira* 'aiz barības trūkuma panīcis, novārdzis cilvēks, arī skops cilvēks' (LLVV II 2); *varmāka* 'cilvēks, kas piespiež citus pakļauties savai gribai' (LLVV VIII 314).

Pēc darināšanas veida šie salikteņi ir dažādi – gan neatvasināti darinājumi ar lietvārda ģenitīvu pirmajā daļā (*zaķapastala*, *miegamice*, *muļķadesa*, *aitasgalva*), gan no verbālām vārdkopām atvasināti salikteņi (*badmira*, *roklaizā*, *varmāka*).

Mūsdienu latviešu valodā, tāpat kā agrāk, lielākā daļa kopdzimtes lietvārdu ir **personu apzīmējumi ar stilistiski ekspresīvu negatīvu leksisko nozīmi**, kurai var būt dažādas nianses – nosodījums, nepatika, izsmiekls, nievājums, nicinājums u. tml. Tie raksturo personas pēc to rakstura, uzvedības, rīcības, kā arī pēc ārējām pazīmēm, piemēram: *aizmārša* 'aizmāršīgs cilvēks' (LLVV I 86); *muļļa* 'gauss, neveikls cilvēks' (LLVV V 290); *melša* 'melis, plāpa' (LLVV V 153); *balamute* 'cilvēks, kas daudz un nepārdomāti, arī nepatiesi runā; plāpa, lielbnieks' (LLVV II 26); *žūpa* 'cilvēks, kas pastāvīgi un pārmērīgi lieto alkoholiskus dzērienus' (LLVV VIII 700); *plukata* – 1) 'ļoti nabadzīgs, skrandainā apģērbā tērpies cilvēks', 2) 'cilvēks, kam nevar uzticēties, cilvēks ar vāju raksturu, gļēvulis' (LLVV VI, 288).

Stilistiskās ekspresijas dēļ šo vārdu lietošanas joma ir visai ierobežota – galvenokārt tie ir sarunvalodas vai vienkāršrunas vārdi, tos lieto arī daiļliteratūrā un publicistikā, piemēram:

Un ligojas koki – bez svārkjiem kā pēdējie žūpas. (Heislars)

Ar uguni šī sieva rikojas kā pēdējā neprašā .. (Kaldupe) *Tā pamazām atsijājās galīgi neprašas no tiem, .. kuri gribēja strādāt.* (KV)

Viņš [mācītājs] kļiedzis, ka viņi ir nevēgas, nekādi tur svētie .. (PDz)
.. visi [cilvēki] ir nevižas .. (Diena)

Kopdzimtes vārdu nozīmi var iegūt sieviešu dzimtes lietvārdi – dzīvnieku nosaukumi, piemēram, *lapsa*, *aita*, *varde*, *žagata*, *cūka*, ja tie tiek attiecināti uz cilvēku. Šādā nozīmē lietotiem vārdiem parasti piemīt spēcīga stilistiskā ekspresija, piemēram:

Kuri visi vīrieši tad ir tie cūkas? (Ieva 2007)

Dažkārt viena lietvārda formas var būt dažādas – tas var būt gan

vīriešu vai sieviešu dzimtes, gan kopdzimtes vārds. Uzskatāms piemērs ir *plēsonis, plēsone, plēsoņa* (LLVV VI₂ 268; LVPPV 620). Šos vārdus var lietot gan tiešā nozīmē, apzīmējot plēsīgu dzīvnieku, gan pārnestā nozīmē, apzīmējot ļoti alkātīgu, mantkārīgu, arī naidīgu cilvēku (LLVV VI₂ 268), piemēram:

Priekšstats par plēsoņām nedrīkst veidoties tikai no filmām, kurās tie parādīti ļoti labestīgi .. (KV) *Mūžīgi badains plēsoņa manī ..* (Vācietis) *Pļāpas ir nekaunīgi plēsoņas.* (Ziedonis)

Ne visiem kopdzimtes vārdiem – personu apzīmējumiem – piemīt stilistiski ekspresīva nozīme, kaut arī šīs personas veic izteikti negatīvas, sabiedrībai nepieņemamas darbības. Tādi ir vārdi *slepkava, bende, varmāka*, kas savā pamatnozīmē nav uzskatāmi par pazemināta stila vārdiem. Kā iepriekš minēts, vārds *bende* mūsdienās tiek lietots reti, toties *slepkava* un *varmāka* ir ļoti bieži sastopami preses valodā. Šo vārdu lietojums acīm redzami atspoguļo šīm personām raksturīgas rīcības un procesu aktualitāti mūsu sabiedrībā, piemēram:

.. lielākajā daļā gadījumu varmāka ir vai nu vīrs, vai tēvs. (Diena) *.. policija atsakās varmākam kā drošības līdzekli piemērot aizliegumu tuvojies.* (Diena)

Tas bija tas slepkava. (KV) *Mūža ieslodzījums mātei – savu bērnu slepkavai.* (Diena)

Ir arī nedaudzi kopdzimtes vārdi – personu apzīmējumi, kuru leksiskā pamatnozīme ir neitrāla. Viens no tādiem ir *paziņa*, piemēram:

.. vecie paziņas .. gribēja mani atkal iesaistīt visādās nelikumībās. (KV) *.. E. Ivanova esot vērsusies pēc palīdzības pie divām paziņām .. Paziņa tomēr nav spējusi palīdzēt.* (Neatkarīgā)

Kopdzimtes nozīme ir vārdam *galva* tādos vārdu savienojumos kā *valsts galva, pilsētas galva, ģimenes galva*, t. i., ‘autoritatīva, vadoša persona; priekšnieks, vadītājs’ (LLVV III 61–62). Šādā nozīmē vārdu *galva* var attiecināt kā uz vīrieti, tā uz sievieti. Pētot šos vārdu savienojumus interneta pārlūkprogrammā *Google*, atklājas interesanta aina – uz sievietēm tie attiecināti visai reti.

Attiecinot šos vārdu savienojumus uz vīrieti, vienskaitļa datīvā ir jālieto galotne *-am*, kā tas kopdzimtes vārdiem nepieciešams, taču šī norma netiek ievērota konsekventi, un minētā interneta programma rāda divējādas datīva formas.

Piemēri ar galotni *-am*:

Un daudzi izteica valsts galvam atbalstu .. (www.multiprese.lv)

Liepājas galvam darbs domē arvien ienesīgāks. (KV) **Ciktāl ģimenes galvam jāgalvo par ģimenes locekļu parādiem?** (www.nordik.lv)

Piemēri ar galotni *-ai*:

.. [nosūtīja] vēstuli Maskavas **pilsētas galvai** Lužkovam .. (www.politika.lv) .. **neatkarīgas valstis, katra ar savu valsts galvu un katram šīs valsts galvai ir jāpieņem savs lēmums** .. (sam.gov.lv)

Apzīmējums **valsts galva** sieviešu dzimtes formā nereti lietots tad, ja to neattiecina uz konkrētu cilvēku, bet lieto ar vispārinātu nozīmi 'valsts augstākā amatpersona', piemēram:

Tieši valsts galvai – prezidentam .. ir tiesības un pienākums nosaukt .. Ministru prezidenta amata pretendentu. (www.dialogi.lv) .. [monarhijā] **valsts vara pieder vienpersoniski valsts galvai** – monarham .. (www.politika.lv)

Neitrālās nozīmes kopdzimtes vārdu grupā ir iekļaujami uzvārdi ar vienskaitļa nominatīva galotnēm *-a* un *-e*, piemēram: **Gints Auza** – **Aija Auza**, **Ivars Egle** – **Ieva Egle**.

Valodas praksē nereti jautājumus rada šo uzvārdu locīšana, kaut gan te ir jāievēro tas pats likums, kas visu pārējo kopdzimtes vārdu locīšanā, proti, atšķirīgas ir vienskaitļa datīva galotnes, piemēram: **Gintam Auz-am** – **Aijai Auz-ai**, **Ivaram Egl-em** – **Ievai Egl-ei**.

Par šā tipa uzvārdu locīšanu un lietošanu ir runāts vai ikvienā latviešu valodas gramatikā un rokasgrāmatā, un šīs pastāvīgās neizpratnes pamatā acīmredzot ir «apzināta vai nepazināta tieksme saskatīt uzvārdā tam pamatā esošā sugasvārda nozīmi» (Pauniņa, Liepa 2005, 82). Taču, kļūstot par uzvārdiem, šie lietvārdi desemantizējas un nav vairs saistāmi ar attiecīgā sugasvārda jeb apelatīva leksisko nozīmi un gramatisko dzimti, tie ir ieguvuši kopdzimtes nozīmi. Tiesa, tādas pašas formu lietošanas grūtības ir vērojamas arī tādos kopdzimtes uzvārdos, kuru cilme nav saistāma ar kādu sugasvārdu, piemēram: **Klāvs Lange** – **Maija Lange**, **Māris Rūja** – **Lita Rūja**.

Kopdzimtes uzvārdu sakarā jāmin vēl kāda uzvārdu grupa, kura neiekļaujas tradicionālajā kopdzimtes lietvārdu paradigmā. Tie ir 3. deklinācijas uzvārdi ar vienskaitļa nominatīva galotni *-us* (**Inguš Vītkus** – **Inga Vītkus**) un 6. deklinācijas uzvārdi ar vienskaitļa nominatīva galotni *-s* (**Zane Klints** – **Jānis Klints**). Tāpat kā 4. un 5. deklinācijas kopdzimtes vārdiem, arī šiem uzvārdiem dzimtes atšķirības izpaužas vienskaitļa datīvā, piemēram: **Inguš Vītk-um** – **Ingai Vītk-ui**; **Zanei Klint-ij** – **Jānim Klint-im**.

Jāatzīst, ka sieviešu dzimtes datīva formas ar galotni *-ui* un vīriešu dzimtes datīva formas ar galotni *-im* valodas lietotājiem šķiet neparastas un tiek pieņemtas nelabprāt.

Kopdzimtes lietvārdu sakarā nereti rodas jautājumi par dažu profesiju nosaukumiem, kas attiecas uz tādu nodarbošanos, kura vēsturiski ir bijusi sieviešu ziņā un tāpēc tās apzīmēšanai tradicionāli tiek izmantoti sieviešu dzimtes lietvārdi, taču mūsdienās šīs profesijas apgūst arī vīrieši. Populārākais šajā sakarā ir lietvārds *aukle*. Kā saukt vīrieti, kurš veic šo darbu? Vai *aukle* ir kopdzimtes vārds? Līdzīgi jautājumi var būt arī par vārdu *gubernante*. Vārdnīcas liecina, ka abi minētie vārdi līdzās sieviešu dzimtei ir ieguvuši arī vīriešu dzimtes formas. Varētu teikt, ka ir notikusi šo vārdu dzimtes formu lietošanas «evolūcija». «Latviešu literārās valodas vārdnīcā» sieviešu dzimtes vārdam *aukle* līdzās minēts vīriešu dzimtes vārds *auklis* ar norādi «retāk» (LLVV I 500), bet lietvārds *gubernante* dots tikai sieviešu dzimtē (LLVV III 177). «Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīcā» minētie lietvārdi doti gan sieviešu, gan vīriešu dzimtē – *aukle*, *auklis* (LVPPV 110) un *gubernante*, *gubernants* (LVPPV 256). Ministru kabineta apstiprinātajā Profesiju klasifikatorā šie lietvārdi ir iekļauti tikai vispārinātajā vīriešu dzimtē *auklis*, *gubernants*, un semantiski tiem tuvs ir arī vīriešu dzimtē dotais *istabenis* (Profesiju klasifikatora 3. pielikums, MK 2007. gada 13. februāra Noteikumi Nr. 125). Tātad saskaņā ar šo normatīvo dokumentu minētie profesiju nosaukumi **nav kopdzimtes vārdi**, bet atkarībā no darītāja dzimuma tie ir lietojami vai nu vīriešu, vai sieviešu dzimtē.

Kā norāda I. Pūtele, neatrisināts jautājums ir tad, ja «profesijas nosaukumā jau jēdzieniski ietverta piederība pie noteikta dzimuma (tātad arī dzimtes) un ar galotnes maiņu piešķirt vārdam citu dzimti nav iespējams» (Pūtele 2005, 75). Te minami profesiju nosaukumi *vecmāte* un *medicīnas māsa* (arī citi šīs profesijas paveidu nosaukumi – *virsmāsa*, *operāciju māsa*, *diētas māsa*, *pediatrijas māsa*, *stomatoloģijas māsa* u. tml.). Minētajā profesiju klasifikatorā šie lietvārdi doti tikai sieviešu dzimtes formā. V. Skujiņa ieteikusi vajadzības gadījumā tos lietot kā kopdzimtes vārdus (Skujiņa 1999, 31). Tātad vienskaitļa datīva formas būtu, piemēram, *vecmātem Ivaram Eglem*, *virsmāsam Uldim Kļavam*. Pagaidām tādas formas šķiet ļoti neparastas, pat samākslotas, jo vārda semantika pretojas gramatisko formu sistēmai, tāpēc jautājums par šo profesiju nosaukumu dzimti joprojām ir aktuāls.

Jāatzīmē, ka latviešu valodā ir grupa lietvārdu – personu apzīmējumu ar vienskaitļa nominatīva galotnēm *-a* un *-e*, kurus attiecina kā uz vīriešu, tā uz sieviešu dzimuma personām, bet tie tomēr netiek lietoti kā kopdzimtes vārdi. Tātad sieviešu dzimtei te piemīt vispārināta nozīme. Tādi, piemēram, ir lietvārdi *būtne*, *persona*, *personība*, *autoritāte*, piemēram:

Policijai nav iebildumu, ja kriminālajai autoritātei izsniegts ierocis. (KV) *Par Valsts prezidentu jāklūst ārpus partijām stāvošai personībai.* *Tai jābūt augsti izglītotai, Rietumu demokrātijas pieredzē sakņotai personībai ..* (sam.gov.lv)

Ir daži augstu amatpersonu tituli un goda nosaukumi (*majestāte*, *ekselence*, *prominence*, *augstība*, *godība*), kurus lieto ar sieviešu dzimtes vārdiem raksturīgajām galotnēm, arī attiecinot uz vīrieti, piemēram:

Viņa Majestātei Beļģu karalim Albertam II .. (sam.gov.lv) *Viņas Majestātei un Viņa Karaliskajai augstībai bija iespēja satikties ar .. akadēmisko aprindu pārstāvjiem.* (britischembassy.gov.uk) *ANO ģenerālsekretārs vēlas paust visdziļāko pateicību Viņas Ekselencei Latvijas prezidentei ..* (www.undp.lv) *Atļaujiet man pateikties Viņa Ekselencei Islandes premjerministram ..* (www.mfa.lv)

Ja šāds atsevišķu vārdu gramatisko formu lietošanas modelis valodā pastāv, varētu pieņemt, ka arī minētie profesiju nosaukumi *vecmāte* un *medicīnas māsa* ir lietojami pēc šāda parauga, nemēģinot tos iespiest kopdzimtes vārdu locīšanas rāmī.

Var secināt, ka kopdzimtes vārdu nošķiršanai no vīriešu un sieviešu dzimtes lietvārdiem galvenās ir gramatiskās pazīmes, to semantika ne vienmēr saskan ar gramatiskajiem kritērijiem.

Literatūra

Adolfijs 1685 – Adolphi H. *Erster Versuch einer kurtz-verfasseten Einleitung, zur Lettischen Sprache.* Mitau, 1685.

Bīlenšteins 1863 – Bielenstein A. *Lettische Grammatik.* Mitau, 1863.

Endzelīns 1951 – Endzelīns J. *Latviešu valodas gramatika.* Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.

Heselbergs 1841 – Hesselberg H. *Lettische Sprachlehre.* Mitau, 1841.

Grabis 1955 – Grabis R. Pārskats par 17. gadsimta latviešu valodas gramatikām // *Darbu izlase.* Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2006, 82.–149. lpp.

LD subst. 1994 – *Krišjāņa Barona «Latvju dainu» substantīvu rādītājs*. Rīga: Latviešu folkloras krātuve, 1994.

Mllvg 1959 – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*, I. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1959.

Pauniņa, Liepa 2005 – Pauniņa I., Liepa D. Neskaidrības personvārdu locījumu formu lietošanā // *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 81.–86. lpp.

Pūtele 2005 – Pūtele I. Aktuālais profesiju nosaukumu veidošanā un lietošanā // *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 71.–75. lpp.

Skujiņa 1999 – Skujiņa V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.

Stenders 1783 – Stender G. F. *Lettische Grammatik*. Mitau, 1783.

VPSV 2007 – *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007.

Avoti

Bībele – *Tā svēta Grāmata jeb Dieva svētais Vārds, kas priekš un pēc tā Kunga Jēzus Kristus piedzimšanas .. ir sarakstīti*. Rīgā, 1689.

Braže – Braže G. *Kā Paleijas Jānis savu būšanu kopis*. Jelgavā, 1844.

Diena – lairaksts «Diena», 2007.–2008. gads.

Diterihs – Diterihs T. *Veselības drauga padomi*. Jelgavā, 1862.

Ernstsone, Tidriķe – Ernstsone V., Tidriķe L. *Jauniešu valoda*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006.

Fīr. I – Fennell T. G. *Fürecker's dictionary: a Concordance*, I. Rīga: Latvijas akadēmiskā bibliotēka, 2000.

Fīr. II – Fennell T. G. *Fürecker's dictionary: a Concordance*, II. – Rīga: Latvijas akadēmiskā bibliotēka, 2000.

Heislars – Heislars H. *Rudens atspulgi*. Rīga: Liesma, 1982.

Holbergs – L. Holbergs. *Lustesspēle no Zemnieka, kas par Muižnieku tapa pārvērsts*. Jelgavā, 1790.

Ieva – žurnāls «Ieva» 2008. Nr. 2.

Kaldupe – Kaldupe S. *Meža mozaīkas*. Rīga: Liesma, 1980.

KV – laikraksts «Kurzemes Vārds», 2007.–2008. gads.

Langijs – *Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku*. Izd. E. Blese. Rīga, 1936.

LD – Barons K., Visendorfs H. *Latvju dainas*, I–VI. Jelgavā un Pēterburgā, 1894.

LGG – *Latviska Gada Grāmata*. Jelgavā, 1798.

- LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*, 1.–8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972–1996.
- LIVV – Soida E., Kļaviņa S. *Latviešu valodas inversā vārdnīca*. Rīga: RaKa, 2000.
- LVPPV – Ceplītis L., Miķelsone A., Porīte T., Raģe S. *Latviešu valodas pareizrūpas un pareizrakstības vārdnīca*. Rīga: Avots, 1995.
- Manc. – Fennell T. G. *A Latvian-German Revision of G. Mancelius' Lettus (1638)*. Melbourne: Latvian Tertiary Committee, 1988.
- Mancelis – *Lang-gewünschte Lettische Postill*, Rīga, 1654.
- ME – Mīlenbahs K. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis un turpinājis J. Endzelīns, I – IV. Rīga, 1923–1932.
- Neatkarīgā – laikraksts «Neatkarīgā», 2008. gads.
- PDz – žurnāls «Patiesā Dzīve» 2008. Nr. 5.
- Stend. – Stender G. F. *Lettisches Lexicon*. In 2 Teilen. Mitau, 1789.
- Stenders – Stenders G. F. *Pasakas un stāsti* .. Jelgavā, 1789.
- Ulm. – Ulmann G. *Lettisches Wörterbuch*. Erster Theil. Lettische-deutsches Wörterbuch. Rīga, 1872.
- Vācietis – Vācietis O. *Visāda garuma stundas*. Rīga: Liesma, 1974.
- Ziedonis – Ziedonis I. *Epifānijas*. Rīga: Liesma, 1978.

Common Gender Nouns in Latvian

Summary

There are a number of nouns in the Latvian language having the form of the feminine gender, but their lexical meaning can refer to both – male and female persons. For example, the words *auša*, *nekauna*, *nevīža*, *plāpa*, *slepkava*, *tiepša*, *tūļa*, *bende* can refer to both. These nouns are called nouns of common gender. It is the singular form of Dative that indicates the gender differences of these nouns in the declension system – nouns used in the masculine gender have the ending *-am*, *-em*, but nouns used in the feminine gender – endings *-ai*, *-ei*.

Most of the nouns of common gender denote persons with a stylistically negative lexical meaning. They characterise people according to their character, behaviour, actions, as well as their physical features.

The article deals with the semantics of nouns and usage of grammar forms in Latvian folklore and throughout the history of written language, as well as the problematic issues of using these words in modern Latvian.

Kornēlija POKROTNIECE**DIVDABJI G. MANČEĻA SPREDIĶU GRĀMATĀ. I**

Arturs Ozols, apcerēdams G. Mančeļa (1593–1654) valodu, min tikai dažus divdabju lietošanas piemērus, no kuriem secināms, ka Mancelis lietojis divdabi ar galotni *-is*, kā arī divdabjus, kas beidzas ar *-ts*, *-tins*, *-ots* (Ozols 1965, 188). A. Ozola citētajā tekstā no L. Bērziņa raksta par Mančeļa valodu un izteiksmi atrodami vēl divdabji ar *-dams* un *-ot* (turpat, 201). Šie piemēri gan pārsvarā ir no agrīnajiem Mančeļa darbiem – *Vade mecum*, Zālamana sakāmvārdiem u. c. Plašāks apskats nav dots.

Varam secināt, ka G. Mancelis savos tekstos lokāmos divdabjus izmantojis analītiskā izteicēja sastāvā un par apzīmētājiem, savukārt nelokāmos – par apstākļu raksturotājiem.

Pievēršoties G. Mančeļa valodai viņa lielākajā darbā *Langgewünschte lettische Postill*¹ («Ilgi gaidītā latviešu sprediķu grāmata»), divdabju analīzei un apskatam šoreiz izvēlēts tikai viens sprediķis no šā darba trešās daļas (pirmizdevumā 1654. gadā tas ir trešās daļas pēdējais – astotais sprediķis, kas ietverts 24 lappusēs, vidējais rindu skaits lappusē – 31, zīmju skaits rindā svārstās no dažām līdz pat 60). Pārsteidzoši liels ir jau šajā vienā sprediķī lietoto divdabju daudzums. G. Mančeļa valodas zināšanas ļāvušas viņam brīvi rīkoties ar dažādām teikumu konstrukcijām, ievijot tajās nepieciešamos izteiksmes līdzekļus klausītāju uzmanības piesaistīšanai un noturēšanai ar latviešu valodai raksturīgiem izteicieniem un formām. G. Mančeļa tekstā divdabju lietojums ir funkcionāli daudzveidīgs, divdabji izmantoti ne vien salikto laika formu veidošanai, kā tas parasts arī citās indoeiropiešu valodās, bet bagātīgi pārstāvēti arī divdabju teicienos, kas, pēc daudzu latviešu valodas pētnieku uzskatiem, īpaši iekrāso tieši latviešu valodu.

G. Mancelis brīvi rīkojies ar vārdu kārtu teikumā, tāpēc viņa sprediķu tekstā divdabji atrodami visdažādākajās sintaktiskajās pozīcijās, dažkārt tikai ir maldīgs formu savstarpējais saskaņojums. Šeit ir arī senas divdabju formas, kuras mūsdienu valodas lietotāji vairs nepazīst.

¹ Analīzei izmantots pirmizdevuma teksts no LU Matemātikas un informātikas institūta Mākslīgā intelekta laboratorijas sagatavotās interneta versijas portālā www.ailab.lv/SENIE, kur garie faktūras s/z burti aizstāti ar paragrāfa zīmi.

LOKĀMAIS DARĀMĀS KĀRTAS PAGĀTNES DIVDABIS
AR *-IS*, *-USI*, *-IES*, *-USIES*

G. Manceļa sprediķu grāmatas III daļas pēdējā sprediķī ir 175 pagātnes aktīvā divdabja vārdlietojumi (protams, neliels kļūdas procents šajā vienkāršajā matemātikā varētu būt iekļūvis neuzmanības dēļ, taču kopējo ainu tas diez vai ietekmēs).

FORMU VEIDOŠANA UN LOCĪŠANA

Pagātnes aktīvie divdabji, ko savā valodā lietojis G. Mancelis, tieši tāpat kā mūsdienu latviešu valodā, veidoti gan no tiešajiem, gan atgriezeniskajiem, gan no pirmatnīgajiem, gan no atvasinātajiem, gan no pārejošiem, gan no nepārejošiem darbības vārdiem, pievienojot attiecīgo divdabja galotni (izskaņu) darbības vārda pagātnes celmam, piemēram: *bijis, devis, nācis; cietis, domājis, redzējis, sacījis; iekodinājis, izlaidis, nošāvis, pavēlējis, salauzījis, uzlūkojis; bāries, bijies, cēlies; apžēlojies, paslēpies*. Ievērota arī skaņu mija: *aizmīgu – aizmīdzis, liku (likos) – licis (licies), nopirku – nopircis*.

Paradigma²

Vienskaitlis			Daudzskaitlis	
Loc.	Vīr. dz.	Siev. dz.	Vīr. dz.	Siev. dz.
N.	<i>-is, -ies</i>	<i>-usi (-uša, -ušā), -usies</i>	<i>-uši, -ušies</i>	<i>-ušas, -ušās</i>
G.	<i>-uša</i>	<i>-ušas</i>	<i>-ušu (-ušo³)</i>	
D.	<i>-ušam</i>	<i>-ušai</i>	<i>-ušiem</i>	<i>-ušām</i>
A.	<i>-ušu</i>	<i>-ušu</i>	<i>-ušus</i>	<i>-ušas</i>
I.	<i>-ušu</i>	<i>-ušu</i>	<i>-ušiem</i>	
L.	<i>-ušā</i>	<i>-ušā</i>		
V.				<i>-ušas</i>

Vīriešu dzimtē pagātnes aktīvajam divdabim vienskaitļa nominatīvā ir galotne *-is*, šī forma nav mainījies visā rakstu valodas pastāvēšanas laikā (Veidemane 2002, 464), tāda tā atrodama arī G. Manceļa valodā:

² Ne visas locījumu formas bija analizējamā sprediķī, paradigma veidota no visa teksta.

³ Varbūt rakstības lieta, sal.: nhe dšimmušcho Behrninjo dehļ (I, 366).

*Patteeß / ſchiß gir Rahms Zillwähx **bijis** (III, 192); Kapehtz gir taß **notitzis?** (III, 199); Eß äßmu patz ar ſawahm Atziem to **redſejiß** (III, 209); tu tick rahme Mannis dehļ py Kruſtu eßſi **nomirris** / Vnd mann to Däbbäſſu **attpirrzis** (III, 216).*

Atgriezeniskie divdabji vīr. dz. vsk. nom. veidoti ar galotni *-ies*. Aplūkotajā sprediķī atgriezeniskie divdabji lietoti abos skaitļos, bet tikai vīr. dz. nominatīvā:

Bett turr by tanny Weeta` / kurr Wings tappa Kruſta` ſiſts / weens Dahrß / unnd eekſchan Dahrſu weena jauna Kappa / ta peederreja Johepam [jābūt: Jozepam, sk. tālāk] / katru taß by litzeeß iß=zirrſteeß weena` Ackminy (III, 194/195); Vnnd aprohk to Kunghu JEſum Joſepa Kappa` / katru Wings ſöw ſawa` Dahrſa` zeeta` le-ela` Ackminy litzeeß ee=kappaht und ſataiſiteeß (III, 212); Ka ſchiß winjo Paddohms ißdeweeß / und par Neeku tappis / to dſirrdam mehß Leel=Deenas=ſwähtkohß (III, 215); Łaudis ißbijajuſcheeß (III, 200).

Sieviešu dzimtes vsk. nom. beidzas ar izskaņu *-usi*:

*bett ſchy Semmes=Trieſſeſchana / no katras tee Ewangeliſti ſtahſta / gir **bijuſſi** irr zittas Semmehß (III, 200).*

Izlokſņu nominatīva formu *-uša* (Endzelīns 1951, 944) G. Mancelis ir pazinis, tomēr lietojis reti (skat. Veidemane 2002, 464). Daži šādi lietojumi, parasti kā apzīmētāji, ir arī sprediķu grāmatā (taču ne apskatāmajā sprediķī):

*Wings by **däggušcha** und ſkaidra ſwetze / bett juhß ghrib-bejaht maſu briedi liexmi buht no winja Ghaiſchumu (I, 40); aiſto ſaghrauſita unnd **noſkummuſcha** ſirrds gir tahda Mahjaweeta / kattra tam Kungham JEſu lohte patiek (I, 47); tha Skohlmeiſtera **nomirruſcha** Meitinja kļua no Chriſto attkal dſiewa darrita (III, 65).*

Pēdējā piemērā varētu saskatīt noteikto divdabja formu, jo tālaika rakstība parasti nešķīra patskaņu garumu vaļējās gala zilbēs, izņemot lokatīvu, tomēr Mancelis nav viscaur konsekvents (Bergmane 1986, 40), piem.: *tawa noſkummuſcha` ſirrds* (I, 217). Dažu mūsdienu gramatiku autori runā tikai par noteiktajām siev. dz. nom. formām ar izskaņu *-ušā* un uzskata, ka šādas formas ir pieļaujamas arī literārajā valodā (Mllvg 1959, 640; Kalme, Smiltnece 2001, 267). Citi turpretī šādu izskaņu literārās valodas divdabju formu struktūrā vairs nemin, atzīstot, ka literārajā valodā nostiprinājusies vsk. nominatīva forma *-usī* (skat., piem., Nītiņa 2001, 99; Paegle 2003, 144).

Pārējo locījumu formas abās dzimtēs vienskaitlī un daudzskaitlī ir ar piedēkli -uš-:

tee Juddi eeradduſchi by (III, 194); *leels Pullx no teem / kat-tri dauds ſimmtus Ghaddus ſawahs Kappenehß ghullejuſchi / teem by wiſſa Ahda no Kauleem / wiſſas Dſießlas / wiſſas Meeſſas noſchuwuſchas / und wairahk nhe atticka ka tickai plicki Kauli / no ſaweem Kappeneem zähluſcheeß / und ißghajuſchi gir* (III, 203); *Kunngs / mehß äſſam attghahdajuſcheeß* (III, 195); *Mahzaiteeß / juhß mieļi Draughi / kuŗa tha labbaka und leelaka Slawa gir / ko jums nomirruſcheem dohd* (III, 206); *Brienums / ka no nomirruſchahm / auxtahm / nobalātahm Meeſſahm Aſinis unnd Vhdens ka Straume tet-zet warr* (III, 209).

G. Mancelļa tekstos atrodami daži tādi pagātnes aktīvie divdabji, kādus nelieto vairs mūsdienu literārajā valodā. Tā, pēdējā sprediķī sastopams divdabis *uzmodis*, kas veidots no tiešā darbības vārda:

Aiſto / ka Deews tam pīrmajam Zllwākam tam Adam / kad ghruh-tz Meegs to pahrjehme / no winja ſahn=Kaulu ſewu darrija / und usmohduſcham Bruht eeſchkinnoja (III, 210).

Darbības vārds *uzmost* ar nozīmi ‘pamosties, atmosties; apzināties’ atrodams arī Mīlenbaha-Endzelīna vārdnīcā (ME IV, 361) ar norādi, ka to lieto Galgauskā, Saikavā, Džūkstē, tas fiksēts arī Langes vārdnīcā u. c. Jaunākajās (20. gs.) vārdnīcās iekļauts tikai atgriezeniskais darbības vārds *uzmosties*.

Tāpat kā citi 17. gs. autori (sk. ME II, 891), G. Mancelis zinājis darbības vārdu *noziegt*, tāpēc arī divdabis viņam ir ar tiešo galotni, līdz ar to sistēmā iekļaujās arī datīva forma:

tam nhenoſeeghuſcham Kungham (III, 205).

Lai cik neparasta liktos forma *smirdis*, akuzatīvā – *smirdušu*, tas tomēr ir regulāri veidots divdabis no pirmatnīga darbības vārda *smirst*:

to nomirruſchu / apracktu und jaw ee=puwuſchu und ſmirrduſchu Lazarum (III, 203).

Šo darbības vārdu atrodam Mīlenbaha un Endzelīna vārdnīcā, bet bez piemēriem, tikai ar atsauci uz prof. Šmitu un kādiem materiāliem no Drustiem un Odzianas, kā arī norādi, ka to lieto Lizumā un ka tas ietverts Ulmaņa vārdnīcā, balstoties uz Bīlenſteinu (ME III, 966). Darbības vārds *smirst* mūsdienās ir saskatāms ar piedēkli atvasinātā vārdā *sasmirst* (skat. piezīmi un piemērus ſķirkli *sasmirdēt* Llvv 71, 281). Tomēr sprediķu grāmatas rediģētajos izdevumos, piemēram, 5. izdevumā

1770. gadā, vairs apzīmējuma *smirdušu* nav, saglabāti tikai *nomirušu*, *apraktu un iepuvušu*.

Tieši tāpat pēc rediģēšanas sprediķos vairs nav saglabāts divdabī *izbijājušies* (III, 200) no darbības vārda *bijāties* ar nozīmi ‘bīties, baidīties’, kas redzams arī tautasdziesmā *Bērziņam plāna lapa, Drīz salniņas bijājas* (ME I, 294); tas aizstāts ar *izbījušies*.

Pagātnes aktīvo divdabī G. Mancelis parasti lietojis ar nenoteikto galotni. Pēdējā sprediķī atrasts tikai viens gadījums, kad nepārprotami lietota noteiktā galotne: *pavadījušās* (*pawaddijušchahß* – III, 214). Rakstības nepilnību dēļ grūti spriest, vai citviet sprediķos domāta noteiktā galotne vai tomēr nenoteiktā, sal., piem., *muhššo nabbagho / pašudduško Zillwäko dehl* (III, 26).

LIETOŠANA

Predikatīvais lietojums

Darāmās kārtas pagātnes divdabī G. Mancelis parasti lietojis teikumā izteicēja sastāvā, t. i., predikatīvā funkcijā. Galvenokārt tas ir verbālais izteicējs, bet reizēm šis divdabī ir saitiņas sastāvdaļa nominālajā izteicējā, piem.:

Schiß Autz gir kraßbnis / jaux / dišchans Tebbikis bijis (III, 198)
Pehtz / teitz to / kahds Zillwähx taß bijis (III, 205) *Šchiß gir patteeß ghohdiegs Zillwähx bijis / und Deewa Dähls* (III, 205).

Visbiežāk šo divdabī sastop īstenības izteiksmes salikto laiku formās:

Tee [akmeņi] gir plieššūshi. (III, 201); *Ko šchkeetaht juhß / Mielī Draughi / ka buhß taß riebejiß / kad tahdi auxti / leeli / gharri / beeši / platti Ackminis Šprahkušchi und plieštušchi gir* (III, 201); *nhe tudeļļ / bett pehtz kad Chrištus patz by aukšcham zehleeß no Mirroņeem* (III, 203); *wiššu Wainu dšeedina / Ko mehß no Adamu üššam dabbujušchi / Vnd arri pašchi darrijušchi* (III, 210).

Tekstā atrodamas arī citu izteiksmju formas, piem.:

ihten ka buhtu taß šawu Mut py teem usdurteem Šahneem JEŠu CHrišti turrejis (III, 211); *pehtz šatzieß und teix wiššeem Ļaudeem / Wings üššohtz aukšcham zehleeß* (III, 214); *Nu klahtoß / ka winja Mahzekļi / kattreem Wings leelu Ghohdu darrijis / winja Meeššas no Kruštu buhtu jāhmušchi / und ghodighe apghlabbojušchi und aprackušchi* (III, 211); *Kad Dußmo=Puhkis to apdohmatu / ka tam*

*ja=mirršt / **nhe buhtu** Wings ar šawu Tuwaku / ar šawu Kaiminju / ar šawu Puššcheneeku **rehjeeß und bahreeß** (III, 213).*

Palīgverba novietojums teikumā pirms vai pēc divdabja salikto lauku formās, šķiet, vairāk pakļauts vācu valodas teikumu uzbūves un vārdu kārtas likumībām, it īpaši tas attiecas uz vārdu kārtu palīgteikumā, kur nereti palīgdarbības vārda forma novietota palīgteikuma beigās:

*titzi / ka Wings tawo Ghräko deh| **nomirris gir** (III, 207); Vnd kaß to **redšejis gir** / taß gir to apleeznajis / und winja Leeziba gir teeßša (III, 193).*

Vācu valodā ir stingri noteikta izteicēja vieta teikumā. Taču iespējams, ka G. Mancelis izmantojis vārdu kārtu stilistiskos nolūkos, lai panāktu lielāku ekspresiju, lai noturētu klausītāju uzmanību. Tam kalpo atkārtojumi tekstā, un tad nereti vārdu secība mainās, piemēram:

*dauds Šeewas / kattras ar Winju no Galilea **by nahkušchas** .. / kattras Winjam packall| **ghajušchas by** / eekšchan Galilea buhdamu / und kallpojušchas / unnd dauds zittas / kattras ar Winju us Jerušalemes **ghajušchas by** (III, 207).*

Starp citu, šo teikumu G. Mancelis savā sprediķī atkārtojis divreiz. Pirmoreiz viņš to lietojis sprediķa ievaddaļā, un, lai gan ir dažas atšķirības vārdu rakstībā un savstarpējā saskaņojumā (piem., *katras kalpojuši*; iespējams, te ir gadījums, ko piemin K. Mīlenbahs: «Agrāki, tā Mancelija laikos, divskaitļa formas daudzkārt stājās daudzskaitļa vietā» (Mīl., Endz. 1908, 142)), palīgteikumos vārdu secība ir vienāda:

*Bett wišši winja Raddi štahweja no tahlenes / unnd dauds Šeewas / kattras ar winju no Galilea **by nahkušchas** / unnd redšeja to wiššu / štarrpan kattrahm by Maria Maddaļa / und Maria ta maša Jäcoba / und Jošes Mahte / und Salome / ka Mahte to Dählo Zebedei / kattras winjam packall| **ghajušchas by** / kad wings eekšchan Galilea by / und **kallpojušchi** / und dauds zittas / kattras ar winju us Jerušalemes **ghajušchas by** (III, 193).*

K. Mīlenbahs, aplūkodams vārdu kārtu vienkāršā teikumā, ir rakstījis: «Ja vienkāršā teikumā bez teikuma priekšmeta un izteicēja sastopama saitiņa, tad vārdu kārtas dažādība jau aug augumā.» Un viņš min sešus iespējamus gadījumus, starp tiem arī tādu, kur saitiņa teikumā atrodas aiz izteicēja (spriežot pēc piemēriem, K. Mīlenbahs par saitiņu atzinis palīgverbu *būt* arī verbālo izteicēju sastāvā). «Bet nav jādodomā, ka visas šīs sešas vārdu kārtas vienā mērā lietojamas.» Šāds gadījums ir reti sastopams (Endz., Mīlenb. 1907, 224).

R. Veidemane norāda, ka latviešu valodā vārdu secības ierobežojumi galvenokārt attiecas uz apzīmētāja vietu teikumā, kā arī uz palīgvārdu novietojumu. Brīva vārdu secība dod iespēju teikumam piešķirt loģisku akcentu, svarīgāko vārdu var izcelt, novietojot to teikuma beigās (Veidemane 1977, 184). Apgriezta vārdu secība salikto laiku formās mēdz būt dzejas valodā, piem.:

Es savos sapņos un domās Sen jau dzīvojis esmu tais tālajos krasatos (Rainis. Citēts no Mllvg 1959, 590).

Nereti palīgdarbības vārds ir izlaists jeb, kā norāda J. Endzelīns, «kopula (sevišķi 3. personā) var arī palikt neizteikta» (Endzelīns 1951, 757. §):

Ko nu Eliša šatzijis / taß tha noticka (III, 196); *tapehtz / ka taß Šwähtz Deews zittahß Reišahß teitan rahdijeeß / unnd dauds šwähti Łaudis teitan dšiewojušchi* (III, 204); *kad teem klahjahß Deewam pateickt / ka taß winjo Tähwu no Aegyptero = Semmes / no tahß Wahrgho Semmes ißweddijß und peštijis / tad nahk tee Blehšchi pa pullkam py Pilato* (III, 214).

Savukārt V. Ambrazs uzskata, ka daļai predikatīvo konstrukciju bez kopulas ir specifiska nozīme un baltu valodās ir gadījumi, kad palīgdarbības vārds pat nav lietojams (Ambrazas 1990, 214). Nereti šādās konstrukcijās zūd laika nozīme resp. opozīcija starp pagātņi un tagadni, kā tas ir piemērā *Ko nu Eliša šatzijis*. Šī parādība ir īpaši raksturīga latviešu tautasdziesmām, kā arī atrodama frazeoloģiskos izteicienos (Ambrazas 1990, 187).

Atributīvais lietojums

Daudz retāk pagātnes aktīvais divdabis lietots par apzīmētāju:

to nomirrušchu / apracktu und jaw ee=puwušchu und šmirrdušchu Lazarum (III, 203); *tam nhenošeghušcham Kungham* (III, 205); *Kurr palleek tad nu tha Kungha CHRJšti nomirrušchas Meeššas?* (III, 208).

Gan A. Bīlenšteins (1866, 120), gan K. Mīlenbahs norādījis, ka par apzīmētājiem var lietot tikai tādus divdabjus, kas veidoti no nepārejošiem darbības vārdiem un kas «apzīmē kādu sasniegtu stāvokli» («vai nobeigtu darbību» – Endzelīns 1951, 809. §), savukārt no pārejošiem darbības vārdiem veidotie pagātnes aktīvie divdabji tikai īpašos gadījumos var būt par apzīmētājiem (Endz., Mīlenb. 1908, 153). Manceļa valoda to apliecina. Kā norāda J. Endzelīns, apzīmējama substantīvs

var būt arī neizteikts, tad divdabis sastopams substantīva nozīmē (Endzelīns 1951, 809. §), piemēram:

*Aišto / ka Deews tam pirrmajam Zllwākam tam Adam / kad ghruhtz Meegs to pahrjehme / no winja Šahn=Kaulu Šeewu darrija / und **us-mohdušcham Bruht eešchkinnoja** (III, 210).*

Taču tautasdziesmās par apzīmētāju izmantoti arī divdabji no transitīva verba (Gāters 1993, 365). Mūsdienu gramatikas šādu prasību vairs neizvirza. Par to nerunā arī A. Eihe, kas pētījusi divdabju funkcionālo lietojumu uz plašas 1960.–1970. gada daiļliteratūras bāzes (sk. Eihe 1983, 56–61).

G. Manceļa sprediķu valodā ir atrodama arī tāda sintaktiska parādība kā savrupināšana. Ar pagātnes aktīvo divdabi izteiktais savrupinātais apzīmētājs paskaidro un precizē apzīmējamo vārdu, tādējādi sniedzot papildu informāciju, līdz ar to saistoties ar apzīmējamo vārdu ne vien atributīvā attieksmē, bet, kā norāda Mllvg (1962, 415), – īpašā attieksmē, kam ir daļēji predikatīvs raksturs. Šis divdabis ir veidots no pārejoša darbības vārda, varbūt tieši tāpēc teikuma konstrukcija ieguvusi citu izkārtojumu. Divdabi šajā savrupinājumā paskaidro kāds cits vārds, veidojot savrupinājuma grupu:

*Tahš Seewas **Chrištum pawaddijušchahβ** jämm to Weetu itt labbe währa` (III, 214).*

Adverbiālais lietojums

Latviešu valodā visai izplatīta ir pagātnes aktīvā divdabja izmantošana adverbiālā funkcijā, kad divdabis ir reizē saistīts ar darbību – izteicēju, kas izteikts ar darbības vārdu finītājā formā – un vēl ar darbības veicēju – teikuma priekšmetu. Attieksmē pret teikuma priekšmetu tam ir izteicēja nozīme, attieksmē pret izteicēju – apstākļa raksturs (Valdmanis 1989, 51). Citiem vārdiem – tas teikumā ir dubultloceklis (Mllvg 1962, 373). Nereti šāds divdabis aizstāj palīgteikumu, tā īsinot un padarot blīvāku izteiksmi, un arī pats piesaista kādu precizētājkomponentu (papildinātāju, apstākli, dažreiz pat vesela palīgteikuma veidā), tā veidojot divdabja teicienu. Divdabim un darbības vārda finītājai formai ir viens un tas pats darītājs, t. i., kopīgs teikuma priekšmets.

Arī G. Mancelis ir lietojis šādu izteiksmes veidu, piem.:

*Dšiewodams (Eliša) darrija Wings Siemes / und **nomirris** darrija Wings Brienumus (III, 197); Bett tee wišši pa=bähghuššchi / weens*

šchinny / ohtris zitta` Kackta` paslehppeß tupp (III, 211); *Šchiß arri ar tuckšchu Rohku nhe nahk / bett par sawu Naudu nopirrzijß Mirrhes unnd Aloes kohpa šajauktas ruhktas Sahles py šimbteem Mahrzinjeem* (III, 212).

Divdabja teicienus ar pagātnes aktīvo divdabi kā no tiešajiem, tā arī atgriezeniskajiem darbības vārdiem sprediķos sastop visai bieži. Līdzās adverbālajai attieksmei divdabja teicieniem raksturīga arī daļēji predikatīvā attieksme. Ar divdabi izteiktā darbība notiek vai nu vienlaikus, vai pirms darbības, kas izteikta ar finīto darbības vārda formu:

taß ghull Kahjas / Rohkas iß=šteepis (III, 200); *Kad auxtai Wahzai Behres darra / tad Bašnizas=Kungs eet us Canzeli / Deewa Wahrdi nošatzijis / nolašša Wings gharru Ghrahmatu* (III, 205); *Jhten tah leekahß muhššo Peštitaish / py Kruštu aismidšis / šawus Šahnus ar Schkähpu usdurteeß* (III, 210); *Pilatus no Capteini wiššas Letas ißklauššijeeß / ka Chrištus patteeß nomirris / pawehļ* (III, 211); *Jošeps šcho auxtu Manntu dabbujeeß / nhe šchählo Naudu* (III, 211); *Šchee diwi auxti Kunghi JEŠum Kappa` ee=lickušchi / weļļ leelu Ackmini preekšch Kappas Durrweem / und eet nohšt* (III, 214).

Šo divdabi var lietot arī salīdzinājuma konstrukcijā:

Zillwäki nhe warr turreteeß / eet šwallštidami ka peedšäruušchi (III, 200).

SECINĀJUMI

1. G. Manceļa sprediķu valodā bagātīgi izmantotas dažādas morfoloģiskas formas un sintaktiskas konstrukcijas, kuru centrā atrodas lokāmais pagātnes aktīvais divdabis ar *-is, -usi, -ies, -usies*.

Divdabja paradigmā nav vērojamas būtiskas atšķirības no mūsdienu lietojuma, tikai sieviešu dzimtes vienskaitļa nominatīvā reizēm sastopama arī izskaņa *-uša (-ušā)*: *deguša svece, noskumušā sirds*.

Mancelis lietojis dažas formas, kas mūsdienu literārajā valodā nav saglabājušās. Tādi ir divdabji no tiešā darbības vārda *uzmodis, nenoziedzis* (datīvā *uzmodušam, nenoziegušam*), kā arī, piemēram, divdabis no pirmatnīga darbības vārda *smirst – smirdis* (akuzatīvā *smirdušu*).

2. Pagātnes aktīvais divdabis parasti lietots salikto laiku formās izteicēja sastāvā, visbiežāk īstenības izteiksmē, retāk vēlējuma vai atstāstījuma izteiksmē, palīgdarbības vārds nereti nav izmantots: *tas ir noticis* (III, 193), *tas nebij devis* (III, 194), *pavēlējis* (III, 198), *būtu*

nošāvis (III,201), *bij nožuvušas* (III, 203), *ir runājuši* (III, 204), *arīg viņš patiesi nomiris* (III, 208), *es esmu redzējis* (III,209), *kas būtu domājis* (III, 212) utt. Vārdu kārtā salikto laiku formās bieži vien ir apgriezta, vairāk atbilst vācu valodas sintakses prasībām, it īpaši palīgteikumos, kur palīgdarbības vārds mēdz būt novietots palīgteikuma beigās: [ka] *viņš patiesi augšām cēlies esots* (III, 204), *katri Jēzum apsmējuši un zobus rādījuši ir* (III,208), *kad Lācarus nomiris bij* (III, 216).

3. Krietni retāk aplūkojamais divdabis Mancelīm bijis vajadzīgs kā apzīmētājs, lai pazīmes veidā izteiktu notikušu darbību. Tādā gadījumā tie ir divdabji, kas veidoti no nepārejošiem darbības vārdiem, piemēram, *nomīrušās miesas*, *nenoziegušam kungam*, *iepuvušu Lācaru*. Ja apzīmējamais priekšmets netiek minēts, divdabis iegūst lietvārda nozīmi, t. i., substantivējas.

4. Mancelis izmantojis pagātnes aktīvo divdabi arī dažādu apstākļu raksturošanai. Pievienojot divdabim no tā atkarīgus teikuma locekļus, veidojas divdabja teiciens. Tā ir visai iecienīta sintaktiska konstrukcija Manceļa sprediķos.

5. Tātad Mancelis lietojis pagātnes aktīvo divdabi trijās sintaktiskajās funkcijās: predikatīvā, atributīvā un adverbiālā.

6. Secinājumi ir balstīti uz viena sprediķa bāzes. Plašāka valodas materiāla analīze varbūt ienesīs nelielas korekcijas.

Literatūra

Ambrasas 1990 – Ambrasas V. *Vergleichende Syntax der baltischen Partizipien*. Vilnius: Mokslas, 1990, 291 p. (Krievu val.)

Bergmane 1986 – Bergmane A., Blinkena A. *Latviešu rakstības attīstība. Latviešu literārās valodas vēstures pētījumi*. R.: Zinātne, 1986, 434 lpp.

Eihe 1983 – Eiche A. *Latvian Declinable and Indeclinable Participles – Their Syntactic Function, Frequency and Modality*. Stockholm, 1983, pp. 102.

Endzelīns 1951 – Endzelīns J. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951, 1100 lpp.

Endz., Mīlenb. 1908 – Endzelīns J., Mīlenbahs K. *Latviešu gramatika*. R., 1907, 248 lpp.

Gāters 1993 – Gāters A. *Leetische Syntax: die Dainas. Hrsg von H. Radtke*. Frankfurt am Main et c.: Lang, 1993, 679 S.

Kalme, Smiltneiece 2001 – Kalme V., Smiltneiece G. *Latviešu literārās valodas vārddarināšana un morfoloģija. Lokāmās vārdšķiras*. Liepāja: LiePA, 2001, 293 lpp.

ME – Mīlenbahs K. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis un turpinājis J. Endzelīns. I–IV sēj. R., 1923–1932.

Mllvg – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I. Fonētika un morfoloģija*. R.: ZA izd., 1959, 830 lpp.; II. *Sintakse*. R.: ZA izd., 1962, 932 lpp.

Nītiņa 2001 – Nītiņa D. *Latviešu valodas morfoloģija (konspektīvs lokāmo vārdsķiru apskats)*. Mācību līdzeklis. R.: Rīgas Tehniskā universitāte, 2001, 109 lpp.

Ozols 1965 – Ozols A. *Veclatviešu rakstu valoda*. R.: Liesma, 1965, 626 lpp.

Paegle 2003 – Paegle Dz. *Latviešu literārās valodas morfoloģija*. I daļa. R.: Zinātne, 2003, 240 lpp.

Valdmanis 1989 – Ceplītis L., Rozenbergs J., Valdmanis J. *Latviešu valodas sintakse*. R.: Zvaigzne, 1989, 272 lpp.

Veidemane 1977 – Veidemane R. *Izteikt neizsakāmo: lingvistiskā poētika*. R.: Liesma, 1977, 263 lpp.

Veidemane 2002 – Veidemane R. *Darbības vārds // Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība*. R.: LU Latviešu valodas institūts, 2002, 409.–509. lpp.

Partizipien in der «Lettischen Postill» von G. Manzel Zusammenfassung

In der Predigtsprache von G. Manzel kommen reichlich verschiedene morphologische Formen und syntaktische Konstruktionen vor, in denen deklinierbare Präteritumpartizipien mit *-is*, *-usi*, *-ies*, *-usies* zu treffen sind. Im Paradigma des Partizips sind keine wesentliche Unterschiede zu beobachten im Vergleich mit dem heutigen Gebrauch, nur bei Feminina im Sg. Nominativ ist manchmal auch das Suffix und die Flexionsendung *-uša* (*-ušā*): *deguša svece*, *noskumušā sirds* fixiert. G. Manzel hat auch solche Formen gebraucht, die im modernen Lettischen nicht erhalten sind. Das sind Partizipien nicht nur von den Verben *uzmodis*, *nenoziedzis* (im Dativ *uzmodušam*, *nenoziegušam*), sondern auch vom Stammverb *smirst* – *smirdis* (im Akkusativ *smirdušu*).

Das aktive Präteritumpartizip wird gewöhnlich in den periphrastischen Zeitformen im Bestand eines Prädikats (am häufigsten im Indikativ, seltener im Konditional und im Modus relativus) gebraucht. Das Hilfswort wird des öfteren nicht im Indikativ benutzt: *tas ir noticis* (III, 193), *tas nebij devis* (III, 194), *pavēlējis* (III, 198), *būtu nošāvis* (III, 201), *bij nožuvušas* (III, 203), *ir runājuši* (III, 204), *arīg viņš patiesi nomiris* (III, 208), *es esmu redzējis*

(III,209), *kas būtu domājis* (III, 212), *esots cēlies* (III, 214) usw. Die Wortfolge ist in den zusammengesetzten Zeitformen oft umgekehrt, sie entspricht mehr den Forderungen der Syntax der deutschen Sprache. Das ist besonders gut in den Nebensätzen zu sehen, in denen das Hilfswort am Ende des Satzes steht: [ka] *viņš patiesi augšām cēlies esots* (III, 204), *katri Jēzum apsmējuši un zobus rādījuši ir* (III,208), *kad Lācarus nomiris bij* (III, 216).

Das Partizip ist für Manzel als ein Attributiv nötig, um eine geschehene Tätigkeit auszudrücken. In diesem Fall sind die Partizipien von intransitiven Verben gebildet, z. B.: *nomirušās miesas*, *nenoziegušam kungam*, *iepuvušu Lācaru*. Falls der bezeichnende Gegenstand nicht erwähnt wird, bekommt das Partizip die Bedeutung eines Substantivs.

G. Manzel hat das aktive Präteritumpartizip auch zur Charakteristik verschiedener Umstände gebraucht. Dieser Gebrauch ist durch spezifische syntaktische Beziehungen gekennzeichnet – zum Nomen (Pronomen) und zum Verb: *viens paslēpies tup*. Es werden zum Partizip davon abhängige Satzglieder angeschlossen, so kommt man zu einer Partizipialgruppe. Diese syntaktische Konstruktion ist bei Manzel in den Predigten beliebt.

Also – G. Manzel hat das aktive Präteritumpartizip in 3 syntaktischen Funktionen gebraucht: prädikativ, attributiv und adverbial (halbprädikativ bzw. appositiv).

Die Schlussfolgerungen des Artikels stützen sich hauptsächlich auf die Analyse einer Predigt. Die weiteren Untersuchungen eines umfangreicheren Materials könnten diese Schlussfolgerungen korrigieren.

Valentīna SKUJIŅA

VĀRDS VALODAS SISTĒMĀ UN TEKSTĀ

Profesors Jānis Endzelīns pirms 65 gadiem, pielīdzinot vārdus dzīvām būtnēm, ir rakstījis: «Kā dzīvas būtnes, tā arī vārdi ir radušies dažādos laikos un rodas vēl joprojām. Un kā pēc izskata varam atšķirt jaunāku cilvēku no vecāka, tā arī nemaldīsimies sprieždami, ka, piem., .. *ogot* un .. *ogains* ir radušies kā atvases no *ogas* vārda, .. *stiprināt* un .. *stiprums* – no .. *stiprs* .. Bet ir arī vārdi, kas izmirst. Pirmkārt, reizē ar kādu jēdzienu var zust arī tā nosaukums. Citi vārdi ir aizguvumu izspiesti, piem., lībiskais *kāzu* vārds ir izskaudis senlatviskās *vedības*.» (Endzelīns 1934, 400).

Šie procesi – vienu vārdu ienākšana lietojumā un citu zušana – aktīvi turpinās. Turklāt mūsdienu trauksmainajā ritmā biežāk notiek agrāk lietotu vārdu zaudēšana nekā jaunu vārdu darināšana. Jaunais mūsu valodas vārdu krājumā galvenokārt ienāk kā aizguvums no ciešākā kontakta valodas, pašreizējā praksē parasti – no angļu valodas. Daļu sabiedrības tas uztrauc un, kas vēl ļaunāk, – nomāc. Ļaunāk tāpēc, ka tagad, kad it kā esam neatkarīga valsts un latviešu valoda ir pasludināta par vienīgo valsts valodu Latvijā, mēs pakāpeniski zaudējam ticību savas valodas un līdz ar to arī tautas spējai un spēkam pastāvēt un vispusīgi attīstīties nākotnē. Savukārt otra daļa tieši aizguvumos no angļu valodas redz mūsu valodas attīstību «atbilstoši laika garam» un ērti jūtas mūsdienu «menedžmentos», «mārketingos», «insaitos», «forsaitos», «failos», «interfeisos» un «masu medijos», nepamanot, cik veikli šie angļismi ir jau izstūmuši jēdzieniski atbilstošus un valodā jau lietotus vārdus *pārvaldība* (vai *vadība*), *tirgzinība* (vai *tirgdarbība*), *atskārtā*, *redzējums* (un *paredzējums*) u. c. Ar «balansu» jau tiek zaudēts *līdzsvars*, ar «rekomendāciju» gandrīz pilnībā jau zaudēti vārdi *ieteikums* un *ieteikt*.

Jaunu aizguvumu ienākšana latviešu valodā ne vienmēr nozīmē to, ka latviešu valodā attiecīga vārda nav (sal. ALV: *foresight* (1. noz.) ‘paredzējums’; *insight* (3. noz.) ‘atskārsme’; *management* ‘vadīšana; pārzināšana’). Pārņemot gatavu vārdu ir vieglāk. Viegli ir arī kritizēt latvisko izteiksmi ar «motivāciju»: «tas nav tas». Diemžēl aizspriedumi pret latvisku izteiksmi vienā sabiedrības daļā joprojām ir pārāk spēcīgi.

Šā raksta mērķis – ielūkoties dažu valodniecības pamatterminu skaidrojumos un uz to pamata izdarīt secinājumus par vārda vietu valodas sistēmā un tekstā.

VĀRDA PAMATIZPRATNE

Vārda skaidrojums dažādās vārdnīcās ir atšķirīgs. Ieskatīsimies tajos skaidrojumos, kas doti vispārlietojamās leksikas viensējuma (turpmāk – LVV) un daudzsējumu (turpmāk – LLVV) skaidrojošajā vārdnīcā un atbilstošā angļu valodas termina *word* skaidrojumā Oksfordas vārdnīcā (turpmāk – COD), pievēršot uzmanību tikai pamatnozīmes skaidrojumam.

LVV: «Valodas mazākā patstāvīgā vienība, kas nosauc kādu priekšmetu, parādību, norisi, pazīmi vai izsaka attieksmes starp tiem.»

LLVV: «Mazākā patstāvīgā strukturāli semantiska valodas pamatvienība, kas apzīmē kādu priekšmetu, parādību, norisi, pazīmi, attieksmi starp tiem.»

COD: «A sound or combination of sounds forming a meaningful element of speech, usu. shown with a space on either side of it when written or printed, used as part (or occasionally as the whole) of a sentence.»

Tulkojumā: «Skaņa vai skaņu kombinācija, kas veido nozīmīgu runas elementu, uz ko rakstos (vai iespiedrakstā) parasti norādīts ar atstarpēm abās pusēs un ko lieto kā teikuma daļu (vai reizēm teikumu kopumā).»

Pēc minētajiem skaidrojumiem var secināt, kuras pazīmes ‘vārda’ jēdzienam atzītas par būtiskajām.

Visos skaidrojumos ir teikts, ka vārds ir «valodas vienība». LVV un LLVV ir minēts arī tas, ka tā ir «mazākā patstāvīgā» valodas vienība. To pašu var izsecināt arī no COD definīcijas (kaut arī tajā nav lietoti pazīmju apzīmējumi «mazākā» un «patstāvīgā») – gan pēc tā, ka tiek minēta «skaņa vai skaņu kombinācija», gan pēc raksturojuma par «atstarpēm abās pusēs».

LVV un LLVV skaidrots arī, ko ar vārdu apzīmē, resp. raksturota vārda saturiskā puse, ko COD nemin, aprobežojoties ar vispārīgu norādi par vārda kā runas elementa «nozīmīgumu». Toties COD skaidrojumā norādīts uz vārda saistību ar teikumu, tātad – tekstu, proti, ka vārdu lieto kā teikuma sastāvdaļu vai dažkārt pat teikumu kopumā.

Apkopojot līdzšinējās vārdnīcās minētās ‘vārda’ jēdziena būtiskās pazīmes un uzsverot, ka tā ir valodas «pamatvienība», kā arī pievienojot citus precizējumus, ir tapis vārda kā «valodas pamatvienības» skaidrojums: «Mazākā patstāvīgā nozīmīgā valodas leksiskās sistēmas vienība – skaņu (resp. burtu) kombinācija (retāk arī atsevišķa skaņa resp. burts) –, ar kuru apzīmē (nosauc) kādu priekšmetu, parādību, no-

risi, pazīmi vai citu nojēgumu vai attieksmi starp tiem. Vārdā apvienojas fonētiskā (skaņu resp. burtu kompleksa), gramatiskā (morfoloģiskās struktūras) un semantiskā (nozīmes) pazīme. Vārdu kā teikuma sastāvdaļu rakstos no citiem vārdiem atdala ar atstarpēm.»

VĀRDU KRĀJUMS: AKTĪVAIS UN PASĪVAIS

Tādad vārds, īsi sakot, ir valodas pamatvienība. Tieši tāpēc par valodas bagātību vai nabadzību spriež pēc tā, cik bagāts valodā ir vārdu krājums. Kā skaidrots «Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā» (VPTSV), vārdu krājums ir «kādas valodas vārdu kopums, ko šīs valodas lietotājs saprot un izmanto runā vai rakstos. Par vārdu krājumu parasti runā saistījumā ar atsevišķu personu, literārā darba autoru, zinātnes nozari u. tml.».

Attiecinājumā uz valodas lietotāju aktuāls ir vārdu krājuma daļjums aktīvajā un pasīvajā vārdu krājumā, jo ne jau visus vārdus, kādus esam apguvuši, lietojam ikdienā. Daļu no vārdiem, kurus zinām, nelietojam gadiem un gadu desmitiem, kaut arī tie mums ir labi pazīstami. Teiktais attiecas gan uz dzimto valodu, gan uz apgūto svešvalodu, tāpēc tas atspoguļots arī skaidrojumos: aktīvais vārdu krājums ir «kādas valodas vārdu kopums, ko cilvēks saziņā brīvi lieto savā dzimtajā valodā vai spēj brīvi lietot svešvalodā»; pasīvais vārdu krājums ir «kādas valodas vārdu kopums, ko cilvēks saprot, bet saziņā parasti nelieto (savā dzimtajā valodā) un nespēj lietot (svešvalodas saziņā)».

Ir svarīgi atcerēties: lai arī cik trūcīgs vārdu krājums ir kādam indivīdam, tas nevar būt pamats apgalvojumam, ka valoda ir trūcīga. Tas, ka varbūt nelietojam tādus vārdus kā *aizmaksāt*, *skanda*, *vērbaļķis*, *no-drose* (pēdējais ir J. Endzelīna ieteikts vārds), nenozīmē, ka tādu vārdu latviešu valodā nav.

Indivīdam lietojamo vārdu krājums ir galvā. Valodas vārdu krājums tiek apkopots vārdu krātuvēs – vārdnīcās, datubāzēs. Tādējādi tos ir iespējams pārmantot no paaudzes paaudzē, atstāt nākamajām paaudzēm.

Tieši vārdnīcas un datubāzes ir konkrētas valodas vārdu krājuma bagātības vai nabadzības liecinieces un valodas vārdu pūra glabātājas nākamajām paaudzēm. Tieši šīs krātuves zināmā mērā palīdz kompensēt robus mūsu atmiņā, ja vien... patiešām ieskatāmajās šajās krātuvēs. Pēc dažādos laikos izdotajām vārdnīcām var konstatēt arī pārmaiņas valodas vārdu sastāvā: kurus vārdus vairs nelietojam, kuri ir ienākuši no jauna.

Tomēr jāatzīst, ka patiesībā vārdu krājums vienmēr ir daudz bagātāks nekā publikācijās pieejamais, jo jebkura vārdnīca ir vai nu tematiski, vai funkcionāli, vai kā citādi ierobežota – atbilstoši konkrētajam vārdnīcas tipam un vārdu atlases principiem. Piemēram, vispārlietojamās leksikas vārdnīcās blakus darbības vārdam parasti netiek doti regulārie atvasinājumi ar *-šana*, taču valodā šie vārdi tiek plaši lietoti.

VĀRDS KĀ VALODAS VIENĪBA VALODAS SISTĒMĀ

Kā liecina dažādās vārdnīcās dotie termina *vārds* skaidrojumi (par to sk. iepriekš), kā būtiska ‘vārda’ jēdziena pazīme minēts tas, ka vārds ir valodas vienība. Savukārt valodas vienība, kā skaidrots VPTSV, ir «valodas sistēmas sastāvdaļa (fonēma, morfēma, vārds, vārdu savienojums, teikums, teksts) ar noteiktu ārējo formu (noformējumu) un semantisko funkciju». Citiem vārdiem – vārds ir «viena no valodas vienībām» līdztekus fonēmai, morfēmai, no vienas puses, un vārdu savienojumam, teikumam un tekstam, no otras puses.

Valodas vienības skaidrojumā uzsvērts, ka tā ir valodas sistēmas sastāvdaļa, un valodas sistēmā katrai valodas vienībai un ar to saistītajām valodas parādībām ir sava noteikta vieta hierarhiskā slāņojumā, kas skaidrojumā dēvēts par apakšsistēmu, bet praksē – arī par valodas līmeni. Salīdzināsim šai sakarā termina *valodas sistēma* un *valodas līmenis* skaidrojumus, kas uzskatāmi atspoguļo hierarhisko struktūru. VPTSV valodas sistēma skaidrota kā «iekšēji organizēts, formas un satura resp. nozīmes ziņā savstarpēji saistītu un nosacītu valodas elementu strukturēts kopums. Starp valodas sistēmas elementiem pastāv noteikta hierarhija – vienkāršākie veido sarežģītākos un ir to sastāvdaļas. Valodas sistēma ir daudzpakāpju struktūra ar vairākām apakšsistēmām», bet valodas līmenis ir «valodas sistēmas daļa – valodas apakšsistēma, kurā pēc kopīgām pazīmēm apvienojas viena veida savstarpēji saistītas valodas vienības un kategorijas. Starp dažādiem valodas līmeņiem – fonētiku, morfoloģiju, leksiku, sintaksi – ir hierarhiskas attiecības, t. i., katrs augstākais līmenis balstās uz secīgi zemāko».

Jāpiebilst, ka ir iespējams vēl sīkāks līmeņu sadalījums, kurā var izšķirt citus valodas līmeņus un starplīmeņus.

Valodas līmeņu hierarhiskā sakara, kā arī analīzes iespēju daudzveidības ilustrēšanai – piemērs ar teikumu kā *sintakses līmeņa* valodas vienību: *Man manā dzīvē ir bijis jātiekas ar dažāda rakstura cilvēkiem.*

Šā teikuma veidošanā (saskaņā ar termina *vārds* pamatizpratni, par ko sk. šā raksta sākumdaļā) izmantoti 10 vārdi: *ar, bijis, cilvēkiem, dažāda, dzīvē, ir, jātiekas, man, manā, rakstura*. Tās ir leksikas līmeņa valodas vienības, kas šajā teikumā pārstāv 9 leksēmas: *ar, būt, cilvēks, dažāds, dzīve, es, mans, raksturs, tikties* (jo vārdi *ir* un *bijis* pārstāv vienu leksēmu – *būt*).

Morfoloģijas līmeņa skatījumā vārdus analizē pēc to morfēmiskā sastāva, vārdšķiras un formas, un vārdus, ko izmanto teikuma veidošanā, parasti aplūko kā noteiktas vārdformas. Šādā skatījumā minētajā teikumā izmantotas 7 vārdformas: *man, manā, dzīvē, ir bijis jātiekas, ar cilvēkiem, dažāda, rakstura*.

Vārdu kā leksikas vienību var analizēt arī fonoloģiski un fonētiski, jo vārdu veido fonēmas un skaņas.

VĀRDS SINTAKSES LĪMEŅA SKATĪJUMĀ

Sintakses līmenī vārds tiek aplūkots kā būvmateriāls sintakses vienību (vārdu savienojuma, teikuma, teksta) veidošanā. Izzinot pasauli, nosaucam lietas vārdos, virknējam vārdus teikumos, tekstos. Kā uzsvēris J. Rozenbergs (Rozenbergs 2002, 193), lingvistiskā izpratnē teksts ir valodas rakstveida vai mutvārdu īstenojums saziņā un pasaules izziņā. Formu nosaka satura specifika, saziņas vide un subjektīvā attieksme. Ar vārdiem veido tekstus, kas atspoguļo autora domu un ir izziņas darbības rezultāts.

Gatavojot VPTSV, par to, ka vārdu savienojums ir «nepredikatīva sintakses vienība, ko veido uz sintaktisko sakaru pamata saistīti vārdi noteiktās gramatiskās formās» (VPTSV, 437), domstarpību nebija. Turpretim vairāki problēmjaudājumi radās teikuma definēšanā. Viens no tiem – saistībā ar ‘vārda’ un ‘vārdformas’ jēdziena izpratni. Piemēram, vai divdabis, kas, kā zināms, ir darbības vārda forma (*ziedošs, nobriedis* u. tml.), ir vai nav vārds? Vai teikumā *Ieeju ziedošā dārzā* ir tikai vārdformas vai tomēr ir arī kāds vārds? Saskaņā ar *vārda* definīciju šajā teikumā ir trīs vārdi. Savukārt, ja ‘vārdformas’ jēdzienu izprot tikai kā «vārda formu», nevis kā «vārdu noteiktā formā», tad jāsecina, ka minētajā teikumā vārdu nav. Pēc debatēm *teikuma* skaidrojumā tika saglabāts formulējums, ka teikumu veido «vārdi noteiktās gramatiskās formās».

Virkne problēmjaudājumu saistīti arī ar ‘teksta’ jēdziena formulēšanu un ‘teikuma’ un ‘izteikuma’ jēdzienu nošķiršanu. Teksta skaid-

rojumā izmantoti tikai termini *izteikums* un *izteikumu kopums*, proti – teksts skaidrots kā «mutvārdos izteikts vai rakstveidā fiksēts loģiski strukturēts, funkcionāli vienots jēdzieniski saistītu izteikumu kopums vai atsevišķs izteikums». Izteikuma skaidrojumā minēts, ka «lielākā daļa izteikumu ir teikumi».

Tas nozīmē, ka pašreizējā sintakses pētījumu pakāpē vēl nav izziņātas un nav formulētas tās būtiskās pazīmes, kas atšķir terminus *teikums* un *izteikums* un tajos ietvertos jēdzienus. Tā kā terminu *teikums* un *izteikums* šķīrumu balsta arī citas valodas (sal.: a. *sentence* un *utterance*, v. *Satz* un *Äusserung*, kr. *предложение* un *высказывание*), ir pamats domāt, ka jēdzieniskais šķīrums ir terminoloģiski un loģiski pamatota vajadzība.

Vārda semantikas noteikšanā aktuāla ir konteksta izpratne: kāda šai ziņā ir konteksta loma? VPTSV saglabāta līdzšinējā izpratne par to, ka konteksts ir «teksts, teksta daļa, kas ir nepieciešama un pietiekama kādas tekstā lietotas valodas vienības nozīmes noteikšanai». Savukārt bez semantiskās slodzes uzsvēruma ir *apkaime*, kas definēta kā «valodas vienības (fonēmas, morfēmas, vārdi, teikumi u. tml.), kas ir tieši pirms un aiz kādas valodas vienības».

VĀRDS TEKSTĀ KONVERSIJAS ASPEKTĀ

Viena no parādībām, kas saistīta ar vārda lietojumu tekstā, ir vārda vārdšķiriskās piederības maiņa jeb konversija kā vārddarināšanas paņēmieni, kad rodas arī jauna leksēma. Piemēram, īpašības vārds pārākajā pakāpē *vecāks* ir kļuvis par lietvārdu *vecāki* (vienskaitlī *vecāks*), kā par to liecina teikumi:

Ar katru dienu kļūstam vecāki (īp. v.).

Kur dzīvo tavi vecāki (lietv.)?

Pārejot citā vārdšķirī, mainās arī morfoloģiskā paradigma un sintaktiskās funkcijas. Problemātiski ir robežgadījumi, kad vienas vārdšķiras vārdu lieto citas vārdšķiras vārda funkcijā, tomēr sākotnējā paradigma un vārdšķiriskā piederība saglabājas un arī leksēmu skaits nemainās, piemēram, teikumos:

Slimnieks (lietv.) ir izveseļojies.

Slimais (īp. v.) ir izveseļojies.

Vai arī:

Saplūcu dažādas krāsas ziedus. Baltos (īp. v.) noliku savrup.

Domājams, ka šāds lietojums tomēr nav pietiekams pamats tam, lai teikuma priekšmetu *slimais* un papildinātāju *baltos* atzītu par lietvārdiem.

SECINĀJUMI

Gatavojot nozares terminu skaidrojošo vārdnīcu, notiek attiecīgo jēdzienu izziņas process, kura rezultāts ir skaidrojums. Ja izziņas procesā ir robi, rodas grūtības skaidrojumu formulēšanā.

Dziļāk izziņot un precīzāk formulējot jēdzienu būtiskās pazīmes, ir iespējams rast zinātniski pamatotas atbildes uz problēmjautājumiem.

Avoti un literatūra

ALV – *Angļu-latviešu vārdnīca*. Rīga: Jāņa sēta, 1997.

Endzelīns 1934 – Endzelīns J. No vārdu dzīves // *Darbu izlase*, III 2 sēj. Rīga: Zinātne, 1980, 400.–407. lpp.

LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1.–8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972–1996.

LVV – *Latviešu valodas vārdnīca*. 30 000 pamatvārdu. Rīga: Avots, 2006.

COD – *The Concise Oxford Dictionary*. 9th Ed. Clarendon press. Oxford, 1995.

Rozenbergs 2002 – Rozenbergs J. Vārds tekstā kā pasaules atspulgs // *Vārds un tā pētišanas aspekti*. Liepāja: LPA, 2002, 192.–195. lpp.

VPTSV – *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU LVI, 2007.

The word in a language system and text

Summary

At the very end of 2007 the first explanatory dictionary of the basic linguistic terms was published in Latvia. It is like a hand-book for mutual understanding of linguists and broader society on linguistic matters. There were a number of issues which had to be solved during two years of preparing this dictionary.

=====

This describes how the new dictionary (new definitions and new explanations) were made on the basis of Latvian common language dictionaries and the Oxford's dictionary in English as well. It was stated that explanations of the same word or term in different dictionaries (and languages) differ. For solving discrepancies the main attention ought to be paid to finding the essential characteristic features of the concept before formulating the definition. Theoretical conclusions are made analysing the terms *word*, *word stock*, *language unit*, *language system*, *language level*, *sentence*, *utterance*, *text* and their definitions. The model for the analysis of a sentence on four linguistic levels (syntactic, lexical, morphological and phonetical) is added too.

In the conclusion it is pointed out that a cognitive approach is necessary for finding scientific answers on the problematic issues.

Brigita BUŠMANE

LEKSĒMAS *AITA* UN *AVS* LATVIEŠU VALODĀ

Latviešu kopvalodā mājdzīvnieka *Ovis aries* apzīmēšanai sastopami vārdi *aita* un *avs*. Cilmes aspektā, pēc dažu valodnieku domām, tie ir radniecīgi vārdi (piemēram, ME I 14 norādīts, ka vārds *aita* laikam darināts no deminutīva *aitiņa*, kas savukārt no vārda *avs* deminutīva *avitiņa*) un tālāk saistīti ar liet. *avis*, prūšu *awins*, senslāvu *ovьca*, laīņu *ovis* u. c. (sīkāk skat. ME I 225, 232, LEW 28).

Semantiskā skatījumā uzmanību saista otra hipotēze. Apšaubot vārda *aita* darināšanu no *avitiņa*, K. Karulis to saistījis ar liet. *āitas* ‘liels gājējs; nemierīgs, kustīgs cilvēks; blandonis’, prūšu *aytegenis* ‘mazais («kustīgais») dzenis’ u. c., pieļaujot, ka pamatā ir indoeiropiešu **ei-/oi-* ‘iet’, kā arī norādot, ka viens no biežākajiem senajiem aitu apzīmējumiem dažādās valodās ir ‘ejošā’, t. i., ‘manta, kas pati iet, kas nav jānes vai jāved’ (sīkāk par šo etimoloģiju skat. LEV I 59; par liet. *āitas* resp. *āit(i)varas* etimoloģiju skat. LEW 4).

Abi dzīvnieka apzīmējumi ir izplatīti latviešu tautasdziesmās. Kā liecina K. Barona «Latvju dainās» sastopamo substantīvu rādītājs, tautasdziesmu ar vārdu *aita* (resp. tā un deminutīvu locījumu formām) skaits ir vairāk nekā divas reizes lielāks par tautasdziesmu ar vārdu *avs* (resp. tā un deminutīvu locījumu formām) skaitu (Subst. rād. 3, 30). Jāpiebilst, ka deminutīvs *aitiņa* resp. tā locījumu formas tautasdziesmās ir lietotas biežāk nekā pamatvārds *aita* resp. tā locījumu formas.

Nosaukumu lietojums rakstu avotos atklāj pakāpenisku vārda *avs* aizstāšanu ar sinonīmu *aita*. 17. gadsimta avotos, pēc seno tekstu korpusa materiāliem, biežāk sastopams vārds *avs* (resp. tā locījumu formas), retāk deminutīvs *aitiņa* (resp. tā locījumu formas), bet nav fiksēts pamatvārds *aita* (<http://www.ailab.lv/SENIE>). Savukārt senākajās – 17. gadsimta – vārdnīcās reģistrēts vai nu tikai vārds *avs*, piemēram, G. Manceļa (Mancelis 269) un J. Langija (Langijs 21) vārdnīcā, vai arī minēti abi sinonīmi, piemēram, K. Fīrekera vārdnīcā (*aita*, *aitiņa*, *avitiņa*, *avetiņa* Fīrekers 13, 64). Visai bieži vārds *avs* vēl minēts 18., 19. gadsimta rakstu avotos, piemēram, G. F. Stendera vārdnīcā (Stenders 1789 II 11; *aita*, *aitiņa* Stenders 1789 II 4), it īpaši garīga satura literatūrā. Piemēram, K. Ulmaņa vārdnīcā (Ulmann 1872, 23) šķirklī *avs* ir norādīts: «In der Bibel als edleres Wort zür *aita* gebrauch.»

20. gadsimta otrās puses vārdnīcās vārds *avs* ir atzīts par novecojušu (LLVV I 515, LVV 150).

Arī izlokšņu materiāli liecina par vārda *avs* (*ave*) zušanu no runātāju aktīvā vārdu krājuma. K. Mīlenbaha vārdnīcā vārds *avs* reģistrēts no Ļaudonas, Vestienas un Krustpils, *ave* no Vecpiebalgas (ME I 232), vārdnīcas papildinājumos *avs* no Saikavas, Dunikas, Grobiņas, Popes un Kuršu kāpām (Preilas) (EH I 189). Sporādiski un nereti vienīgi no tautasdziesmām šie nosaukumi fiksēti arī citos Vidzemes novados un Zemgalē. Pēc «Latviešu valodas dialektu atlanta» leksikas daļas materiāliem, 20. gadsimta otrajā pusē *i*-celma vārds *avs*, kā arī *ē*-celms *ave* vecākās paaudzes runā (dažkārt atceroties iepriekšējās paaudzes valodu) reģistrēts galvenokārt Dienvidkurzemē, piemēram, Nicā (*vaig nuōciřpt avi, isceřt maži, pašūt kreķlu – ta vař prečētiēs*), un Vidzemes austrumos, piemēram, Bērzaunē (*va:ćuos lōikūos vylks i:r bijs' tos ā:uu gōnc*), Praulienā (*agrēk' bij gōn mālnas āu's', ūn tā*s cýrpa va:ćā mēņes'ie, leļ vylna nā:t'iek ruda, rūzgana*).

Kopvalodas vārds *aita* (LLVV I 50) 20. gadsimtā ir izplatīts Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē. Bet Vidzemes ziemeļaustrumos, vietām Sēlijā tas ir ienācis no kopvalodas un lietots līdzās nosaukumam *vuška*, kura galvenais areāls ir Latgale (LVDA 50, 121).

Bez *ā*-celma formas *aita* izloksnēs Vidzemes ziemeļaustrumos ap Alūksni un Gulbeni, kā arī Dienvidrietumkurzemē lieto arī *ē*-celma formu *aitē*. *ē*-celma forma no šiem apvidiem minēta jau K. Mīlenbaha vārdnīcā – no Alūksnes un Galgauskas (ME I 14) – un tās papildinājumos – no Tosmarē pierakstītas tautasdziesmas (LD 1318 var., EH I 5). Šajā tautasdziesmā fiksēta arī Lielezerē pierakstīta daudzskaitļa nominatīva forma *aitis* (dota arī EH I 5). Pagaidām tikai Stāmerienā fiksēts vārddarināšanas variants *aitene*. Jāpiebilst, ka Stāmerienas apkārtnē, piemēram, Sinolē, atvasinājumiem ar *-ene* piemīt nievājoša nokrāsa. Bet ar atšķirīgu semantiku – jauna, maza dzīvnieka apzīmēšanai – vārds *aitene* un tā variants *aitēns* reģistrēts Zemgalē – Džūkstē: 'ein noch nicht erwachsenes Schaf od. eine solche Ziege' (EH I 5; *aūnelim a viēnu labāka villa kā aītenei*), kā arī Ērgemē: *aitene* 'aita, kurai pirmo reizi ir jēri' un *aitēns* 'jauna aita; aita' (ĒIV I 33), *aitene*, arī *aitenīte*, *aitēns* Vecatē (*jaūnu aītīnu, kam pirmuō reži jēri, saūc arī pař aītēni*). Vārddarināšanas variants *aitietis* pagaidām reģistrēts tikai Vecpiebalgā (*viēnc aītiēc būs jānuōkāūn, tā jāū iznāks gālās eřliku likām. kā jāū lielāks aītiēc vai āvānc, tā aītās pūsli ispūte tābākās mākām*). (Par

aitas nosaukumu izplatību latviešu valodas izloksnēs skat. LVDA 50, 120–121.)

Raksturīgi, ka līdzās pamatvārdiem *aita*, *avs*, *ave* bieži tiek lietotas to deminutīvu formas. Vārda *aita* deminutīva forma ***aitiņa*** ir sastopama kā kopvalodā, tā izloksnēs un bieži minēta tautasdziesmās. Izloksnēs Vidzemes vidienē (ap Cēsīm, Smilteni) un vietām Dienvidrietumkurzemē reģistrēts tās variants ***aitīna***, Dienvidrietumkurzemē – arī ***aitina***.

Jaunas, mazas aitas apzīmēšanai tiek lietots arī ar piedēkli *-el-* atvasināts deminutīvs, piemēram, ***aietele*** ‘ein junges Schaf’ Saldū (EH I 5), Kandavā (*aitēl* VLIR VI 263), ***aietele*** Bauskā (*kas nu tā pār aiū! tikai tāda sīka aietele. ne villaī, ne gaļai*), Vainižos (*kāds aiēls tik paturej pa ziēm. viš cits nuōkāu*), ***aitel(ī)e*** Dignājā. Variants ***aičele*** (*aičēl*) konstatēts Laidzē (VLIR VI 263).

Vārdu *avs*, *ave* izplatītākās deminutīvu formas, pēc «Latvju dainām», ir ***avitīna***, ***avetiņa***, retāk fiksēti varianti ***avitīna***, ***avitina***, ***avetiņa***, ***avetiņa***. Tikai Kuldīgā un Rāvā pierakstīta tautasdziesma ar deminutīvu ***avutiņa*** (LD 28297), bet Aizupē – ar variantu ***avatiņa*** (LD 6806). Vairākas deminutīvu formas minētas K. Mīlenbaha «Latviešu valodas vārdnīcas» papildinājumos (EH I 190): *avitīna* no Purmsātiem, *avetiņa* no Dunikas, *aventiņa* no Pilskalnē pierakstītas tautasdziesmas, *avetēna* no Rucavas (pēc FBR VII 117). Variants *avitīna* reģistrēts arī, piemēram, Saikavā, *avitina* Pērkonē (FBR XVIII 127), *avetiņa* Nīcā. Dienvidrietumkurzemē konstatēti vēl citi vārda *avs* resp. *ave* deminutīvu varianti: ***avetele*** Nīcā, *avetele*, arī ***avitele*** Gramzdā, ***avetēna*** Rucavā.

Tikai Dundagā sastopams aitas nosaukums *aja* (*āj* resp. *āj*), kas tiek skaidrots ar daļai tāmnieku izlokšņu raksturīgo līdzskaņa *v* zudumu skaņu kopā *-vj-*, kur pēc tam arī citos locījumos *v* vietā ieviests *j* (Rudzīte 191).

Semantiskā skatījumā vērojamas dažas atšķirības vārdu *aita*, *avs* lietojumā kopvalodā un izloksnēs. «Latviešu literārās valodas vārdnīcā» vārdam *aita* minētas divas nozīmes: 1) ‘atgremotājs lauksaimniecības dzīvnieks, no kura iegūst gaļu, vilnu, kažokādas’, 2) ‘šo dzīvnieku mātiņe’; kā pirmās nozīmes nianse izdalīta ar pārnesumu darinātā nozīme ‘neattapīgs, arī naivs cilvēks’ ar norādi, ka tai piemīt vienkāršrunas stilistiskā nokrāsa (LLVV I 50).

Semantiski identī, bet citiem vārdiem šā dzīvnieka nosaukuma pirmā nozīme skaidrota «Latviešu valodas vārdnīcā»: ‘dobradžu dzimtas

dzīvnieks ar biezu sprogainu apmatojumu; attiecīgais mājdzīvnieks, lauksaimniecības dzīvnieks' (LVV 22).

Pārnestās nozīmes lietojums atklājas jau 19. gadsimta rakstu avotos, piemēram, K. Ulmaņa vārdnīcā adjektīvam *schafmäßig* minēta arī pārnestā nozīme 'dumjš, muļķis', bet prepozicionālais savienojums *pēc aitas* skaidrots – 'dumji, muļķiski' (Ulmann 1880, 615). Sal. arī vācu *Schaf* 'dummer Mensch' (Wahrig 1086).

Minētās vārda *aita* nozīmes un tās nianses izplatītas arī izloksnēs, piemēram, Jērcēnos (*āitas sadzina pirc priekšā, nūo dīķa nesa ūdeni aūkšā un āitas izmazgāja*), Nīcā (*senāk, ka āitas nuociŗpa, vārija biēspuŗtu, lai āitām biēza villa*), Džūkstē (*āita pēc jēŗa blaū viēnā blaūšanā*), Puzē (*ait i māt: tēs oŗs. un, ja tas i izdaraņc 'izkastrēts', tad tuō sōc pa tēk'el*), Vainižos (*jēŗs a 'arī' bukņi āitai desmeŗ. / viņē apņēms 'apprecējis' tād ait. ne·kuō lāg pac nepruōt darit. kuŗ dzeŗ, tuŗ tikei iŗt*), Popē (*tu i ritig vēc: āit:, nu ne·kuō tu nezin*).

«Latviešu literārās valodas vārdnīcā» atsevišķā šķirklī ir dots deminutīvs *aitiņas*, proti, vārdkopā **mākoņu aitiņas** ar nozīmi 'mazi, balti mākonīši' un pārnestā nozīmē – 'naivs, aprobežots cilvēks' ar norādi, ka tai piemīt sarunvalodas stilistiskā nokrāsa (LLVV I 50).

Izlokšņu materiāli atklāj tālāku vārdu *aita*, *aitiņa* semantikas paplašinājumu. Tā vārdam *aita* izloksnēs, piemēram, Nīcā, fiksēta me-tonīmiska pārnese rezultātā veidojusies nozīme 'aitāda': [kažoku] *nuo āitas šuva. bi jāizraūdžē, lai mīksc.*

Deminutīva *aitiņa* vai tā varianta primārā nozīme izloksnēs nereti ir 'jauna aita; jērs', piemēram, Īvandē (*aitiņš vairāk gribē [audzēt, turēt], aūneļ tēkājās, badās, grūstās*), Dundagā (*aitiņš gāi līdz tām guōviŗm*).

Tāpat kā kopvalodā arī izloksnēs vārdam *aitiņa* (*aitīna*) reģistrēta pārnestā nozīme 'mazi, viegli, balti mākonīši', piemēram, Bērzaunē un Aknīstē (*re, kur pie debesīm aitiņās! – būs labs laiks*) (EH I 5), Praulienā (*riŗt bus lops siēna lāiks – pýlņa deŗēš aitiņu*), Viesienā (*òitiņās i:ŗ us sòulāŗnu, skoŗdru lòiku*), Vecatē (*baltus, mazus mākuōnīšus saūc paŗ aītīnām. aītīnas peŗd – mākuōnīši daū uŗ tādā kā riŗdā*). Ar līdzīgu semantisku pārnese darīnāts mākoņu nosaukums *schäpfchen* sastopams vācu valodā (Dravnieks 1929, 927).

Izloksnēs deminutīvam *aitiņa* konstatētas arī dažas lokālas nozīmes. Vairākās Ziemeļvidzemes izloksnēs deminutīva formas tiek lietotas saslietas labības (parasti vasarāja) kopiņas apzīmēšanai, piemēram, *aitiņa* Vainižos (*tuōs sōuc paŗ aitiņarņ – pa di:u uŗ pa trīs kuōpiņ*

*kuõpa stāus. ka vēš uñ nuõvēļkas sou̯s.: , ta saliēk gubas. vis·vaiřak ou̯zs (VIV I 9)), aiťina Braslavā (cit:u labību neliēk aiťinās, tikai auzas), Vecatē (ME I 14; labību slapuõs gaduõs liēk aiťinās, lai ātrāki žūst .. tā liēk auzas), aiťinas Idū (rudzs sēj kūļos, bet ou̯zs lik aiťina:s). Zemgalē – Salgalē – vārdam aiťina konstatēta nozīme ‘(apaļi krauta) siena gubiņa’ (LVDA 68, 154). Sal. *vuškinē* (< *vuška* ‘aita’) ‘maza siena kauzdzīte’ Dricēnos.*

K. Mīlenbaha vārdnīcā (ME I 14) bez norādes uz izplatību fiksēta vārda *aitiņas* nozīme ‘Weidenkätzchen in der Kindersprache’ un nozīme ‘Ackerlee (*Trifolium arvense*)’ no Raunas. Otrā nozīme 20. gadsimta otrajā pusē konstatēta Dobelē (Augu nos. 6). Ar floru saistīta arī vārda *aitiņa* nozīme ‘priēžu čiekurs’, kas reģistrēta Kurzemē – Rudbāržos (LVDA 10, 50).

No 19. gadsimta rakstu avota vārdam *aitiņas* K. Mīlenbaha vārdnīcā (ME I 14) minēta nozīme ‘eine Art Brettspiel, das zwei Personen, die eine mit 12 kleineren Klötzchen (*aitiņas*), die andere mit einen grösseren Klötzchen (*vilks*, der Wolf) spielen’. Ar vārdu *aitiņas* darināts arī bērnu rotaļas nosaukums *aitiņas ganīt* ‘ein Kinderspiel, bei welchem ein Kind den Schäfer, ein anderes die Wirtin, ein drittes den Wolf vorstellt. Der Wolf stiehlt die Schafe während der Abwesenheit des Schäfers’, kas K. Mīlenbaha vārdnīcā pārņemts no «Latvju daiņām» (ME I 14, LD V 197 – rotaļa pierakstīta Ērgļos) un «Dienas Lapas» etnogrāfiskā pielikumā (Etn. III 13, *aitiņu ganīšana* no Ēveles (Etn. III 26)). Semantiski līdzīgs bērnu spēles (spēlē piedalās *aitiņas*, *gani*, *māte* un *vilks*) nosaukums *овечки* reģistrēts krievu izloksnēs (Даль II 641).

20. gadsimtā izlokšņu pierakstos vārds *aita* (retāk *aitiņa*) ir sastopams vairākos citos stabilos vārdu savienojumos, to skaitā terminoloģiska rakstura vārdkopās, kas diferencē *aitas* pēc to vilnas, vecuma un dažādām citām pazīmēm:

garvillas aita ‘aita ar garu vilnu’ Nīcā (*ta* [senāk] *bi garvillas aitas* – *gař pakaļas ciskām bi garāka, rupjāka villa*);

čukuraiņā aita un *spruogaiņā aita* ‘aita ar sprogainu vilnu’ Džūkstē (*tagad vaīs naū tātu čuõkuraiņū aitu ne·viēnañ. / spruõgaiņās aitas bi vājākas kā tūbu aitas, tādām pagařākām kājām*);

ēzeliņa aita ‘aitu šķirne ar biezu, smalku, sprogainu vilnu’ Īvandē (*ēzeliņ aitam i biēz, smalk, spruõgaiñ villiņ. vīņs i a gařam astem. tās i lāb jākuõp. vīņs ciērp tik diureiž pa gād*);

tūbas aita ‘aitu šķirne ar biežu vilnu (kas noveļas)’ Džūkstē (*veci ļaūdis teīca, ka spruōģaiņa villa ęsuōt labāka, bet aītas pašas tā neciēšuōt kā tūbas aītas*);

kazainā aita ‘aita ar asu, rupju vilnu’ Dignājā (*šęnó^ak b'ęj kozainó^as aītys – vylna osa, cīta, rupa, pavēdere pļyka*) – sal. *kazaina vilna* Jaunsvirlaukā («ja aitu cērp piektdien, tad viņai aug kazaina vilna (līdzīga ar kazas vilnu)») (LTT I 27)); *kazines vuškas* (*kaz'in'is' vuškys*) ‘aitu suga ar mazvērtīgu, asu vilnu’ Kalupē (KIV II 576);

pienīca aita ‘aita, kurai ir daudz piena’ Kazdangā (*piēnīca aita – kaṁ tā pulku piēna, jēri dūšīgi, piēnīga aita*);

bezpiena aita ‘aita, kurai nav piena’ Laidzē (*muṁs patrāpiišiēs tā:d bespiēn aīt – kaṁ gād viņām jērs jadzīrd a guōūpiēn* (VLIR VIII 164));

vecene (arī **vecine**) **aita** ‘aita, kam ir jēri; veca aita’ Nīcā (*vecene, vecene aita, tā i liēla, kaṁ i jēri. kaṁ naū jēri, tās i jaūnās aītas. tā i vecene aita – tā saka. tās vecās [aitas] pa vecinēm [sauca]. vecine aita*), Dignājā (*šęnó^ak jou tó^a turēja pa d'ę:s'm'it ve:ceņu aitu pāz zīmu. nu – lai jou būtu jēreņi pavasar*); **aitu vecene** ‘aita, kam ir jēri’ Iecavā (*maṁ [parasti] bij divas vaī trīs aītu vecenes*); sal. *vecine vuška* ‘aita, kas ir vecāka par vienu gadu’ Kalupē (KIV II 576);

aitu māte ‘aita, kam ir jēri’ Iecavā (*pa ziēmu liēlākuō tiēsu tik bij divas aītu mātes*);

ālaves aita ‘aita, kas noteiktā laikā neapaugļojas’ Džūkstē (*ālaves aita tēkātiēs tēkājās, bet bēnu viņai naū, viņa paliēk ālavē* (ELA 322));

ālavīcas aita ‘tas pats’ Raunā (VLIR III 162).

Vairākas aitas diferencējošas vārdkopas bez norādes uz izplatību ir minētas K. Mīlenbaha vārdnīcā: *kupla, vilnuota aita* (wollig), *sīkspruo-gu aita* (krauswollig), *garastu aita* (langschwänzig) (ME I 14).

Ar vārdu *aita* izloksnēs darinātas arī terminoloģiska rakstura vārdkopas – nekastrēta auna apzīmējumi:

aitu buks Ēdolē, Jaunsvirlaukā (LVDA 51, 122);

aitu būllis Bilskā, Cirgaļos, Drabešos, Plāņos un Raunā (LVDA 51, 122), **aitu būllis** Kusā un Mēdzulā (LVDA 51, 122), Ilzenē;

aitu ērzelis Lugažos (LVDA 51, 122);

aitu kuīlis Ērgemē un Rencēnos (LVDA 51, 122), **aitu kuīlis** Alojā, Idū, Ipiķos, Jeros, Lodē, Nauksēnos, Rūjienā, Sēļos (LVDA 51, 122), arī Ūoņos (*aīt kuīļi vis agrak souc. oūnc jau tāt, kaṁ nou vaīr iēkša ne kas*), Mazsalacā (*daš jou saka, ka aītu kuīlim [auna gaļai] a ęsuōt garša, daš jou smādē*), Rozēnos (*aīt kuīls, kas nau rāmic*).

Pagaidām ar nozīmi ‘aita’ tikai no Ilzenes zināma vārdkopa **aitu vuška**, kuras neatkarīgajā komponentā ir visā Latgalē un Ziemeļaustrumvidzemē (arī Ilzenē) izplatītais aitas nosaukums *vuška* (*te àr sàuc àitu vuška. àitu vuška izmozgata. tagad grùc ir vîlnas sàuju izmazgat. jàlàiž àitu vuškas ikša*).

Vārdkopa ar deminutīva formu neatkarīgajā komponentā **meža aitiņa** stirnas apzīmēšanai fiksēta Irlavā (*mežmalā sējumus pavasarī bieži nuoēda un izbradāja meža aitiņas*).

Ar vārdu *aita* darinātas vairākas, parasti terminoloģiska rakstura vārdkopas dažādās citās leksikas grupās. Tā vārdkopai **aitu suns** ir reģistrētas divas nozīmes: 1) ‘Schäferhund’ (ME I 14 sub v. *aitāda*) un 2) ‘vilks’ Rencēnos (*pa pelēci sàuca vilku. viņu sàuca vèl pa àitu suni, tàpēc ka viņč àitas nēs pruôm, ièt àitu barā, zùog àitas*). Atbilstošajam saliktenim *Schäferhund* vācu valodā reģistrēta nozīme ‘eine Hunderrasse (bes. als Polizei-, Wach-, Hütehund verwendet)’ (Wahrig 1086).

Vēl 19. gadsimta beigās ir pieminēta **aitu diena** – 25. novembris. K. Mīlenbaha vārdnīcā (ME I 14 sub v. *aitāda*) šī vārdkopa pārņemta no «Dienas Lapas» etnogrāfiskā pielikuma (Etn. II 121, 122 no Bērzaunes). 25. novembris ir Katrīnas diena un senāk uzlūkots par lopu svētku dienu, ar kuru saistās ticējums, ka tajā dienā aitas iet baznīcā (Līdeks 230).

Tikai Alsungā reģistrēts lakata nosaukums **aitu nēzdaugs** ‘sarkans lakats no ļoti smalkas vilnas dzijas ar citas krāsas svītrām gar malu’ (*dažrēiz sē àit nēzdaūg va kaņestr gāle* (LU)).

Vārds *aita* ir sastopams vairākos augu nosaukumos – vārdkopu atkarīgajā komponentā: **aitu dābuoliņš** ‘dzeltenais āboliņš (*Trifolium agrarium*)’ Aknīstē (EH I 311), **aitu ābuoliņš** ‘mataināis āboliņš (*Trifolium arvense*)’ Gārsenē, **aitu skābene** ‘parastā skābene (*Rumex acetosa*)’ Gārsenē (Augu nos. 356), **aitu akši**, arī **aitu ašķi** ‘pelašķi (*Achillea millefolium*)’ Rubenē (LVDA 16, 60), **aitu astes** ‘tas pats’ Zebrenē (LVDA 16, 60); sal. **avju ašķi** (Ulmann 1872, 198). Vairāki ar vārdu *aita* darināti salikti augu nosaukumi ir lietoti speciālajā literatūrā, piemēram, **aitu auzene** (*Festuca ovina*) (Augu nos. 33), **aitu dziras** un **aitu zāl(e)s** ‘parastais pelašķis’ (*Achillea millefolium*) (Augu nos. 262), **aitu maurs** ‘mārsils (*Thymus*)’ (Augu nos. 208). Semantiski tuvs pelašķu nosaukums *Schafgarbe* (burtiski: aitu kūlītis) zināms vācu valodā (Wahrig 1087).

Vārdkopnosaukums **aitu uōga** ‘avene’ fiksēts Valkā (LVDA 22, 74).

Vairākās izloksnēs ar vārdu *aita* ir darināti sēņu nosaukumi *aitu* (arī *aitas*) *bēka* (arī *peka*), kuru precīzāka nozīme nav norādīta, piemēram, Iecavā (*aitas bēka – maza beciņa, ar diēzgaņ saūsa. ēdama viņa ir, tik nau tik sulīga*), Ilzenē (*aitu bēkas aūg ceļa malā tādas dzēļēnas. aitu bēkas ir dzēļēnas*). [sauc arī] *gūovu bēkas, gūovu mižas. vārijām gūovim bēkas*), Krimuldā (*šimī vietā ir tikāi aitu pēkas*), Kūdumā (*aitu bēkas, tās tādas pamīkstas*), Vainižos (*joūn ait bēks ir diēzeņ la:b sēns. večak aīt bēks gaņ ir tād mīkst uñ ūdeņaņ*). Sal. *vuškine* ‘sviesta beka’ Nautrēnos.

Mazu, baltu, augstu mākonīšu apzīmēšanai bez deminutīva *aitiņas* vai tā varianta sastopamas arī vārdkopas, piemēram, *aitiņu mākoņi* (KLV 1959, 56), *aitu mākoņi* Plāņos (LTT I 34), *aitu mākuoņi* Kazdangā (*aitu mākuoņi – tiē tādi aūksti, mazi, siki gubu mākuoņi, siki – cic piē cita. kā aitas izlaīstas ganuōs*), Vainižos (*vakaļ vakaļ bi tād aīt mākoņ, bet tagad ir bež viēn mākonit*), Sārnatē. Kā secinājusi B. Lau mane, faunas nosaukumi mazo mākonīšu nominācijai izmantoti retāk. Parasti to nosaukumi darināti ar adjektīviem resp. substantīviem, kuru vienojošā pazīme ir ‘neliels, apaļš vielas veidojums vai priekšmets’ (Laumane 126, 127). Semantiski līdzīgs salikts nosaukums *Schäfchenwolke* sastopams vācu valodā (Duden 1989, 1299, Wahrig 1086).

Dažas vārdkopas saistītas ar vārda *aita* pārnesto nozīmi ‘neattapīgs, arī naivs cilvēks’: *aitas* (arī *aites*) *galva* ‘neattapīgs, arī naivs cilvēks’, piemēram, Kalncempjos (*tis bēi tuōc aites gōlva, ka viņa sāmnicībā nēi-kūo lūoga nabēi. senūs laīkūs tuōdus cilvēkus, kurus vierteja pār na-izdarīgim, dumim, tāica uz vējrišim – auna gōlva, uz sivišim – aites gōlva*), Nīcā (*ja kác kau kuō muļķīgu izdarījis, neklaūsa, neīzdara, kā liēk, nuōsaka – ak tu aitas galva, kā tu nesapruōti!*), Zantē (*riktīga aitas galva, kādas aplamības te ēsu izdarīs*), *aitas galva* arī Dignājā, Sinolē. Vārdkopa *aitas galva* ar šo nozīmi reģistrēta arī rakstu avotos (piemēram, ME I 14, Dravnieks 1929, 928). Tā ietverta Nīcā fiksētajā stabilajā vārdu savienojumā *spēlēt* (arī *iet*) *uz aitas galvu* (arī *galvām*) – spēlēt kādu kāršu spēli (*saspēlēt* [kārtis] *uz viēnu galvu, aitas galvu. nuōsaūkums tas i – iēt uz galvām. spēlās iēt uz aitas galvu. kas nuōviñņējis, tas piēraksta galvu .. kañ tuō galvu vaīrāk, tas tas viñņētājis*). Līdzīgi semantiski pārnesumi fiksēti citās valodās: sal. liet. *aviēs galvā* ‘menko išmanymo, žioplas, kvailokas žmogus’ (LKŽ I 530), ‘žioplys, kvailys’ (FŽ 88), vācu *Schaf(s)kopf* ‘Dummkopf’ un *Schafkopf* ‘ein Kartenspiel für 3 bis 8 Personen mit 1 od. 2 dt. Kartenspielen zu 32 Blatt’ (Wahrig 1087).

Nepaklausīga, stūrgalvīga cilvēka nosaukums *aitas piere* konstatēts Nīcā (*kaṃ ciēta galva, tuō sauc pa aitas piēri. tas neklāusīks, nepadevīks*). Šī vārdkopa lamuvārda nozīmē (līdzās *aita, dumiķis*) minēta jau K. Ulmaņa vārdnīcā (Ulmann 1880, 615) un no tās pārņemta K. Mīlenbaha vārdnīcā (ME I 14; skat. arī LKFV 46).

Latviešu valodā vārds *aita* ir sastopams virknē salīdzinājumu, kas attiecināti uz cilvēka izskatu, īpašībām, rīcību. K. Mīlenbaha vārdnīcā ir norādīts uz divām jēdzienu grupām, ar ko saistīta *aita*: 1) ar labsirdību, lēnīgumu, satīcību un 2) ar muļķību, retāk ar kaut ko nederīgu (ME I 14). Šo saistību atklāj salīdzinājums *kā aita*, kam «Latviešu frazeoloģijas vārdnīcā» reģistrētas divas nozīmes: 1) to saka, ja kādam ir ļoti lēna daba, ja kāds ir padevīgs, bailīgs, un 2) ar nievīgu nokrāsu lieto, ja kāds ir ļoti naivs, neattapīgs (LFV I 64–65). Līdzīgi šis salīdzinājums tiek lietots arī izloksnēs, piemēram, Saikavā (*tāda kā aita, soltā ūdenie drēbas mozgā*). Nedaudz atšķirīgas nozīmes atbilstošajam salīdzinājumam sastopamas lietuviešu valodā: *kaip avis* – 1) apie tylų, ramų, 2) apie neprotingą (FŽ 89).

Tādējādi nereti daļai salīdzinājuma konstrukciju ar vārdu *aita* raksturīga arī vairāk vai mazāk izteikta negatīva konotācija.

skruļļains kā aita – saka par cilvēku ar sprogainiem matiem, piemēram, Bauskā (*meita .. skruļļaina kā aita*);

bailīgs kā aita – saka par bailīgu cilvēku, piemēram, Biržos, Dignājā (*bail'ēiga kō'ā aita* (Indāne 174)); jāpiebilst, ka semantiskais komponents 'bailīgs', arī 'kautrīgs, bikls, nedrošs' ir pamatā angļu valodā fiksētajam semantiskajam pārnesei: 'aita (sheep)' → 'cilvēks ar minētajām īpašībām'; sal. arī *sheepisch* 'bashful, shy, reticent' (OE 1334);

lēns kā aita – saka par lēnīgu, gausu, neveiklu, mazkustīgu cilvēku, piemēram, Ērgemē (*lēnc kā aita, ne viņē māk runāt, ne-kā, tāt kā meņimuris* (ĒIV II 212)), Sinolē (*kristam'āte bijse lāna k'ā aita* (SISV 3));

kā aitas (arī aites) galva – saka par neapķērīgu, neattapīgu, muļķīgu cilvēku, piemēram, Sinolē (*k'ā aitas golva dūms* (SISV 59));

kā aita bez galvas – saka, ja kāds rīkojas neprasmīgi, muļķīgi, piemēram, Sinolē ([meita] *dzīvūo k'ā aita bez golvas* (SISV 3 ar norādi, ka piemīt nievīguma nokrāsa));

dumjš (arī *dulls, glups, stulbs* u. tml.) *kā aita* – saka par neattapīgu, neapdomīgu, muļķīgu, arī naivu cilvēku, piemēram, Vecpiebalgā (*dumā kā āitā, jā tu ār pirstu neperēdīsi, vāi t šis teų kuo sārpretis?*),

Sinolē (*meitene дума k^oā àita* (SISV 3 ar norādi, ka piemīt nievīguma nokrāsa)), Rankā (*duļļa k^a àita*), Dignājā (*glupa k^oā àita* (Indāne 174)); sal. *dūms ku^o vuška* Kalncempjos (Balode 122);

kā aitu bars – saka par vairākiem muļķīgiem cilvēkiem, arī par muļķīgu, neorganizētu cilvēku kopu; par cilvēkiem, kuri sapulcējušies bez īpaša mērķa, piemēram, Sinolē (*visi stēidzās k^oā àitu bars* (SISV 16 ar norādi, ka piemīt ironiska nokrāsa)), Kalncempjos (*stāv ku^o àitu bōrs, nū tuōdīm palēidzības nagāidi. vacistāus tāica, ko visas maītenes salasīsās ku^o àitu bōrs, siēd ūn klāusās, ku^o kaimiņš ērmoņikas spēleļ*), Nīcā (*deg māja, saskrēja ļaūdis. bet ne ku^o vaiŗs nevarēja līdzēt. tik stāvēja un skatījās kā aitu baŗs*), Zantē (*stāv kā aitu baŗs*); sal. liet. *kaīp aviū bandā* ‘pakriķes, be tvarkos’ (FŽ 89), krievu *как стадо баранов* (LKFV 46);

kā aitas bez gana – ‘neziņā, ko darīt; bez vadības’ (LFV I 65);

blēj kā aita – saka, ja kāds daudz un muļķīgi runā, piemēram, Sinolē (*ka meīta lielijās pret pūišiem, ta sacija: kuo nu blēļ k^oā àita?* (SISV 3 ar norādi, ka piemīt nievīguma nokrāsa));

dreb (arī **trīc**) **kā aitas** (arī **aites**) **ļīpa** – saka par ļoti bailīgu cilvēku, piemēram, Patkulē (*drap k^a àitās ļi:pa*), Kraukļos (*trīc k^a àitēs ļi:pa*); sal. krievu *сёрдце дрожим* (*трепещем*) *как* (*словно*) *овечий хвост* (KLFV I 520);

spiežas kā aitas pūlī – saka par cilvēkiem, kas drūzmējas, rada burzmu, piemēram, Sunākstē (*spiežas k^a àitas pōulie*);

piespiežas kā jērs pie aitas – saka, ja kāds meklē aizstāvību, patvērumu pie otra, piemēram, Sinolē (*bārnis spiežās pie m^oātes k^oā jāŗs pie àitas* (SISV 76));

apmīžās kā aita (**nuo bailēm**) – saka par cilvēku, kurš izbailēs nespēj saturēt urīnu, piemēram, Vestienā (*apsamīžuos k^a àitā nuo bāilēm*);

žulī kā suns aitas ādu – daudz, ilgi, pastāvīgi (zelē, košļā), piemēram, Sinolē (*kuo tu žulī k^oā sūns àitas oādu?* (SISV 229 ar norādi, ka piemīt nievīguma nokrāsa));

griežās kā Branduļa aita – reģistrēts Dignājā un saistīts ar konkrētu personu – aitas īpašnieku (*grīž^oās k^oā Brānduļa àita* (Indāne 145–146));

acis kā divrubuļu aintai – Stendē (Draviņš 59).

Salīdzinājumam ar deminutīva formu **kā àitiņa** piemīt pozitīva konotācija – to lieto Sinolē, runājot par ko izteikti mīkstu, maigu, pie-

mīlīgu (*pūpūoli saplaūkuši miksti k°ā àitiņas. kas ta nu milīgáks ir k°ā àitiņa Sinolē* (SISV 3)).

Izloksnēs sastopamas arī stilistiski neutrālas salīdzinājumu konstrukcijas, kas attiecinātas uz aitu vilnas izstrādājumu – dziju, audumu:

kā aitā audzis, piemēram, Sinolē (*rēiz mūs bij brūņču drēbe t°āda k°ā àitā aūguse, rūzgana bij, nabij nīk°āda skata, t°āda k°ā beskr°āsaina* (SISV 10));

kā aitas (arī **aitēi mugurā** – saka par nekrāsotu vilnas dziju, audumu, piemēram, Kursīšos (*pa liēlākuō daļu vaņzis bij peļēks kā aitei mugurā*), Skaistkalnē ([Ilgavas seģene ir] *bālc ar meļļu, ne krāsuoc, bet tāt, kā saka, .. kā aitas mugurā*).

Vārdu savienojums **aitā audzis** ar nozīmi ‘nekrāsots; tādā krāsā, kādā ir aitas vilna; nekrāsota (vilnas) dzija, audums’ tiek lietots arī ārpus salīdzinājuma konstrukcijas galvenokārt Ziemeļrietumvidzemē, piemēram, Jērcēnos (*aitā aūguša, tāda peļēka jāu tā drēbe bija, nebija jākrāsuoc, ka tās meļlās aitas*), Mazsalacā (*seģām gruīte bija aitā oūgušu dziju, bālc a meļļu kuopā*), Mujānos (*aitā aūdzis peļēks. dzijs nau krāsuota. aitā aūdzis, nau krāsuoc*), Pālē (*aitā oūdzis, tas nav jākrāsuō vaī.. agrāk jou tureja peļēkas un meļlas aitas, lai nav jākrāsuō*), Rencēnos (*aitā aūdzis – tāpat valkāja, nekrāsuōja. aitā aūgusi tūo [vilnu] sāuca, kas nau krāsuōta*).

Pagaidām tikai no Kalncempjiem zināms salīdzinājums **kā aitu sūdi**, ko lieto, runājot par sapelējušu sienu (*tuōc tāicins bej – sapelejs sīns kuō aitu sūdi*).

Vārda *aita* (*aitiņa*) semantiskās struktūras un ar to darināto stabilo vārdu savienojumu apskats tādā balsta semantikas pētnieku secinājumu, ka zoonīmi ir viena no leksikas grupām, kas mazākā vai lielākā mērā iekļaujas sekundārās nominācijas procesos.

Mazāk liecību ir par vārda *avs* (*ave* un to deminutīvu formu) semantikas paplašināšanos.

20. gadsimta otrajā pusē vārds *avs* vai *ave* vecākās paaudzes valodā ir reģistrēts vietām Dienvidrietumkurzemē. Nīcā turklāt fiksēta vārdkopa **ālave ave** ‘aita, kas noteiktā laikā neapaugļojas’ (*aūns, ālave ave – tiē bi treķni, un [viņu] viļla biēzāka*), kā arī **ragaine ave** ‘aita ar ragiem’ (*ragaine ave. kaza i ragaīne. un aita ar dažreīz ragaīne*).

«Latviešu literārās valodas vārdnīcā» šķirklī *avs* ir minēti divi stabili vārdu savienojumi: **vilks avju drānās** (arī **drēbēs**) – saka par cilvēku, kas savus ļaunos nolūkus slēpj aiz labdarības, tikumības u. tml.

maskas, un *atšķirt* (arī *nošķirt*) *aunus no avīm* – ‘atšķirt vainīgos no nevainīgajiem, labos no sliktajiem’, kā arī izdalīta pārnestā nozīmes nianse ‘kristīgo konfesiju draudzes loceklis’ (LLVV I 515). Mazāka informācija ir ietverta «Latviešu valodas vārdnīcā», kur minēts tikai viens frazeoloģisms: *vilks avju drānās* – saka par liekuli, kas savus ļaunos nodomus maskē ar ārēju lēnprātību (LVV 150).

«Latviešu frazeoloģijas vārdnīcā» ar norādi, ka ir novecojis, un skaidrojumu ‘šķīrot cilvēkus pēc pretstatījuma principa labos un sliktos, vainīgos un nevainīgos, ticīgos un neticīgos’ reģistrēts frazeoloģisma variants *šķirt avis no ažiēm* (LFV I 115). Semantiski idents frazeoloģisms zināms, piemēram, vācu valodā: *die Schafe von den Böcken scheiden/trennen* (Duden 11., 650), igauņu valodā: *lambaid sikkudest lahutama*.

Ar norādi, ka ir novecojusi, «Latviešu frazeoloģijas vārdnīcā» minēta stabilā vārdu savienojuma *pazudusī (noklīdusī, nomaldījusies) avs* pirmā nozīme ‘cilvēks, kas rīkojas netikumīgi, nosodāmi, pārkāpj, neievēro kādu noteikumu, likumu; kristīgais, kas grēko (religijā)’, bet otrā nozīme ‘cilvēks, kas ilgāku laiku bijis projām’ dota ar norādi, ka tai piemīt humoristiska nokrāsa (LFV I 114–115). Semantiski tuvs vārdu savienojums *заблудшая овца* (burtiski: nomaldījusies avs) sastopams krievu valodā (LKFV 73), arī igauņu valodā – *eksinud lammas*.

20. gadsimtā no literatūras resp. Bībeles valodas vārds *avs* pārnestā nozīmē, kā arī minētie frazeoloģismi dažkārt ir pārņemti izlokšnēs. Piemēram, ar norādi, ka tiek lietots Bībelē, vārds *avs* ‘aita’ ir reģistrēts Lizumā (*avs* RKr. XVII 98), *ave* Sinolē (*ave – Bībelē aitas sauc pār avēm. avu gòns ùn zemes kùopēis. Pestītājs meklēja pazudušo avi*), *pazudušā avs* Aknistē (ELA 322). Vainīžos mācītāju valodā fiksēta vārda *avs* nozīme ‘draudzes loceklis’ (*mācīteš piēderigeis piē droūdz reīzuīns souc paš dvēseleīn, paš aviīn uīn pac se:u paš droūdzs ga:n*). Sinolē konstatēts stabilais vārdu savienojums *pazudusē ave*, ko attiecina arī uz cilvēku, kas atgriezies pēc ilgākas prombūtnes, piemēram, ceļojuma, bet Puzē frazeoloģisms *šķirt ažus nuo avēm* lietots, kad dzīrēs, talkās ļaudis dalīti grupās un sēdināti vienkopus.

Vārda *avs* (*ave*) deminutīva forma ir ietverta Dienvidrietumkurzemē pazīstamo bērnu rotaļu nosaukumos: *avetiņās iet* ‘blinde Kuh spielen’ (Dunikā EH I 190), *avetiņās iet* Nīcā (*avetiņās iēt – viēnarīn aīssiē aces, un tas ķeš tuōs ciūš*), *avitiņas mitināt* (ME I 232 pārņemts no LD V 197 – Nīcā un Rucavā pierakstītas rotaļas: *maģ mana sienina, daudz avitīnu; kušš bijat labis vīrs, mitin’ manas avitinas* ..).

Aplūkotais materiāls tātad atklāj vairākas atšķirības sinonīmu *aita* un *avs* semantikā un no tiem darināto stabilo vārdu savienojumu lietojumā. Tas liecina, ka plašāks semantisks sazarojums raksturīgs vārdam *aita* (*aitiņa*). Kā kopvalodā, tā izloksnēs ir konstatēts arī vairāk stabilu vārdu savienojumu ar vārdu *ait(iņ)a*. Jāpiebilst, ka, pēc J. Endzelīna apkopotā vietvārdu krājuma, vārds *ait(iņ)a* biežāk nekā *avs* sastopams arī vietu nosaukumos (sk. Lvv I 7, 59). Tas galvenokārt skaidrojams ar to, ka (it īpaši kopš 20. gadsimta sākuma) vārds izzūd no aktīvā vārdu krājuma. Uz to, piemēram, ir norādīts K. Mīlenbaha vārdnīcā: «*avs* ist das ältere, in den älteren Schriften gebrauchte Wort; in neuerer Zeit wird es durch *aita* immer mehr und mehr verdrängt» (ME I 232). Savukārt 1927.–1928. gadā publicētajā «Latviešu konversācijas vārdnīcas» I. sējumā ir ietverts šķirklis *aita* (131. slejā) un nav šķirkļa *avs* (*ave*).

Literatūra un avoti

Augu nos. – Ēdelmane I., Ozola Ā. *Latviešu valodas augu nosaukumi*. [Rīga:] SIA «Augsburgas institūts», 2003.

Balode – Balode S. *Kalnecmpju pagasta Kalnamuižas daļas izloksnes apraksts*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2000.

Draviņš – Draviņš K. Stabīlie salīdzinājumi Stendes izloksnē. – *Ceļi. Rakstu krājums*. XIX. Stokholma: Ramave, 1991, 56–63.

Dravnieks 1929 – Dravnieks J. *Vācu-latviešu vārdnīca*. Rīga: Valters un Rapa, 1929.

Duden 1989 – *Duden. Deutsches Universalwörterbuch*. A–Z. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 1989.

Duden 11₂ – *Duden. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. 11.2., neu bearbeitete und aktualisierte Auflage. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2002.

EH – Endzelīns J., Hauzenberga E. *Papildinājumi un labojumi K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcai*. 1.–2. sēj. Rīga, 1934–1946.

ĒIV – Kagaine E., Raģe S. *Ērgemes izloksnes vārdnīca*. 1.–3. sēj. Rīga: Zinātne, 1977–1983.

ELA – Eiropas lingvistiskā atlanta latviešu valodas materiāli (1. aptauja); glabājas LU Latviešu valodas institūtā.

Etn. – *Etnogrāfiskas ziņas par latviešiem*. I–IV. «Dienas Lapas» pielikums. Rīga, 1891–1894.

- FBR – *Filologu biedrības raksti*. 1.–20. sēj. Rīga, 1921–1940.
- Fīrekers – Fennell T. G. *Fürecker's dictionary: a Concordance. I*. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2000.
- FŽ – *Frazeologijas žodynas*. Lietuvių kalbos institutas, 2001.
- Indāne – Indāne I. *Dignājas izloksne*. Rīga: Zinātne, 1986.
- KIV – Reķēna A. *Kalupes izloksnes vārdnīca*. 1.–2. sēj. Rīga: Latviešu valodas institūts, 1998.
- KLFV – *Krievu-latviešu frazeoloģiskā vārdnīca*. I, II. Rīga: Liesma, 1974.
- KLV 1959 – *Krievu-latviešu vārdnīca*. I, II. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1959.
- Langijs – *Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku*. Pēc manuskripta fotokopijas izdevis .. E. Blese. Rīga: Latvijas Universitāte, 1936.
- Laumane – Laumane B. *Smalki lija zelta lietus. Dabas parādību nosaukumi latviešu valodā. I*. Liepāja: LiePA, 2005.
- LD – Barons K., Visendorfs H. *Latvju dainas*. 1.–6. sēj. Jelgava, Pēterburga, 1894–1915.
- LEV – Karulis K. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 1.–2. sēj. Rīga: Avots, 1992.
- LEW – Fraenkel E. *Litauisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg; Göttingen, 1955–1965.
- LFV – Laua A., Ezeriņa A., Veinberga S. *Latviešu frazeoloģijas vārdnīca*. 1.–2. sēj. Rīga: Avots, 1996.
- Līdeks – Līdeks O. *Latviešu svinamas dienas*. Rīga, 1942.
- LKFV – Caubuliņa D., Ozoliņa Ņ., Plēsuma A. *Latviešu-krievu frazeoloģiskā vārdnīca*. Rīga: Liesma, 1965.
- LKŽ I – *Lietuvių kalbos žodynas*. T. I. Vilnius: Mintis, 1968.
- LLVV I – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1. sēj. Rīga: Zinātne, 1972.
- LTT – *Latviešu tautas ticējumi*. 1.–4. sēj. Sakrājis un sakārtojis P. Šmits. Rīga: Valters un Rapa, 1940–1941.
- LU – Latvijas (Valsts) Universitātes Filoloģijas fakultātes studentu kursdarbu un diplomdarbu materiāli.
- LVDA – *Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika*. Bušmane B., Laumane B., Stafecka A. u. c. Rīga: Zinātne, 1999.
- LVV – *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006.
- Lvv I – Endzelīns J. *Latvijas PSR vietvārdi. 1. daļa*. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1956.
- Mancelis – Mancelius G. *Phraseologia Lettica* .. Riga, 1638.
- ME – Mīlenbahs K. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. 1.–4. sēj. Rīga, 1923–1932.

- OE – *The Oxford English. Reference Dictionary*. Oxford, 1995, 1996.
- RKr. XVII – *Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas Rakstu krājums. 17*. Rīga, 1914.
- Rudzīte – Rudzīte M. *Latviešu dialektoloģija*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1964.
- SISV – Putniņa M., Timuška A. *Sinoles izloksnes salīdzinājumu vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2001.
- Stenders 1789 – *Lettisches Lexicon .. von Gotthard Friedrich Stender*. T. 1–2. Mitau: I. F. Steffenhagen, 1789.
- Subst. rād. – *Krišjāņa Barona «Latvju dainu» substantīvu rādītājs*. Rīga: Latviešu folkloras krātuve, 1994.
- Ulmann 1872 – *Lettisches Wörterbuch*. Erster Theil. Lettisch-deutsches Wörterbuch von Bischof Dr. Carl Christian Ulmann. Riga, 1872.
- Ulmann 1880 – *Lettisches Wörterbuch* von Ulmann und Brasche. Zweiter Theil. Deutsch-lettisches Wörterbuch .. von Gustav Brasche. Riga u. Leipzig, 1880.
- VIV – Ādamsons E., Kagaine E. *Vainižu izloksnes vārdnīca*. 1.–2. sēj. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2000.
- VLIR III – Plūme M. Raunas izloksne // *Valodas un literatūras institūta raksti*. III. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1954, 137–174.
- VLIR VI – Graudiņa M. Laidzes un Kandavas izloksne // *Valodas un literatūras institūta raksti*. VI. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1958, 257–296.
- VLIR VIII – Graudiņa M. Laidzes un Kandavas izloksne // *Valodas un literatūras institūta raksti*. VIII. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1964, 143–292.
- Wahrig – Wahrig G. *Deutsches Wörterbuch*. Gütersloh, München: Bertelsmann Lexicon Verlag, 2000.
- Даль – *Толковый словарь живого великорусского языка*. Т. I–IV. Москва: Русский язык, 1989–1991.

Lexeme *aita* und *avs* im Lettischen *Zusammenfassung*

In der lettischen Gemeinsprache verwendet man zur Bezeichnung des Haustieres *Ovis aries* die Wörter *aita* und *avs*. In den Volksliedern sind beide Tierbezeichnungen verbreitet, während in den Schriftquellen seit dem 17. Jahrhundert die Ersetzung des Wortes *avs* durch *aita* zum Vorschein kommt. In

den Wörterbüchern der 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts wird das Wort *avs* als veraltet markiert.

Im Artikel wird die Verbreitung der Wörter *aita*, *avs* samt Varianten in den Mundarten behandelt und die Aufmerksamkeit ihren Diminutivformen gewidmet. Es wird die semantische Struktur der Lexeme *aita* (*aitiņa*), *avs* (*ave*) aufgedeckt, die von der in Mundarten manifestierten Erweiterung der Wortsemantik zeugt und die Schlussfolgerung der Semantiker stützt, dass die Zoonyme eine lexikalische Gruppe bilden, die sich mehr oder weniger in die Prozesse der sekundären Namensgebung einschalten lässt.

Es werden die in der Sprache festgestellten stabilen Wortgruppen mit den erwähnten Wörtern erfasst, darunter Wortgefüge terminologischer Art (z. B. die Benennungen des nichtkastrierten Schafsbocks *aitu bullis*, *aitu kuilis* u. a., die Benennungen der Schafgarbe *aitu ašķi*, *aitu astes* u. a.), Vergleichskonstruktionen (z. B. *lēns kā aita* «sanftmütig wie ein Schaf», *dulls kā aita* «schafstoll», *kā aitu bars* «wie eine Schafherde», *dreb kā aitas ļīpa* «zittert wie ein Schafsschwanz»), Phraseologismen (z. B. *vilks avju drānās* «ein Wolf im Schafskleid», *atšķirt aunus nuo avīm* «die Böcke von den Schafen scheiden»).

Das behandelte Material lässt mehrere Unterschiede in der Semantik der Synonyme *aita* und *avs* sowie beim Gebrauch der davon gebildeten stabilen Wortgruppen aufdecken. Es bezeugt, dass dem Wort *aita* (*aitiņa*) eine weitere semantische Verzweigung eigen ist. Sowohl in der Gemeinsprache als auch in den Mundarten sind stabile Wortgruppen mit dem Wort *aita* (*aitiņa*) häufiger fixiert, vorwiegend durch die Tatsache zu erklären, dass das Wort *avs* vom aktiven Wortschatz schwindet.

Imants ŠMIDEBERGS

PAR PRIEDĒKĻVERBU SEMANTIKAS ATSPUGOJUMU
«LATVIEŠU IZLOKŠŅU VĀRDNĪCĀ»

LU Latviešu valodas institūtā aizsāktā «Latviešu izlokšņu vārdnīca» (LIV) iecerēta kā iespējami pilnīgs dialektālās leksikas vākumu un jau publicēto izlokšņu vārdnīcu (ĒIV, KIV, VIV, arī SISV) apvienojums, kas rāda gan izloksnēs konstatēto latviešu valodas vispārlietojamo leksiku, gan dialektālus vārdus un nozīmes. Lai būtu iespējams izlokšņu leksiku skatīt arī diahronijā, šajā apvienojumā tiek iekļauts K. Mīlenbaha «Latviešu valodas vārdnīcas» (ME) un tās papildinājumu (EH) materiāls.

Dialektālās izpaušmes valodā kļūst redzamas tikai uz literārās valodas fona, izlokšņu leksikas semantiskajā analīzē nepieciešams salīdzinājums ar literāro valodu – īpaši leksiski semantiskajiem variantiem, kas pretendē uz vispārlietojamības statusu (Kagaine 1992, 9–11), tādēļ LIV pie nozīmēm, kas identas literārajā valodā sastopamām, ievieto atsauci uz «Latviešu literārās valodas vārdnīcu» (Prospekts, 9).

Vārda semantikas atklāšme minētajos leksikogrāfiskajos izdevumos nereti mēdz būt atšķirīga pēc vārdnīcās pieņemtajiem skaidrojuma principiem, semantikas detalizācijas, nozīmju un to nianšu izkārtojuma, skaidrojumu formulējuma u. c. Šādos gadījumos jānošķir tikai formālās, ar konkrētas vārdnīcas izveidi radušās atšķirības no tām, kas ir būtiskas vārda semantiskās identitātes noteikšanai (sk. Kagaine 1992, 12, 13).

LIV uzbūves principi, izstrādātās pamatnostādnes izklāstītas vārdnīcas prospektā (Prospekts), arī tajā ievietotajos B. Bušmanes, I. Janšones un E. Kagaines rakstos (piem., par publicēto izlokšņu materiālu iesaistījumu LIV sk. Kagaine 2005). Balstoties uz pamatnostādņēm, ir iespējams konkretizēt, pilnveidot leksikogrāfiskos paņēmienus dažādu vārdšķiru, vārdu leksiski semantisko grupu u. tml. atspoguļojumam LIV (piem., Bušmane 2007). Šajā rakstā risināti jautājumi, kas saistīti ar priedēkļverbu izstrādi (gan runājot tikai par verbiem ar priedēkli *aiz-*, taču daļa rakstītā būtu attiecināma arī uz verbiem ar citiem priedēkļiem).

Verbu atvasināšana ar priedēkļiem latviešu valodas izloksnēs ir produktīva, tāpēc arī LIV, tāpat kā latviešu literārās valodas un citās izlokšņu vārdnīcās, lielu apjomu aizņems priedēkļverbi (turpmāk – pv). Pv izstrādes īpatnības LIV nosaka daudzi faktori un to mijiedar-

bība. Pirmkārt, daudzveidīgi ir izloksnēs konstatēto pv un to nozīmju, leksiski semantisko variantu (LSV) rašanās cēloņi. Pētot izloksnēs un literārajā valodā kopīgo leksikas slāni, E. Kagaine priedēkļverbus pieņem gan literārajai valodai semantiski idento vārdu grupā, piem., *aizklejuot*, *aizlūgt* (Kagaine 1992, 22), gan grupā, kurā dialektālie LSV veidojas kā darbību un procesu apzīmējumu pārnēsumi, piem., *aizvārīt* ‘ātri, strauji aiziet, aizskriet, aizbraukt’ Jeros [pamatvārds ar atbilstošu nozīmi izloksnē nav konstatēts] (turpat, 136). Minētajā darbā tiek izdalītas trīs atvasinājumu grupas, kurās dialektālo LSV veidošanās var notikt vai nu prefiksa semantikas dialektālo īpatnību ietekmē, piem., ar *aiz-* atvasinātie verbi, kas norāda darbības sākumu, īslaicīgumu un ir raksturīgi augšzemnieku dialektam (turpat, 168), vai pamatverba semantikas dialektālo īpatnību ietekmē, piem., *aizsist* ‘ātri, strauji aiziet (garām)’ Jeros [izloksnē ir konstatēts pamatvārds ar atbilstošu nozīmi] (turpat, 180), vai paša atvasinājuma semantisko pārmaiņu rezultātā, piem., *aizbilst* ‘noburt’ Jeros (turpat, 184). Šeit nosaukti dialektālo pv tapšanas mezglpunkti (E. Kagaines sniegtā klasifikācija ir daudz sazarotāka). Pārlūkojot tikai VIV iekļautos atvasinātos verbus ar *aiz-* pēc to attieksmēm ar literārās valodas leksiku, veidojas sīkākas pv grupas: pamatvārds – vispārliegtajam leksikas vārds, bet retāka telpiskā orientācija (vai – literārajā valodā parastāks cits priedēklis), piem., *aizcēlties* ‘pārcēlties (uz citu dzīvesvietu)’; līdzīgi *aizēdināt*, kam būtu parastāki priedēkļi *pār-*, *sa-*; pv, kas sastopams arī literārajā sarunvalodā, bet ar šaurāk formulētu semantiku – *aizģeņģerēt* u. c.

Vērojams, ka dialektālajā prefiksācijā ar *aiz-* neparādās kādas valodnieciskajā literatūrā vēl neminētas priedēkļa *aiz-* nozīmes, piem., konstatēts, ka Ziemeļrietumvidzemē šis priedēklis pamatverbiem piešķir regulāru, izloksnēs un literārajā valodā kopīgu vietas nozīmi, kas norāda darbības attālināšanos vai darbības virzību uz noteiktu galapunktu, mērķi (Kagaine 1992, 180). Izņēmums, protams, ir tāds atvasinājums kā verbs *īdzduôt* Kalupes izloksnē ‘uzdot (ko) mācīties’ – *kas t'eû jir ãzduôc latv'ïšu volûdâ?*, kas radies krievu *zadâmb* ietekmē (Reķēna 1985, 92). Par novirzi no priedēklim regulāras nozīmes nav uzskatāmi gadījumi, kuros pv skaidrojums vārdnīcā atspoguļo no prefiksācijas akta attālinātu, visam pv nostabilizējušos nozīmi, piem., Kalupes izloksnē sastopamajam *īdzdzeft* (KIV I 58) vārdnīcā dota nozīme ‘saderināt’, taču šā pv izveidē *aiz-* ir norādījis uz darbības sākumu, īslaicīgumu.

Skaņu verbu morfoloģisko formu daudzveidība, to lietojums arī kustības verbu nozīmē, prefiksācijas iespējas ar piedēkļiem *aiz-*, *at-*, *ie-*, *no-*, kustības verbi, arī ar vērtējuma papildkomponentu – tie ir tikai daži no visiem reizinātājiem, kuru dēļ izlokšņu leksikā pv skaits ir tik liels. Iespējams, ka lielākais reizinātājs ir visai izlokšņu leksikai kopīgā īpašība, kas izriet no mutvārdu komunikācijas īpatnībām: brīvība, nepiespiestība komunikatīvo līdzekļu izvēlē, arī pamatvārdu un piedēkļu izvēlē. Kā zināms, piedēkļatvasinājumu apkopošana un aprakstīšana ir katras vārdnīcas pārbaudījuma akmens, jo tad, kad citu vārdu izstrādei kartotēkā vākuma jau pietiktu, piedēkļu (pa lielākai daļai pv) «apcirkņi» ir patukši. Gatavojoties LIV uzsākšanai, šī iespējamā situācija tika apzināta laikus, akcentējot uzmanību (piem., ekscerpējot vēl kartotēkā neieplūdinātus materiālus) piedēkļvārdu daļu sagatavošanai tālākam darbam. Tomēr ir samērā daudz gadījumu, kad ME un EH reģistrēto vārdu (vai nozīmju) kartotēkā nav. Šo reģistrējumu trūkst lielākoties objektīvu apstākļu dēļ – piem., izlokšņu pārstāvju aktīvā leksika mainījies (Kagainē 2005, 317–318) (būtu liels brīnums, ja kartotēkā parādītos ilustrējums šķirklim *āizcibuōt*. EH I 13 ‘(eine *ciba*) zumachen (aiztaisīt, aizvērt cibu)’ Lubānā). Lielākā daļa no pēdējā laikā reģistrētajiem pv lietojumiem attiecināma uz vispārlietojamo leksiku (*aizcēlt*, *aizcēļuot*, *aizcilpuot*, *aizcirst* u. c.). Jaunāki vākumi tiek izmantoti arī retāk sastopamu (vismaz pēc autora izjūtas) pv šķirkļos, piem., verba *aizcūdīt* ‘aizdzīt prom’ dažādās formās un homoniēmos (kopumā seši šķirkļi) ir citāti no Sinoles, Bauskas, Mārcienas (sēlisko izlokšņu vākums papildina daudzu pv šķirkļus).

Leksikogrāfiskā prakse pv atspoguļojumā LIV ir grūti vispārināma, jo daudzveidīgās situācijās jāveic patstāvīga analīze (risinājumam gan jābūt LIV pieņemto semantisko un gramatisko principu robežās). Pv raksturīgā polisēmija, sazarotā semantiskā struktūra sarežģī sastatījumu ar publicēto materiālu – tas var atšķirties semantikas daļīgumā, ilustratīvā materiāla traktējumā, frazeoloģismu, stabilo vārdkopu saistījumā ar konkrētu nozīmi u. tml. Gūt iespējamu skaidrību nepieciešams arī atsauču dēļ, kas ievietojamas aiz nozīmēm, lai parādītu konstatētās semantikas identitāti ar publicētajā izdevumā rādīto (Prospekts, 9; Kagainē 2005), piem., LIV izstrādātajā *aiziet* 9. ‘Aizritēt, paiet (par laiku, laika posmu)’. Aiz šīs nozīmes jādod arī atsauce uz ME, lai gan ME minētā semantika ievietota kopā ar pirmo, *aiz-* verbiem raksturīgo attālināšanās nozīmi: 1) ‘weggehen, hingehen, (von der zeit)

verstreichen (iet projām, iet kurp, (par laiku) aizritēt, paiet)’ (ME I 29). Ja polisēmisks latviešu valodas pv ME vai EH skaidrots ar polisēmisku vācu valodas vārdu (Prospekts, 9; Kagaine 2005, 315–318), tad kritērijs semantiskās identitātes atzīšanai ar kādu konkrētu, no vācu valodas vārda polisēmijas kopuma izdalītu nozīmi var būt attiecīga ilustratīva piemēra esamība ME vai EH šķirklī.

Ja izlokšņu materiālu vākumu kartotēkā nav informācijas par kādu ME un EH iekļautu pv (vai tā LSV), tad, pēc LIV uzbūves principiem (Prospekts, 9), no šiem izdevumiem tiek dots tā skaidrojums un vācu valodas teksta tulkojums, bet netiek pievienoti ME un EH minētie ilustrējošie piemēri latviešu valodā. Tomēr ME un EH skaidrojumiem piemīt būtiska īpatnība – tajos (gandrīz nekad) netiek iekļautas norādes uz darbības objektu vai subjektu, sastopami gadījumi, kad, tikai izlasot pievienoto ilustrējošo vārdkopu vai plašāku citējumu, kļūst saprotama vācu valodas ekvivalentā ietvertā jēga. Šādas nepieciešamas norādes pv skaidrojumos tiek lietotas gan LLVV, gan izlokšņu vārdnīcās, piem., *aizdzīnkstēt* 1. ‘Dzīnkstot aizlidot (par dažiem kukaiņiem)’ (LLVV I 62); *āizbērt* 1. ‘Berot aizpildīt, piepildīt (iedobumu, bedri u. tml.)’. *tādas gramības te pie durīm, jāāizbērt un jānūolīdzina* (EIV I 34).

Trikātā konstatētais verbs *āizērst*, kam kartotēkā fiksējumu nav, EH skaidrots: «anfangen zu trennen: *āizērstis cimds*» (EH I 22). Ja tulko «sākt ārdīt» un objektu vārdkopā nenorāda, rodas vārdnīcas lietotāja dezinformācijas iespēja, ka šādu pv lieto, runājot arī par kādas būves, mūra sienas u. tml. ārdīšanu. Šādos gadījumos risinājums ir vienkāršs – skaidrojumam var pievienot darbības objektu («sākt ārdīt [cimdu]) vai rādīt arī ilustrējumu. Verbam *āizdvašuot* nozīmē 2) *āizdvašuot garām* «vorbeifahren»: *vilciens āizdvašuoja garām Ērgļos* (Katriņā) (EH I 21) nepieciešams papildinājums par subjektu (āizbraukt garām [par vilcienu]) vai pilns citējums. Līdzīgi pv *āizblīkšķināt* (EH I 10) skaidrojumam nepieciešams papildinājums [ausis]: «einen lauten Knall hervorbringend zufallen machen, betäuben»: *ar šaudišanu a. kam ausis*. Verba *āizbrēkt* trešā nozīme LIV ir: 3. EH I 12 vom Weinen heiser werden (raudot aizsmakt [par kaklu]), jo EH vārdkopa *a. kaklu* (citādi – ka aizsmok pats cilvēks). Blakus gadījumiem, kad nav šaubu, ka šāds leksikogrāfiskās informācijas papildinājums nepieciešams, ir šaubīgi robežgadījumi.

Atgriežoties pie atsaucēm, jāmin, ka pv LIV nozīmēm pievienotās atsauces uz LLVV (vai to trūkums) ir tikai relatīvi drošs signāls, ka vārds pieder (nepieder) pie vispārlietojamās leksikas. Īpaši tas attie-

cas uz LLVV 1. sējumu (priedēkļi *aiz-, ap-, at-*), jo LLVV izveides sākumposmā kartotēka bija salīdzinoši mazāka nekā turpmāko sējumu uzrakstīšanas laikā, skaidrojumu balstošais ilustratīvais materiāls bieži gūts no ME, EH, ja tas šķietis piederīgs literārajai valodai. Piem., diferenciālā tipa VIV ievietots vārds *aīzasaruot* ‘Asarojot aizmigloties (par acīm)’ (VIV I 10). LLVV nav šī vārda, bet ir *apasarot* (ar norādi *paretī*), *izasarot* (citāts no ME), *noasarot*, *saasarot*, kas izraisa šaubas par šī pv piederību dialektālai leksikai. Šķiet, ka semantiski sazarotiem pv un vārdiem loģiskā, uz semantikas kopību balstītā LSV izkārtojumā var būt arī tādi gadījumi, kad kādā no nozīmēm blakus vispārlietojamās leksikas LSV jāatrodas dialektālam LSV. Būtu jādomā, kā panākt, lai atsauce uz LLVV neattiektos arī uz dialektālās leksikas LSV.

Literatūra

Bušmane 2007 – Bušmane B. Deminutīvu atspoguļojums «Latviešu izlokšņu vārdnīcas prospektā» // *Linguistica Lettica*. 16. Rīga, 2007, 104.–113. lpp.

EH – Endzelīns J., Hauzenberga E. *Papildinājumi un labojumi K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcai*. 1.–2. sēj. Rīga, 1934–1946.

ĒIV – Kagaine E., Raģe S. *Ērgemes izlokšnes vārdnīca*. 1.–3. sēj. Rīga: Zinātne, 1977–1983.

Kagaine 1992 – Kagaine E. *Semantiskie dialektismi Ziemeļrietumvidzemes izlokšnēs*. Rīga: Zinātne, 1992.

Kagaine 2005 – Kagaine E. Publicēto izlokšņu materiālu iesaistījums «Latviešu izlokšņu vārdnīcā» // *Latviešu izlokšņu vārdnīca. Prospekts*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2005, 315.–321. lpp.

KIV – Reķēna A. *Kalupes izlokšnes vārdnīca*. 1.–2. sēj. Rīga: Latviešu valodas institūts, 1998.

LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1.–8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972–1996.

ME – Mīlenbahs K. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. 1.–4. sēj. Rīga, 1923–1932.

Prospekts – *Latviešu izlokšņu vārdnīca. Prospekts*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2005.

Reķēna 1985 – Reķēna A. Par augšzemnieku dialekta Kalupes izlokšnes priedēkļverbu semantiskajām atšķirībām no latviešu literārās valodas // *Valodas aktualitātes 1984*. Rīga: Zinātne, 1985, 87.–97. lpp.

SISV – Putniņa M., Timuška A. *Sinoles izloksnes salīdzinājumu vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2001.

VIV – Ādamsons E., Kagaine E. *Vainižu izloksnes vārdnīca*. 1.–2. sēj. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2000.

Zur Widerspiegelung von Präfixverben im «Wörterbuch der lettischen Mundarten»

Zusammenfassung

Es wird im «Wörterbuch der lettischen Mundarten» auch das Material aus dem «Lettisch-deutschen Wörterbuch» von K. Mühlenbach eingearbeitet. Auf solche Weise wird die Lexik in der historischen Entwicklung dargestellt. Während der Arbeit an den Verben mit dem Präfix *aiz-* wurde festgestellt, dass es Fälle gibt, wenn man ein anderes Verfahren beim Verfassen der Erläuterungen anwenden muss. Im «Wörterbuch der lettischen Mundarten» werden manchmal in den Erläuterungen von Präfixverben ungenügende Hinweise auf das Handlungsobjekt oder -subjekt gegeben. Bei der Übersetzung aus dem Deutschen muss man die Bedeutungserläuterung unbedingt durch die im illustrierten Material (in den Beispielen) enthaltene Information ergänzen.

Imants ŠMIDEBERGS

VERBI AR PRIEDĒKLI *AIZ-*
LITERĀRĀS VALODAS SKAIDROJOŠAJĀS VĀRDNĪCĀS

Lai veicinātu priedēkļvārdu turpmāko atveidi «Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcā» (MLVV), ir derīgi analizēt citu, MLVV jau uzrakstīto priedēkļu daļas (piem., vārdus ar priedēkli *aiz-*), aplūkojot konkrēta priedēkļa atvasinājumu atainojumu uz pārējo latviešu valodas skaidrojošo vārdnīcu (LLVV, LVV, LVV2) fona, vērtējot MLVV rastos leksikogrāfiskos risinājumus un mēģinot vispārināt noderīgo alfabētiski tālāku priedēkļu atvasinājumu izstrādei. Rakstā ieskicētas priedēkļverbu (turpmāk – pv) atspoguļojuma īpatnības minētajās vārdnīcās un sniegts konseptīvs pārskats par šo pv iekļāvumu un skaidrojumu MLVV.

«Latviešu literārās valodas vārdnīcā» (LLVV) – pirmajā filoloģiska tipa skaidrojošajā vārdnīcā latviešu valodniecībā – autori literārās valodas vārdu krājumu ir centušies atspoguļot sistēmiski. Tas nozīmē arī iespējami pilnīgu valodas faktu apzināšanu, izmantojot visdažādākos avotus, starp tiem īpašu uzmanību pievēršot K. Mīlenbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcai» (ME) un tās papildinājumiem (EH) kā stabilākajam balstam LLVV izveides posmā, kurā vārdnīcas kartotēkai vēl noteikti bija apjomā jāaug – īpaši vārdiem ar priedēkļiem. Dažkārt ME un EH dotumi izmantoti arī tad, ja pie ievietotajām LLVV ilustratīvajām vārdkopām nav tiešu norāžu uz ME, EH sējumiem. Piem., verba *aizklabināt* skaidrojums un ilustratīvā vārdkopa: 1. 'būt par cēloni, ka klab kādu brīdi' (*Vējš aizklabina atvērto logu*). Attiecīgā verba skaidrojums EH: 1) für eine kurze Zeit klapern machen: *vējš aizklabināja duris* (EH I 30). Šī iespējamā atbilde nekādā gadījumā netiek minēta kā leksikogrāfiska kļūda – tā liecina par vēlmi balstīties uz valodas faktiem, ierobežojot introspektīvu (tikai savā valodas izjūtā, valodas pieredzē sakņotu) ilustrējošu piemēru radīšanu. Bet tā ir būtisks faktors, novērtējot LLVV iekļautās leksikas un ilustratīvā materiāla izmantošanu MLVV izveidē.

Kā zināms, priedēkļa funkcija, kas saistīta ar pv leksiskās nozīmes veidošanu (modificēšanu), vienlaikus ietilpst aspekta opozīcijā *imperfektivitāte / perfektivitāte*, ko latviešu valodā parasti izsaka ar bezpriedēkļa un priedēkļa verbiem. LLVV 1. sējumā verbiem ar *aiz-* (arī *ap-*, *at-*) rādītas iespējamās imperfektivitātes formas (bezpriedēkļa verbu sa-

vienojumi ar apstākļa vārdiem). Tomēr ne visiem pv iespējams divu formu sastatījums – korelatīvu imperfektīvu formu nav, piem., abstraktas nozīmes vārdiem *aizkustināt*, *aizdegties* (par šo pv grupām sk. MLLVG I 572–575). Semantikas detalizācijas sarežģītības dēļ turpmākajos LLVV sējumos iespējamās imperfektīvās formas vairs nav rādītas.

Modificējošās priedēkļa nozīmes ne vienmēr skaidri nošķiramas no gadījumiem, kuros priedēklim ir tikai perfektivitātes nozīme. Tiešas leksikogrāfiskas norādes uz pabeigtas darbības semantiku parasti atbilst modeļim ‘darīt (ko) un pabeigt darīt (ko)’. Kā tas trāpīgi atzīmēts pētījumā par latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstību, būtiskākais tādos gadījumos, kad tiek lietota tiešā norāde, ir nevis šīs semantikas piemītība, bet kādu citu nianšu, atšķirīgas semantikas trūkums, respektīvi, priedēkļa desemantizācija (Morfoloģija, 498). Pv lietojums pabeigtības nozīmē tiek atzīts atkarībā no tā, vai leksikogrāfs šādu citu niansi pv lietojumā saskatījis vai ne. Teiktais saistīts ar priedēklīm *aiz-* atzīto pabeigtības nozīmi, ko LLVV priedēkļa nozīmju šķirklī ilustrē ar atvasinājumiem *aizmigt*, *aizsniegt*. Verbs *aizmigt* LLVV netiek skaidrots pēc minētā pabeigtības nozīmes modeļa, bet gan ar vārdiem ‘nokļūt miega stāvoklī’. K. Karulis pieļauj: «Vārda *miegs* mūsdienu nozīme ir sekundāra; primārā laikam ir bijusi ‘(plakstiņu) aizspiešana, aizvēršana’» (LEV I 589). Tādā gadījumā priedēkļa *aiz-* nozīme šajā atvasinājumā drīzāk saistāma ar semantiku ‘aizvērt, aizdarīt’, kas attiecas uz LLVV *aiz-* nozīmju šķirklā trešo nozīmi ‘norāda, ka verba izteiktās darbības rezultātā tiek radīts kāds šķērslis’.

Nozīmju šķirklī izdalītas piecas nozīmes, kādas priedēklim *aiz-* ir savienojumā ar verbu. Dažas ir formulētas visai abstrakti, apvienojot vairāku leksiski semantisko grupu verbus. Samērā plaši LLVV tiek atspoguļota skaņu verbu grupa, kurā priedēklis norāda uz darbības sākumu un īslaicīgumu. To veidojošie pv atvasināti reizē ar priedēkli un reflektīvo galotni, un skaidrojumam tiek pievienota norāde uz biežāk sastopamo atvasinājumu ar priedēkli *ie-*, piem., *aizbrēkties* ‘iesākt brēkt un tūlīt apklust; iebraēkties (biežāk)’.

Īpatnēju grupu veido pv, kuru lietojumā iespējamas divas variācijas valodiskā darbības objekta izvēlē, piem., *aizklāt* ‘klājot (ko) priekšā, panākt, ka aizsedz’ (*A. logu. A. seju ar lakatu*) // ‘atrodies (kam) priekšā, aizsegt’ (*Durvis aizklāj smaga portjera*).

Viensējuma LVV priedēkļa *aiz-* šķirklī rādīts lielāks nozīmju skaits nekā LLVV. Minētā LLVV 3. nozīme sadalīta divos komponentos:

‘norāda, ka ar pamatvārdā izteikto darbību aiztaisa ko (ciet) vai nostiprina aizvērtā stāvoklī’ un ‘norāda, ka ar pamatvārdā izteikto darbību rada kavēkli, šķērslī’. Nozīmju skaits palielināts, rādot arī tādu mazskaitlīgu atvasinājumu kopojumu nozīmes, kurās starp priedēkli un pamatvārdu nav saskatāmas sinhronas vārddarināšanas attieksmes, atvasinājumi savu kopējo nozīmi ieguvuši diahronijā, analogijās, piem., nozīme ‘pamatvārdā izteiktā darbība noris kādam par labu’ (*aizbilst, aizlūgt*). Pārstrādātajā un papildinātajā LVV izdevumā LVV2 priedēkļa *aiz-* šķirklī veikti ne tikai redakcionāli nozīmju formulējumu labojumi, bet arī precizēta semantika. Priedēkļa *aiz-* 12. nozīmē būtisks uzlabojums ir formulējums ‘darbība notiek pārāk ilgi, arī ilgāk, nekā paredzēts’.

MLVV tiek veidota atbilstoši viensējuma vārdnīcas tipam (piem., vārdu atlase ievietošanai vārdnīcā tajā notiek šaurākās robežās nekā vidēja tipa (LLVV) izdevumā, skaidrojumu izveidei jābūt pēc iespējas tuvinātai vārdnīcas lietotāju izpratnei). MLVV pieņemtais semantikas dalījums, lietojot ne tikai arābu cipariem numurētas nozīmes, bet arī tām pakārtotas nianses (apzīmētas ar //), ļauj parādīt semantikas sazarojumus (tas nav iespējams LVV un LVV2 lietotajā nozīmju numerācijā) un samazināt izdalāmo nozīmju skaitu. Samērā abstrakti formulēto LLVV priedēkļa *aiz-* šķirkļa 3. nozīmi ‘savienojumā ar verbu norāda, ka verba izteiktās darbības rezultātā tiek radīts kāds šķērslis’ MLVV iespējams parādīt šādi: 2. *darinot darb.* ‘norāda, ka darbības rezultātā (kas) tiek aizpildīts’ (*Aizart (vagas). Aizbērt (bedri)*) // ‘norāda, ka darbības, procesa rezultātā izveidojas šķērslis’ (*Aizdambēt. Aizsprostot. Aizputināt*) // ‘norāda, ka darbības rezultātā (kas) tiek aizdarīts (ciet)’ (*Aizvērt (durvis). Aiznaglot (logus)*). Piemēros iekavās minētie darbības objekti šeit konkrētizē ilustrācijai pievienotā polisēmiskā pv nozīmi.

Vērtējot MLVV risinājumus semantikas dalījumā un skaidrojumu izveidē, par veiksmīgu jāatzīst to pv skaidrojums, kuros izpaužas viena no biežāk sastopamām priedēkļa *aiz-* nozīmēm – priedēklis norāda uz darbības virzību prom, attālināšanos vai darbības virzību uz noteiktu galapunktu, mērķi (pēc formulējuma MLVV priedēkļa *aiz-* nozīmju šķirklī). LLVV šo verbu skaidrojuma modelī lietots vispārinošais verbs *attālināties*, piem., pv *aizklīst* skaidrots: 1. ‘klīstot attālināties; *imperf. klīst* prom’ // ‘klīstot nokļūt (kur, līdz kādai vietai u. tml.)’. Verba *attālināties* semantika saistīta ar noteiktu atskaites punktu (piem., personu, kas vēro darbību), MLVV šis pv skaidrots: 1. ‘aizvirzīties tālāk (no kā), kļūst vājāk dzirdamam vai redzamam (palielinoties attālumam)’.

Ja verba *aizklīst* skaidrojumam minētais LLVV modelis ar verbu *attālināties* ir pilnīgi pieņemams, tad tādiem pv kā *aizkūleņot* (kuros kustība nenotiek ievērojamā attālumā) verba *attālināties* lietojums skaidrojumā nav adekvāts. MLVV abi LLVV minētie leksiski semantiskie varianti (LSV) apvienoti vienā skaidrojumā, lietojot abstraktāko vispārinošo vārdu *aizvirzīties*: ‘klīstot aizvirzīties, nokļūt (kur, līdz kādai vietai)’ (*Viņam patīk kaut kur a. A. pasaulē. Pārn.: A. domās pie notikumiem bērnībā*).

LLVV sakarā minētajiem pv, kam potenciāli iespējamas divas variācijas valodiskā darbības objekta izvēlē, MLVV rāda tikai vienu, tekstu ekscerptos biežāk sastopamo, piem., *aizsegt* 1. ‘sedzot, novietojot (ko) priekšā, panākt, ka nav redzams, ir pasargāts’ (*A. durvis ar segu. A. ar plaukstām seju*). Netiek rādīta variācija *A. segu durvīm priekšā*.

No LLVV koplā skaitā iekļautajiem skaņu vārdiem ar darbības sākuma, arī pēkšņuma, īslaicīguma nozīmi (minētie *aizbrēkties*, *aizčabēties* u. tml.) MLVV uzņemti tikai nedaudzi (piem., tādi, par kuriem ir ekscerpti kartotēkā). To skaidrojumā lietots biežākais ekvivalents ar priedēkli *ie-*, piem., *aizkrākties* ‘iekrākties’ (*Gulētājs aizkrācas*).

Tādējādi pv (vai tā LSV) iekļaušanai MLVV principiāls nosacījums ir sastopamība vārdnīcas aptvertā laikposma (aptuveni 30–50 gadi) tekstos. Pārlūkojot LLVV pv šķirkļus, netiek ņemta vērā tā leksikogrāfiskā informācija, kas ilustrēta tikai ar vārdkopām (iespējams – tuvām ME, EH ievietotajām vai ar precīzām atsaucēm uz šiem izdevumiem), agrāka perioda daiļliteratūras citātiem. Tas sakāms par daudziem LLVV iekļautajiem skaņu vārdiem, kuros priedēklis *aiz-* norāda uz skaņas avota attālināšanos. MLVV rāda, piem., *aizklaudzēt* ‘klaudzot attālināties, aizvirzīties’ (*Soļi aizklaudz*). Šis pv LLVV ilustrēts ar citātu no I. Indrānes darba. MLVV leksikas kartotēka liecina, ka šāda veida skaņu vārdi raksturīgi G. Janovska darbiem: «.. piekrautie vagoni saraustās, saklandzina sakabes un aizklikatā pa ilgi nelietotajām sliedēm. / Buss man aizkrāca garām, bet es paliku labu brīdi uz ceļa stāvam ..» (Minētie piemēri gan vērtējami kā okazionāli un vārdnīcā neatspoguļojami.)

Vispārējais princips – neiekļaut MLVV reti lietotus, novecojušus vārdus (piem., lielu daļu folklorismu, etnogrāfismu) vai LSV. Piem., pv *aizkliegt* netiek rādīta LLVV atspoguļotā nozīme ‘pārsteigt neēdušu (par dažu putnu kliegzieni, kas pēc sena ticējuma vēstī ļaunu)’. MLVV kritiski vērtēta LLVV atainotā A. Upīša leksika (vārdi un vārdu nozīmes, ko ilustrē tikai citāti no viņa darbiem), piem., neiekļaujot

vārdu *aizklakstēt* 1. ‘klakstot aizvērties, aizsisties ciet’, 2. ‘klakstot atālināties’ vai atsevišķus verbu LSV, piem., *aizcirst* 4. *pareti*. ‘strauji aizlikt, aizgrūst (kam priekšā)’.

Savukārt MLVV jauniekļāvumi šo pv daļā ir tādi atvasinājumi, kam citās aplūkotajās vārdnīcās ir vai nu tikai pamatvārds, vai atvasinājumi ar citu priedēkli, piem., *aizdreifēt* ‘dreifējot aizvirzīties’ (*Ledusgabals aizdreifējis tālu prom*). Jāmin arī sarunvalodas vārdi *aizkātot* ‘ātri, raitā solī aiziet’ un *aizkrāmēt*, kuriem pamatvārdi LLVV arī raksturoti ar norādi *sar*. Jauns LSV konstatēts, piem., verbam *aizbūvēt* // ‘būvējot aizpildīt ar ēkām (kādu teritoriju)’ (*Nedrīkst aizbūvēt parkus*). Priedēkļa *aiz-* nozīmi ‘darbība notiek, pārsniedzot pieļaujamo mēru, pakāpi, intensitāti’ pārstāv darinājumi *aizsēdēties* ‘pārāk ilgi (kur) nosēdēt, pārāk ilgi (kur) uzturēties, aizkavēties’ (*A. ciemos*) un *aizciemoties* ‘ciemoties pārāk ilgi’ (kartotēkā ekscerpts no G. Repšes darba, kas balsta šo pv semantiku). Okazionālisti tie, protams, nav – LLVV ar nozīmi ‘ilgāku laiku, daudz sēdēt’ ir *izsēdēties*, ar nozīmi ‘ilgāku laiku, arī visu laikposmu daudz sēdēt (parasti līdz nogurumam)’ ir *nosēdēties*. Arī bieži lietotais pv *izciemoties* LLVV ievietots bez kādām stilistiskām norādēm.

Priedēkļa *aiz-* vārdnīcas daļā sastopami pv ar stilistisko norādi *sar. nelit.*, kas liecina par piederību neliterārai sarunvalodai, piem., *aizklapēt sar. nelit.* ‘likvidēt, pārtraukt (kā) darbību’ (*A. ciet veikalu*). Šādu vārdu iekļāvums MLVV, rādot to patieso vietu, ir iespējamā leksikogrāfiskā pretdarbība ģermānismu aktivizācijai mūsdienās.

Literatūra

EH – Endzelīns J., Hauzenberga E. *Papildinājumi un labojumi K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcai*. 1.–2. sēj. Rīga, 1934–1946.

LEV – Karulis K. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 1.–2. sēj. Rīga: Avots, 1992.

LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1.–8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972–1996.

LVV – *Latviešu valodas vārdnīca: A–Ž*. Rīga: Avots, 1987.

LVV2 – *Latviešu valodas vārdnīca: 30 000 pamatvārdu un to skaidrojumu*. Rīga: Avots, 2006.

ME – Mīlenbahs K. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. 1.–4. sēj. Rīga, 1923–1932.

MLVV – Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca // www.ailab.lv/mlvv.

MLLVG I – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I. Fonētika un morfoloģija*. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1959.

Morfoloģija – *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība. Lokānās vārdšķiras*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2002.

Verben mit dem Präfix *aiz-* in den Erläuterungswörterbüchern der lettischen Standardsprache *Zusammenfassung*

Während der Arbeit am «Wörterbuch der modernen lettischen Sprache» ist es nötig, die in den bereits veröffentlichten Wörterbüchern enthaltenen Stichwörter mit den Präfixen (in diesem Fall mit dem Präfix *aiz-*) zu analysieren. So wird die beste Lösung zur Entdeckung der semantischen Eigenarten jedes Präfixes im Wörterbuch erreicht. Diese Erfahrung muss man verallgemeinern und für die Erarbeitung der weiteren Wörterbuchartikel mit den Präfixen ausnutzen. In den einbändigen Wörterbüchern haben die Ableitungen mit *aiz-* positiv zu bewertende Erläuterungen, z. B. bei Verben, die eine Entfernung ausdrücken.

Laimute BALODE, Ojārs BUŠS

**LATVIJAS URBANONĪMIJA 20. GADSIMTĀ:
DAŽI SEMANTISKI, SOCIOLINGVISTISKI
UN PSIHOLINGVISTISKI ASPEKTI**

Urbanonīmija, pirmām kārtām ielu nosaukumi, ir laikam gan vismainīgākais no tiem onīmu klāņiem, ko lieto pietiekami liels valodas lietotāju skaits, lai attiecīgos onīmus varētu uzskatīt par valodas sistēmas (nevis tikai runas) elementiem. Savukārt, paraugoties uz to pašu it kā no otras puses, var teikt, ka no veidošanās, attīstības un pārmaiņu procesā samērā ērti zinātniski novērojamiem (jo šis process lielā mērā notiek mūsu acu priekšā) un pētāmiem onīmu kopumiem ielu nosaukumi veido visplašāko grupu (varbūt līdzīgi varētu raksturot arī ergonīmus, tomēr tie šķiet esam mazāk pārstāvēti valodas sistēmā).

Daži urbanonīmu etimoloģiskās semantikas asociatīvi konotatīvie aspekti, resp., šīs semantikas psiholingvistiskās un sociolingvistiskās potences (kuras gala rezultātā ļauj izmantot ielu nosaukumus un citus urbanonīmus ideoloģiskai manipulācijai ar sabiedrības un atsevišķo indivīdu apziņu) ir daudzkārt noderējušas politiskās varas īpašniekiem ielu nosaukšanas vai pārdēvēšanas procesā 20. gadsimtā, laikam gan visvairāk t. s. sociālistiskās sistēmas valstīs, tostarp arī Latvijā (par to skat., piemēram, Balode 2003; Pētersone 2007). Kā trāpīgi formulējusi Gaļina Pitkeviča, «urbanonīmi ir tādi paši valsts simboli kā karogs un himna» (Pitkevič 2007, 353) – secinājums, kas īpaši pamatots ir totalitārās valstīs.

Viena no urbanonīmu specifiskajām īpatnībām ir apdzīvotas vietas – pilsētas vai ciemata – topogrāfisko objektu nosaukšanai izmantoto vārdu vai vārdkopu onimizācijas procesa visai dažāda pabeigtības (bieži vien precīzāk būtu teikt: nepabeigtības) pakāpe. Kā zināms, onimizācijas procesa būtības izpratne vistiešākā veidā saistīta ar vienu no onomastikas pamatjautājumiem, proti, jautājumu par onomastiskās leksikas specifiku, par onīmu atšķirību no apelatīviem (nelielu ieskatu atšķirīgos viedokļos par onimizācijas būtību dod: Coates 2005 versus Bušs 2006a). Kā arguments par labu viedoklim, ka onomastiskās leksikas atšķirība no apelatīvās leksikas nav tik principiāla, kā dažkārt tiek uzskatīts (vienu no minētā viedokļa pamatojumiem skat. Bušs 2005, sal. arī jo īpaši Pamp 1994), var noderēt arī ielu nosaukumu onimi-

zācījas pakāpes gradācija no gandrīz nepārprotami apelatīviskiem apzīmējumiem līdz nosaukumiem, kuru onimizācijas process ir pilnībā beidzies. Divus jēdzienus (mūsu gadījumā šie jēdzieni ir *onomastiskā leksika* un *apelatīvā leksika*) savienojošu pārejas pakāpju eksistence skaidri liecina, ka abi attiecīgie jēdzieni ir relatīvi tuvi, vienam un tam pašam sistēmas segmentam piederīgi.

Ielu nosaukumu veidošanās sākumposmā urbanonīmu stihiskās veidošanās laikā, kas Eiropas pilsētās parasti hronoloģiski saistāms ar viduslaikiem, vairums šo nosaukumu bija aprakstoši, t. i., tieši un nepārprotami saistīja ielu ar kādu tās tuvumā esošu objektu vai ar ielas funkciju (plašu piemēru klāstu skat. Handke 1992, 19–34). 20. gadsimtā lielpilsētās gandrīz pilnīgi apelatīvisku jaunu urbanonīmu nav daudz (palaikam gan arī senākie urbanonīmi saglabā acīmredzamu saikni ar savu motivāciju), toties šādu nosaukumu veidošanos un to onimizācijas sākumstadiju ļoti uzskatāmi var vērot nelielās apdzīvotās vietās, mazpilsētās un it sevišķi ciematos. Varbūt visraksturīgākais piemērs ir *Dzelzceļa iela* – nosaukums, kuram Latvijā, resp., latviešu valodā ir 37 homonīmi (par homonīmiju onomastikā ir dažādi viedokļi, dažkārt par homonīmiem atzīst tikai atšķirīga tipa objektu, piemēram, upes un pilsētas, nosaukumus, skat. Superanskaya 1973, 287–291, taču pamatotāks šķiet traktējums, saskaņā ar kuru jebkura atsevišķā referenta onīmisks apzīmējums ir homonīms identiskiem citu referentu apzīmējumiem – arī tad, ja šie referenti pieder pie vienas un tās pašas objektu klases, piemēram, savā starpā homonīmi ir visi pilsētu nosaukumi *Newtown*, skat., cita starpā, Van Langendonck 1974; Willems 1996, 244, 249, 252; Brendler 2005; Bušs 2006b). Minētie 37 homonīmie ielu nosaukumi (piemēram, Cēsīs, Dobelē, Ērgļos, Mārupē, Bēnē, tātad pārsvarā nelielās pilsētās un ciematos; tiesa, *Dzelzceļa iela* ir arī Rīgā) visos šā raksta autoriem zināmajos gadījumos nosauc ielu, kas iet paralēli dzelzceļam un ir tam tuvāk par citām paralēlajām ielām. Starp citu, tieši tāpat varētu raksturot motivācijas ziņā analogiskā lietuviešu valodas urbanonīma *Geležinkelio gatvė* referentus Lietuvas mazpilsētās, somu valodas urbanonīma *Rautatienkatu* un daudzu citu valodu analogisko urbanonīmu referentus. Tātad šajā gadījumā īpašvārda nozīmes paveidi – etimoloģiskā semantika, asociatīvā semantika un lielā mērā arī denotatīvā semantika – ir visai tuvi savā starpā, daļēji pat identiski (samērā daudzi onomasti vispār noliedz denotatīvās semantikas piemītību onīmiem; argumentus par labu tam, ka īpašvārdiem tomēr ir arī

denotatīvā nozīme skat., piemēram, Bušs 2005). Ja īpašvārda denotatīvā semantika gandrīz sakrīt ar etimoloģisko semantiku (kas faktiski ir identiska īpašvārda veidošanai izmantotā apelatīva – vai apelatīvu – pamatnozīmei), var teikt, ka onimizācijas process ir tik tikko iesācies, varbūt šādā gadījumā varētu runāt par kvazionimizāciju un attiecīgo urbanonīmu varētu dēvēt par kvazionīmu (sal. lat. *quasi* ‘it kā; apmēram’) jeb kvazionīmisku urbanonīmu.

Šādi kvazionīmi starp urbanonīmiem, kā jau minēts, biežāk sastopami nelielās apdzīvotās vietās. Kā piemēru varam izmantot Bēnes ielu nosaukumus. Bēne ir ciemats Dienvidlatvijā ar 1000 iedzīvotājiem (LC 586) un 26 vārdā nosauktām ielām (Bēnes ielu nosaukumu onomastisku analīzi skat. Bušs 2008). Jau pieminētā *Dzelzceļa iela* Bēnē ir šaura, smilšaina taka (gandrīz būtu jāsaka: «kvaziieļa») cieši gar dzelzceļu; *Stacijas iela* sākas no dzelzceļa stacijas un savieno to ar šoseju, *Ezera iela* ir tuvākā Bēnes ezeram, *Meža iela* ved gar mežu, *Tirgus iela* savieno ciemata nelielo tirdziņu ar dzelzceļu, *Pakalna iela* atrodas pie neliela pakalna. Dažus soļus tālāk savā onimizācijas ceļā spēris, tomēr vēl joprojām par kvazionīmu (vai varbūt postkvazionīmu?) varētu tikt atzīts Bēnes urbanonīms *Pasta iela*; uz šīs ielas stūra pasta ēka stāvēja daudzus gadu desmitus – un stāv vēl joprojām, taču vietējā pasta nodaļa pirms gada pārcelta uz citurieni; mazliet paradoksālā kārtā tikko minētais administratīvi sadzīviskais fakts – pasta nodaļas pārcelšana – ietekmē arī onomastiskos procesus: *Pasta iela* vairs nav ‘iela, kas ved gar pastu’, tomēr onimizācijas process vēl nav ticis īpaši tālu, jo visi vietējie attiecīgā urbanonīma lietotāji vēl labi atceras pasta veco mājvietu un viņiem šī onīma etimoloģiskā nozīme vēl ir gandrīz identiska denotatīvajai nozīmei (ar to nelielo atšķirību, ka tagadējo denotatīvo nozīmi varētu formulēt: ‘iela, kas ved gar bijušo pasta namu’).

Tomēr arī kvazionīmiska urbanonīma semantika ir bagātāka par tam homofoniska apelatīviskā apzīmējuma semantiku; tā, piemēram, ikvienam no urbanonīma *Dzelzceļa iela* homonīmiem nozīme satur lielāku sēmu skaitu nekā apelatīviskās vārdkopas *dzelzceļa iela* nozīme (urbanonīma *Dzelzceļa iela* Bēnē semantiskajā struktūrā līdzās pamatnozīmei ‘iela, kas ved gar dzelzceļu’ ietilpst sekundārās nozīmes ‘iela, kas atrodas dzelzceļam pretējā pusē no stacijas vai ciemata centra’, ‘iela, kas vairāk līdzinās zālainai taciņai’, ‘iela, kas ved no Bēnes stacijas uz Rīgas pusi’ u. c.).

Šķiet, daudz biežāk nekā kvazionīmiskie urbanonīmi sastopami ielu nosaukumi, kurus varētu dēvēt par konotatīvajiem urbanonīmiem. Tie ir nosaukumi, kuru semantiskajā struktūrā konotatīvās jeb asociatīvās sēmas ieņem krietni lielāku vietu nekā vairumam pie citām kategorijām piederīgu toponīmu. Tieši uz konotatīvajiem urbanonīmiem jo īpaši attiecas augstāk citētais G. Pītkevičas atzinums, tieši konotatīvie urbanonīmi tiek aktīvi izmantoti ideoloģiskiem nolūkiem totalitārās valstīs. Arī Latvijā, kā labi zināms, gadsimtiem ilgi ielu nosaukumi ir bijis gana efektīvs ierocis valdošās ideoloģijas ieviesēju un izplatītāju rokās. Izmantojot metaforu, varētu teikt, ka vēstures riteņi nezhēlīgi maluši zem sevis Latvijas pilsētu ielas, sadragājot līdzšinējās ielu nosaukumu plāksnītes un to vietā atstājot jaunas, attiecīgā laika varas nesējiem pieņemamākas un noderīgākas.

Spilgts piemērs tam, kā dažādām varām tīkami konotatīvie urbanonīmi nomaina cits citu kā vienas un tās pašas ielas identificētāji, ir mūsdienī Rīgas galvenās ielas nosaukumi (tātad – visu šai rindkopā turpmāk minēto urbanonīmu denotatīvās semantikas galvenā sēma ir ‘Rīgas galvenā iela’). Šī iela ārpus vecpilsētas pirmoreiz, cik zināms, tikusi nosaukta 19. gadsimta sākumā, ap 1818. gadu – par *Aleksandra ielu* (RIR 31), tobrīd tronī sēdoša Krievijas cara Aleksandra I (valdījis 1801–1825) vārdā. Interesanti, ka šim pašam Aleksandram I par godu nosaukta Somijas galvaspilsētas Helsinku senākās daļas nozīmīgākā iela; precizitātes labad gan jāmin, ka vispirms Aleksandra vārds piešķirts jaunuzceltajai Helsinku Universitātei (galvenā ēka atklāta 1832. gadā) un tikai pēc tam ielai, kas ved gar *Aleksandra Universitāti* un kas jau vairākus gadsimtus pirms tam nav bijusi bez nosaukuma (saukta, piem., zviedriski *Stora gatan*). Minēto Helsinku ielu – *Aleksanterinkatu* – tā sauc joprojām (līdz 1866. gadam un oficiāli līdz 1909. gadam nosaukums gan bijis tikai zviedriskis: *Alexandersgatan*), 1926. gadā Helsinku ielu nosaukumu komitejā izvirzītais ierosinājums atjaunot senāko nosaukumu ticis noraidīts (HK², 90), kas, starp citu, skaidri liecina, ka nosaukums zaudējis vai gandrīz zaudējis savu konotatīvo semantiku un kļuvis par maksimāli onimizētu urbanonīmu (par terminu *maksimāli onimizētie urbanonīmi* – mazliet tālāk).

Turpretim Rīgas galvenās ielas nosaukumam nav bijis lemts piedzīvot tādu onimizācijas pakāpi (varbūt vienīgi šobrīd varam runāt par tuvošanos relatīvi pilnai onimizācijai). Vispirms – 1861. gadā – pārdēvējums gan ir tīri funkcionāls – to nosauca par *Lielā Aleksandra ielu*

(līdz ar to radot iespēju 19. gs. 60.–80. gados Rīgā eksistēt vēl diviem citiem ielu nosaukumiem *Aleksandra iela* (RIR 14)).

Dažus gadus pēc neatkarīgas Latvijas Republikas izveidošanās, 1923. gada septembrī, Rīgā jaunus nosaukumus ieguva 192 ielas (RIE 55), un šajā reizē tika pārdēvēta arī Rīgas galvenā iela, cara vārds tās nosaukumā tika nomainīts ar visnotaļ konotēta un aktuāla jēdziena apzīmējumu – tā kļuva par *Brīvības ielu*. Vismaz sākotnēji arī tas bija konotētais urbanonīms, tam pamatā liktā apelaatīva *brīvība* semantika bija skaidri uztverama kā urbanonīma konotatīvā nozīme, jo latviešu nācījas politiskā neatkarība, politiskā brīvība bija tikko iegūta un modri sargājama. Tomēr nācījas brīvību neizdevās nosargāt. 1940.–1941. – pirmās padomju okupācijas gadu, kā zināms, tautas mutē sauc par «baigo gadu», tomēr *Brīvības ielas* nosaukums to pārdzīvoja – ielu pārdēvēšana tolaik gan notika, taču tā galvenokārt bija vērsta uz tādu nosaukumu likvidēšanu, kuru konotatīvā semantika nebija pa prātam jaunajiem valdniekiem, piemēram, tika likvidēti ar reliģiju saistītie ielu nosaukumi (RIE 56); vārds *brīvība* gana bieži tiek piesaukts komunistiskās ideoloģijas lozungos, tāpēc it kā nebija iemesla šo nosaukumu mainīt. Rīgas galvenās ielas nosaukums tika nomainīts pēc okupācijas varu maiņas, resp., pēc tam, kad padomju jeb krievu okupantus bija nomainījuši vācu okupanti. Trīs gadus (1942–1944) šo ielu oficiāli sauca *Adolf Hitler Strasse* jeb *Adolfa Hitlera iela*. Var domāt, ka šāda ielas nosaukuma konotācijas maiņa psiholingvistiskajā un sociolingvistiskajā aspektā radīja iecerētajam tieši pretēju efektu, proti, nevis veicināja cieņu pret Ādolfu Hitleru, bet gan lika apziņā pretstatīt jēdzienus ‘brīvība’ un ‘Vācijas valsts vadītājs’. Turklāt domājams, ka neoficiālajā mutvārdu komunikācijā turpināja funkcionēt iepriekšējais nosaukums – *Brīvības iela*. Pēc PSRS armijas ienākšanas Rīgā 1944. gada oktobrī visi vācu okupācijas laikā veiktie ielu pārdēvējumi, protams, zaudēja spēku, arī Rīgas galvenā iela atguva savu iepriekšējo nosaukumu un saglabāja to līdz 1950. gadam. Šajā gadā tika īstenota pēckara gados lielākā ielu pārdēvēšana, savu nosaukumu nācās mainīt 57 ielām – un tostarp *Brīvības iela* kļuva par *Ļeņina ielu*. Ielas pārdēvētāji pieļāva tieši tādu pašu psiholoģisku kļūdu kā viņu vāciskie priekšteči astoņus gadus pirms tam: šoreiz brīvības jēdzienam tika pretstatīts «padomju valsts dibinātāja» Vladimira Ļeņina vārds. Acīmredzot tas tika darīts zināma «sistēmas spaida» ietekmē: kā vēl labi atceramies, Padom-

ju Savienībā gandrīz visās pilsētās galvenā iela tika saukta Ļeņina vārdā (zināmākie izņēmumi – Sanktpēterburgas, toreizējās Ļeņingradas, *Neuskij prospekt* un Odesas *Deribasovskaja uļica*), tomēr tas nemazina šī pārdēvējuma kļūmīgumu; ne velti 20. gs. 60. gadu beigās Ļeņingradas Universitātes vispārīgās valodniecības profesors Jurijs Maslovs to lekcijās studentiem minēja kā spilgtāko neveiksmīgas pārdēvēšanas piemēru. 1990. gadā, kad samērā daudzām ielām tika atjaunoti vēsturiskie nosaukumi, Rīgas galvenā iela tika pārdēvēta pagaidām (?) pēdējo reizi un tagad atkal saucas *Brīvības iela*. Šā nosaukuma konotatīvās sēmas 90. gadu pirmajā pusē aktualizējās regulāri, taču, onimizācijas procesam virzoties uz priekšu, etimoloģiskā konotācija, protams, arvien vairāk zaudē savu aktualitāti; patlaban Rīgas galvenās ielas nosaukums no onimizācijas pakāpju viedokļa atrodas apmēram pa vidu starp konotatīvajiem urbanonīmiem un maksimāli onimizētajiem urbanonīmiem.

Šīs vienas ielas nosaukuma maiņas nepilnu divu gadsimtu laikā (bet galvenokārt gan 20. gadsimtā) labi ilustrē ielu nosaukumu semantiskos aspektus, urbanonīmu psiholingvistiskās un sociolingvistiskās potences. Līdzīgi raibs vairākkārtējas nosaukuma maiņas liktenis bijis arī dažai labai citai Latvijas pilsētu ielai. Te minēsim vēl tikai vienu piemēru – tagadējo *Krišjāņa Valdemāra ielu* Rīgā. 18. gadsimtā tā dēvēta par *Lazaretas ielu* (šobrīd Rīgā ir cita iela ar šādu nosaukumu), 19. gadsimta sākumā – par *Eifonijas ielu*. 1858. gadā tai piešķirts *Nikolaja ielas* nosaukums – par godu Krievijas caram Nikolajam I (1825–1855), savukārt 1923. gadā šī iela nosaukta par *Valdemāra ielu*, godinot latviešu sabiedrisko darbinieku, publicistu un literātu Krišjāni Valdemāru (1825–1891), kaut nezinātājs varētu šo nosaukumu saistīt arī tikai ar personvārdu *Valdemārs*. 1942.–1944. gadā, kad, kā jau minēts, daudzi ielu nosaukumi vāciskoti, šī iela kļuvusi par *Hermaņa Gēringa ielu*. Pēc iepriekšējā nosaukuma atgūšanas uz deviņiem gadiem (1944–1953) ielu nosaukumu padomiskošanas un tematiskās rusikācijas kampaņas laikā 1953. g. latviešu publicista uzvārds ielas nosaukumā tika aizstāts ar krievu rakstnieka, krievu padomju literatūras harismātiskā klasiķa Maksima Gorkija pseidonīmu: *Gorkija iela*. Līdz nākamajai ielas nosaukuma maiņai pagāja 37 gadi; 1990. gadā, kad tika atjaunoti daudzi senākie (pirmspadomju laika) urbanonīmi, šīs ielas nosaukums līdz ar atjaunošanu piedzīvoja arī nelielu modifikāciju, nosaukumā tika iekļauts arī Krišjāņa Valdemāra priekšvārds: *Krišjāņa*

Valdemāra iela. Tā nu nepilna gadsimta laikā vienas ielas nosaukuma motivētāja lomā sākumā bijis Krievijas cars, viņu vispirms nomainījis latviešu publicists, pēc tam Vācijas valstsvīrs, tad atkal latviešu publicists, to savukārt – krievu rakstnieks un, visbeidzot, trešoreiz tas pats latviešu publicists.

Šāda kaleidoskopiska urbanonīmu maiņa, kas īpaši raksturīga Rīgas centrālās daļas nozīmīgāko ielu nosaukumiem, uzskatāmi atspoguļo dažādo politisko varu centienus izmantot savā labā konotatīvo urbanonīmu psiholingvistiskās un sociolingvistiskās potences. Vēl neesam aizmirsuši, ka pašā Rīgas sirdī mums diendienā bija jāiet pa *Ļeņina ielu, Kārļa Marksa ielu, Frīdriha Engelsa ielu, Sarkanarmijas ielu, Revolūcijas ielu, Kirova ielu* (Sergejs Kirovs (1886–1934) savulaik, iespējams, bija Staļina galvenais sāncensis, taču pēc nāves staļinistu glorificēts), *Sverdlova ielu, Gorkija ielu, Suvorova ielu, Komunāru bulvāri, Padomju bulvāri*... Šie ielu nosaukumi, protams, veica arī jebkuram urbanonīmam primāro vietas identifikācijas funkciju, tomēr minēto nosaukumu nozīmes konotatīvās sēmas ik dienu atgādināja par padomju ideoloģijas nozīmīgākajiem postulātiem, ik dienu piedalījās tajā smadzeņu skalošanā, kas bija tik raksturīga un uzmācīga t. s. sociālistiskās sistēmas valstīs. Vairākums tikko minēto urbanonīmu pastāvēja no 1950. vai 1953. līdz 1990. gadam. Ar analogisku psiholingvistiskās iedarbības ieceri Otrā pasaules kara laikā tika veidots vācisko ielu nosaukumu kopums; papildus jau minētajām *Adolf Hitler Strasse* (un *Adolf Hitler Alee*) un *Hermann Göring Strasse* te var nosaukt *Alfred Rosenberg Ring, General von Hutier Strasse, Oberst Lasch Strasse, Gotenhafener Strasse, Ernst von Bergmann Strasse* u. c. 1942. gadā tika pārdēvētas 102 ielas, galvenokārt gan – atjaunojot senākos vāciskos nosaukumus (RIE 57). Taču šī vācisko ielu nosaukumu apakšsistēma pastāvēja tikai trīs gadus (1942–1944), tāpēc tās sociolingvistiskā iedarbība un pēdas rīdzinieku kolektīvajā atmiņā nav dziļuma ziņā salīdzināmas ar tām, kuras atstāja padomju okupācijas laika ideoloģizētie urbanonīmi. Starp citu, var droši apgalvot, ka neoficiālajā ikdienas saziņā kara gados galvenokārt funkcionēja tādi urbanonīmi, kādi tie bija bijuši pirms pārdēvēšanas (piemēram, kā jau minēts, nevis *Ādolfā Hitlera iela*, bet gan joprojām *Brīvības iela*). Tā apgalvot ļauj nākamā vēstures posma, padomju laika, pieredze, kad vēl 20. gs. 80. gadu otrajā pusē, vairāk nekā 30 gadu pēc 1950.–1953. gada masveidīgās ielu nosaukumu pārdēvēšanas, ik-

dienas sarunvalodā palaikam varēja dzirdēt pieminam *Brīvības ielu*, *Ģertrūdes ielu* (tolaik oficiāli *Kārļa Marksa iela*), *Stabu ielu* (oficiāli *Frīdriha Engelsa iela*), *Matīsa ielu* (oficiāli *Revolūcijas iela*) utt. Šādu senāko urbanonīmu lietojums bija viena no it kā visnotaļ pieticīgajām, tomēr psiholingvistiski gana nozīmīgajām nevardarbīgās pretošanās formām.

Savukārt maksimāli onimizēto ielu nosaukumu, kas senas demokrātijas valstu urbanonīmijā acīmredzot veido vairākumu, arī Latvijā kvantitatīvi ir visai daudz, varbūt pat vairāk nekā puse, taču tie lielākoties ir samērā nelielu ieliņu nosaukumi (tiesa, starp šīm nelielajām ieliņām ir arī funkcionāli viena otra itin nozīmīga, piemēram, dažas Rīgas vecpilsētas ielas).

Maksimāli onimizēta ielas nosaukuma semantikā pilnīgi dominē denotatīvā nozīme ('iela, kas atrodas ..; iela, kurā atrodas ..' u. tml.), bet konotatīvo, asociatīvo, etimoloģizējošo sēmu vai nu vispār nav («ideālajā» gadījumā), vai arī to izpausme ir maznozīmīga (šis patiesībā ir pārejas gadījums starp konotatīvajiem urbanonīmiem un maksimāli onimizētajiem urbanonīmiem). Viens maksimāli onimizēta urbanonīma piemērs: *Brucenes iela* vai *Brūcenes iela*, neliela ieliņa Rīgas nomalē. Jau svārstības urbanonīma rakstībā netieši liecina, ka tam nav skaidri apzināta etimona; starp citu, arī Rīgas ielu nosaukumu enciklopēdijas autori tādu nav atraduši (sk. RIE II, 166). Urbanonīmiskais konteksts šajā mikrorajonā, kā arī nosaukuma fonētiski morfoloģiskā struktūra liek domāt, ka etimons varētu būt kāds Latvijas vietvārds, taču Latvijas vietvārdu vārdnīcā atrodami tikai divi pļavu nosaukumi *Brucene* («brucene» Rendā, brucen Griķos Endzelīns 1956, 133), kas nu acīmredzot tomēr nevarētu būt motivējuši Rīgas ielas nosaukumu (šo pļavas nosaukumu eksistence gan ļauj formulēt kādas etimoloģiskas hipotēzes, taču tās neietilpst funkcionējošā ielas nosaukuma etimoloģizējošajā semantikā).

Tik «ideāli» maksimāli onimizēti urbanonīmi gan sastopami samērā reti, daudz biežāk varam runāt par «gandrīz maksimāli» onimizētiem ielu nosaukumiem. Tā piemēram, Rīgas centrā ir divas nelielas ieliņas – *Akas iela* un *Martas iela*. Etimoloģizējošā sēma, kas saista pirmo no šiem nosaukumiem ar apelatīvu 'aka', realizējas visai reti, jo nekādas reālas akas tur sen vairs nav un pats nosaukums pirmoreiz pamanīts jau 1763. gadā, toreiz gan vāciskajā formā *Brunnenstrasse* (RIR 12). Savukārt nosaukuma *Martas iela* senākais

fiksējums attiecas uz 1885. gadu, tātad lietojuma tradīcija arī jau itin sena, etimoloģizējošā saistība ar personvārdu *Marta* ir nepārprotama, taču šim personvārdam nav urbanonīma lietotājiem zināmas denotatīvās semantikas, t. i., nav zināms, kādam konkrētam cilvēkam (vai varbūt Bībeles tēlam?) par godu iela savu nosaukumu ieguvusi. Tāpat tipiski gandrīz maksimāli onimizētie urbanonīmi ir nosaukumi, kas veidoti no dažādu reāliju (piemēram, ēdienu, ogu, puķu, koku, dzīvnieku) apzīmējumiem, piemēram, *Speķa iela*, *Zileņu iela*, *Neļķu iela*, *Ežu iela*.

Varētu nosaukt urbanonīmus ar relatīvi neitrālu konotāciju, kuri nav mainījušies (ja neskaita senāko nosaukumu pāreju no vācu valodas latviešu valodā) vairāku gadsimtu gaitā, piemēram, *Smilšu iela* (kopš 1317. g.), *Tirgoņu iela* (1333), *Mucenieku iela* (17. gs.). Vairāk šādu nosaukumu ieviesti vai pirmoreiz fiksēti 19. gs., piemēram, *Dārza iela* (1868), *Dēļu iela* (1880), *Dzegužu iela* (1896), *Ganu iela* (1885), *Gulbju iela* (1898), *Koku iela* (1880), *Lapu iela* (1861), *Mālu iela* (1880), *Piena iela* (1846), *Putnu iela* (1880), *Vanagu iela* (1885), *Vārnu iela* (1876), *Vēžu iela* (1887/1888), *Vilku iela* (1880), *Zaķu iela* (1880/1883). Arī ielu nosaukumi, kas veidoti no personvārda bez acīmredzamas saistības ar konkrētu personu, līdzīgi jau minētajam nosaukumam *Martas iela*, lielākoties ir bijuši pasargāti no pārdēvēšanas, piemēram: *Annas iela* (1880), *Eiženijas iela* (1880), *Ernestīnes iela* (1880), *Gustava iela* (1880), *Indriķa iela* (1880) u. c.

Urbanonīmi ir visai savdabīga toponīmu apakšsistēma, un viens no šīs savdabības aspektiem saistīts ar to, ka šo nosaukumu onimizācijas process bieži vien ir nepabeigts (diezgan līdzīga situācija ir mikrotoponīmijā, taču ar to atšķirību, ka mikrotoponīmus gandrīz vienmēr izmanto tikai samērā neliels lietotāju loks, turpretim urbanonīms var būt pārstāvēts simtos tūkstošu ideolektu un līdz ar to arī valodā kā sistēmā). Urbanonīmu semantisko aspektu analizē varētu noderēt šo nosaukumu iedalījums kvazionīmiskos urbanonīmos, konotatīvos urbanonīmos un maksimāli onimizētos urbanonīmos (dēvējot pārejas gadījumus starp divām pēdējām grupām par gandrīz maksimāli onimizētiem urbanonīmiem).

Un nobeigumā – kāds gadījums no dzīves, kas kārtējo reizi liecina par urbanonīmu semantikas sociolingvistisko nozīmīgumu – šoreiz Itālijā. Itālijas pilsētā Boloņā ir ielas nosaukums *Via Stalingrado* ('Staļingradas iela'). Kāds laikraksta *Corriere della Sera* lasītājs par

to uzrakstījis vēstuli, uzskatīdams, ka šāds nosaukums ir tikpat nepieņemams, cik būtu kāda varbūtēja *Via Hitlerburgo* vai *Via Pol Pot*. Viņam atbildējis politologs Serdžo Romano, skaidrodams, ka šis urbanonīms dots par godu Otrā pasaules kara lielākajai un izšķirošajai kaujai; urbanonīms *Via Stalingrado* esot arī dažā labā citā Itālijas apdzīvotā vietā (šīs diskusijas atstāstu skat. Caffarelli 2007, 727–728). Šajā gadījumā gan lasītājs, gan politologs operē katrs tikai ar vienu no urbanonīma semantikas konotatīvajām sēmām, kuras pārņemto motivējošā toponīma *Stalingrada* semantikas dažādus komponentus; politologs izmanto vārda *Stalingrada* nozīmi ‘pilsēta, pie kuras norisinājās Otrā pasaules kara lielākā kauja’, lasītājs – citu nozīmi jeb sēmu: ‘pilsēta, kas (bija) nosaukta par godu vienam no asiņainākajiem tirāniem pasaules vēsturē’. Abas šīs nozīmes ir reālas, bet attieksme pret tām pilnīgi pamatoti ir gluži pretēja, līdz ar to pretējs ir arī urbanonīma *Via Stalingrado* vērtējums. Par to, kā šo pretrunu atrisināt, jādomā Boloņas pašvaldībai; Rīgā, par laimi, analoga ielas nosaukuma nekad nav bijis.

Arī Latvijā sastopami konotatīvie urbanonīmi, kuru interpretācija nav gluži pašsaprotama un nepārprotama. Tāds ir, piemēram, *Uzvaras bulvāris*. 1936. gadā maksimāli onimizētais urbanonīms *Šoneru iela* tika pārdēvēts minētajā vārdā, un jaunā urbanonīma *Uzvaras bulvāris* konotatīvā nozīme bija ‘iela, kas nosaukta par godu uzvarai nacionālās atbrīvošanās cīņās, par godu neatkarībai’. Pēc četriem gadiem neatkarība tika zaudēta, bet ielas nosaukums turpināja veikt savu pamatfunkciju. Nelielas pārmaiņas notika vācu laikā: *Uzvaras bulvāris* kļuva par *Siegesstrasse*. Par kādu *uzvaru* / *Sieg* varēja būt runa šajā laikā, šķiet, nav ne mazāko šaubu. Pēc nākamās valdnieku un okupantu maiņas, pēc 1945. gada, *Uzvaras bulvāra* nosaukums atgādināja par Padomju Savienības un tās sabiedroto uzvaru Otrajā pasaules karā; ne velti tieši pie *Uzvaras bulvāra* uzliets arī skulpturālais atgādinājums par minētā kara rezultātiem. Tātad – šā ielas nosaukuma konotatīvā semantika padomju okupācijas laikā bija nepārprotami saistīta ar Sarkanās Armijas uzvaru. Tādēļ pēc neatkarības atgūšanas vairākkārt izskanējuši priekšlikumi mainīt šo ielas nosaukumu. Nosaukuma vēsturē nav rodams pamatojums šādai varbūtējai urbanonīma nomaiņai, taču šobrīd Rīgas iedzīvotāju vairākuma apziņā *Uzvaras bulvāra* pašreizējai konotatīvajai nozīmei nav nekā kopīga ar šā ielas nosaukuma sākotnējo konotatīvo nozīmi. *Habent sua fata nomina...*

Literatūra

Balode 2003 – Balode Laimute. Ielu nosaukumi zem vēstures riteņiem // *Valoda vēstures dzirnakmeņos. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 130. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*. 2003. gada 20.–21. februāris. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2003, 3–11.

Balode 2006 – Balode Laimute. Urbonyms of Riga (Latvia) in historical and multicultural context // *Abstracts. Place names and identities in multicultural contexts. Symposium. Kārāšjohka 17–19 August 2006*. Kārāšjohka: Samediggi, 2006, 2.

Brendler 2005 – Brendler Silvio. Isonymie vs. Homonymie // *Acta Onomastica*, Ročník XLVI (2005), Praha, 18–21.

Bušs 2005 – Bušs Ojārs. Und dennoch ist jeder Eigenname ein vollberechtigtes Wort. Einige Überlegungen über der Semantik der Eigennamen // *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002*. 1. Ed.: Ewa Brylla & Mats Wahlberg in collaboration with Vibeke Dalberg and W. F. H. Nicolaisen. Uppsala: Språk- och folkminnesinstitutet, 2005, 118–124.

Bušs 2006a – Bušs Ojārs. About Some Semantic Aspects of Onymization // *Acta Humanitarica Universitatis Saulensis. Mokslo darbai. Skiriama Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto 50-mečiui*. Ed. Džulieta Maskuliūnienė, Kazimieras Župerka. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006, 17–21.

Bušs 2006b – Bušs Ojārs. Par homonīmijas, polisēmijas un sinonīmijas savdabību īpašvārdu sistēmā // *Baltų onomastikos tyrimai. Aleksandrui Vanagai atminti*. Ats. red. Laimutis Bilkis. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006, 106–113.

Bušs 2008 – Bušs Ojārs. Vienos Latvijas gyvenvietēs (Bēnēs) gatvių pavadinimai onomastikos ir kalbos politikos požiūriū // *Acta Humanitarica Universitatis Saulensis. Mokslo darbai. T. 4 (2007). Europos studijos: dialektai ir kalbos politika*. Ats. red. Bronius Maskuliūnas. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2008, 28–32.

Caffarelli 2007 – Caffarelli Enzo. Note ai margini // *Rivista Italiana di Onomastica*. Vol. XIII (2007), 2, 727–736.

Coates 2005 – Coates Richard. A speculative psycholinguistic model of onymization // *Naming the World. From Common Nouns to Proper Names. Proceedings from the International Symposium, Zadar, September 1st-4th, 2004*. Ed. Dunja Brozović-Rončević, Enzo Caffarelli. Roma: Società Editrice Romana, 3–13.

Endzelīns 1956 – Endzelīns Jānis. *Latvijas PSR vietvārdi*. 1. d. 1. sēj. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1956.

Handke 1992 – Handke Kwiryna. *Polskie nazewnictwo miejskie*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1992.

HK² – *Helsingin kadunnimet*. Toinen korjattu painos. Helsinki: Kaupakkirjapaino Oy, 1981.

LC – *Latvijas ciemi. Nosaukumi, ģeogrāfiskais izvietojums*. Galv. red. Vita Strautniece. Rīga: Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, 2007.

Pētersone 2007 – Pētersone Zita. Rīgas ielu nosaukumu maiņa un jaunu nosaukumu došana padomju okupācijas laikā (1940.–1941. gads, 1944.–1991. gads) // *Kas valda valodu, valda prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos*. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 28–39.

Pamp 1994 – Pamp Bengt. Övriga namn och andra. Ett försök till gruppering av egennamnen // *Övriga namn*. Uppsala, Norna-Förlaget, 1994, 49–57.

Pitkevič 2007 – Pitkevič Galina. Godonimi v onomastičeskom prostranstve g. Daugavpilsa // *Valoda –2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums. XVII. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 351–357.

RIE – *Rīgas ielas*. Enciklopēdija. 1. sējums. Rīga: Apgāds «Priedaines», 2001.

RIE II – *Rīgas ielas*. Enciklopēdija. 2. sējums. Rīga: SIA «Drukātava», 2008.

RIR – *Rīgas ielu, laukumu, parku un tiltu nosaukumu rādītājs (no 18. gs. līdz mūsdienām)*. Atb. red. Anda Juta Zālīte. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs, 2001.

Superanskaya 1973 – Superanskaya Aleksandra. *Obs'c'aja teorija imeni sobstvennogo*. Moskva: Nauka, 1973.

Van Langendonck 1974 – Van Langendonck Willy. Über das Wesen des Eigennamens // *Onoma*, XVIII (1974), 337–361.

Willems 1996 – Willems Klaas. *Eigennamen und Bedeutung: ein Beitrag zur Theorie des nomen proprium*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter, 1996.

Some Semantic, Sociolinguistic and Psycholinguistic Aspects of Latvian Urbanonymy in 20th Century

Summary

A specific feature of an urbanonym is a quite different level of completeness (or more precisely – incompleteness) of onymization process of words or phrases utilised in naming topographical objects of inhabited places. Gradation of onymization level of street names from almost clearly appellative denotations to the names, the onymization process of which is fully concluded, may serve as an argument in favour of a view that the difference between onomastic lexis and appellative lexis is not so distinct as it is sometimes sup-

posed. If the conceptual meaning of the proper name almost conforms to the etymological semantics (which actually is identical to the basic meaning of the appellative or appellatives used in the formation process of the proper name), one may argue that the onymization process has just begun. Maybe one could talk about quasionymization in this case and the respective urbanonym could be called a quasionym or quasionymic urbanonym. It seems that more often – in comparison with the quasionymic urbanonyms – the street names can be encountered, which could be called connotative urbanonyms. These are the names, in which the connotative or associative semes occupy a considerably larger place than with the majority of toponyms of other categories. Whereas there are many maximally onymized street names, obviously forming the majority in the urbanonymy of the old democratic countries. Conceptual meaning (‘street which is situated...; street, where... can be found...’, etc.) predominates in the semantics of the maximally onymized street names, however, connotative, associative, etymological semes are either missing (in «ideal» case) or their expression is insignificant (this actually is a transitional case between connotative urbanonyms and maximally onymized urbanonyms). Urbanonyms constitute a rather peculiar sub-system of toponymy and one of the aspects of this peculiarities is related to the fact that onymization process of these names quite often has not been yet finished (similar situation is in microtoponymy, the only difference is that microtoponyms almost always are used by a very restricted number of users, the urbanonym on the contrary can be represented in hundred thousands of ideolects and thus in the language as a system). The classification of those names into quasi-onymical urbanonyms, connotative urbanonyms and maximally onymized urbanonyms could be useful in analysis of the semantical aspects of urbanonyms (transitional cases between the two last groups could be regarded as almost maximally onymized urbanonyms).

Dite LIEPA

CĪŅA PAR VALSTS VALODAS STATUSA PIEŠKIRŠANU LATVIEŠU VALODAI (1987–1989)

2008. gadā aprit 20 gadu, kopš latviešu valoda atguvusi savu valstisko statusu – 1988. gada 6. oktobrī Latvijas PSR Konstitūcija tika papildināta ar pantu par valsts valodas statusa piešķiršanu latviešu valodai, savukārt 2009. gada 5. maijā būs pagājis 20 gadu, kopš tika pieņemts toreizējais LPSR Valodu likums.

Valodu likums bija viena no pirmajām tiesiskajām Atmodas gadu Latvijas juridiskajām normām. Ne tikai latviešu nācijas gods, bet arī tās dzīvības intereses prasīja noteikt latviešu valodai valsts valodas statusu toreizējā Latvijas PSR.

80. gadu beigās Baltijas valstīs prioritāšu maiņa notika visstraujāk – bez saskaņošanas ar Maskavu tika paplašinātas nacionālo valodu funkcijas, tika aktualizēts jautājums par valsts valodas statusa piešķiršanu. Tieši kultūras un valodas lozungiem bija izšķirošā loma inteliģences kustību pārtapšanā par masu spēku. Turklāt Baltijas valstis bija līderes valsts valodas statusa nodrošināšanā – 1989. gadā Valodu likums tika pieņemts visās trijās Baltijas valstīs.

Amerikāņu zinātniece Sūzena Zontāga (Sonntag 1995, 93–95) ir pētījusi valodas politikas jautājumu saistībā ar varas sistēmu maiņu un nacionālās atmodas kustību Beļģijā, ASV, Indijā un bijušajā Padomju Savienībā. Autore uzskata, ka tādu atmodas kustību mērķis ir varas maiņa (pārstrukturēšana), bet šīs kustības vadošais un virzošais spēks ir bez reālas varas esošā elites struktūra, padomju situācijā – nekomunistiski domājoši nacionālie radikāļi, pie kuriem attiecīgajā laikā pieslēgās nacionāli noskaņotie komunisti.

Sākotnēji, kamēr elites cīņa par varu nav tik atklāta un spēcīga, tā tiek pausta ar kultūras un valodas lozungiem, kas viegli gūst atbalsi masās. Kad šāda tautas kustība iegūst spēku, tā kļūst politiska. Bijušajā Padomju Savienībā tieši Moldovas un Baltijas valstīs kultūras un valodas lozungiem bija izšķirošā loma tautas kustību (Latvijā – Tautas frontes) izveidē, inteliģences kustību pārtapšanā par masu spēku. Visvairāk par valodas jautājumiem rakstīja no 1987. līdz 1989. gadam, un tieši šajā laikā Latvijā arī tautas masas atbalstīja latviešu valodu kā valsts valodu.

1987. gadā Latvijas Kultūras fonda Vietvārdu komisija aicināja atgūt vēsturiskos vietvārdus – tas bija viens no pirmajiem Atmodas vēstnešiem, kas aicināja pievērst uzmanību latviešu valodas publiskajam lietojumam, pamatojoties uz vēsturisko patiesību. Akadēmiķis Jānis Stradiņš 1987. gada nogalē publicēja rakstu «Pa Latvijas vārda pēdām» (Cīņa 31.12.1987.), tā netieši mudinādams ieklausīties un izprast sakrālā vārda skanējumu un iedziļināties Latvijas vēsturē. «Es vēlētos ticēt, ka maniem dēliem un mazdēliem latviešu valoda būs ne tikai folkloras un šaura ģimenes loka valoda, bet arī valoda, kurā tie spriedīs par Latvijas, Padomju Savienības un Eiropas pamatproblēmām. Mūsu tautas dramatiskā vēsture turpinās.» (Stradiņš 1992, 36)

Taču 1988. gadā, arvien ciešāk un tiešāk aicinot atgriezties pie vēsturiskajām vērtībām, presē parādās publikācijas par latviešu valodas vietu un lomu. Vēl nav pausta kategoriska prasība piešķirt latviešu valodai valsts valodas statusu, vēl nav kritiski raksturota latviešu valodas pabērna loma oficiālajā lietvedībā un publiskajā komunikācijā. Ievērojot latviešu valodas apdraudēto eksistenci, Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs 1988. gada 1. jūlijā izveidoja darba grupu «priekšlikumu izskatīšanai par Latvijas PSR Konstitūcijas u. c. republikas likumdošanas aktu pilnveidošanu sabiedrības demokratizācijas un tautas deputātu padomju darba uzlabošanas jautājumos». Viens no šīs darba grupas uzdevumiem bija izskatīt jautājumu par valsts valodas statusa noteikšanu.

1988. gada publikācijās bieži tiek izmantotas tautas dziesmas, tā netieši aicinot pievērsties dzimtajai valodai:

«Ko dziedāšu, ko runāšu,
Svešu zemi staigādams?
Dziedāš' pati savu dziesmu,
Runāš' savu valodiņ'.»

Tā savas pārdomas par valodu ar laikraksta «Padomju Jaunatne» lasītājiem sāk Arvīds Mūrnieks (Mūrnieks 1988):

«Tā citiem līdzī iedami, mēs aizejam paši no sevis. Manuprāt, katrai tautai citās tautās jānes sava kultūra. Tā dara visā pasaulē. Padomju Savienībā dzīvojošās lielās tautas nacionālās kultūras attīstības problēmas, tāpat kā nacionālo jautājumu, neuzskata par vissvarīgākajām, jo tām trūkst savu nacionālo interešu aizskaršanas pieredzes... Mazo tautu vidū šī īpašība var kļūt par apvainojošu nevērību.

Smejat, ļaudis, dziesmiņai,
Nesmejat valodai:
Dziesmiņ' mana izdomāta,
Valodiņa – Dieva dota.» (Mūrnieks 1988)

A. Mūrnieks it kā netieši, bet publiski (kas vien jau ir uzdrīkstēšanās!) pauž savas bažas par latviešu valodas lietošanu ikdienā – uz ielas, veikalā, darbavietā, iestādēs, aizpildot dažādus dokumentus utt.

1988. gada 18. novembrī, kas vēl toreiz nebija Latvijas Valsts svētki, atskatoties uz tiešā un pārnestā nozīmē tikko pagājušo karsto vasaru, valodniece Ruta Veidemane raksta: «Šī vasara bija dārga bagātiem vienotības mirkļiem, stundām, dienām – tūkstošiem Latvijas iedzīvotāju domas un ideju vienotības, jūtu vienotības, darbības vienotības. Vienotības, kas prasa un atgūst vēsturi un pieminējumus, dziesmas un karogus, zīmes un valodu. Valodu...» (Veidemane 1988, nov.) Valodas jautājumā – līdzīgi kā daudzos citos – par lūzuma punktu kļuva Radošo savienību plēnums, kas notika 1. un 2. jūnijā. Vēlāk Jānis Stradiņš atzina: tas «izskanēja pāri Latvijai griezīgi kā modinātājpulksteņa zvans, un vēsturē tas iegāja kā atmodas plēnums» (Stradiņš 1992, 94).

Šajā plēnumā no tribīnes tika aicināts runāt par vēsturi godīgi, minot gan Latvijas varmācīgās okupēšanas faktu, gan prasot piešķirt latviešu valodai valsts valodas statusu, attiecīgi to apstiprinot LPSR Konstitūcijā, gan vienkārši – runāt atklāti. Plēnumā uzstājās radošās inteliģences pārstāvji, toreizējās Komunistiskās partijas un kultūras darbinieki. Daudzi bija norūpējušies par latviešu valodas nožēlojamo stāvokli un otršķirīgo lomu, kas veikli tiek maskēta ar dažādiem saukļiem par internacionālismu, pārprastu nacionālismu, tautu draudzību u. tml.

Rutas Veidemanes uzstāšanās «Latviešu valoda. Stāvoklis un perspektīva» šajā plēnumā skāra būtiskus valodas politikas jautājumus. «Būtu nepieciešami speciāli pētījumi sociolingvistikā, lai atklātu tiklab divvalodības mehānismu, kā arī latviešu valodas funkciju dinamiku, bet tādu latviešu valodniecībā nav .. Taču faktu trūkums var būt tikpat daiļrunīgs kā dažs labs fakts. Lingvistikā sarežģījumus rada jēdziens 'padomju tauta'. Valodniecībā ar šādu jēdzienu nav ko iesākt, jo tā ir tauta bez valodas .. Krievu valoda nav konstitucionāli atzīta par īpašu valodu citu padomju tautu valodu vidū. Atzīts ir tai reāli piemītošais noderīgums starpnāciju sakaru valodas funkcijai.» (Veidemane 1988, jūn.) Valodniece uzsver, ka latviešu valoda nepilnīgi funkcionē saimnieciskajā, sabiedriski politiskajā, sadzīves, zinātnes jomā (piem., di-

sertācijas valodniecības nozarē tolaik bija jātulko krievu valodā – citādi tās nebija iespējams apstiprināt), estētiskās iedarbes sfērā, lietvedībā u. tml., tādējādi no tribīnes tiek izvirzīts jautājums par valsts valodas statusa piešķiršanu latviešu valodai, iekļaujot īpašu pantu LPSR Konstitūcijā. Līdzīgi par latviešu valodas tiesībām un izglītību latviešu valodā visās specialitātēs iestājās Džemma Skulme, Gunārs Saltais, Zigmunds Skujiņš, Alberts Bels, Pēteris Pētersons, Miervaldis Birze, Imants Auziņš un daudzi, daudzi citi. Vilis Seleckis rosināja krievu un latviešu valodai vispārizglītojošās skolās nodrošināt vienādus apstākļus – t. i., vienādu stundu skaitu, atbilstošu mācību programmu, tajā izvirzītās prasības un mācību procesā sasniegtos rezultātus, tādējādi skolās vismaz latviešu (mazākumtautību skolās) un krievu valodas (latviešu skolās) apguves procesā prasot garantēt absolūtu un harmonisku divvalodību.

Pretēju viedokli par iespējamiem grozījumiem valodas politikā, runājot no Rakstnieku savienības plēnuma tribīnes, pauda toreizējais Latvijas Kompartijas sekretārs B. Pugo: «Šodienas diskusijā tika izvirzīts jautājums par valsts valodu. Tas nav jauns jautājums .. Jau Iljičs pret to izturējās noraidoši, saskatīdams te piespiešanas elementus .. Pārliecīga steiga šo jautājumu risināšanā acīmredzot nav pieļaujama. Nav ciešama administrēšana, cilvēku piespiešana mācīties valodas. Ar šādām metodēm neviens vēl nav panācis cieņu. Mēs arvien stingrāk sakām «nē» pavēles formām mūsu sabiedrības dzīves organizēšanā .. Vai tad var pāriet uz administratīvām prasībām, ja runa ir par valodām, par starpnacionālās saskarsmes kultūru. Vai tad šajā delikātajā sfērā būtu pareizi sacīt «uzlikt par pienākumu» un «prasīt». Šķiet, ka ir nevis jāprasa, bet gan jārada apstākļi. Lūk, spēku pielikšanas punkts .. un nedrīkst taupīt spēkus tā atrisināšanai.» (Pugo 1988)

Taču radošā inteliģence nepakļāvās toreizējam partijas spiedienam – plēnumā pieņemtajā rezolūcijā tika ierosināts Latvijas PSR Konstitūcijā, tāpat kā tas jau ir ticis darīts Gruzijas, Armēnijas un Azerbaidžānas PSR Konstitūcijā, iekļaut pantu, kas paredz latviešu valodai valsts valodas statusu. Lai gan «krievu valoda tāpat kā līdz šim izmantojama par starpnāciju sazināšanās līdzekli gan republikā, gan citur PSRS, arī pamatnācijas valodai jāklūst par starpnacionālās saziņas līdzekli republikas iedzīvotājiem» (Rezolūcija 1988). Citu valodu prasme Rezolūcijā tiek raksturota kā profesionālās lietderības rādītājs valsts un padomju iestādēs, īpaši sociālās jomas nozarēs; tiek izteikta

prasība pilnībā nodrošināt iespējas latviešu valodā iegūt vispārējo un profesionālo izglītību, kā arī nodrošināt iespējas latviešu valodu lietot visās republikas materiālās un garīgās dzīves sfērās, ieskaitot lietvedību, tādējādi radot pamatu visu latviešu valodas funkcionālo stilu pastāvēšanai un attīstībai.

Reakcija ilgi nebija jāgaida – 1988. gada septembrī notika līdz tam Latvijā nepieredzēti plaša tautas akcija – iedzīvotāji atsaucās uz laikrakstā «Padomju Jaunatne» 30. augustā publicēto Ainas Blinkenas aicinājumu izteikt savu viedokli par latviešu valodas statusu. Uz aicinājumu redakcija saņēma vairāk nekā 9000 vēstuļu, kurās ar 354 280 parakstiem iedzīvotāji pieprasīja latviešu valodai valsts valodas statusu (Blinkena 1998, 3).

Cīņā iesaistījās radošā inteliģence, taču nu jau tieši – skaidri un nepārprotami. Presē tika publicēti satraucoši raksti, veidotas valodai veltītas tematiskās lappuses, rosinātas diskusijas. «Latviešu valoda padzīta no valsts iestādēm, no daudziem dzīves novadiem, tiek nievā likta. Kā var nopietni pasniegt tādu terminu kā oficiālā valoda!? Latviešu valodai – valsts valodas statusu Latvijā! Mūsu nācijai tas ir dzīvības jautājums.» (Lāms 1988)

«Vai ir cilvēciņi prasīt, lai mazā latviešu tauta, baidīdamās kādu aizskart, pacietīgi nestu savu krustu līdz galīgai bojāejai? Un sūdzēties par grūtībām, ja uz spēles likta kādas citas tautas eksistence? .. Ko lai saka par tiem tūkstošiem, kas vairāk nekā 40 gadus ir plūduši uz Latviju, neapgrūtinādami sevi ar latviešu valodas apgūšanu. Vai tad tas nav klajš izsmiekls – tagad prasīt, lai tiem visiem, vismaz lielākajai daļai, tiktu nodrošināti kursi un valodas apguves pulciņi. Vai sociālisma vārdā būtu par daudz prasīts – nē, ne jau latviešu valodu zinātniski pētīt, ne to veidot, bet vai sociālisma vārdā būtu par daudz prasīts, lai, izmantojot jebkurus ceļus un iespējas, censtos šo valodu apgūt?» (Veidemane 1988, nov.)

«Valoda pieder tautai. Valoda ir visaugstākā taisnība, ko tauta pati sev nospriedusi reiz un uz visiem laikiem. Un, ja mēs patiešām gribam radīt tiesisku valsti, gribam saukties par demokrātisku un civilizētu sabiedrību, mums ir jāatjauno mūsu dzimtās valodas tiesības, jāpiešķir mūsu latviešu valodai valstiskums.» (Briedis 1988)

«Ne valodu cīņa ir vajadzīga, bet valodu cieņa. Taču stāvoklis ir tik aizlaists, ka aicinājumi nevelk. Kur nevar ar lūgumu, vajag ar likumu.» (Bels 1988)

«Ja šī nacionālā valoda vairs nefunkcionē normāli un dabiski, tā jāaizsargā ar likumu, proti, tai jāpiešķir valsts valodas statuss, nodrošinot tās tiesības un lietošanu pilnā apjomā visās dzīves sfērās .. Ja mūsu valoda dzīvotu savā dabiskajā aprītē, ja to nenomāktu krievu valodas funkciju hipertrofēšana republikā, atklāta latviešu valodas ignorēšana un pat nepārprotami agresijas fakti pret valodu, tai nebūtu vajadzības pēc valsts valodas statusa, taču, kad latviešu valoda jau uzrāda būtiskas atmiršanas pazīmes, valsts valodas statuss ir vienīgā iespējamā garantija valodu pilnas dzīvot spējas atjaunošanai.» (Hirša 1988)

Ņemot vērā vēsturisko situāciju, 1988. gada vasaras un rudens diskusiju publicēšana presē bija liels sasniegums, jo ar to latviešu valoda bija ieguvusi prioritāras tiesības *de iure*, lai arī krievu valodai palika īpaša loma kā federatīvo attiecību valodai un arī oficiālās valodas funkcijas citos funkcionālos līmeņos.

1988. gada 29. septembrī toreizējais LPSR Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma Lēmumu par latviešu valodas statusu, kurā teikts, ka latviešu valodai LPSR teritorijā piešķirams valsts valodas statuss. Šo lēmumu 1988. gada 6. oktobrī apstiprināja LPSR Augstākā Padome. Taču skaidrs, ka tā bija tikai neliela uzvara republikā reāli eksistējošā praktiskajā divvalodībā.

«Jēdziens «valsts valoda» bez konkrētām garantijām ir goda nosaukums .. Konstitūcijā jāieraksta kaut pats vispārīgākais šī termina saturs, pretējā gadījumā tas būtu jēdziens bez noteikta pildījuma.» (Veidemane 1988, nov.)

Formulējums, par kuru nobalsoja 6. oktobrī, pieļāva latviešu valodas funkciju paplašināšanu, bet nenodrošināja to. «Internacionālisti taču grib runāt un runā tikai krieviski – vai ne tā? No ārpusē izskatās, ka par internacionālismu tiek dēvēts krievu nacionālisms .. Ir pazīmes, kas nepārprotami rāda, ka cilvēks nav internacionālists, un viena no tām – atsacīšanās mācīt kādai tautai internacionālismu tās dzimtajā valodā.» (Veidemane 1988, nov.) Ruta Veidemane brīdina arī no pretējās – aizstāvēšanās taktikas, kuru izmanto opozīcija, piesaucot cilvēces vērtības, piem., nekāds vienas tautas [domāti latvieši – D. L.] izmisums nevar attaisnot citu tautu dzīšanu izmisumā. Pati tēze visnotaļ pareiza, taču apšaubāma tās noderība konkrētajam laikam un situācijai. Tikai par latviešu valodas izdzīvošanas iespēju runājot, tika ierosināts un pieņemts likums par valsts valodas statusa nodrošināšanu latviešu valodai Latvijā.

Lai arī valsts valodas statuss latviešu valodai tika piešķirts 1988. gadā, kad Latvija bija PSRS sastāvā (pirms tam valsts valodas statuss pamatnācijas valodām jau tika piešķirts Gruzijā (1987), Armēnijā un Azerbaidžanā), bet Valodu likums tiek pieņemts 1989. gada 5. maijā, tas stiprināja tautas vienotības ideju, deva ticību saviem spēkiem, cēla nacionālo pašapziņu un deva cerību cīnīties par augstāko un galveno mērķi, taču tolaik šķietami vēl tālo un neiespējamo – Latvijas neatkarības atjaunošanu.

Neatkarīga Latvija bija tikai tāls sapnis, jo visiem bija pazīstama padomju varas dzelzs roka, kas smagi izrēķinājās ar citādi domājošiem. Tāpēc nacionālajā presē kā aizsegs tika izmantoti Ļeņina vārdi un viņa citāti, tika runāts par ļeņiniskiem ideāliem, lai pamatotu un attaisnotu nacionālos centienus atbilstoši Ļeņina pret lielkrievu šovinismu vērstajiem izteikumiem (Blinkena 1998, 10) Tauta izmantoja pret apspiedējiem viņu pašu ieročus, jo pret Ļeņina darbiem taču pat PSKP CK neuzdrošinājās ieblst.

Klasiskie «proletariāta klasika» Ļeņina izmantotie citāti:

1) «V. I. Ļeņins «Jautājumā par tautībām jeb par autonomizāciju» raksta: «Mēs, lielas nācijas nacionāļi, gandrīz vienmēr vēstures praksē, izrādās, esam vainīgi bezgalīgi daudzās varmācībās un pat vēl vairāk – paši to nemanīdami, izdarām bezgalīgi daudz varmācību un bezgala daudz apvainojam»;

2) «Ir nepieciešama īpaša uzmanība attiecībā uz nacionālajām jūtām, nepieciešams rūpīgi realizēt īstenībā nāciju vienlīdzību un atdalīšanās brīvību». Atsaukšanos uz Ļeņīnu liek lietā arī Juris Bojārs: «Ar nožēlu jāatzīst, ka mūsu līdzšinējā oficiālā pieeja pašnoteikšanās jautājumam vairāk atgādinājusi Buhārīna, Trocka vai Staļina koncepciju nekā Ļeņina taisnīgās un godīgās politikas īstenošanu. Turklāt panikā no pašnoteikšanās bubuļa tiek galīgi aizmirsts, ka tās nozīmē ne tikai atdalīšanos, bet var izpausties arī vienīgi katras tautas vēlmē un tiesībās dzīvot tā, kā tā uzskata par vajadzīgu un pareizu» (Bojārs 1988).

Ļeņina vārdus 80. gadu beigās izmantoja gan Tautas fronte («Mēs ticam pārbūves ļeņiniskajiem principiem!»), gan pretējās pozīcijās esošā Internacionālā fronte («Par nacionālismu jau brīdināja lielais Iljičs!»), un tikai vēlāk, jau turpmākajos gados, dižajam proletariāta vadonim – arī 20. gs. varmākam – tika norauta patētiskā visu darbaļaužu aizstāvja maska.

1988. gada pirmā pusgada publikācijās valoda vairāk eifēmiska un emocionāla, zemtekstiem un tēliem bagāta, parādās arī folkloras motīvi – Latvija tiek salīdzināta ar dusošo Saulcerīti, ņipro Sprīdīti, kas ne tik daudz ar spēku, cik veiklību, gudrību un izveicību uzvarēs lielo pārspēku. 1988. gada otrajā pusē, pieprasot latviešu valodai valsts valodas juridisko statusu, tā kļūst tieša, precīza, asa, dažādu attieksmes nianšu paušanai tiek izraudzīti citi vārdi un vārdformas. Darbības vārdu vajadzības izteiksme kļūst par spēcīgu ietekmēšanas līdzekli, kas vērsts pret pretējās pozīcijās esošajiem, piemēram:

«Iespēja ir tikai viena un kategoriska – latviešu valodai Latvijas PSR jākļūst par valsts valodu, nekādām pretenzijām te nav vietas, ja jau reiz esam par sociālo taisnīgumu visplašākajā, visdziļākajā un vishumānākajā nozīmē»;

«Te ir Latvijas teritorija, mums nav ko zēmoties, te mūsu valodai ir vēsturiskas tiesības būt pirmajai starp līdzīgām»;

«Mēs pieprasām piešķirt latviešu valodai valsts valodas statusu»;

«Valsts valodas statuss – mūsu nācijas dzīvības jautājums»;

«Nācijas dzīvības intereses necieš laipošanu valodu jautājumā»;

«Latviešu valodai LPSR dodiet prioritāti, proti, tā konstitucionāli jāatzīst par valsts valodu!».

Taču cīņa par valsts valodas tiesībām radīja arī spēcīgu pret-darbību:

«LPSR AP Prezidija nodibinātajai darba grupai latviešu valodas statusa projekts jāizstrādā, visvairāk pieļaujams, kā **oficiālās valodas** [nevis valsts valodas – D. L.] projekts. Bet ja tas [latviešu valodas statuss – D. L.] tiks stingri reglamentēts, .. tad taču divvalodīgā Augstākā Padome to nepieņems – būsim nu reiz reālisti savās cēlākajās vēlmēs. Bet, ja tas arī tiks apstiprināts, tas radīs nevajadzīgi asu reakciju iedzīvotāju nelatviešu daļā, kas, starp citu, nav maza. Arī tā ir realitāte, kuru neievērot ir bezatbildīgi .. Esmu pret jebkuru vardarbību, uzspiešanu, pakļaušanu, saistībām. Tas kaitina. Nedrīkst dekretēt – vajag ieinteresēt.» (Dozorcevs 1988)

Interesanti, ka šos pašus vārdus, iesaistoties cīņā pret valsts valodas reglamentēšanu jaunajā Valsts valodas likumā, 1999. gadā presē teiks I. Ziemele u. c. oponenti.¹

¹ Par to vairāk, piemēram, grāmatas «Valsts valodas likums: vēsture un aktualitāte» (Rīga: Zinātne, 2008) nodaļā «Valsts valodas likuma pieņemšanas procesa atspoguļojums laikrakstā «Latvijas Vēstnesis» (1993–1999)».

Daudz primitīvākā veidā tiek manipulēts ar krievu valodā runājošo sabiedrību Interfrontes mītiņos. 1989. gada 25. februāra mītiņā, kas notiek Uzvaras laukumā, tiek pieņemta «Rezolūcija par valodu», kurā izteiktas bezprecedenta prasības, kas ir pretrunā ne tikai ar veselo saprātu, bet Konstitūcijas tēzēm. Rezolūciju pieņem arī Latvijas Krievu kultūras biedrība. «Jautājums par valodu nonācis asas sabiedriskās cīņas centrā. Latviešu valodas atzīšana par republikas valsts valodu rada juridisku pamatu tās normālai attīstībai un līdztiesīgai funkcionēšanai visās dzīves sfērās. Taču šo juridisko aktu nevar izmantot, lai izspiestu krievu valodu kā starpnacionālās saskarsmes valodu vai kādai citai pilsoņu diskriminēšanai, ja tie nepārzina valsts valodu .. Kas neatzīst svešas tiesības, tas zaudē arī savējās. Mēs aicinām ikvienu domājošo un apzinīgo krievu uzstāties pret nesaprātīgo kaujinieciskumu, pret tumšo egoistisko instinktu varu.» (Rezolūcija 1989)

Līdz 1991. gadam, kad faktiski tika atjaunota Latvijas neatkarība, Valodu likumam pretī stājās PSRS ideoloģija un okupētājvalsts politiķi, kam netrūka atbalstītāju arī Latvijā, tāpēc valodas politika visu laiku bija apdraudēta. Latviešu valodas pozīcijas juridiski bija kļūvušas stabilākas, taču nekādā gadījumā – pārliecinošas.

1989. gada 30. un 31. martā notika Radošo savienību plēnums. Ja 1988. gada radošo savienību plēnumu toreizējais «Literatūras un Mākslas» redaktors Māris Čaklais raksturo kā pārsteigumu un vēju, bultu un karogu (Čaklais 1989), tad 1989. gada marta plēnums notiek jau citā garīgā un lielā mērā arī tiesiskā gaisotnē. Toreizējais Rakstnieku savienības valdes priekšsēdētājs Jānis Peters plēnuma ievadvārdos norāda, ka «Latvijai ir pienākums izstrādāt un attīstīt savus likumus tā, lai tie nevis izvazātu mūsu suverēno valsti, bet lai to sakoptu, nevis lai likvidētu pamatnācijas identitāti, bet lai to uzziedinātu, .. nevis lai likvidētu latviešu valodu, bet lai to ņemtu valsts aizsardzībā» (Peters 1989).

Knuts Skujenieks šajā plēnumā uzsver valsts valodas svarīgāko – juridisko aspektu. «Tā ir ne tik daudz latviešu un nelatviešu attieksmju problēma – tā ir Latvijas problēma. Tiesiskas, suverēnas valsts problēma, kuras risinājums ir vienlīdz nepieciešams jebkuram Latvijas iedzīvotājam .. Tiesiskuma piekritēji cīnās ar patvaļas atbalstītājiem. Tie, kuriem vajadzīga Latvijas valsts, pret tiem, kuriem vajadzīga Latvijas teritorija.» (Skujenieks 1989) Turklāt dzejnieks uzskata, ka primārais ir nevis tas, ka latviešu valoda kļūst par valsts valodu, bet tas, ka tā ir

valsts valoda. «Divu vai triju valsts valodu ieviešana nekādu tiesisku dzīvošanu sekmēt nevar – šāda plurālisma slēptā jēga ir valsts valodas idejas degradācija un likvidācija, lai to aizstātu ar tiesiski nenoformētu un mūsu konkrētajos apstākļos nenoformējamu valodu. Ja nu vienīgi mēs atgrieztos Krievijas impērijā.» Protams, valsts valodas statusa piešķiršana latviešu valodai ir tikai pirmais solis valodas politikā. Tāpēc laiku valodas politikā pēc 1989. gada 5. maija, kad tiek pieņemts Valodu likums, Knuts Skujenieks tēlaini nosauc par Blaumaņa Kristīnes vieglo dienu nolikšanu (Skujenieks 1989). Un vēl – runājot par valsts valodu, Knuts Skujenieks iesaka ieviest skaidrību tādā jēdzienā kā «nacionālisms», lai tas no lamuvārda un piedauzības akmens kļūtu par civilizētu zinātniski politisku terminu. Šis vārds vairs nedrīkst būt traktējams no proletāriskās solidaritātes viedokļa.

1989. gada 30. un 31. martā Radošo savienību apvienotā plēnuma deklarācijas 12. punkts vēstīja: «Saskaņā ar starptautisko valodu prakti valsts valoda ir nacionālās suverenitātes izpausme un valstiskuma pazīme. Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika ir latviešu nācijas valsts, un tās valoda var būt tikai latviešu valoda. Katra iejaukšanās latviešu nācijas iekšējās lietās, arī valodas jautājumos, uzskatāma par rupju starptautisko tiesību pārkāpumu un latviešu tautas pašnoteikšanās tiesību ierobežošanu.»

1989. gada 5. maijā tika pieņemts LPSR Valodu likums. Sākās Valodu likumā izsludinātais pārejas periods līdz 1992. gada 5. maijam. Kaut arī pēc pašreizējās mērauklas likumā nebija pietiekami norādīta latviešu valodas prioritāte un krievu valoda faktiskā statusa ziņā bija pielīdzināta valsts valodai, tālaika politiskajā situācijā šis likums vērtējams kā nenoliedzams sasniegums, jo tas aizsāka ilgstošo valodu hierarhijas maiņas procesu. Valodu likuma īstenošanas nolūkā Ministru Padome jau ar 1989. gada 3. maija lēmumu akceptēja «Programmu latviešu valodas funkcionēšanas nodrošināšanai valsts, sabiedriskās, kultūras dzīves u. c. sfērās». Programmā (1989–1992) bija iekļauti prioritāri pasākumi vairākos virzienos: latviešu valodas mācīšana pieaugušajiem, metodiskā nodrošinājuma izstrāde, materiāli tehniskās bāzes nostiprināšana lietvedības pārkārtošanai un sinhronās tulkošanas iekārtu iegādei u. c. «Valodiskā vide valstī veidojās sarežģītā politiskajā situācijā, likdama pamatu gadsimta nogalē īstenotajai valodas politikai, kas atjauno padomju laikā zaudētās latviešu valodas pozīcijas.» (Hirša 1992, 9)

1999. gadā toreizējam Valodu likumam apritēja 10 gadu. Raksturojot situāciju, Valsts valodas centra vadītāja Dz. Hirša atgādināja, ka Valodu likumam 80. gadu beigās pretī stājās PSRS ideoloģija, bet 1999. gadā pret Valsts valodas likumu cīnās Eiropas Savienības ideoloģija un tajā balstītā opozīcija, tāpēc pēc 1995. gada valodas politikā iestājies buksēšanas posms (Hirša 1999). Tikai 1999. gadā 9. decembrī pēc atkārtotas izskatīšanas Saeimā tika pieņemts LR Valsts valodas likums. Kā zināms, šis process nebija viegls. «Pēc ilga konsultāciju procesa, kompromisu meklējumiem tika ņemtas vērā vairākas Eiropas institūciju ekspertu norādes, mīkstinot valsts valodas prasības un pieskaņojot likumu dažādām starptautiskām normām.» (Druvieta, Hirša 2007, 63)

Vērtējot paveikto un skatoties nākotnē, Aina Blinkena 1999. gadā teica: «Valodu likumi pastāv vairumā valstu, un tie nodrošina ne vien valsts iedzīvotāju optimālu saprašanos, bet arī dod iespēju pamatnācijas valodai savā dzīves telpā pastāvēt un attīstīties, veidot savu nacionālo kultūru. Valodu likums toreiz bija padomju Latvijā ne vien lingvistisks un politisks, bet arī godaprāta un humānisma jautājums. Latviešu tautai – likteņa lēmēja tiesības. Pēc ilgās un pazemojošās cīņas atgūt to, kas pienākas – savu valodu savā tēvu zemē. Tas būs cieņas pierādījums pret tautu un valodu. Būsim savas vēstures un nākotnes cienīgi!» (Blinkena 1999) Šos vārdus Aina Blinkena teica laikā, kad vēl nebija pieņemts Valsts valodas likums. 1998. gada 6. novembrī pants par valsts valodu tika iekļauts LR Satversmē, bet pats Valsts valodas likums tika pieņemts tikai 1999. gada 9. decembrī.

Presē par valsts valodas jautājumiem rakstīts daudz un dažādi – galvenais – emociju nav trūcis nekad.² Plašsaziņas līdzekļi ir tā joma, kur, pamatojoties uz valodas politikas nostādni par latviešu valodu arī kā sabiedrības integrācijas valodu, valodas jautājumu atspoguļošanā ir ļoti daudz problēmu. Galvenā no tām – divas informatīvās telpas, ko veido latviešu un krievu valodā iznākošā prese. Šīs informatīvās telpas gandrīz nemaz nepārklājas un aptver attiecīgi latviski un krieviski runājošo iedzīvotāju daļu. Latvijas krieviski runājošo iedzīvotāju informētība lielā mērā ir atkarīga no Krievijas informatīvās vides, un, nenoliedzami, Krievijas informācijas avotiem joprojām ir liela ietekme daudzu Latvijas iedzīvotāju apziņas veidošanā. Diemžēl preses autoru attieksmē šo

² Par to vairāk, piemēram, krājuma *Linguistica Lettica. 14* (Rīga, LU Latviešu valodas institūts, 2005) rakstā «2004. gada izglītības reformas atspoguļojums Latvijas presē sociolingvistiskajā skatījumā».

gadu laikā (kopš Atmodas gadiem) publikācijās par valsts valodu nekas nav mainījies – latviešu presē pārsvarā lasām analītiskus, argumentētus, arī patriotiskus rakstus par valsts valodu, krievu presē – labākajā gadījumā neitrāli un divdomīgi skaidrojumi mijas ar klaji naidīgiem, provocējošiem izteikumiem ir rakstiem par valsts valodu. Diemžēl šādas publikācijas nespēj radīt pat ilūzijas par stabilas pilsoniskas sabiedrības veidošanos Latvijā, nemaz nerunājot par tās eksistenci. Kad 2007. gada nogalē Valsts valodas aģentūrā tika pabeigts pētījums «Valsts valodas likums: vēsture un aktualitāte», anonīma autora komentārā portālā «Delfi» krievu valodā varēja lasīt: «90. gadu Valsts valodas likums vienai sabiedrības daļa kļuva par pašapziņas un pašapliecināšanās simbolisku uzvaru, bet otrai – par savdabīgu sarkanu lupatu, kārtējo apliecinājumu, kurš ir mājas saimnieks. Taču nu pienācis laiks atzīt, ka pēdējo gadu valodas politika cietusi maigu fiasko. Stingrā – ar likumu stiprinātā valodas politika – nav sasniegusi savus mērķus:

- 1) krievu valoda no sabiedriskās jomas nekur nav pazudusi;
- 2) latviešu valodas pozīcijas salīdzinājumā ar 90. gadiem nav mainījušās.

Tirdzniecībā, celtniecībā, enerģētikā un transporta nozarē krievu valodai ir līdera pozīcijas. Vēl vairāk – pašlaik latviešu valoda dominē tikai valsts pārvaldē un zinātnē .. Brīvais tirgus pats ieviesa savas korekcijas valsts valodas likumdošanā.» [Tulkojums mans – D. L.]

Kas mainījies šajos gados? Ar skepsi un ironiju krievu presē tiek uzsvērtas latviešu jaunatnes vājās krievu valodas zināšanas (tas tiek uztverts kā līdz šim īstenotās valodas politikas trūkums!); ir «pārciesta un pārdzīvota» par kādreiz tik šausminošo no cittautiešu puses dēvētā 2004. gada izglītības reforma (tas savukārt vairs netiek uztverts kā valodas politikas trūkums!), un vidusskolas ir absolvējuši skolēni, kuri nebūt nesūdzas par to, ka būtu mācīti skolā humanitāros priekšmetus apgūt latviešu valodā. Šie jaunieši lieliski iekļaujas Latvijas sabiedriskajā dzīvē un varētu būt labs paraugs citiem krievvalodīgajiem. Bet ne jau visi – diemžēl lielākā daļa pauž naidīgu attieksmi ne tikai pret latviešu valodu kā valsts valodu, bet pret šo valsti, tādējādi solidarizējoties ar to paaudzi, kas 1989., 1999. un arī 2008. gadā nespēj samierināties ar faktu, ka Latvijā ir tikai viena valsts valoda. Un tā – Latvijā 20 gadus pēc valsts valodas statusa piešķiršanas latviešu valodai joprojām cīnāmies par Valsts valodas likuma ievērošanu un valsts valodas pozīciju stiprināšanu.

Ilustratīvais pielikums

Латыши пропадают
без русского языка

В борьбе за жизнеспособность русской колонии власти прогадали латышскую. Назначив русского языком и деловым языком в стране.

Сегодня латышские и больше половины (по некоторым оценкам) не знают государственного языка своей страны. А на русском выучились только в школе, и то в основном по учебникам, которые не учитывают специфики латышского языка. В результате латышские дети не могут общаться на русском языке. Это приводит к тому, что они не могут учиться в русских школах и не могут общаться с русскими. В результате латышские дети не могут учиться в русских школах и не могут общаться с русскими. В результате латышские дети не могут учиться в русских школах и не могут общаться с русскими.

Бархатное фиаско
языковой политики

В этом году Законом о государственном языке исполняется восемь лет. В середине девяностых этот документ для одной части общества стал символом волевым в борьбе за самоутверждение, а для другой — своеобразной «красной тряпкой», очерненным свидетельством того, что в доме хозяин. С тех пор было много не только сказано, но и сделано, или хотя бы предпринято.

Главный его итог: русский язык из общественной сферы нигде не исчез, однако исследования констатируют, что и позиции латышского языка, по сравнению с девяностыми, существенно изменились. В некоторых отраслях русский язык по-прежнему занимает лидирующие позиции. Если верить их результатам, государство исполняет свои трудовые обязанности без знаний «азиатского и мучного».

Что же происходит с языковым законодательством в будущем? По мнению ученых, на развитие языка больше всего влияют реальная языковая среда, демография и миграция. И все эти три фактора доказывают, что языковую политику придется корректировать. Латышские власти должны учитывать эти факторы.

Saīsinājumi

- AP – Augstākā Padome
- APP – Augstākās Padomes Prezidijs
- CK – Centrālā Komiteja
- LKP – Latvijas Komunistiskā partija
- LPSR – Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika
- MP – Ministru Padome
- PSKP – Padomju Savienības Komunistiskā Partija
- PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība
- PSR – Padomju Sociālistiskā Republika

Literatūra

- Bels 1988 – Bels A. Ne valodu cīņa, bet cieņa // *Literatūra un Māksla*, 1988. g. 9. septembrī.
- Blinkena 1998 – Blinkena A. *Savā zemē – savu valodu!* Rīga: Vieda, 1998.
- Blinkena 1999 – Blinkena A. Pa latviešu valodu kā laipu no sirds uz sirdi te, Latvijā // *Latvijas Vēstnesis*, 1999. g. 5. maijā.
- Bojārs 1988 – Bojārs J. Par tautu suverenitāti un pašnoteikšanās tiesībām // *Literatūra un Māksla*, 1988. g. 9. septembrī.

Briedis 1988 – Briedis L. Visaugstākā taisnība // *Padomju Jaunatne*, 1988. g. 9. septembrī.

Čaklais 1989 – Čaklais M. Redaktora sleja // *Literatūra un Māksla*, 1989. g. 8. aprīlī.

Dozorcevs 1988 – Dozorcevs V. Ekonomiskais aspekts // *Literatūra un Māksla*, 1988. g. 9. septembrī.

Druviete, Hirša 2007 – Druviete I., Hirša Dz. Valsts valodas likums (1999) Latvijas valodas politikas kontekstā // *Latviešu valoda 15 neatkarības gados*. Rīga: Zinātne 2007.

Hirša 1988 – Hirša Dz. Vēlreiz par divvalodību un latviešu valodu // *Literatūra un Māksla*, 1988. g. 9. septembrī.

Hirša 1992 – Hirša Dz. Valodas politikas īstenošana Latvijā // *Valsts valodas centrs 1992–2002*. Rīga: VVC, 2002.

Hirša 1999 – Hirša Dz. Integrācija un Valsts valodas likums // *Latvijas Vēstnesis*, 1999. gada 22. jūnijā

Lāms 1988 – Lāms V. Valoda un vienīgi valoda // *Literatūra un Māksla*, 1988. g. 9. septembrī.

Mūrnieks 1988 – Mūrnieks A. Kādi būsīm mūžībā? // *Padomju Jaunatne*, 1988. g. 14. jūlijā.

Peters 1989 – Peters J. Par starptautiskajām tiesībām visur un vienmēr // *Literatūra un Māksla*, 1989. g. 8. aprīlī.

Pugo 1988 – Pugo B. Ar ticību pārkārtošanās procesu atgriezeniskumam // *Padomju Jaunatne*, 1988. g. 2. jūnijā.

Rezolūcija 1988 – Latvijas PSR Rakstnieku savienības valdes plēnums ar republikas Arhitektu, Dizaineru, Kinematogrāfistu, Komponistu, Mākslinieku, Teātra darbinieku, Žurnālistu savienību vadītāju un ekspertu piedalīšanos Rezolūcija // *Padomju Jaunatne*, 1988. g. 11. jūnijā.

Rezolūcija 1989 – Rezolūcija par valodu // *Literatūra un Māksla*, 1989. gada 11. martā.

Skujenieks 1989 – Skujenieks K. Domāsim plašāk! // *Literatūra un Māksla*, 1989. g. 15. aprīlī.

Veidemane 1988, jūn. – Veidemane R. Latviešu valoda. Stāvoklis un perspektīva // *Literatūra un Māksla*, 1988. g. 1. jūlijā.

Veidemane 1988, nov. – Veidemane R. Valodas statuss un valodas situācija // *Literatūra un Māksla*, 1988. g. 18. novembrī.

Stradiņš 1992 – Stradiņš J. *Trešā atmoda*. Rīga: Zinātne, 1992.

Sonntag 1995 – Sonntag S. – Elite Competiton and Official Language Movement // *Power and Inequality in Language Education*. Cambridge, 1995.

Delfi 2008 – Бархатное фиаско языковой политики [tiešsaiste]: [skatīts 2008. g. 18. febr.]. Pieejams: <http://www.leta.lv/lat/monitoring/vva/BAADB16D-C974-47C6-8BE6-750DABE908>.

Fight for granting to the Latvian language the status of official language (1987–1989)

Summary

In 2008 twenty years elapses since Latvian language regained its official state status – on the 6th October 1988 the Constitution of Latvian SSR (Soviet Socialist Republic) was amended with an article on granting the state language status to the Latvian language, but on 5th May twenty years will pass since the then existing Law on Languages of LSSR was adopted.

This article gives an insight to the historical publications in Latvian printed press from 1987 to 1989.

Law on Languages was one of the first legally binding judicial norms of the *Atmoda* (“Awakening” in Latvian) years of Latvia. Not only the national pride of Latvian people, but also its vital interest required to determine Latvian language as an official language of the those days Latvian SSR. At that very moment the popular mass support for the Latvian language as a state language gained its power.

In the language question – similarly to many other – the breaking point was the Plenum of the Creators Unions, which took place on June 1-2, 1988. As later it was defined by the academician Jānis Stradiņš, it «was heard over Latvia as poignant sound of alarm clock, and entered into history as awakening plenum».

Although the status of an official language was granted to Latvian language and the Law in Language was adopted by the time, when Latvia was a part of USSR, it strengthened the idea of popular unity, gave trust to own power, raised national confidence and brought the hope to fight for highest and uppermost aim, which in those days seemed to be far and impossible – the renewal of Latvia’s independence in 1991.

Ojārs SPĀRĪTIS

MĀKSLAS VĒSTURNIEKA SKATS UZ LATVIJAS EPIGRĀFIJU

Pievēršanās epigrāfikai jeb filoloģijas apakšnozarei, kurā pētī senus uzrakstus, Latvijas zinātniskajās institūcijās līdz šim ir bijusi ļoti epizodiska. Kultūras mantojumā izkaisīto verbālās informācijas slāņu pētnieki ir dažādu nozaru speciālisti – mūzikas vēsturnieki, arheologi, folkloristi, filologi (baltisti un ģermānisti), literatūras un mākslas vēsturnieki. Katrs no viņiem ir iedziļinājies savai nozarei raksturīgos rakstu valodas pieminekļos, vācot, sistematizējot un interpretējot tekstus, meklējot tajos savai šaurajai specializācijai atbilstošo informāciju.

Epigrāfa kā literatūras un valodas vēstures avota nozīme līdz šim nav pienācīgi novērtēta, aizbildinoties ar tekstu fragmentāro dabu un pārāk atšķirīgās kultūras mantojuma jomās izkaisītajiem valodas artefaktiem. Sava nozīme šajā pētījumā deficītā ir padomju okupācijas režīma deformētajai humanitāro studiju sistēmai, kas mūsdienā pētniekiem nav ļāvusi pilnā mērā sniegt vispusīgas klasisko valodu zināšanas. Ar nožēlu jāatzīst, ka arī pēc neatkarības atjaunošanas Latvijas izglītības sistēma nespēj nodrošināt kvalificētus arhivistikas, viduslaiku vēstures, paleoģeogrāfijas, heraldikas, kā arī vācu, prūšu, latīņu, poļu, zviedru un krievu valodā rakstīto plaša hronoloģiskā diapazona dokumentu pētniecības un valodas vēstures speciālistus. Turklāt uzskaitītais valodu un nozaru spektrs tikai daļēji atspoguļo kultūrvēsturisko vidi, kurā nākas orientēties Baltijas valstu sarežģītās vēstures izzīņā iesaistītam zinātniekam.

Latvijas epigrāfiskā mantojuma saknes iespējams hronoloģiski fiksēt tikai līdz ar agresīvās vācu misijas sākumu Baltijas kristianizācijas laikā – 12.–13. gadsimta mijā. Līdz tam var runāt vienīgi par valodas fragmentiem, kas mozaīkas veidā izklaidēti kā ģeogrāfiskajā telpā, tā arī laikā. Par Latviju kā aktīvas tranzīttirdzniecības zonu no «varjagiem līdz grieķiem» un kā epizodisku militāro un tirdzniecisko kontaktu apmaiņas telpu visām ap Baltijas jūru dzīvojošajām tautām 3.–9. gadsimta arheoloģija sniedz uz monētām lasāmas rakstiskas liecības par sakariem ar tālām Romas provincēm, arābiem, Bizantiju. Latvijā atrasti 11. gadsimta vikingu kapakmeņi rūnu rakstā liecina par šo sirotāju iebrukumiem un rietumu piekrastē pastāvējušām apmetnēm. Fragmentāras ziņas par Livoniju jau kopš 12.–13. gadsimta sniedz Brēmenes,

Lundas un Novgorodas vēsturiskās hronikas. Monumentāls latīņu valodā rakstītās literatūras piemineklis ir Livonijas Indriķa (*Henricus de Lettis*) 13. gadsimta sākumā sarakstītā hronika *Chronicon Livoniae*, kas augstā viduslaiku kultūras izziņas līmenī paceļ gan Baltijas historiogrāfiju, gan literatūras vēsturi.

Līdz pat 16.–17. gadsimtam paralēli pastāvēja divas kultūras – Teitoņu ordeņa, muižniecības un klēra aprindu ar vācu valodu koptā pilsētas kultūra un sociāli beztiesisko pamatiedzīvotāju kultūra laukos, tāpēc līdz tam laikam epigrāfijas jomā dominē galvenokārt misionāru un ieceļotāju atstātais mantojums. Dažos etnogrāfiskās kultūras artefaktos gan fiksētas rūnu rakstiem vai ģeometriskiem ornamentiem līdzīgas īpašuma zīmes, vēlējuma vai aizlūguma epigrāfiski teksti, kas deformēta rūnu raksta sistēmā iegriezti uz 17.–18. gadsimta latviešu mūzikas instrumentiem – koklēm (Prande 1926, 2–3). Taču uzskaitīt un iedziļināties visos šajos kultūrslāņos nav šā raksta uzdevums. Tā autors no mākslas vēsturnieka viedokļa minēs vairāku gadsimtu hronoloģiskajās robežās no Latvijas kultūras mantojuma izvēlētos mākslas vēstures artefaktus, kas mūsdienu interesentam sniedz daudz lingvistiskas un faktoloģiskas informācijas, kā arī iezīmē potenciālās pētniecības virzienus.

Biogrāfisks vai veltījuma teksts visbiežāk lietots Latvijas memoriālajā kultūrā. Šajā nozarē epigrāfikai pavērsies visplašākais darba lauks. Vairāki rakstu pieminekļi saistāmi ar renesanses humānisma ienākšanu Livonijā 16. gadsimtā, viens no tiem – uz Mārtiņa Luterā sekotāja un pirmā konsekventā reformācijas ideju nesēja Livonijā sālsnesēju brālības kapelāna Andreasa Knopkes (1468–1539) un viņa sievas kapa plāksnes Rīgas Sv. Pētera baznīcā latīņu valodā rakstītais teksts. Taisnstūra formas kapa plāksnē ar «Kristus augšāmcelšanās» ikonogrāfisko attēlu pausta luteriešu dogma par Jaunās Derības lomu patiesā Dieva dzīves gājuma fiksējumā un Kristus augšāmcelšanās brīnumā balstītais augšāmcelšanās apsolījums ikvienam ticīgajam. Savukārt latīņu kapitālraksta burtiem divās joslās pa plāksnes perimetru tiek sniegta pamatinformācija:

«ANNO 1539 DIE 18 FEBR OBIIT VENERABILIS DIVINI VERBI CONCIONATOR DOMINUS ANDREAS KNOPKE HVIIVS ECCLESIE PASTOR CVIVS LATERI ACCVBIT CARA VXOR ANNA DEFVNCTA ANNO 1538 14 DIE APRILIS QUOR AIECOQVIESCANT IN CHRISTO DOMINO NOSTRO AME» (Mettig 1897, 202).

Epigrāfisku tekstu Rīgas kultūrā atstājis arī Polijas karaļa ieliktis pilsētas birģermeistara un burggrāfa amatā Nikolajs Eke (*Ecke*, 1541–1623), kurš savulaik kļuvisis bēdīgi slavens kā Sv. Pētera baznīcas arhidiakona A. Knopkes un viņa darbības antipods. Kā īstenu kontrreformācijas aizstāvi un negodīgu politiķi rīdzinieki viņu vairākkārt padzina no pilsētas galvas amata, bet ar Polijas karaļa atbalstu viņš ikreiz tika atjaunots savās agrākajās tiesībās. Taču šī personība ir ievērojama ar saviem garīgajiem centieniem apliecināt piederību vēlinā humānisma kultūrai, rakstot hronikas, dzeju, literārus sacerējumu, dāvājot pilsētai pansionātu dižciltīgām atraitnēm, kura fasādi rotā augstvērtīgs renesanses stila cilnis. Šajā cilnī attēlots «Kristus un grēcinieces» sižets, ar kuru tas vēršas pie garāmgājējiem un polemizē par pretrunām un kompromisiem ikviena indivīda mūžā, kā arī par cilvēka darbības neviennozīmīgo vērtējumu. Cīļņa autors ir tēlnieks Bērends Bodekers (*Bodecker*), kurš to izgatavojis 1618. gadā, pēc pasūtītāja vēlmes papildinot ar augšmalā iekaltu moto «SCOPVS VITAE MEAE CHRVS». Ar ierakstu cīļņa apakšējā malā N. Eke, vēl dzīvs būdams, ir rūpējies par savas piemiņas saglabāšanu, neraugoties uz to, ko par viņu ir domājuši rīdzinieki: «MEMORIAE NICOLAI ECKII NONVM BURGGRAVI ET PROCONSVLI RIGA ANNO 1618».

Atbilstoši humānisma orientācijai uz klasiskajām studijām un arī kopš viduslaikiem kultivētajai klerikālās izglītības tradīcijai Latvijas kultūrvīdē sastopamās epigrammas, novēlējumi, nozīmīgus notikumus datējoši veltījumi un sveicinājuma formulas parasti rakstītas latīņu valodā. Tēlnieka Mihaela Rapenekera (*Rappenecker*) 1639. gadā Rīgas vaļņu joslā celto Smilšu vārtu augšdaļā bija iekalts hronostihs, kas poētiskā sentencē vienlaikus pauda kā rīdzinieku varonīgo apņēmību, tā ar skulptūrām, pilsētas ģerboni un kolonnām rotāto vārtu celšanas laiku. Pēc 1857. gada nojaucot vaļņus, portāls ar visiem tēlniecības elementiem un uzrakstiem gājis bojā. Uz tā bijis rakstīts:

«CIVes neC portae serVant neC VaLLa neC arCes

ConserVat pletas paX aC ConCorDIA CIVES» (Campe 1939, 265).

Tulkojumā: «Nedz pilsētu vārti, nedz vaļņi, nedz pilis sargā mieru, bet gan pilsoņu vienprātība».

Toties savā vietā Rīgas nama fasādē atrodas Zviedrijas karaļa Kārļa XI 1675. gadā dibinātā liceja fundācijas uzraksta akmens plāksne, kuru pēc Ziemeļu kara 1733. gadā papildināja latīņu valodā iekalts Krievijas cara labas gribas žesta apliecinājums. Vienu virs otras novietotās plāk-

snēs rotā karaļu kroņi, bet abu valdnieku darbus iemūžina teksts: «Lyceum Regium Caroli XI pietate fundatum 1675» («Karaliskais licejs ar Kārļa XI žēlastību dibināts 1675. gadā»), «Lyceum Imperatorium Petri Magni et Austiss. Successorum clementia instauratum consecratum A MDCCXXXIII» («Ar Pētera Lielā un Diženā sekotāju labvēlību atjaunotais imperatoriskais licejs iesvētīts 1733. gadā»).

Savdabīgs tekstuālās informācijas lauks kā valodas, tā vēstures pētniekiem paveras, apsekojot fortifikācijas būves, militāro tehniku un ieročus. Latvijas 16.–18. gadsimtu lielgabali fiksē no austrumiem un rietumiem lielvaru spiedienam pakļautās satelīteritorijas pretrunīgo politisko vēsturi un dara to izsmalcinātā verbālā formā. Krievijā, Sanktpēterburgas Arhitektūras muzejā, kā Ziemeļu kara trofeja un zviedru sakāves liecinieks nokļuvušais 1687. gadā lietais lielgabals «Rīgas Lauva» ir izrādījis metālliešanas tehnoloģijas, tēlniecības un arī epigrāfijas meistardarbs. Bez izcilām plastisku ornamentu virknēm, tēlnieciski veidotiem delfīniem, lauvām un jūras zirgiem lielgabala sānus rotā ar hronostihu papildināts uzraksts: «IN TANTAM MOLEM FORMATVM INFORME METALLVM NOMEN *RIGENSIS* IVRE *LEONIS* HABET PRO rIga rVgIat fVnDatqVe hostILla Castra pat-rIbVs et patriae syMpatrIota VoVet. Gerhardt Meyer me fecit RIGAE Anno 1687» (Brotze 1996, 502–503). Tulkojumā: «Par šādu milzeni izveidotajam bezveida metālam rīdzinieki ar pilnām tiesībām devuši Lauvas vārdu. Pār Rīgu lai viņš rēktu un sagrautu ienaidnieka nometni. To tēviem un tēvijai ziedojis līdzpilsonis. Mani darinājis Gerhards Meiers Rīgā 1687. gadā». Šādu alegorijām un patosa pilniem vēstījumiem dekorētu lielgabalu Latvijas un Rīgas muzejos ir daudz. Kā Livonijā izcīnītu karu trofejas greznākie un uzvarētāja pašapziņai glaimojošie lielgabali ir nonākuši gan Stokholmā, gan Sanktpēterburgā. Rīgas vēsture ir piesātināta ar militārām trofejām, kuru tekstuālie vēstījumi pauž baroka laikmetam raksturīgo kareivīgo pretinieka iebiedēšanas retoriku un aizstāvju drosmi rosinošu patosu. Tādējādi te rodama interesanta lingvistiskā telpa epigrāfikas pētījumiem.

Latīņu valodā rakstīto epigrāfijas paraugu apskatu varētu nobeigt ar izcila baroka kultūras pieminekļa – Ugāles luterāņu baznīcas mācītāja Franča Joahima Simona (*Simonis*) epitāfijas pilna teksta citēšanu. Šīs ap 1711. gadu sacerētās epitāfijas teksts pārsteidz ar savu klasiskās literatūras, mitoloģijas un avotu studijās erudītā autora izsmalcināto stilu un var tikt uzskatīts par Baltijas garīgajā telpā izcilu latīņu valodā

rakstītās literārās valodas pieminekli. Epitāfija veltīta 1710. gadā lielajā mērī Kurzemē mirušā mācītāja un viņa pāragri mirušā dēla piemiņai un pirmajā personā pauž tēva izmisumu par dēla zaudējumu. Kā jau tas raksturīgi pie baznīcas sienas novietojamam memoriālās mākslas priekšmetam, tā ir darināta kā liels koka vairogs ar uzrakstu, kurš, par nožēlu, gan tolaik, gan tagad saprotams tikai nelielai sabiedrības daļai. Uz koka vairoga ar gleznotu mācītāja portretu zelta burtiem, kas papildināti ar kaligrāfiskiem šnorkeļiem, latīņu valodā rakstīts teksts:

«Johannes Simonis

Mystae Filius

Mysteris ac Symmystis Dicatus

Maximae Spei indolis Optimae

Bellus Hercle Puer

O Mea Bellis

Generosissimis qui Erat Amabilis

Unicuique Affabilis

Ac Ad Studia Habilis

Morti Ast in Exorabilis

Cupidus Aptus Bibendis Fontibus Aonidum

Comis Semper

Serius Saepius

Austerus Nunquam

Natus Aera Christi MDCCI Mense Maio

Renatus Mense Eodem Die Mercur Ante Fest Pentec

Denatus Proh Dolor Anno Saluatoris MDCCX

Mense Octobr Die Solis

Sileamne Jam An Eloquar

Heu Me Miserum

Lues Eheu Pestifera Absorbuit Ipsum

Antharax Ohe Malignum

Submersit Filiolum

In Ipso Flore Amolitur Florem Bellissimum

Atra Sane Parenti Dies

Ast Clarior Gnato

Dominus in Excelsis Ad Excelsa Vocat

Johannem

Ipsa Die Dominica

Aurora Vix Illuxit

Dum per Viam Leti
 Tenerrimi Simonis Animam
 Ad **Autohtones** Colicos Duxit Fatale Lethum
 O Nuntium Nunquam Loetum
 Abi Mi Fili
 A Patre ad Patrem
 Te tenet Aula Nitens Nos Lacrymosa Dies
 Mortalis Ecce Johannes
 Immortalitas Tibi Parta
 Nec Ulla Gaudiis Tuis Intercessura Aegritudo
 Vade Juvenis Optime Vade
 In Loca Ubi Nec in Aeternum Senescas
 Colonaria Commutasti Cum Coelicolis
 Gratulor Tibi in Dolore
 Doleo ex Amore
 Sileo Prae Angore
 Tu vero Exoptatisime Vale Vale
 Dominare Astris
 Cohortem Sanctorum Saluta
 Meque Breviter Expecta
 ***
 Mnemonica Haec Moestissima
 Moestissimus Posuit...»

Tālāk teksts apraujas epitāfijas bojājumu dēļ. Tas pats latviešu valodā:

«Johannes Simon,
 Musta (priestera) dēls,
 Brīnišķīgākais un viscildenākais, cienījamais.
 Vislielākās cerības, apdāvināts ar vislabāko.
 Patiesi, skaists zēns.
 Ak, mans skaistais,
 Viscēlākais, kas bija mīļš
 Un vienīgais laipns,
 Un mācībās veikls,
 Bet nāvei piekāpīgs.
 Dzīvespriecīgs un gaidīts pie Aonīdu avotiem,

Vienmēr jautrs,
Nopietns biežāk,
Skarbs nekad.
Dzimis Kristus ēras MDCCI maija mēnesī
Atdzimis tanī pašā mēnesī Merkura dienā pirms Vasarsvētkiem
Miris, ai, sāpes! Pestītāja MDCCX gadā
Oktobra mēnesī Saules dienā.
Vai lai tagad klusēju,
Vai lai kļiedzu?
Mēris, ak vai! Postīgais aprija viņu.
Kvēlošas ogles, ai, kaitība,
Pazudināja dēliņu.
Pašā ziedonī aizveda projām ziedu visskaistāko.
Tiešām, tumša diena tēvam,
Bet gaišāka dēlam.
Kungs augstībā aizsauca augstumos
Johannu
Pašā Kunga dienā
Rītausma tikko svīda,
Kad pa Lētas ceļu
Vismaigā Simona dvēseli
Liktenīgais Lētiētis veda uz dzimtajām debess mājām.
Ak, vēstnesī, nekad neatgriezies.
Aizej, mans dēls,
No tēva – pie Tēva.
Tu uzturies skaistajā pazemes valstībā, mēs – asarainajā dienā,
Skat, mirstīgais Johannes,
Nemirstība ir tava daļa!
Nekāda slimība vairs nekavēs tavus priekus.
Ej, jaunekli vislabākais, ej,
Uz vietu, kur mūžībā nenovecosi,
Stāvot zemnieku vidū pamīšus ar debess iemītniekiem.
Sveicinu tevi sāpēs,
Skumstu mīlestībā,
Klusēju nomāktībā.
Bet tu, vismīļotais, sveiks, sveiks,
Valdi zvaigznēs.
Sveicini svētajo pulku

Un mani drīz sagaidi.

***

Šo piemiņas zīmi skumjāko

Licis visskumjākais...»

Laika gaitā epitāfijas augšgalā ir nolūzusi un pazudusi daļa ar gleznoto mācītāja portretu, bet epitāfijas apakšā ir nokritusi puse no kokā grieztā medaljona ar dažām teksta rindām. Taču arī saglabātais teksts aizkustina ar tēva pārdzīvojumu dziļumu un tēlainās izteiksmes spēku (Sparitis 2005, 11–13, 11. attēls).

Pēc tam kad zviedru karaspēks karaļa Gustava Ādolda vadībā 1621. gadā ieņēma Rīgu un beidza Polijas karaļa un jezuītu īstenoto reliģisko kontrreformāciju, visa Livonija un Igaunija uz simt gadiem ieguva stipras valsts aizbildniecību, kuras patronātā kļuva iespējams tautsaimniecības, celtniecības un kultūras uzplaukums. Tomēr zviedru karaļvalstī integrētā Baltija tādēļ nepārgāja uz zviedru valodu kā valsts valodu. Zviedru administrācija bija spiesta rēķināties ar lielo baltvācu īpatsvaru Livonijā un Igaunijā, tādēļ iekarotajās teritorijās oficiālajā līmenī saglabājās vācu valodas dominante. Pat dzimtbūtnieciskās sociālās segregācijas sašķeltajā Baltijā zviedri centās īstenot dažus savā zemē uzsāktus demokrātiskus pārveidojumus. Viņi finansēja jaunu dievnamu celtniecību, atvēra latviešu un igauņu skolas, 1632. gadā nodibinot Tērbatā universitāti, pavēra plašākam sociālajam spektram ceļu uz izglītību, sekmēja Bībeles tulkošanu un garīgās literatūras izdošanu, tādējādi veicinot nacionālo valodu normētu attīstību.

Lai iezīmētu katoļu garīgā monopola beigas, nākamajā dienā pēc Rīgas ieņemšanas – 1621. gada 17. augustā – Gustavs Ādolfs slēdza katoļu draudzei kontrreformācijas laikā piešķirto Sv. Jēkaba baznīcu un īpašā svinīgā dievkalpojumā to atkal simboliski atvēra luteriskajiem dievkalpojumiem. Turpmāk šī baznīca piederēja zviedru aristokrātijas un virsniecības draudzei. Sv. Jēkaba baznīcas vēsture ir īpaši bagāta konfesionālām maiņām, jo pēc reformācijas tajā savus dievkalpojumus noturēja pirmās latviešu un vācu luterāņu draudzes. Pēc poļu uzvaras Livonijas karu virknē un karaļa Stefana Batorija triumfālās ienākšanas Rīgā 1582. gadā Sv. Jēkaba baznīca pirmā krita par upuri kontrreformācijai un tika atdota jezuītiem. Vācu draudze atrada patvērumu Doma baznīcā, bet latviešu luterāņu draudzei rāte ierādīja pēc reformācijas sekulāriem mērķiem izmantoto Sv. Jāņa baznīcu. Tieši tādēļ luteriski

orientētajai zviedru draudzei bija sevišķi svarīgi pierādīt konfesionālo pēctecību pat liturģisko trauku uzrakstos. Lai gan Rīgas sudrabkaļu darinātais gotiskā stila dievgalda biķeris (*Abendmalskelch*) līdz mūsdienām nav saglabājies, par tā formām unveltījuma uzrakstu var spriest pēc vēsturnieka Johana Kristofa Broces atstātā zīmējuma un gravētā teksta noraksta (Brotze 1992, 376–377). Uz gotiskā sešlapja formā darinātās pēdas lasāms kausa izgatavošanas gadā vāciski veiktais uzraksts: «Disse – kelc – gemaket – is – in – dem – namen – iesu – crist – thor – s – iachobis – karken – got – do – vnsen – gelofen – sterken – dorc – H.Pawel – Vatscilt – vorstender – Got – vor – lene – vns – alle – einen – seligen – ende – anno – 1580». Simt gadu vēlāk mantotais kauss ir ticis izlabots, tam izgatavota jauna patēna un uz kausa augšmalas iegravēts jauns uzraksts, tikai šoreiz zviedru valodā: «DENNA – KALKEN – AHR – DEN – 3 – OCTOBER – AHR – 1694 – JGEN – KOMMEN – TILL – SANCT – JACOBI – KIORKIA – OCH DA – ONYA – RENOVERET – OCH – FOR – BETTRAT – BLEFWEN – SAMPT – DHER – TILL – EEN – NY – PATEEN – FORFERDIGATT». Vācu tulkojumā tas būtu šādi: «Dieser Kelch ist den 3-ten Oktober Anno 1694 wieder an die St. Jakobskirche gekommen, auch damals renoviert und verbessert und dazu eine neue Patene verfertigt worden».

Rīgā un Vidzemē 40 gadu ilgušais kontrreformācijas laiks, Polijas karaļa ierēdņu un no Polijas un Lietuvas karalistes ieceļojušo jezuītu darbība nedz sakrālās, nedz civilās kultūras pieminekļos nav atstājusi nozīmīgus poļu valodas epigrāfijas paraugus. No 1582. līdz 1621. gadam Livonijā radītie epigrāfiskie teksti ir katoliskā konfesionālisma iekrāsoti kā satura, tā formas ziņā, bet tie atšķiras no Polijas un Lietuvas karalistē sastopamajiem tekstiem ar konsekventu vācu un latīņu valodas izmantojumu, kas skaidri liecina par sabiedrības orientāciju uz vēlā humānisma vērtībām. Vienīgais izņēmums ir Cēsu Sv. Jāņa baznīcā apglabātās Annas Pjenazekas-Vchozovčes (*Pjenazek-Wshozowcze*) kapa plāksne ar cilni, kurā anonīms tēlnieks aizgājēju attēlojis pilnā augumā, guļot mūķenes tērpā. To pa perimetru apņem veltījuma teksta josla latīņu valodā, bet pie tēla kājām akmenī iegravēta neliela plāksnīte ar biogrāfiskām ziņām latīņu un poļu valodā (Siliņa 1988, 23).

Šādiem vēstures pieminekļiem var pieskaitīt bezgala plašo epigrāfisku paraugu klāstu, kas ar padziļinātu saturu gan papildina, gan vizuāli rotā kā arhitektūru, tā lietīšķās mākslas darbus, piešķirot tiem gan emocionālu patosu, gan didaktiskus akcentus. Vietā ir atgādināt

par epigrāfijas žanra devotionālo nozīmi, kas literāri izkoptā un verbāli signifikatīvā formā vērsās kā pie laikabiedriem, tā arī pie nākamajām paaudzēm. Šādā retoriskas uzrunas formā adresēts teksts neprecēto tirgotāju brālības jeb Melngalvju nama 16.–17. gadsimtu mijā pārbūvētajā fasādē apliecina vēlās renesanses un baroka laika mīlestību uz filozofiskām sentencēm. Pēc nopostīšanas Otrajā pasaules karā no jauna uzceltā nama fasādē šie teksti ir ievietoti tādā transkripcijā, kā to 19. gadsimta sākumā fiksējis J. K. Broce. Pārbūvējot ēkas fasādi, starp stāviem ar nolūku izveidotas horizontālas joslas, kurās uz skārda ierakstīti aforismiem tuvināti teksti. Pašā fasādes augšgalā zem zelmiņa fiksēti atjaunošanas datumi: «RENOVATVM ANNO 1699/1777» ar tiem sekojošu pantu:

«Thue recht, scheu keinen Menschen nicht,
Fürchte Gott, gieb der Obrigkeit die Pflicht,
Liebe deinen Nächsten als dich selbst aus Herzens Grund,
So wird dich Gott gesegnen zu aller Stund».

Fasādes kreisajā pusē lasāms:

«Wider Gesetz, Lieb und Gewißen handeln
Thut Gottes Segen in Fluch verwandeln»,

bet labajā pusē:

«Den Gerechten Gott liebt und ehrt,
Sein Geschlecht er segnet und vermehrt»
(Brotze 1992, 306–307).

Tas kompozicionāli atgādina emblēmu veidošanas shēmu. Tur *lemma* asociatīvā formā piesaka tēzi, metaforisks attēls – *pittura* – to paradoksālā veidā ilustrē, bet *subscriptio* – komentē. Pēc šādas shēmas ikviens mākslas darbs – priekšmetisks vai arhitektonisks veidojums – var izpausties kā sarežģīta zīmju sistēma, kurai epigrammas formā pievienotā literārā sentence mobilizē recipienta uzmanību un sniedz pavedienu kā ikonogrāfiskā, tā semiotiskā rēbusa atšifrēšanai.

Epigrāfikas studijās Baltijā vācu valodas pētniekiem varētu pavērties interesants darba lauks, konstatējot reģionālās valodas attīstības īpatnības, kuras veidojuši dažādu tautību pārstāvji, Livonijā un Rīgā ienesot savas individuālās valodas lietojuma formas un veidojot ārpus Vācijas īpašu vācu kultūras un valodas lietotāju anklāvu. Attīstoties vienotā kultūras telpā, runātā un rakstītā vācu valoda Livonijā noteikti uzņēma latviešu, igauņu, zviedru valodas un pat vietējo dialektu elementus, radot savdabīgu, reģionāli iekrāsotas vācu valodas versiju (par

to: Kiparsky 1936). Šejienu epigrāfijas pieminekļi atklās vairāku valodu mijiedarbības telpā radušās vēsturiskās gramatikas un sintakses pārmaiņas, kā arī kultūras kontaktu un vācu valodas lietotāju migrācijas ceļā ienestas, saglabājušās vai – gluži otrādi – lokāli pārveidotas valodas formas.

Tirgotāju, klēra, amatnieku vai militārpersonu migrācija no Vācijas zemēm un Prūsijas kopā ar valodu uz Livoniju atnesa arī iecerotāju ambīcijas, mentalitāti un tradīcijas. Iedzīvojoties jaunajā vidē, notika pielāgošanās vietējiem apstākļiem, kā sekas bija zināmas daļas līdznesto identitātes pazīmju zaudēšana un jaunas – vietējās – identitātes elementu asimilācija. Cīk lielā mērā tas ir noticis – tā jau ir ar matemātiskām, statistiskām un vēsturiski salīdzināmās lingvistikas metodēm pētāmās valodniecības daļa. Tai interesantu piemēru sniedz uzraksti uz Jelgavas Sv. Trīsvienības baznīcas dārzā 17. gadsimta beigās no akmens celtās Melleru kapliņas fasādes, kurā fiksēta nule aprakstītā problēma. Uz baroka formās celtā ģimenes mauzoleja dzegas bija rakstīts «Iost Wilhelm Möller, Gerichts Voigt in Mitau. Catharina Schierits, seine Eheliche Haüs. Frau, Anno 1693»¹. Kapliņas durvis bija aizdarītas ar akmens plāksni, kurā bija iekalts visiem jelgavniekiem labi zināms un tāpēc bieži citēts pantiņš:

«Minden war mein Vaterland
Mitau Hauss ünd Speise = Kammer
Wo ich Glück und Ehre fand
Auch dabei viel Kreuz und Jammer
Ich kam her mit einem Stab
Nam auch nichts mit mir ins Grab».

Pēc 1621. gada, kad Livonija nokļuva Zviedrijas atkarībā, vietējā vācu kultūra noteikti izjuta zviedru valodas ietekmi, jo abas šīs valodas vienādi tika lietotas militārajā un pārvaldes jomā. Abi sabiedrotie – vietējais vācu un valdošais zviedru virsslānis – centās uzturēt sabiedrībā zināmu modrību un bailes no bīstamā austrumu kaimiņa – Krievijas, par kuras neloyalitāti Livonijai nācās pārliecināties jau 1656. gadā cara Alekseja Mihailoviča iebrukuma laikā. Postošajā ugunsgrēkā, kas izcēlās Rīgā 1677. gada 21. un 22. maijā un vecpilsētā nopostīja divas

¹ Kapliņa izpostīta Otrajā pasaules karā un nav atjaunota. Tekstu norakstu materiāli un vēsturiskas fotogrāfijas iegūtas Pieminekļu valdes materiālos Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Dokumentācijas centrā. Lietas nosaukums: «Jelgavas Sv. Trīsvienības baznīca. P.V. apraksta lapas. KM lietas Nr. 08-04-III-17-357».

baznīcas un ap 250 namu, vainoja ceļojošu studentu Gabrieli Francku (*Franck*) no Cvikavas un kādu kuģa avārijā cietušu zviedru Pēteri Andresenu (*Andressen*). Ar spīdzināšanu rātes tiesneši no aizdomās turētajiem panāca atzīšanos, ka Rīgas dedzināšanu ar uzpirkšanu ierosinājuši krievu cara pārstāvji, un pēc šā vissmagākā apvainojuma vainīgos publiski sodīja ar nāvi, plosot ar knaiblēm, dedzinot uz uguns un sacērtot gabalos. Studentu Gabrieli Franku sodīja pie Kauna staba, kurā visiem par biedinājumu iekala uzrakstu: «Anno 1677 den 14 Ivly ist ein Mordbrenner Gabriel Franck von Zwickav welcher als Vrheber Den 21 Vnd 22 May des Stadt an zweyen Orten Vber die Helffte nebenst zweyen Kirchen vnd Scvlen in die Asche geleet. Alhe mit Glvenden Zangen gezwacket vnd lebendig zv Tode Gesmavchet worden». Paplašinot Rīgas priekšpilsētu, 1849. gadā Kauna stabu nojauc, un kopš tā laika akmens kolonnas fragments ar traģisko ierakstu glabājas Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejā (Sparitis 2007, 21).

Baznīcas un to iekārtas priekšmeti kā publiskai apskatei eksponētas vērtības bieži ir kļuvuši par vēstures hronikas cienīgu notikumu fiksēšanas objektiem. Tos izgatavoja un dāvināja konkrēta fakta piemiņai vai arī izmantoja par izteiksmīgu fonu nozīmīgam vēstījumam. Muižnieku dzimtu patronātā celtajām baznīcām nereti dāvāti dievgalda trauki, svečturi vai kristāmbļodas, kuru malas rotā uzraksti par dižciltīgo dzimtu noslēgtām laulībām, bērnu kristīšanu vai vēl kādu vēsturisku dienu. Līdzīgi uzraksti bieži rotā arī dievnamu lielos iekārtas priekšmetus: altārus, kanceles, ērģeles un solus. Pēc Cēsu pilsētas ugunsgrēka 1748. gadā, kurā izdega arī Sv. Jāņa baznīcas iekārta, turīgākie draudzes pārstāvji centās ātri atjaunot dievnamu un dāvāja tam jaunas mēbeles, neaizmirstot veltījuma uzrakstā ar savu labdarību palepoties kā draudzes, tā arī Dieva priekšā, gadījumā ja viņš izrādītos «vājredzīgs». Tā birģermeistars Heincs (*Heintz*), kurš vienlaikus bija arī draudzes vecākais, finansēja jaunas kanceles izgatavošanu. Par birģermeistara personisko ieguldījumu, kā arī par baznīcas un rātes saistību vēsta virs kanceles uzejas durvīm uzkrāsots Cēsu pilsētas ģerbonis, bet ieraksts zem tā pārstāsta visu kanceles rašanās motivāciju. Ar zelta burtiem melnā aukā ieraksts vēsta: «Anno: 1748. d. 3ten August brante die Stadt samt Kirche ab. Anno: 1754. d. 9ten July wurde diese Cantzel von seiten der Stadt u. Gott zu Ehren wieder erbaut. Damahliger Kirchen´-Vorsteher gewesen der Herr Bürgermeister Heintz» (Masnovskis 2005, 212).

Ar epigrāfiskiem tekstiem sevišķi bagāti ir baznīcu zvani. Latvijas kultūras mantojumā tādu ir vairāki simti, no kuriem vairāki desmiti ir apveltīti ar gariem uzrakstiem, kuros fiksēts dāvinātājs, izgatavotājs un nereti minēti arī mofīvi, kas rosinājuši zvana uzstādīšanu. Iespējams, ka šī tradīcija – pievienot zvanam verbālu vēstījumu – saistāma ar uztveres un domāšanas metaforu, pieņemot, ka tālu sadzirdamās zvānu skaņas tālu vēstīs arī uzrakstā ietvertu brīdinājumu, vēsturiskā fakta atgādni vai pateicību dāvinātājam. Ar dramatisku intonāciju un bībelisku retoriku piesātināts ir Bauskas Sv. Gara baznīcas 1735. gadā lietā zvana uzraksts: «SOLI DEO GLORIA. ANNO 1733 D 24 FEBR. ZERBROCHEN. ANNO 1735 D. 6 OCTOBER VMGEGOSSEN. GOTT LASS ZV SEINER EHRE DIS NEVE ERTZ BESTEHEH BIS DVRCH DIE LETZTE GLVTH DIE WELT WIRD VNTERGEHEN. DAS WVNSCH: ERNST FRIEDRICH FECHTER GLOCKENGIE-SER ZV MITAV». Šis uzraksts pa perimetru apņem zvāna augšdaļu. Lejasdaļā vairākās teksta joslās ievietots šāds ritmizēts un atskaņš rakstīts teksts, kurā ietverta kultūrvēsturiski nozīmīga informācija: «BEY DIESER KIRCHEN BRAND WARD ICH IM FALL ZERBROCHEN DOCH WVRDE BRAND VND FALL AM THÄTER BALD GEROCHEN. NVN STEH ICH NEV ALHIER MICH SCHVTZE GOTTES HAND AVCH KIRCHE STADT VND LAND FOR WEITERN FALL VND BRAND. VNTER REGIERUNG HERZOGS FERDINAND DVRCHL. DA HR OTTO CHRISTOPHER VON DER HOWEN HAVPTMANN, HR JOST JOHANN SCHVLTE ADLICHER VORSTEHER, HR ALEXANDER GRÄVEN SVPERINTENDENS, HR BERTRAM HILDEBRAND PREPOSITVS, HR VALENTIN IVENSEN LETTISCHER PASTOR, HR HEINRICH RAMM, HR GREGOR BOIENS BORGERMEISTER ZV BAVSCK, HR HEINRICH LOSCHWITZ KIRCHENVORSTEHER» (Campe 1930/1934, 129–130). Kopš 1886. gada zvanam vairs nav mēles un tas netiek vairs lietots, bet atrodas dievnama tornī.

Par aizejošā 18. gadsimta pavadīšanas un jaunā 19. gadsimta iestāšanās izjūtu svinīgo noskaņu vēstī Kuldīgas Sv. Katrīnas vācu draudzes pasūtītais un pie baznīcas sienas redzami novietotais memoriāls – melna koka tāfele ar Jaungada sagaidīšanas svētku aprakstu un pasākuma ievērojamāko dalībnieku reģistru. Kaligrāfiskā šriftā rakstīto un nākamajām paaudzēm adresēto sacerējumu «aizejošā» paaudze ar apgaismības laikmeta filozofiskajās kategorijās izjustu

vēstures ritējuma neizbēgamību velta nākamajām paaudzēm kā nozīmīgu draudzes, pilsētas un cilvēces vēstures dokumentu:

«A 1801

Nachricht fuer kuenftige Zeiten wie der Schluss Des 18ten und Anfang des 19ten Jahrhunderts von dieser Stadt, in dieser Kirche gefeyert wurde.

Schon in der Stunde von 11 bis 12 Uhr in der Nacht wurde die Stadt auf das Scheiden des 18ten Jahrhunderts durch das Geläute der drey Glocken aufmerksam gemacht. Mit dem Schlage 12 kündigte der Donner der Kanonen den Eintritt des neuen Jahrhunderts an. Sogleich ertoente von dem Advocaten-Chor ein voller Toucheder drey verschiedene Male mit einemVivace auf der Orgel wechselte. Hierauf wurde ein hiezu besonders gewähltes Lied gesungen, und vom Herrn Pastor Schmidt Hochwohllehrwürden eine Rede über die Absicht der Feier dieser naechtlichen Stunde gehalten. Dieser folgte eine sehr vollständig besetzte Kirchenmusik die vom einigen hiesigen Musikliebhabern mit Zuziehung der Stadtmusici aufgefuehrt wurde. Darauf wurde das Textlied gesungen und die Predigt gehalten vom Rector Adjunctus Willert ueber Psalm 103 v 2 und ueber das Thema: dass Schwehrlich 100 Jahre in der Geschichte aufzufinden waeren, die so dunkel und durchdringlich fuer die in denselben lebenden Menschen gewesen, und Keine die Menschen in Ruecksicht ihrer Schicksaele so in Ungewisheit gehalten haetten, als die Jahre des 18ten Jahrhunderts.

Die Kirche war vollstaendig illuminirt Zur Seite der Kanzel und an der Ecke des Schuelerchors standen 2 praechtig illuminirte Püramiden, zwischen denen auf einem ziemlich hohen Tabouret der Spruch «Lobe den Herrn alle Welt, denn er lebt noch, und siehet auf sein Volk» illuminirt zu lesen war. Einjeder empfand die Wichtigkeit des Festes. Sehr viele vom Lande waren zur Feier desselben zur Stadt gekommen. Die Kirche war gefuellt von Menschen. Nach geendigtem Gottesdienste zogen die Stadtmusici durch alle Strassen und bliessen die herzerhebende Melodie: Nun danket alle Gott. Die Stadt selbst war auch auf das prachtvollste erleuchtet. Freunde und Bekannte kamen noch zusammen, und unterhielten sich von den Ereignissen der letztern 50 Jahre des verschlossenen Jahrhunderts und schieden fast beim Anbruch des Tages mit einem Händedruck, Versicherung der Freundschaft und froher Hoffnung fuer die Zukunft» (Masnovskis 2006, 329).

Tāfeles lejasdaļā vairākās slejās uzskaitītas amatpersonas, kuras ar savu līdzdalību gadsimtu mijas dievkalpojuma piešķirušas īpašu

svaru. Viņu vidū virkne Virstiesas un Tiesas (*Oberhauptmannsgericht, Hauptmannsgericht*) ierēdņi, Kuldīgas maģistrāta pārstāvju, birģermeistars, mācītāji un skolotāji, pastmeistars – pavisam 28 goda viesi. Izteismīgā un retorikas principos izkoptā manierē rakstfātais memoriāla teksts, pēc šā apcerējuma autora domām, lieliski ilustrē Kuldīgas pilsoņus un visu kristīgo pasauli vienojošās izjūtas. Tas satur virkni kultūrvēsturiski vērtējamu faktu, kam liela nozīme pirms vairāk nekā 200 gadiem atzīmēta notikuma sociālā un garīgā fona detaļu rekonstrukcijā.

Ziemeļu karš 1721. gadā beidzās ar Krievijas uzvaru un tai sekojošu Baltijas provinču iekļaušanu cariskajā impērijā. Livonijai tas nozīmēja krievu valodas ieviešanu administratīvajā, saimnieciskajā un arī garīgajā dzīvē. Sākotnēji tā nekādi nevarēja konkurēt ar reģionā dominējošo oficiālo vācu valodu, taču kopš 19. gadsimta vidus, pastiprinoties politiskajam spiedienam un provinču iedzīvotāju pārkrievošanas tendencēm, krievu valodas loma pieauga. Tas konstatējams arī epigrāfijas pieminekļos, kuros paralēli vācu un latviešu valodai, dažkārt tās pilnīgi izspiežot, devotionālo tekstu radīšanā izmantota krievu valoda. Izteismīgs sacītā apliecinājums ir Rīgas pili ierīkotās pareizticīgo baznīcas zvana uzraksts, kas liecina par politisko nozīmi, kādu ģenerālgubernatora rezidences baznīcai kā centralizētās varas simbolam piešķīris Krievijas valdnieku nams jau pavisam drīz pēc Livonijas iekarošanas. 1769. gadā Maskavā lietā zvana sānus rotāja šāds uzraksts:

«1769 г. Мая 27 дня вылить сей колоколь въ Москве въ царствование Благочестившейши Великой Государыни П Екатерины Алексеевны и при Наследнике Ея Благовернымъ Государе Цесаревиче и Великомъ Князе Павле Петровиче на казенныя деньги въ г. Риге къ церкви Успения пресвятыя Богородицы, что въ замке, весу 45 пуд. 17 фунт. Слить Мастеръ С. Мижулинъ» (Campe 1930/1934, 148).

Sākoties Pirmajam pasaules karam, daudzi dievnamu zvani tika evakuēti uz frontes aizmuguri, bet Rīgas pils pareizticīgo baznīcas zvani nonāca Igaunijā. Arhitekta Paula Kampes ilgus gadus vāktā un 1934. gadā publicētā informācija par Latvijas dievnamu zvānu vēsturi *Die Kirchenglocken Lettlands von aeltester Zeit an und bis zum Jahre 1860 und ihre Giesser* ietver ziņas par meistariem, zvānu atrašanās vietu, stāvokli, kā arī veltījuma tekstu norakstus un atšifrējumus, kas mūsdienās ir neatsverams epigrāfijas avots.

Nobeigumā jāuzsver epigrāfikas ievērojamā loma arī latviešu rakstu valodas vēsturisko formu izpētē. Tā īpaši aktuāla kļūst mūsdienu lingvistikā, kad kultūras pieminekļu marginālījās atrodamie teksti var tikt analizēti kā līdz šim neapzināti valodas morfoloģiski fragmenti un artefakti, kuru izziņa gan sekmēs valodas sistēmas attīstības izpratni, gan sniegs jaunu kultūrvēsturisko informāciju.

Baltijas vēsturisko apstākļu dēļ no 16. līdz 19. gadsimta vidum latviešu valodā iespiesto tekstu autori, normētās rakstu valodas, tās gramatiskās un leksiskās struktūras pētnieki, vārdnīcu sastādītāji ar ne- daudziem izņēmumiem ir bijuši vācu mācītāji. Viņi arī bijuši lielākie epigrāfisko uzrakstu sastādītāji. Viņu piederība vācu kultūras patērētāju sabiedrībai, vācu valodas lietotāju lokam atstāja iespaidu uz senāko rakstīto latviešu valodas tekstu kvalitāti, to fonētisko, sintaktisko un ortogrāfisko precizitāti. Tādēļ saglabātajos epigrāfijas piemēros jāņem vērā divu kultūru pārstāvju, divu valodu lietotāju mijiedarbība tekstu radīšanā. Šajos valodas paraugos atspoguļojas ciltautiešu spēja uztvert, izprast, fiksēt un reflektēt latviešu valodas leksiskās un sintaktiskās formas, kā arī sev svešā morfoloģiskā struktūrā veidot jaunas valodas konstrukcijas.

Reizē ar lasīt un rakstīt prasmes attīstību latviešu vidū par nozīmīgu sabiedriskās domas veidošanas līdzekli kļuva rakstiskā informācija uz publiskajā telpā eksponētiem mākslas un sadzīves priekšmetiem. Tādējādi mākslas artefakti kļūst par valodas artefaktu fiksētājiem.

Pirmais epigrāfijas piemērs ņemts no Umurgas baznīcas draudzes nabagiem paredzēto ziedojumu lādes. Tā kā Umurgas baznīcu izmantojušas divas draudzes – vācu un latviešu, 1766. gadā izgatavoto ziedojumu lādi (*Opferstock*) papildina koka plāksne ar vācu un latviešu valodā rakstītu didaktisku aicinājumu ziedot, kā arī citāts no Tobijas grāmatas: «Wol zu thun und mit zu theilen vergesset nicht, den solche Opfer gefallen Gott wahlh. Tobia. Cap.4.v.9. Hast du viel, so gib reichlich, hast du wenig, so gib doch das wenige mit treuem Herzen. Anno 1766». To pašu citātu latviešu draudzes locekļiem vācu mācītājs pārtulkojis vai arī atradis latviešu valodā iespiestajā Bībelē (resp., apokrifos): «Tobia Cap. 4. v. 8. Buhs tew daudz pee rohkas, tad dohd arridsan no ta teem nabageem, jo tew atkal mas buhs, tad arri nebihstees no ta pascha masuma teem nabageem laba darriht». Mūsdienās ziedojumu lāde atrodas Rundāles pils muzejā (inventāra numurs: BNM – R – 523).

Kopš vācu misionāru un ieceļotāju ierašanās Livonijā pamatiedzīvotāji tika izspiesti no agrākā lībiešu apdzīvotā ciema Rīgas centrā uz priekšpilsētām. Tur veidojās viņu ciemi, sētas, tur organizējās latviešu draudzes un tika ierīkotas latviešu kapsētas. Sekojot vācu draudžu baznīcās noskaidrotajām memoriālās kultūras tradīcijām, arī latvieši sāka tās atdarināt. No dievnamiem vairākas no vienkāršiem koka dēļiem izgatavotas epitāfijas ar daļrunīgiem tekstiem ir nonākušas Latvijas muzejos. Šādas epitāfijas parasti ir ar melni krāsotu fonu, un tās papildina baltā krāsā darinātas vinjetes, krucifiksa attēli, kristīgie simboli un to centrā kaligrāfiski ierakstīts memoriālais teksts. To vidū viena no vecākajām ir Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejā uzglabātā un ne agrāk par 1757. gadu izgatavotā Miķeļa Roca (*Michael Rohtz*) epitāfija. Vēstījuma autori varēja būt aizgājēja piederīgie vai viņu uzrunāts skolots rakstītprātējs – latviešu valodā runājošs cittautietis, jo tekstā jūtama personiska attieksme, bet epitāfijas valoda liecina par vēlēšanos atdarināt Rīgas vācu sabiedrības epitāfijās aizgūto «augsto» stilu. Teksta rakstības veids liecina par nesamērīgi lielo vācu ortogrāfijas ietekmi, kas latvisko izteiksmi dara smagnēju un arhaisku:

«Sche dus eeksch Christa tas gohdihgs Jauneklis Michael Rohtz. Ta gohdiga Sweineka Herrman Rohtz mihlais Deehls. Ar gohdu wetz tappis 12 gaddus 14 nedeel 4 denas. Den 27 Junij Anno 1757».

Vēl garāks un saturā bagātāks memoriālais uzraksts rodams uz kādas Daugavgrīvas dzimtas epitāfijas, kas izgatavota un apgleznota ne agrāk par 1763. gadu. Tās lingvistiskā analīze valodniekiem sniegs ne mazumu kultūrsocioloģisku un latviešu valodas vēstures studijām nozīmīgu faktu. Garo, bet no sintakses viedokļa ne visai veiklo tekstu papildina uz koka plāksnes uzgleznotais zārks, smilšu pulkstenis un svece, kas ar savu simboliku raisa apcerīgas asociācijas par dzīves pārejošo dabu. Savukārt vēstījums skar ļoti plašu tematiski izzināmu aspektu loku:

«Ephitavium

Ta Gohdiga Schehliga Ecc. Sweeineeku-Saimneeka un Basnizas Wehr-Minderra ka ir Teesnescha Beern Kahrnup, kas 18 gaddus Dinnamindeij Wezacks biis ir Ar Patihkamu Gohdu: irr ar sawu gohdigu laulatu Draugu Anna Bahren Mihliba un Meera Dsihwajis 30 un weenu gadu. No Deewa Swehtibas Winneem Dsimmuschi 10 behrni no teem Dsihwij Iurris: Anna: Lorenz: Tohms: Peteris. Tee ziti peeziij jau preeksch winna Muhschiba un winsch likke winna lihki sawa: kappa: Un

schelojahs pahr to. Ak: Brahli:

Winsch Dsimmis 1698. Winsch mirris 1763.

Apraksts Pirmos Leel:Deen:Swehtkos: Wetz 65 gaddus».

Ne mazāk svarīgs valodas vēstures paraugs ir Liepājas Sv. Annas baznīcas latviešu draudzes biktssola alegoriskos gleznojumos papildinošie versificētie uzraksti. Tie radušies kā 1722. gadā izgatavotā un ar figurāliem tēliem apgleznotā baznīcas iekārtas priekšmeta tekstuāls papildinājums. Anonīma dzejnieka radītās četrindes var kalpot par izcilu agrīnās latviešu poētikas un valodas studiju dokumentu. Latviešu valodā, bet kursiskajām izloksnēm raksturīgā valodas ritmā sacerētie panti ir pilni naivām atskaņām, bet aizkustinoši ar savu patiesi dievbijīgo un grēku nožēlas pilno attieksmi. Turpinājumā – pilna latviešu valodā rakstītā teksta noraksts:

«Deews, essi Man Grehzineekam, scheligis.

Kad Deewa kahrsta Dusmib kuhp,

tad laid tew tawi Grehki ruhp,

us Jesu stippri palauiees,

tad Deews pahr tewim schelosees.

Deewam par Gohdu ir schis Biktes Krehslis no kristiteem un Deewam labbi pasihstammeem Laudim skinkohts tappis Ao 1722».

Divos biktssola pildīnos gleznotājs attēlojis grēku nožēlniekus: vienu ar kaunā aizsegtu seju, otru – ar roku uz sirds. Attēlus pavada četrindes:

«Ka lohti manna Dwehseliht,

No Grehko Salkteem saplohsiht,

Es nahk ak Jesus pee tew klaht,

Tu gribbi manni dseedinaht.

Ak Deews ka man tee Grehki grausch

Ka Bailums mannu Sirdi lausch,

Es ne sin kur buhs gallotees,

Ak Deews! Pahr man apshehlojees».

Uz sola durtiņām uzgleznoto «Kristus – Pasaules Valdnieka» ikonogrāfisko attēlu papildina uzraksts:

«Pee mannim nahzeet tikkuschi,

juhs bailig' un Gruht sirdīgi,

Tizzeet eeksch mann ar Sird un Praht,

Tad es juhs gribb at weeglinaht».

Par epigrāfisku tekstu klasiskajā nozīmē uzskatāms 1780. gadā

iesvētītās Remtes baznīcas kora luktās ievietotajā tāfelē ierakstītais celtnieku godinājuma uzraksts. Tas datēts ar 1793. gadu un kā baznīcas patrona barona Karla fon Medema adresēta pateicība paaudžu paaudzēs pauž viņa atzinību būvdarbu veicējiem. Tikai ar Apgaismības laikmeta līdznesto attieksmes maiņu pret sociāli zemākā slānī nonākušajiem dzimtļaudīm un, iespējams, ar franču revolūcijas un poļu sacelšanās atbalsīm saistāms reveranss dievnama cēlājiem, kuriem pateikdamies dzimtkungs sevi pozicionē kā apgaismotu aristokrātu un labdari. Otrajā pasaules karā nodegušās baznīcas ērģeļu balkona teksta noraksts fiksēts Kurzemes dievnamu mākslas vērtībām veltītā apcerējumā «Latvijas māksla baroka laikmetā» (Vipers 1937, 202):

«Tai gaddā 1793 likke tas Kungs Kahrls Medem kā dsimts Kungs no Remtas Nowadda Saweem dsimteem laudihm schihs Teesas teem gohdigeem un Amatneekeem kā teem Muhrneekeem Jannam Ansam un Pritzam teem Dischlereem Kristam un Mathiesam tiem buhmaneem Ehwartam un Krischjahnam un tam Kallejam Mikkelam Kas appak-schahs usraudsishschanas ka gohdiga un tikla Muhrneeka Meistara Wegner pee schi jauna Deewa Namma ustaisishschanas tik sawadi kā labbi Amatneeki rahdijuschees scho godda siņņu teem Behrnu Behrneem par pastavigu Pieminehschanu ustaisiht».

Diemžēl Baltijas vācu tautības pārstāvji uz ilgu laiku aizkavēja latviešu valodas attīstību, tās pareizo formu apguvi, vienkāršojot morfoloģisko struktūrelementu un pareizu gramatisko paradigmu lietojumu kā epigrāfijā, tā grāmatu tekstos. Latvijas vācu sabiedrība ne tikai saglabāja sociālajā nevienlīdzībā kultivētās kārtu atšķirības, bet arī uzturēja ignorances pilnu attieksmi pret pamatiedzīvotājiem un viņu valodu. Šāda nihilisma sekas ir nepareizs latviešu valodas formu, sintakses un ortogrāfijas lietojums, kas vērojams pat ļoti vēlu radītos epigrāfijas paraugos. Laikā, kad latviešu valodā tiek iespiesta periodika un tās autoru vidū ir pirmie latviešu publicisti, kad akadēmiski izglītotā latviešu intelligēnce veido jau plašu valodas lietojuma spektru publiskajā telpā, šķiet, ka vācu mācītāju kultivētā latviešu valodas prasme ir visai atpalikusi.

Šāda anahronisma piemērs ir epigrāfiskais uzraksts no Rubenes (*Papendorf*) luterāņu baznīcas. Tas sacerēts 1869. gadā, lai atzīmētu 50. gadskārtu kopš Krievijas cara izsludinātās dzimtbūšanas atcelšanas Vidzemē. Pie draudzes telpas (*Gemeinderaum*) sienas piestiprināta neliela koka plāksne ar pateicības pilno uzrakstu, kura sacerētājs tā arī ir palicis nezināms. Epigrāfiskais teksts vēstī:

«Keisera labdarrischanahm pee Latweescheem un dsimtuhshanas nozelschanai 1819ta gaddā. Vidsemme par peemiņņu swehtija Rubbenes draudse 26ta Merz 1869ta gadda gohda swehtkus».

No teksta noprotams, ka par godu dzimtbūšanas atcelšanai minētajā datumā baznīcā noturēts pateicības dievkalpojums, kura piemiņai palicis vēsturiskais teksts.

Kopš 19. gadsimta vidus Latvijas garīgajā dzīvē ar pilnām tiesībām ienāk augstskolas beigušie latvieši, kas paši sāk organizēt zinātnes dzīvi un uzlabot ortogrāfiju, formulēt gramatikas paradigmas un veidot savu literāro valodu. Vienlaikus ar nacionālo atmodu latviešu teātris, mūzika un dzeja piedzīvo nepieredzētu uzplaukumu, bet kopā ar skolu attīstību masveidā ceļas tautas izglītība un latviešu valoda atsvabinās no vācu kopienas patronātā radītajiem izkropļojumiem. Ar šo brīdi latviešu valodas lietotājiem vairs nav nepieciešami vietējās vācu inteliģences pakalpojumi savas valodas tekstu sacerēšanā, tādēļ kopš 19. gadsimta vidus jārūnā par paralēlu latviešu valodas un vāciski rakstītās literatūras un vācu valodas attīstību Latvijā. Bet tas jau ir sākums modernajai latviešu literārajai valodai un tās ortogrāfijai, leksikai, sintaksei un arī epigrāfikai. Savukārt senākie fiksētie latviešu valodas teksti ierindojami valodas vēstures arhetipu klāstā un kā tādi tie arī pētāmi.

Literatūra

Brotze 1992 – Brotze J. C. *Zeichnungen und deren Beschreibungen*, Band 1. Riga, 1992.

Brotze 1996 – Brotze J. C. *Zeichnungen und deren Beschreibungen*, Band 2. Riga, 1996.

Campe 1930/1934 – Campe P. Die Kirchenglocken Lettlands von aeltester Zeit an bis zum Jahre 1860 und ihre Giesser // *Acta Universitatis Latviensis. Architectorum ordinis series*. I Tomus, Riga, 1930/1934.

Campe 1939 – Campe P. Die Stadtore Rigas im 17., 18. und 19. Jh. und deren Meister // *Acta Universitatis Latviensis, Architectorum ordinis series*, II Tomus, Riga, 1939.

Kiparsky 1936 – Kiparsky V. *Fremdens im Baltendeutsch*. Helsinki, 1936.

Masnovskis 2005 – Masnovskis V. *The Lutheran Churches of Latvia*, Vol. 1. Riga, 2005.

Masnovskis 2006 – Masnovskis V. *The Lutheran Churches of Latvia*, Vol. 2. Rīga, 2006.

Mettig 1897 – Mettig C. *Geschichte der Stadt Riga*. Rīga, 1897.

Prande 1926 – Prande A. *Latvju rakstniecība portrejās*. Rīga, 1926.

Siliņa 1988 – Siliņa M. Latvijas memoriālā tēlniecība manierisma periodā // *Materiāli feodālisma posma Latvijas mākslas*, 3. sēj. Rīga, 1988.

Spārītis 2005 – Spārītis O. *Ugāle Evangelical Lutheran Church*. Talsi, 2005.

Spārītis 2007 – Spārītis O. *Riga's Monuments and Decorative Sculptures*. Rīga, 2007.

Vipers 1937 – Vipers B. *Latvijas māksla baroka laikmetā*. Rīga, 1937.

Epigraphik Lettlands vom Sichtpunkt des Kunsthistorikers *Zusammenfassung*

In der lettischen Sprachwissenschaft wurde bisher literarischen Botschaften aus dem Genre der Epigraphik als Artefakten der Sprachgeschichte und Quellen der kulturhistorischen Botschaft zu wenig Aufmerksamkeit gewidmet. Epigraphische Texte auf den Kunstdenkmälern decken unerwartete faktologische Information auf und eröffnen unzählbare Forschungsaspekte für philologische Studien. Mit diesem Artikel möchte der Autor die Aufmerksamkeit der Philologen Lettlands auf ein Feld bisher ungenutzter Möglichkeiten lenken, das immer noch auf seine Forscher der Sprachgeschichte, der grammatischen Formen, der Syntax und Orthographie wartet. Diesen Forschern werden die als epigraphische Inschriften auf den Kunstdenkmälern verewigten literarischen Texte weite Möglichkeiten bieten, Forschungen der vergleichenden Sprachwissenschaft durchzuführen und vom Leben in parallelen ethnischen Gemeinden, unter Wechselwirkung mit dem Deutschen, Schwedischen, Russischen, Polnischen und sonstigen Sprachen, hinterlassenen Einfluss auf das Lettische zu erläutern.

Das kulturhistorische Erbe Lettlands reflektiert seit dem Aufkommen des Christentums und der Entstehung von Schriftdenkmälern entsprechend der komplizierten historischen Evolution eine ziemlich reiche Vielfalt von literarischen und sprachlichen Fakta, die in der politischen, ethnisch-sozialen, konfessionellen und gewerblichen Sphäre fixiert wurde, indem man Botschaften entsprechenden Inhalts auf Grabsteinen meißelte und auf zwecks Widmung geschaffenen Kunstwerken sowohl für weltlichen als auch sakralen Gebrauch auftrug. Viele der ältesten Beispiele der Epigraphik sind verlorengegangen, und

die Information zu ihrem Inhalt sowie den orthographischen Besonderheiten ist nur noch in umgeschriebenen Materialien zu finden, z. B. auf den Seiten der «Monumente ...» von Johann Christoph Brotze oder in den von Pastoren der Kirchen Lettlands hinterlassenen landeskundlichen Notizen oder Erinnerungen.

Äußerst spannend ist gerade die Feststellung der sprachlichen Fakta an den Kunstdenkmälern. Sie regt zur Erwägung der Notwendigkeit an, die Evolution der grammatischen Formen und der orthographischen Besonderheiten in der historischen Grammatik des Lettischen zu präzisieren. Ebenso regt sie zu einer Analyse an, wie entsprechend der Zunahme des Bildungsniveaus die Aneignung von Normen der lettischen Standardsprache an den Artefakten mit der Bedeutung einer epigraphischen Widmung vor sich gegangen ist.

Die Studien der Epigraphik–Denkmäler lassen auch die Präsenz der regionalen Lexik und sprachlichen Besonderheiten and den Sprachfakten feststellen sowie die Fertigkeit der deutschsprachigen Autoren von epigraphischen Texten verfolgen, die lettische Sprache zu gebrauchen. Epigraphische Inschriften auf Gegenständen der angewandten Kunst bieten eine weite Basis für soziologische Forschungen der Lebensweise der Sprachträger und ihrer Beziehung zum verbal fixierten Kulturgedächtnis. Die epigraphischen Texte zeugen von den Bestrebungen der Schreib- und Lesekundigen in der lettischen Gesellschaft, gemäß den Tendenzen des Zeitalters die Sprache als ein Verständigungsmittel und zwecks Manifestierung des heranwachsenden eigenen Selbstbewusstseins in der Information devoter Art für den «Zukunftsleser» zu gebrauchen.

Die vom Autor des Artikels gewählten Beispiele betreffen die Schichten des Gebrauchs verschiedener Sprachen. Das reiche epigraphische Erbe Lettlands, das diverse Gruppen von Kunst- und Kulturdenkmälern umfasst, lässt ihre Artefakte feststellen. Die interessantesten und eigenartigsten Beispiele der Epigraphik wurden auf an die sakrale Kultur gebundenen Kunstdenkmälern fixiert, und zwar: Inschriften auf Grabdenkmälern, Kirchenglocken, Gemeindebänken, Gemälden, Epitaphien, Kommunionbechern. Dennoch stecken bei den Epigraphik–Forschungen bisher ungenutzte Möglichkeiten immer noch in der Erkenntnis von solchen für philologische Forschungen untraditionellen Objekten wie Kanonen, Vitragen, Keramik- und Silbergeschirr, Möbel, Textilien und weiteren hier unerwähnten Artefakten.

Andrejs VEISBERGS

ZUDUSĪ DIHOTOMIJA: VALODA UN TULKOJUMVALODA

Tulkošanas teorijā, sastatāmajā valodniecībā un korpuslingvistikā, kā arī leksikogrāfijā līdz šim parasti tika visai skaidri šķirti divi valodas paveidi – tulkojumvaloda tika pretstatīta parastajai, «patiesajai» valodai, dzimto runātāju – rakstītai oriģinālvalodai. Taču tulkojumu iespēšanās visās dzīves jomās modernajā, globalizētajā pasaulē liek pārskatīt vai vismaz apšaubīt šo tradicionālo dihotomiju. Protams, jāņem vērā arī noteiktas atšķirības starp dažādu valodu situācijām. Piemēram, tajās valodās, kas ir visai izolētas no starptautiskajiem kontaktiem, šī atšķirība varētu būt ievērojama. Arī nedaudzajās lielvalodās, kas ir primārās informācijas veidotājas un nesējas, tajās veidotie teksti, iespējams, veido nospiedošu tekstu apjomu. Protams, šo teorētisko jautājumu sarežģīt arī nenoliedzami plašais tulkoto tekstu spektrs – no uzmanīgi pielāgotiem (*domesticated*) un literāri rediģētiem tekstiem līdz paviršiem un ārzemnieciskotiem (*foreignized*) tekstiem, ko viegli atpazīt kā tulkojumus.

Plaši valodu un kultūru kontakti ietekmē ne tikai tulkojumus un tulkojumvalodu, bet arī mērķvalodas kultūru, domāšanu, kā arī mērķvalodu pašu, tās sastāvu, korpusu, konvencijas, normas un pat dziļās struktūras (ar normām domātas valodā nostiprinājušās likumības, kam ir preskriptīvs raksturs; ar konvencijām – brīvāki valodas lietojuma ieradumi, kuru parkāpumi netiek uzskatīti par nepareizu valodas lietojumu (Chesterman 55, 58)). Šos jautājumus var aplūkot arī tulkošanas teorijas diskusiju gaismā par mazajām un lielajām kultūrām / valodām, starp kurām notiek asimetriska kultūrinformācijas apmaiņa. Dažas – galvenokārt dominējošās kultūras (Toury, 1995) tulkojumos no mazajām valodām parasti uzspiež savas valodiskās un kultūras konvencijas. Tās gan arī absorbē leksēmas, semēmas un citas globālās dažādības mēmas (kultūrpārneses vienības) (Chesterman, 1997, 5). Taču daudz izteiktāks ir pretējais process – prestižo valodu hegemonistiskais spiediens ir labi zināms un mazās valodas un kultūras (gan gribīgi, gan negribīgi) absorbē lielvalodu diktātu. Turklāt mazo valodu nesēji parasti ir daudz labāk informēti par lielo kultūru saturu un formu (ASV izdotajā daiļliteratūrā tulkojumi veido tikai dažus procentus, kamēr mazajās valodās bieži vien vairāk nekā pusi) un parasti daudz aizgūst, imitē un piemērojas. Šo procesu rezultāts ir pieaugo-

ša internacionalizācija, hibridizācija un nacionālo iezīmju nonivelēšanās. Tiesa, uzskatīt šo procesu par kaut ko pavisam jaunu nebūtu pareizi – jau Bībeles tulkojumi (vismaz kristīgajā pasaulē) bija šādas internacionalizācijas paraugs gan attiecībā uz valodu, gan arī tulkojuma principiem (Baltiņa 2008, 2).

TULKOJUMVALODAS SPECIFIKA UN KORPUSA JAUTĀJUMS

Paralēlos tekstus (Hartmann 1994, 293), ko pētnieki izmanto leksikogrāfijā, korpuslingvistikā un translatoģijā, parasti iedala tekstos, kas ir tulkojuma rezultāts (ko nereti sauc par bitekstiem vai tulkotiem tekstiem), un neatkarīgi veidotos tekstos (salīdzināmos tekstos) (Hartmann 2001, 105), ko vieno tēma, līdzīgi diskursa dalībnieki, situācijas pamats (*footing*), t. i., intertekstualitāte. Pēdējos parasti uzskata par piemērotākiem valodas pētījumiem, sastatāmās valodniecības un teksta analīzei; pirmos nereti vērtē ar zināmām aizdomām, jo tajos var būt tulkojumiem raksturīgās iezīmes (nobīdes, struktūras novirzes, kļūdainais leksikas lietojums u. c.). Šīs iezīmes, kas neatbilst dabiskumam (*naturalness*) (Lewandowska-Tomaszczyk 2001, 177), tiek uzlūkotas kā svešas, savukārt tulkojumvaloda – kā saspringts vai iegrožots (*constrained*) valodas produkts (Toury 1995). Dabiskumu parasti interpretē kā atbilstību normālam biežumam un vienību izvēlei dabiskos oriģināltekstos, no kuriem tulkojumvaloda bieži atšķiras. Starp tulkojumvalodas īpatnībām parasti uzsver ierobežotāku leksikas lietojumu, mazāku idiomātiskumu, avotvalodas unikālo vienību daļēju zudumu (pēdējais gan attiecas uz salīdzinājumu ar oriģinālu).

Tulkojumvalodas novirzes parasti saista ar avotvalodas ietekmi jeb interferenci (Lewandowska 2001, 178), kas pārkāpj mērķvalodas normas. Jāatzīst, ka pat apzināti slēptiem (*covert*) tulkojumiem, kas maksimāli tuvināti mērķvalodas teksta normām, var piemist valodas iezīmes, kam ir atšķirīga distribūcija, salīdzinot ar netulkotiem paralēliem tekstiem (Chesterman 1999, 51). Šīs iezīmes ir retākas t. s. domesticētajos tulkojumos, bet var būt izteiktākas tulkojumos pēc t. s. āriskošanas (*foreignizing*) stratēģijas, «atšķiroties no dominējošām vietējām vērtībām» (Venutti 1998, 240).

Tomēr, neapstrīdot teorētisko iespēju šķirt tulkotos tekstus no netulkotiem oriģināltekstiem, kvalitatīvs tulkojums, kas veikts pēc domesticēšanas stratēģijas, droši vien bieži būtu neatpazīstams kā tulkojums.

Savukārt daudzi oriģinālteksti ir pārpilni ar normu pārkāpumiem, ko rada vai nu nezināšana un paviršība, vai apzinātas manipulācijas, vai visur klātesošā un neizbēgamā interference. Turklāt visaptverošs paralēlais tulkoto tekstu korpus pat par sevi ir vispār nederīgs tulkojumvalodas īpatnību pētījumam – tam jābūt veidotam konkrētam valodu pārim un specifiskiem tekstu tipiem.

Arī salīdzinošo tekstu atlases principos ir «iedzimtas» kļūdas. Parasti kā tipiski šo tekstu paraugi tiek minēti enciklopēdijas šķirkļi par vienu jēdzienu, piemēram, leksēmu *aisbergs*, *Bīdermeijera krēsls*, *pagoda*, *kamielis*, *blogs*, *mediji* apraksti. Tomēr, reāli vērtējot, šķirkļa autori informāciju par šādiem jēdzieniem, svešu faunu un floru, receptēm, ķīmiskiem elementiem, fizikas jēdzieniem, vispārīgiem un starptautiskiem juridiskiem terminiem (*nevainības prezumpcija*, *karagūsteknis*) var gūt vien kādā citā enciklopēdiskā vai uzziņas avotā (visbiežāk citā vai citās valodās). Labākajā gadījumā šo informāciju var meklēt specializētās grāmatās, kuru autori arī droši vien informāciju smēlušies un salīdzinājuši ar citvalodas avotiem.

Tādējādi, šķiet, kvalitatīvi tulkotus tekstus var lietot vispārīgā valodas korpusā. Tas var nebūt īpaši nopietns jautājums lielajās valodās, bet mazajās valodās tas ir svarīgi – tajās daudzas jomas pārstāv gandrīz vai tikai tulkojumi. Noraidot tos, samazinās aptvertais valodas apjoms, leksikas daudzveidība utt. Latviešu valodas gadījumā, piemēram, Eiropas likumdošanas tulkojumi, oficiālie teksti, kuru apjoms un aptverto jomu dažādība ir ievērojama, katrā ziņā būtu ietverami vispārīgajā valodas korpusā (protams, iezīmēti kā Eiropas Savienības (ES) tekstu tulkojumi).

INTERFERENCE

Interference (vienas valodas kods otras kontekstā) ir visaptverošs un neskaidrs termins (Baetens-Beardsmore 1986, 45), ko var interpretēt plašā un šaurā nozīmē. Taču ne šaurā, ne plašā nozīmē interferenci noteikti nebūtu jāsaista ar tulkojumu. Interference būtībā pastāv divvalodībā vai daudzvalodībā – divvalodīgam vai daudzvalodīgam cilvēkam interference var būt arī netulkojot – normālā ikdienas runā. Divvalodīga cilvēka valodu ietekmēs arī runas situācija, piemēram, sarunā vai rakstiskā saziņā ar citu divvalodīgo tā varētu būt lielāka nekā saziņā ar vienvalodīgo.

Divi piemēri: pirmais – kvalitatīvam vispārīgā rakstura teksta tulkojumam var nebūt nekādu iezīmju, kas ļautu secināt, ka tas ir tul-

kojums; tulkojumu var nodot tikai tēma vai svešas valodas marķieri (eksotismi, vietvārdi, vārdi, uzvārdi). Otrs gadījums – saruna vai internetčats latviešu valodā starp diviem latviešu datorspeciālistiem par datorjomas problēmām. Tajā būs tik daudz noviržu (galvenokārt leksisku vai semantisku) no tīras un pareizas latviešu valodas normām, ka pieraksts uzrādīs visas interferences piesātināta tulkojuma iezīmes. Turklāt interference plašā nozīmē neaprobežojas tikai ar formālām iezīmēm, tā var būt nopietna vai daļēja interference semantiskajā, pragmatiskajā vai asociatīvajā līmenī, ko korpusā saskaņot ir ļoti grūti.

Nedrīkst aizmirst arī objektīvo faktu, ka ar laiku daudzas «netulkojamās» un svešās vienības kļūst par neatņemamu mērķvalodas daļu un ir ļoti daudz interlingvālo tekstu, kuros, atkarībā no tēmas, situācijas un dalībniekiem, notiek bieža kodu maiņa.

Tāpēc, lai atrastu tīru, «nebojātu» runas vai teksta paraugu:

1. būtu jāatrod monolingvs,
2. šim monolingvam būtu jākontaktējas tikai ar citiem monolingviem,
3. šim cilvēkam jābūt izolētam no modernajiem saziņas līdzekļiem, grāmatām, laikrakstiem, televīzijas, interneta, veikaliem, aptiekām u. c., kur ir bezgala daudz tulkojumu.

Modernajā pasaulē tas būtu grūti realizējams, un šķiet, ka korpusu veidotāji nespēs veikt šādu ķirurģisku darbu.

HIBRIDITĀTE

Vairākumam mūsdienu tekstu – gan tulkojumiem, gan arī oriģināltekstiem – raksturīga hibriditāte. Mēs dzīvojam tulkotā pasaulē, kur starptautiskā masu kultūra konkurē un savijas ar vietējām formām. Neatkarīgi no valodas, kurā radīti teksti, parādās diskursa līdzības (Zauberga 2006, 150), «transnacionālā» un «translatīvā» koncepti kļūst sinonīmi (Zauberga 1999, 265). Uzsverot moderno mediju un saziņas hibrido raksturu, nekādā ziņā nevajadzētu uzskatīt, ka tas ir kaut kas jauns – ideju un mēmu, valodas elementu aizgūšanai ir ļoti sena vēsture. Piemērs tam ir Bībele un tās tulkojumi, kas ar nepārtrauktu atkārtojumu ir dziļi ietekmējuši kristīgās sabiedrības vārdu krājumu, idiomu, metaforisko domāšanu (Baltiņš 2008, 27). Tomēr, lai gan nekas mūsdienās nevar līdzināties gadsimtu ilgajai un bezgala intensīvajai Bībeles tekstu iestrādei tulkojumu valodās, mūsdienās to kompensē informācijas apjomi, kam pakļauts mūsdienu cilvēks. Piemēram varētu

minēt dažas tekstu kopas, kurās dominē tulkojumi no citām valodām un hibriditāte (ja vien tā netiek apzināti apkarota):

- jebkuri teksti par starptautiskajām lietām (politika, ekonomika utt.),
- vairums tekstu par masu starptautisko kultūru (kino, mūzika, sports, zvaigznes),
- receptes, pavārgrāmatas,
- ceļojumu grāmatas, brošūras, tūrisma firmu žurnāli, ceļojumu apraksti,
- starptautiskie un ES likumi, kas tiek transponēti; kontrakti, vienošanās (juridiskā valoda gandrīz visās kultūras ir aizgūta, tā ir internacionāla, latīņu vai kādas citas dominējošās valodas ietekmēta),
- lokalizētā programmatūra,
- starptautisko firmu reklāma visās formās,
- dublētas, ieskaņotas vai subtitrētas filmas,
- dublēti, ieskaņoti vai subtitrēti televīzijas raidījumi,
- lokalizētie, franšīzes televīzijas šovi un spēles, kas maina un papildina normas un konvencijas,
- pārtikas, preču, medikamentu lietošanas instrukcijas, uzlīmes, uzraksti,
- daļa augstākās izglītības mācību grāmatu, izglītojošā literatūra,
- uzziņu literatūra, enciklopēdijas,
- daiļliteratūras tulkojumi (lai gan tulkošanas studijas parasti vairāk pievēršas literāriem tekstiem, tie veido tikai nelielu daļu no kopējā tulkojumu apjoma – iespējams, pāris procentu. Arī vietējo daiļliteratūru parasti ietekmē ārējās modes un tendences – to vislabāk redzēt, aplūkojot, piemēram, latviešu literatūras izveidi un attīstību).

Šis saraksts jāpapildina ar tām jomām, kurās cilvēki atrodas tiešā kontaktā ar citu valodu: darba kolektīvi, uzņēmumi un to nodaļas, kas strādā citās valodās (somu *Nokia* – angļiski, Eiropas Centrālā banka Frankfurtē – angļiski utt.), popmūzika, internets, satelīttelevīzija, oriģināltekstus subtitrētās programmās, sporta pārraides utt. Tas palielina interferenci un mentāli ietekmē «dabiskās» oriģinālvalodas normas un konvencijas. Daudzās valstīs ir gan oficiālā divvalodība, gan cieši un masveidīgi valodu kontakti.

Šāds plašs un visaptverošs spiediens nevar neizraisīt nopietnas pārmaiņas vietējās normās un konvencijās, turklāt lielos apjomos un ļoti strauji. Ņemot vērā svešo elementu koncentrāciju, varam runāt par

augstāku vai zemāku hibriditātes līmeni (Zauberga 2006, 150), bet tulkošana katrā ziņā destabilizē kultūridentitāti un padara neskaidru atšķirību starp nacionālo un internacionālo, tulkojuma un ne-tulkojuma valodu.

VISI TEKSTI IR TULKOJUMI

Ceturtais, filozofiskais arguments ir A. Čestermana piektā [un visdziļākā – A. V.] supermēma. Tulkošana ir pārrakstīšana, taču mēs bieži nodarbojamies ar dažādu veidu pārrakstīšanu vai pārstāstīšanu, kas nav saistīta ar valodu pāri. Mūsu vārdi nav mūsu, tie ir lietoti iepriekš, un mūsu lietojums neizbēgami ir saistīts ar to iepriekšēju lietojumu. «Oriģinālu» nav, viss, ko varam darīt, ir tulkot / interpretēt (Chesterman 1997, 14).

Šo pašu jautājumu var aplūkot arī no otras puses: kā norāda Guts, «tulkojumvaloda nav noteikta valodas lingvistiskā varietāte» (Back 2005, 151). Tās nereti īpatnējo formu var noteikt nevis lingvistiskas īpatnības, bet citi faktori, pirmām kārtām – tulkojuma mērķis (*scopos*), taču pēdējais ir galvenais jebkuram tekstam, nemaz nerunājot par to, ka tulkojumam no katras konkrētas valodas būs savas, visai atšķirīgas, iezīmes.

Piemēram, tulkojums no angļu valodas latviešu valodā bieži būs metaforiskāks nekā latviskie teksti, bet tai pašā laikā – salīdzinot angļu oriģinālu ar latvisko – pēdējais būs leksiski un semantiski konkrētāks – tātad nedaudz asociatīvi sašaurināts. Savukārt tulkojumos no vācu valodas nereti parādās garākas teikumu struktūras un vairāk salikteņu.

Tātad, lai gan teorētiski un praktiski iespējami un dažos specifiskos gadījumos interesanti un vērtīgi, kontrastīvie pētījumi lielu tulko-to un netulkoto korpusu gadījumos ir ļoti apšaubāmi. Ja tie virzīti uz konkrētu valodu pāri un jomu, tie var uzrādīt interferences un unikālo vienību (*unique items*) īpatnības. Taču sastātīt tulkojumvalodu un valodu vispār mūsdienu situācijā, kad novilkta skaidru robežu starp tām nav iespējams, ir nepraktiski un pat teorētiski apšaubāmi. Tulkojumi ir neatraujama valodas daļa un tātad arī valodas korpusa daļa.

LATVIEŠU ORIĢINĀLTEKSTI UN ĀRĒJĀS IETEKMES

Kopš neatkarības atgūšanas un valodas politikas un situācijas maiņas, kas aizsākās jau pirms tam, latviešu valoda ir bijusi «atvērta» pasaules strāvām, kas pašreizējā laikmetā izpaužas galvenokārt kā angļu

valodas dominānce tiešajos un pastarpinātajos kontaktos. Atgūstot zaudētās un ierobežotā lietojuma jomas, strauji pieaug arī tulkojumu loma, sevišķi lietišķajā, informatīvajā jomā. Vēl lielāku spēku šiem procesiem piešķir integrācija Eiropas Savienībā. Tagad tulkojumu apjoms ir pieaudzis daudzkārtīgi, un domājams, ka ap 70% tekstu, ko «patērē» latvietis, ir tulkojumi. Tā kā lielākā daļa tekstu ir tulkojumi, ir neiespējami saglabāt neskartu arī netulkotos oriģināltekstus. Angļu valoda tādējādi ietekmē latviešu valodu ne tikai tiešo leksisko aizguvumu veidā, bet rada arī semantiskos aizguvumus, nozīmju maiņas, agrāko aizguvumu nomaiņu, jaunu vārddarināšanas veidu ieplūdi, vārddarināšanas veidu popularitātes maiņu, iespaidu valodas sistēmā, struktūrās, normās un konvencijās.

Tulkojumi ir šo pārmaiņu ievadītāji, tālāk tās nostiprinās arī oriģināltekstos. Tulkojumi ir visur – starptautiskajās ziņās, Latvijas likumos, kas ir ES likumu kopijas, medikamentu instrukcijās, pārtikas uzlīmēs, internetā, datorspēlēs, filmās. Lielo pavērsienu uzskatāmi ilustrē latviski tulkoto grāmatu skaita pārmaiņas (grāmatas gan veido tikai mazu daļiņu no kopējā tulkojumu apjoma, bet to tulkošanas tendences, iespējams, atspoguļo vispārējās proporcijas):

- 1985. gads: 209 tulkojumi – 140 no krievu valodas, 9 no angļu valodas (proporcija 15 : 1)
- 1994. gads: 519 tulkojumi; 40 no krievu valodas, 243 no angļu valodas (proporcija 1 : 6)
- 2004. gads: 679 tulkojumi; 68 no krievu valodas, 359 no angļu valodas (proporcija 1 : 6)
- 2007. gads: 844 tulkojumi; 89 no krievu valodas, 481 no angļu valodas (proporcija 1 : 5,5)

Salīdzinot rādītājus, redzams, ka, neraugoties uz trīskārtīgu tulkojumu apjoma pieaugumu, divas trešdaļas grāmatu atkal tulkotas no galvenās kontaktvalodas – tagad tā ir angļu valoda.

Latviešu valodas «atvērtība» ir arī mainījusi tās lietojuma normas un konvencijas – mediju valodā ir ieplūduši sarunvalodas un slenga elementi. Protams, ir visai grūti konstatēt, vai notikusi angļu valodas konvencijas pārnese, t. i., kontakta izraisītas maiņas (*contact-induced change*) (Thomason 2007, 41), vai sabiedrības demokratizācija ir demokratizējusi arī valodas konvencijas, kas skar gan stilu saplūšanu, gan šķiru / izglītības un rakstu / runas valodas nošķirtības samazināšanos. Šai sakarā nevar ignorēt arī vispārīgo tendenci pāriet no lasīšanas pie skatīšanās, no tradicionālajiem informācijas avotiem uz postmodernajiem.

VALODISKĀS PĀRMAIŅAS NETULKOTAJOS RAKSTĪTAJOS TEKSTOS

Šai rakstā galvenā uzmanība pievērsta leksiskajām un semantiskajām pārmaiņām, kas ir vieglāk analizējamas. Taču angļu valodas spiedienu ietekmē arī gramatiskās konstrukcijas, rakstības normas (piemēram, lielo burtu lietojumu saliktos nosaukumos), fonētikā, interpunkcijā u. c.

Tradicionālā ietekme

Sarunvalodas aizguvumi

kreizī (*crazy*), super (*super*), frīks (*freak*), vau (*wau*), kūl, kūls (*cool*), kamon (*come on*), feiss (*face*), filings (*feeling*), tops (*top*), čats (*chat*), čarts (*chart*), saīts (*site*), meils (*mail*), mesidžs (*message*), fans (*fan*), sneks (*snack*), lūzers (*loser*), geits (*gate*).

Daži aizguvumi ir vairāk asimilēti, radušies derivatīvi: **fiļs** (*feeling*), **fakucis** (*fucker*), **fakains** (*fucking*), **tīnis** (*teenager*), **cipot** (*to zip*), **topiņš** (*top*), **topot** (*to top*), **kompis** (*computer*), **rullēt** (*to rule*), **čiksa** (*chick*), **fiča** (*feature*), **superīgs** (*super*).

Lai arī šie aizguvumi rada zināmu aizkaitinājumu tīras valodas cienītājiem un to skaits nepārsniedz pāris simtus, jaunatnes valodā un tekstos tie ir vispārizplatīti. Šo grupu veido anglosakšu izcelsmes īsi vārdi, lielākā daļa ir asimilēti, daži daļēji: **kūl**, **vau**, **kamon**.

Tradicionālie neoklasiskie aizguvumi

politkorektums (*political correctness*), **loģistika** (*logistics*), **rafinērija** (*refinery*), **multiplekss** (*multiplex*), **prezentācija** (*presentation*), **antioksidants** (*anti-oxidant*), **kleptokrātija** (*cleptocracy*), **monitors** (*monitor*), **koronārs** (*coronary*), **naratīvs** (*narrative*), **iniciēt** (*initiate*), **koeksistēt** (*coexist*), **komitoloģija** (*commitology*).

Jāatceras, ka jau pirms angļu «cunami» latviešu valodā bija vairāki tūkstoši angļu aizguvumu (Baldunčiks 1989). Domājams, pēdējos 20 gados ienākuši vēl 4000–5000 jaunaizguvumu (neskaitot šauri specializētus terminus). Šādu neoklasisko aizguvumu latviešu valodā bija tūkstošiem arī pirms pēdējās invāzijas. Tie ir veidoti pēc tradicionālajām normām, asimilēti, labi iekļaujas latviešu valodas normās. Lai

gan to nevar uzskatīt par milzīgu apjomu, pārsimts aizguvumiem ir ļoti augsts lietojuma biežums – tie ir mūsdienu modes vārdi: **konsens(u)s** (*consensus*), **interfeiss** (*interface*), **parametrs** (*parameter*), **sinerģija** (*synergy*), **paradigma** (*paradigm*), **asimetrija** (*asymmetry*), **interoperabilitāte** (*interoperability*), **inovācija** (*innovation*), **kapacitāte** (*capacity*), **eksponenciāls** (*exponential*), **reģenerācija** (*regeneration*), **eksogēns** (*exogenous*), **dihotomija** (*dichotomy*), **alianse** (*alliance*), **apropriācija** (*appropriation*).

Tradicionālo aizguvumu skaitā var iekļaut arī daudzos kalkus un pusalkus: **jā-ļautiņi** (*yes-men*), **eksvīrs** (*ex-husband*), **guļošais policists** (*sleeping policeman*), **sierburgers** (*cheeseburger*), **ziepju opera** (*soap opera*), **e-pasts** (*e-mail*), **vēstuļbumba** (*letter bomb*), **viedkarte** (*smart card*).

Semantiskie aizguvumi

Daudziem veciem aizguvumiem un dažiem latviskas cilmes vārdiem parādās jaunas nozīmes. To parasti izraisa plašāka polisēmija angļu valodā, salīdzinot ar vārda nozīmi latviešu valodā: **zvaigzne** (*star*), **vīruss** (*virus*), **pele** (*mouse*), **zāļite** (*grass*), **attīstītājs** (*developer*), **laineris** (*liner*), **zaļais** (*green*), **pīlārs** (*pillar*), **arhitektūra** (*architecture*), **sūkāt** (*to suck*), **rullēt** (*to rule*). Šis process ir radījis lielas nobīdes t. s. viltusdraugu kategorijā, kur notiek pāreja no krievu valodai pietuvinātas nozīmes uz angļu, parasti izveidojoties polisēmijai, piemēram: **biljons** (*billion*), **dekāde** (*decade*), **ambulance** (*ambulance*), **studija** (*study*), **aktivitāte** (*activity*), **kapacitāte** (*capacity*), **konservācija** (*conservation*), **romance** (*romance*), **konspirācija** (*conspiracy*), **asistēt** (*to assist*), **impotence** (*impotence*), **spekulācija** (*speculation*), **divīzija** (*division*), **intervence** (*intervention*), **prēmija** (*premium*), **akadēmiķis** (*academic*), **plenērs** (*plain air*), **premjera** (*premier*), **klasificēts** (*classified*).

Pilna nozīmes maiņa monosemantiskos vārdos pagaidām ir visai reta, piemēram: **drastisks** (jautrs > radikāls), **kritisks** (smags > svarīgs), **dramatisks** (teātra > pēkšņs).

Aizguvumu nomaiņa

Daudzus agrākos aizguvumus nereti pakāpeniski izspiež angļu aizguvums, piemēram: **elastība** > **fleksibilitāte** (*flexibility*); **prezer-**

vatīvs > kondoms (*condom*); pisuārs > urināls (*urinal*); kadri > personāls (*personnel*); multiplikācijas > animācijas (*animation*); ferments – enzīms (*enzyme*).

Dažos gadījumos veidojas etimoloģiskie paralēlismi ar identisku vai tuvu nozīmi, piemēram: želeja – gels (*gel, jelly*), novators – inno-
vators (*innovator*).

Netiešā ietekme

Konversija

Konversijas izplatība noteikti ir angļu valodas ietekme: nekrofilis (*necrophile*), kolektīvs (*collective*), reljefs (*relief*), analogs (*analogue*), poligēns (*polygenic*), kontraceptīvs (*contraceptive*), hibrīds (*hybrid*), kompozīts (*composite*), homofobs (*homophobe*), deficīts (*deficit*), kolorīts (*colourful*), potenciāls (*potential*), memoriāls (*memorial*), veterinārs (*veterinary*), kuriozs (*curious*), oficiozs (*official*), normatīvs (*normative*), ambients (*ambient*), pedofīls (*pedophile*).

Vienskaitļa / daudzskaitļa sistēmas nobīdes

Daudzi tradicionālie vienskaitlinieki un daudzskaitlinieki (gan aizguvumi, gan pašcilmes vārdi) ir ieguvuši pilnu skaitļa paradigmu. Lai gan tas rada zināmu nepatiku (Baldunčiks 2005), šis process, šķiet, nav apturams, jo kopumā atbilst latviešu valodas pamatnormai – divām skaitļa formām, t. i., zūd izņēmumi: prasme/-s (*skill/-s*), tehnoloģija/-s (*technology/-ies*), politika/-s (*policy/-ies*), konsekvence/-s (*consequence/-s*), kompetence/-s (*competence/-ies*), kvalitāte/s (*quality/-ies*), aktivitāte/-s (*activity/-ies*), efekts/-i (*effect/-s*), vara/-s (*power/-s*), ekonomika/s (*economy/-ies*), risks/-i (*risk/-s*), kvalifikācija/-s (*qualification/-s*), taktika/-s (*tactics*), stratēģija/-s (*strategy/-ies*), debate/-s (*debate/-s*), baža/-s.

Vidusstrupināšana

Daži vārdi (parasti vecāki internacionālismi) zaudē viduszilbi, jo tās nav angļu paralēlē (latviskie termini darināti, ņemot vērā valodnieku ieteikumus):

optimizēt	optimalizēt	(optimize)
aktivēt	aktivizēt	(activate)
digitizēt	digitalizēt	(digitize)
minimizēt	minimalizēt	(minimize)
koments	komentārs	(comment)
implants	implantāts	(implant)

Šeit gan, iespējams, darbojas arī valodas ekonomijas likums, jo īsināšana nereti skar arī angļu salikteņus, piemēram: **veikot (to wakeboard)**, **kaitot (to kiteboard)**, **snovot (to snowboard)**, **baskets (basketball)** un zilbes zūd arī vārdos, kuros angļu valodā tās pastāv vai kuriem latviešu valodā agrāk ir bijis garāks variants: **multlingv(ā)isms**, **bilingv(ā)isms**, **angli(ci)sms**, **rusi(ci)sms**.

Neierastu lietvārdu veidošanās

Angļu valodas ietekmē veidojas vēl nesen neierasti ģenitīveņi ar piedēkli **ne-**. Tie ir gan aizguvumi, gan pašcilmes veidojumi (domājams, ka vairumā gadījumu tie ir kalki): **nedzīvnieku (non-animal)**, **nedzīvības (non-life)**, **nepiena (non-milk)**, **nevaldības (non-governmental)**, **netarifu (non-tariff)**, **nekapitāla (non-capital)** u. c.

Vārddarināšanas pārmaiņas

Angļu valodas ietekmē strauji aug okazionālo salikteņu un saplūdeņu (teleskopējumu) veidošanās. Sākumā tie bija galvenokārt aizguvumi un pārveidojumi no angliskās vides, piemēram: **Bolivuda (Bollywood)**, **vidiots (vidiot)**, **seksperts (sexpert)**, **kleptokrātija (cleptocracy)**, **lukanomika (Lukanomics)**, **kokakolonizācija (Cocacolonization)**, **eksvīrs (ex-husband)**, **darbaholiķis (workaholic)**, **karjerholiķis (careerholic)**, **sierburgers (cheeseburger)**, bet patlaban rodas arvien vairāk Latvijas realitātei raksturīgu un pilnīgi latvisku veidojumu: **varastrīce [varas trīce]**, **Natoremonts [NATO remonts]**. Arvien plašāk parastos tekstos, bet it īpaši reklāmtekstos, izplatās grafiskās vārdsplūdes, piemēram: **migrorajons [migrants, mikrorajons]**, **valdības sastārdīšana [valdības sastādīšana, saārdīšana]**.

Okazionālie un stabilie saplūdeņi: **ceļarāma [Latvijas ceļa panorāma]**, **sliktenis [slikts liktenis]**, **ļeņineklis [Ļeņina pieminēklis]**, **cūkmens [cūka – betmens]**, **Šmerļavuda [Šmerlis, Holivuda]**,

Zaķutēka [Zaķusalas diskotēka], ģimnastrāde [ģimnāzijas estrāde]; gastronomauts [gastronomija, astronauts], nachbols [nacionālboļševiks]. Saplūdeņi parādās arī terminoloģijā: **kaplete [kapsula, tablete]; mēstule [mēslu, vēstule]; atkritne [atkritumu atvilktnē].** Tādējādi var uzskatīt, ka saplūdeņu veidošana ir kļuvuši par stabilu vārdarināšanas paņēmienu latviešu valodā.

Latviešu valodā populāras kļuvušas divu veidu saliktenfrāzes: vienas ir īsi terminveidīgi veidojumi ar defisi pēc angļu parauga (**e-pasts (e-mail), e-pārvalde (e-government), i-banka (internet bank)**), citas ir okazonāli, literāriem tekstiem raksturīgi gari veidojumi, kas tieši pārceļojuši latviešu oriģināltekstos, apejot literāros tulkojumus: *Izrādās, lai popularizētu Parīzes tur-noteikti-vajag-būt objektu* (Diena 23.2.2001); *Cars bija tikai peška, te-viņš-bija-te-viņš-zuda cars* (Una 11.2005).

Frazeoloģijas kontekstuāli izmainītais lietojums

Strauji paplašinās frazeoloģijas okazonālais (Veisbergs 1997; Načisčione 2001) stilistiski motivētais lietojums (Glaeser 2001, 142). To sistēmiskais raksturs ir ielikts frazeoloģijas būtības pamatā (Čermak 2001), taču latviešu valodā tā vēl nesen bija visai reta parādība, kas tagad ir lietojuma ziņā ir «eksplodējusi». Līdzīgi angļu (Moon 1998, 290; Hermeren 1999, 97–104) un citām valodām (Coffey 2001) šī parādība ir galvenokārt izplatīta reklāmā, žurnālistikā un daiļliteratūrā.

KOPSAVILKUMS

Masveidīgu valodu kontaktu un tulkojumu apstākļos interference un aizgūšana, kā arī kontaktvalodu paraugu pārņemšana, konvenciju maiņa ir neizbēgamas. Šīs iezīmes parādās arī netulkotajos tekstos un runā. Runājot par iespaidu uz valodas dziļākajām struktūrām, šādas pārmaiņas var vērtēt dažādi:

1. kā valodas potenciāla aktivizēšanos citas valodas un kultūras ietekmē (Veisbergs 2007);
2. kā nevēlamu interferenci, lingvistisko un kultūras imperiālismu (Venutti 1995);
3. kā vispārīgu valodu standartizācijas un homogenizācijas procesu ar tam sekojošu kultūrunikalitātes zudumu. Tas varētu būt pat daļēji apzināts process (Thomason 2007, 59).

Iespējams, lai novērtētu šādas pārmaiņas, jānoskaidro, vai šāda aktivizācija paplašina valodas lingvostilistisko potenciālu vai (arī) izstumj tradicionālo. Citiem vārdiem sakot: vai mēs redzam ārēju spēku noteiktu tradicionālo struktūru nomaiņu vai valodā esošā potenciāla atdzīvināšanu un stimulāciju. Attiecībā uz latviešu valodu atbilstošāks šķiet trešais pārmaiņu vērtējuma variants. Taču jebkurā gadījumā šos procesus vadīt ir gandrīz neiespējami, jo runa ir par valodas pārmaiņām, tās attīstību. Pārmaiņas ir nenovēršamas. Tās nav nedz pagrimuma, nedz arī kāda īpaša progresa pazīmes (Aitchison 1998, 221).

Tulkojumvaloda ir valodas daļa. Daudzās valodās tā veido vairumu tekstu visdažādākajās jomās un tekstu tipos. Masveidīgu valodas kontaktu (gan vertikālo, gan horizontālo) apstākļos ir ļoti grūti, pat neiespējami norobežot «tīru» nacionālās valodas korpusu no tulkojumvalodas. Arī teorētiski (izņemot pūristiskas politikas ietvaros) tas nav pareizi. Šādos apstākļos netulkotā valoda iegūst daudzas tulkojumvalodas īpatnības un iezīmes. Tas arī nozīmē, ka tulkotāji un tulki, mediji, kur tulkojumvaloda dominē, ir nopietni un varbūt pat galvenie valodas veidotāji.

Literatūra

Aitchison 1998 – Aitchison J. *Language Change: Progress or Decay*. Cambridge: University Press, 1998.

Back to Translation as Language // *Across Languages and Cultures*. 2005, 6 (2), pp. 143–172.

Baetens-Beardsmore 1986 – Baetens-Beardsmore H. *Bilingualism: Basic Principles*. Clevedon: Multilingual Matters, 1986.

Baldunčiks 1989 – Baldunčiks J. *Anglicismi latviešu valodā*. Rīga: Zinātne, 1989.

Baldunčiks 2005 – Baldunčiks J. Neparasts daudzskaitlis mūsdienu zinātnes un izglītības valodā. Anglicismi latviešu valodā // *Latviešu valoda. Robežu paplašināšana*. Rīga: VVK, 2005, 6.–12. lpp.

Baltiņa 2008 – Baltiņa M. Kultūras kontaktu nozīme Bībeles teksta tulkojumos // *Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums*. Rīga: Zinātne, 2008, 11.–23. lpp.

Baltiņš 2008 – Baltiņš M. Bībeles tulkojuma vieta latviešu valodas attīstībā: pagātne un tagadne // *Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums*. Rīga: Zinātne, 2008, 24.–39. lpp.

Chesterman 1997 – Chesterman A. *Memes of Translation. The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam: Benjamins, 1997.

Chesterman 1999 – Chesterman A. Translation Typology // Andrejs Veisbergs and Ieva Zauberga (eds.). *The Second Riga Symposium on Pragmatic Aspects of Translation*. Riga: LU, 1999, pp. 49–62.

Čermak 2001 – Čermak Fr. Substance of Idioms: Perennial Problems. Lack of data or Theory // *International Journal of Lexicography*. Vol. 14. 2001, No. 1, pp. 1–20.

Coffey 2001 – Coffey St. Disturbing the Form-Meaning Nucleus of Multiword Units: Data and Issues // *Studi Italiani di Linguistica Teorica e Applicata*. 2. 2001, pp. 215–228.

Glaeser 2001 – Glaeser R. The Stylistic Potential of Phraseological Units in the Light of Genre Analysis // A. P. Cowie (ed.). *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*. Oxford: OUP, 2001, pp. 125–144.

Hartmann, James 2001 – Hartmann R. R. K., James G. *Dictionary of Lexicography*. London / New York: Routledge, 2001.

Hartmann 1994 – Hartmann R. R. K. The Use of Parallel Text Corpora in the Generation of Translation Equivalents for Bilingual Lexicography // Willy Martin et al (eds.). *EURALEX '94 Proceedings*. Amsterdam, 1994, pp. 291–297.

Hermeren 1999 – Hermeren L. *English for Sale: A Study of the Language of Advertising*. Lund: Lund University Press, 1999.

Lewandowska-Tomaszczyk 2001 – Lewandowska-Tomaszczyk B. Dictionaries, Language Corpora and Naturalness in Translation // Marcel Thelen (ed.). *Translation and Meaning. Part 5*. Maastricht: UPM, 2001, pp. 177–185.

Moon 1998 – Moon R. *Fixed Expressions and Idioms in English*. Oxford: Clarendon Press, 1998.

Naciscione 2001 – Naciscione A. *Phraseological Units in Discourse*. Riga: LAC, 2001.

Thomason 2007 – Thomason S. Language Contact and Deliberate Change // *Journal of Language Contact. THEMA 1*, 2007, pp. 41–62. www.jlc-journal.org.

Toury 1995 – Toury G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam Philadelphia: John Benjamins, 1995.

VPSV – *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU LVI, 2007.

Veisbergs 2007 – Veisbergs A. Occasional and Systematic Shifts in Word-formation and idiom use in Latvian as a result of translation // Judith Munat (ed.). *Lexical Creativity, Texts and Context*. Vol. 58. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 2007, pp. 239–263.

Veisbergs 2005 – Veisbergs A. Tulkojumspiediens – guvums vai apdraudējums? // *Latviešu valoda. Robežu paplašināšana*. Rīga: VVK, 2005, 187.–201. lpp.

Veisbergs 1997 – Veisbergs A. The Contextual Use of Idioms, Wordplay and Translation // D. Delabastita (ed.). *Traductio. Essays on Punning and Translation*. Manchester: St Jerome Publishing, 1997, pp. 155–176.

Venutti 1995 – Venutti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge, 1995.

Venutti 1998 – Venutti L. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. London: Routledge, 1998.

Zauberga 1999 – Zauberga I. Hybridity as Inevitable Feature of Cross-cultural Communication // Andrejs Veisbergs and Ieva Zauberga (eds.). *The Second Riga Symposium on Pragmatic Aspects of Translation*. Riga: LU, 1999, pp. 265–274.

Zauberga 2006 – Zauberga I. Translation as discursive import // Anthony Pym et. al. (eds.). *Sociocultural Aspects of Translating and Interpreting*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2006, pp. 143–150.

The Lost Dichotomy: «Language» and «Translation Language» Summary

Translation theory, contrastive and corpus linguistics hitherto operates within the dichotomy of translation language as opposed to the genuine, natural one. Yet, the pervasiveness of translations in the modern world puts this dichotomy under a big question. Cross-cultural communication affects not only the translation language *per se*, but also target culture and thinking, as well as target language composition/corpus, conventions, norms and even deep structures. One can view this asymmetrical phenomenon as interference, as linguistic and cultural imperialism or as a general standardization of languages with a consequent potential partial loss of cultural uniqueness. Yet it can hardly be affected as language change is inevitable and in the modern world translation functions as a major vehicle of change. The empirical part of the paper is based on developments in Latvian during the last 20 years (since independence). Renewal of its use in all functions and domains, integration into the EU called for developing of enormous translation capacity. Media openness brings numerous new concepts and terms mainly from English. Most «original» texts today carry the same traits as translations. Translations constitute about 70% of texts that an average Latvian «consumes». It is not some strange «translation language», it is the language.

Ansīs Ataols BĒRZIŅŠ, Juris GRIGORJEVS

LATVIEŠU IZLOKSNĒS SASTOPAMO FONĒMU TELPA

Mērot attālumus starp fonētiskajā transkripcijā pierakstītiem izlokšņu vārdiem, izmantojot Vāgnera-Fišera attālumu, nākas saskarties ar vajadzību izvietot visas latviešu (tostarp latgaliešu) izloksnēs sastopamās fonēmas vienā daudzdimensiju koordināšu sistēmā jeb telpā: tam nepieciešams definēt attālumu starp jebkurām divām pierakstā izmantotajām zīmēm un šādam attālumam jābūt fonētiski pamatotam.

Kopš seniem laikiem ļaudis ir nodarbinājis jautājums par valodu tuvību: kura kurai tuvāka, kura no kuras tālāka. Par šiem jautājumiem spriežot, ir aplauzts gana daudz zobu un šķēpu. Lai arī ir izstrādātas dažādas metodes valodu tuvības noteikšanai, bieži vien galējais lēmums atkarīgs no dažādiem politiskiem vai sabiedriskiem apstākļiem. Tāpēc mūsu dienās, kad viegli pieejamas lielas skaitļošanas jaudas, varam šo jautājumu risināšanā ņemt talkā statistiskas metodes.

Kā viens no līdzīguma noteikšanas paņēmieniem izmantojami t. s. rediģēšanas attālumi, t. i., mēri, kas raksturo, cik «izmaksātu» vienas teksta rindas (piem., vārda vai teikuma) pārveidošana otrā. Visvienkāršākais rediģēšanas attālums ir Levenšteina attālums, kurā jebkura burta (tātad fonētiskajā pierakstā – fonēmas) dzēšana, pievienošana vai aizstāšana izmaksā vienu vienību. Jau 1995. gadā Keslers (Kessler 1995), salīdzinot īru izloksnes, saprata, ka šāda pieeja būtu pārāk neprecīza un jāizmanto Vāgnera-Fišera attālums, respektīvi, dažādu fonēmu aizstāšanai jābūt dažādā vērtē (piem., līdzskaņa aizstāšana ar līdzskani būs «lētāka» par aizstāšanu ar patskani). Tomēr viņš aprobežojās ar 12 fonētisko parametru izvēli, nemēģinot saprast, cik konsekventa un savstarpēji atbilstoša veidojas šī divpadsmitdimensionālā fonēmu telpa, jo pat šāda pieeja viņam sniedza pietiekami labus rezultātus īru izlokšņu kategorizācijā. Mūs šāda pieeja neapmierināja, jo vēlējamies ne tikai iegūt apmierinošus latviešu izlokšņu kategorizācijas rezultātus, bet arī izveidot intuitīvajiem priekšstatiem atbilstošu telpu, turklāt ar mazāko iespējamo asu skaitu (Keslers līdzīgus raksturlielumus ir sadalījis pa atsevišķām asīm).

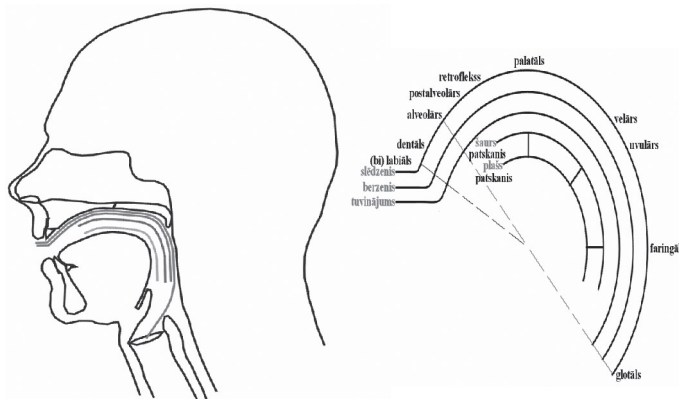
Vispirms jāpaskaidro, kas šajā pētījumā tiek saukts par «fonēmu». Autori nevēlas mainīt tradicionāli pieņemto fonēmas definīciju, tomēr, ja atzīst, ka fonēma ir tikai konkrētā valodā pastāvoša funkcionālā vie-

nība, kuras tveramā realizācija ir valodas skaņa vai to kopums, var nonākt pie tā, ka divu valodu fonēmas vai to sistēmas nav iespējams objektīvi salīdzināt. Šādā gadījumā būtu salīdzināmas tikai fonēmu realizācijas jeb alofoni vienādās fonētiskās apkaimēs pēc to akustiskajām, artikulārajām vai auditīvajām īpašībām. Šim salīdzinājumam būtu jābalstās uz audiomateriālu analīzi un runas orgānu darbības dokumentēšanu ar dažādām ierīcēm. Ja vēlas salīdzināt divas vai vairākas valodas vai arī vairākas vienas valodas izlokšnes, parasti mēģina salīdzināt šo valodu vai izlokšņu ideālo skanējumu, kas runātāju un klausītāju apziņā ir veidojies saziņas procesā. Šis ideālais skanējums parasti ir neatkarīgs no individuālām vai sociāli un teritoriāli noteiktām izrunas īpatnībām un ir valodas lietotājam kā standarts, uz ko tas tiecas arī savā izrunā. Šāds standartskanējums tiek attēlots vārdnīcās, kurās fonētiskajā transkripcijā tiek norādīta katra valodas vai izlokšnes vārda vēlamā izruna. Tā kā praksē skaņas vai to kompleksi tiek lietoti nozīmes diferencēšanai, var vilkt paralēles starp izrunas attēlojumu vārdnīcās vai citos avotos dotajos izrunas aprakstos šajā plašākajā (fonemātiskajā) transkripcijā, kurā veikta distancēšanās no konkrētu runātāju individuālo izrunas īpatnību detalizēta attēlojuma par labu kolektīvā ideāla izrunai, un valodas vai izlokšnes fonēmām. Lai gan katra indivīda runas orgānu uzbūve nedaudz atšķiras, ir skaidrs, ka kopumā visu cilvēku (izņemot tos, kuriem vērojama runas orgānu attīstības patoloģija) runas orgānu anatomija ir ļoti līdzīga. No tā secināms, ka visi pasaules cilvēki teorētiski ir spējīgi izrunāt visas pasaules valodās sastopamās skaņas, kas veido dažādu valodu fonēmu sistēmas. Līdz ar to var pieņemt, ka pastāv teorētiski iespējama universāla pasaules valodu fonēmu sistēma, no kuras katras konkrētās valodas lietotāji izvēlas noteiktus tās elementus. Kopu teorijas jēdzienos to varētu noformulēt šādi: ja apvienojam visu pasaules valodu fonēmu kopas, iegūstam «pārvalodas» fonēmu kopu; un ar šīm «pārvalodas» fonēmām mēs šajā pētījumā darbojamies.

Starptautiskā fonētikas asociācija (*IPA*) ir izveidojusi universālu zīmju sistēmu – starptautisko fonētisko alfabētu (arī *IPA*), ar kuru iespējams grafiski attēlot jebkuras pasaules valodas fonēmas vai konkrētas to realizācijas (*Handbook of IPA 1999*). Vienotas zīmju sistēmas un tās piemērošanas principu lietojums paver iespējas salīdzināt dažādu valodu vai izlokšņu fonēmas, ja to sistēmas ir pietiekami aprakstītas valodnieciskajā literatūrā. Ja šāda teorētiska apraksta nav, tad ir iespē-

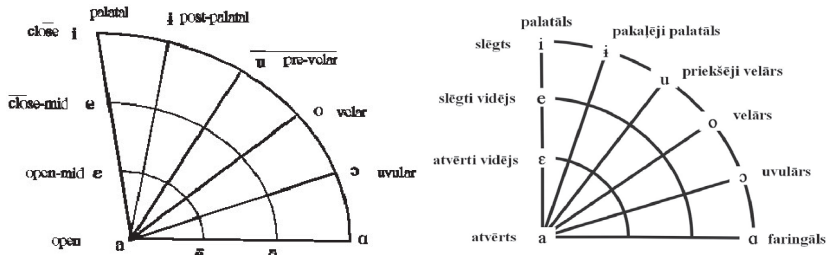
jams salīdzināt valodu vai izlokšņu skaņu sistēmas pēc audiomateriāla, izrunas pieraksta vārdnīcās vai rakstu pārveidojuma fonemātiskajā transkripcijā. Tā kā autoru nolūks bija izveidot rīku, kas ļautu salīdzināt valodas vai to apakšsistēmas, šis rīks tika nosaukts par «fonēmu telpu». Ar to autori saprot universālu rīku, kas stāv pāri konkrētām valodām un sakņojas cilvēka runas aparāta uzbūvē un runas spējā. Pašreizējā fonēmu telpas modelī nav iespējams pozicionēt dažas pasaules valodās retāk lietojamas skaņu grupas (klikšķi, svilpieni, implozīvie slēdzeņi u. c.), jo tādas skaņas nav vērojamas valodās, ar kurām latviešu valodai ir radniecība vai ciešāki sakari. Nepieciešamības gadījumā šo trūkumu var novērst, papildinot izveidoto fonēmu telpu ar attiecīgām dimensijām. Lai arī šajā publikācijā tiek runāts par fonēmu telpu, izstrādātā metode tikpat labi ir izmantojama arī dažādu valodu vai izlokšņu skaņu salīdzināšanai. Ja par salīdzināšanas pamatu tiek izmantoti precīzi indivīdu izrunas apraksti, tad mūsu piedāvātajā «fonēmu» telpā var salīdzināt arī dažādu indivīdu izrunas faktus.

Lai izveidotu fonēmu telpu, ir jāformulē koordināšu sistēma (tās dimensijas un šo dimensiju nulles punkti), kurā aprēķināmie Eiklīda attālumi atbilstu izrunas un uztveres faktiem vai šo procesu subjektīvai uztverei. Tā kā pēc akustiskās fonētikas teorijas katras skaņas kvalitāti visvairāk nosaka sašaurinājuma apjoms un novietojums rezonatorā, sākotnēji par galvenajām asīm tika izraudzītas artikulārā atvēruma un artikulācijas vietas ass.

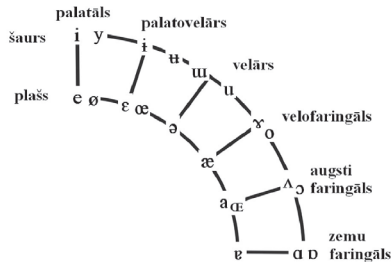
1. attēls. Shematisks dažādu skaņu izrunai atbilstošā runas orgānu veidotā rezonatora sašaurinājuma vietas un apjoma raksturojums

Jau 2006. gadā J. Grigorjevs savā referātā «Alternatīvs latviešu valodas skaņu klasifikācijas modelis» akadēmiķa Jāņa Endzelīna 133. dzimšanas dienas atceres starptautiskajā zinātniskajā konferencē «Valodas struktūra un valodas vienību funkcijas» izmantoja tieši šīs dimensijas, lai vienotā sistēmā skatītu gan patskaņus, gan līdzskaņus (skat. 1. att.). Ideja par šādu sistēmu autoram radās pēc iepazīšanās ar M. Bola rakstu *Teaching Vowels in Practical Phonetics: The Auditory or Articulatory Route?* (Ball), kurā patskaņu sistēmas modelis tika veidots atkarībā no mēles augstākā punkta novietojuma attiecībā pret aukslēju loku un rīkles pakaļējo sienu (skat. 2. att.).

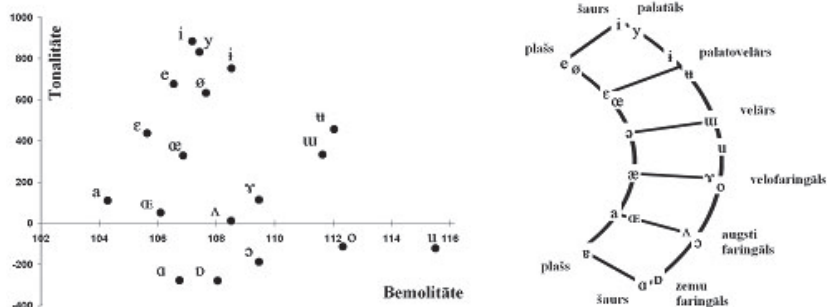
2. attēls. Kreisajā pusē – M. Bola rakstā dotais attēls, bet labajā pusē – tā latviskotā versija

Tā kā patskaņu kvalitāti nosaka nevis mēles augstākā punkta novietojums, bet gan rezonatora sašaurinājuma vieta un apjoms, J. Grigorjevs izveidoja alternatīvu patskaņu klasifikācijas modeli (skat. 3. att.), par kuru LU 64. konferencē (2006) nolasīja referātu «Latviešu valodas patskaņu fonoloģiskā klasifikācija».

3. attēls. IPA patskaņu sistēmas shematiskais izkārtojums pēc rezonatora sašaurinājuma vietas un apjoma

Šāds patskaņu sistēmas modelis atbilst ne tikai to artikulārajām pazīmēm, bet ir saistāms arī ar R. Piotrovskā (Питроковский 1960) izstrādātajiem, uztverē balstītajiem patskaņu tonalitātes un bemolitātes indeksiem (skat. 4. att.).

4. attēls. Patskaņu izkārtojums plaknē pēc to tonalitātes un bemolitātes indeksiem (kreisajā pusē), kas pēc R. Piotrovskā ieteiktās metodes aprēķināti no D. Džounsa kardinālo patskaņu formantu datiem (Jones 1996), un atbilstoši pozicionēts J. Grigorjeva patskaņu sistēmas modelis (labajā pusē).

Nedaudz vēlāk J. Grigorjevs izveidoja tabulu, kurā pēc artikulārā atvēruma apjoma un novietojuma rezonatorā var loģiski izkārtot gan patskaņus, gan līdzskaņus (skat. 1. tab.).

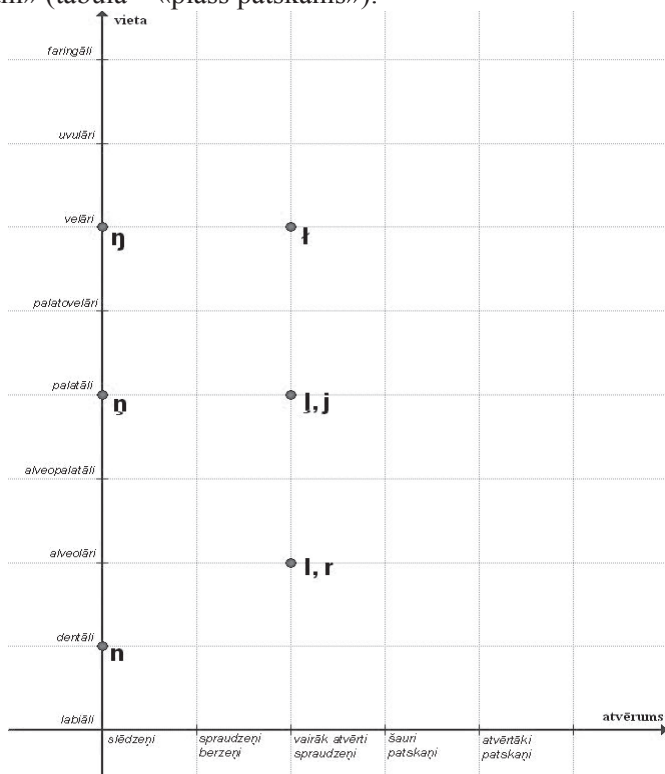
	Labiāls	Dentāls	Alveolārs	Alveo-palatāls	Palatāls	Palato-velārs	Velārs	Velo-faringāls	Augsti faringāls	Zemu faringāls	Glotalis
Slēdzēnis	pb m	ŋ tɖ ņ	tdr tɖɖ n	tɖ t ņ	eɟ ɟ	kg ŋ	qɣ ɴ	ʔ	ʔ	ʔ	ʔ
Berzenis	ʃβ	fʋ θð sz	sz ʃɜ ʃɜ	sz ez	eɟ	xɣ	ɟɣ	hʃ	hʃ	hʃ	hʃ
Tuvinājums		o l	r r l	t l	j ʃ		u l	r			
			Šaurš patskanis	i y	i u	u u	ɣ o	ʌ ɔ	ɑ ɒ	ɑ ɒ	
			Plašš patskanis	e ø	e æ	ɔ	æ	a ɛ	e		

1. tabula. Uz izelpas pamata izrunājamo (pulmonisko) līdzskaņu un patskaņu tabula, kurā horizontālais daļījums ir pēc artikulācijas (rezonatora sašaurinājuma) vietas, bet vertikālais – pēc rezonatora sašaurinājuma apjoma

Sākotnējās fonēmu telpas dimensijas tika veidotas, pamatojoties uz 1. tabulā atspoguļotajiem principiem. Par artikulārā atvēruma ass nulles punktu tika izraudzīta vērtība «slēdzēnis», jo slēguma gadījumā ceļš gaisa plūsmā tiek bloķēts un atvērums ir vienāds ar 0. Palielinoties

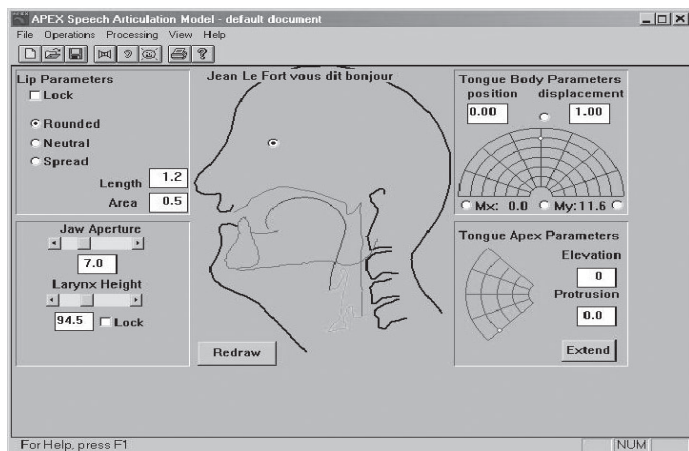
atvērumam, vērtības uz šīs ass tika definētas ar noteiktu kvantitatīvu soli un nosauktas par «spraudzeni berzeni», «vairāk atvērtu spraudzeni» (tabulā tam atbilst «tuvinājums»), «šauru patskani» un «atvērtāku patskani» (tabulā – «plašs patskanis»).

5. attēls. Dažu fonēmu izvietojums plāknē, kas veidota pēc 1. tabulas

Tomēr, izkārtojot fonēmas šādā veidā, vairākos gadījumos attālumi starp tām fonēmām, kuras tradicionāli pieņemts uzskatīt par tuvām, bija lielāki par attālumiem starp tām, kuras pieņemts uzskatīt par tālām (piem., fonēmai /n/ tuvāka izrādījās /l/, nevis /ŋ/), kā arī būtiski atšķīrās attālumi, kuri intuitīvi šķita vienādi (piem., attālums starp /n/ un /ŋ/ sanāca pusotras reizes lielāks nekā starp /l/ un /l̥/) (skat. 5. att.).

Šāda neatbilstība norādīja uz to, ka divas izmantotās dimensijas fonēmu atšķirības raksturo nepietiekami un acīmredzot dimensiju skaits ir jāpalielina. Pēc rūpīgas izpētes autori saprata, ka jāveido trīsdimensiju telpa, agrāko artikulācijas vietas asi sadalot divās: «ne mēles muguras» vietas asī (neitrālas-alveolāras-dentālas-labiālas) un «mēles muguras» jeb «mīkstuma» asī (faringālas-uvulāras-velāras-palatalizētas-palatālas). Tas saistīts ar to, ka līdzskaņiem, ko neizrunā ar mēles muguru, iespējama papildartikulācija ar mēles muguru, piešķirot tiem «gaišāku» vai «tumšāku» skanējumu. Tātad – mēles mugura tiek izmantota patskaņu izrunai un daļas līdzskaņu izrunai – gan spraugas vai slēguma radīšanai, gan arī rezonatora tilpņu formas modifikācijai citu artikulāciju gadījumā. Papildus jāņem vērā arī apstākļi, ka pasaules valodās ir līdzskaņi ar dubultu artikulāciju, kuriem parasti viena artikulācijas vieta saistīta ar mēles muguras veidoto, bet otra – ar mēles gala vai lūpu veidoto, tāpēc jādod iespēja arī šādu līdzskaņu apzīmēšanai izstrādājamajā sistēmā. Pēc šāda pārveidojuma raksta autoru izstrādātais fonēmu telpas modelis pietuvinājās Stokholmas Universitātē un Karaliskajā tehniskajā augstskolā (Stokholma) izstrādātajam runas artikulācijas modelim APEX, kurš balstīts uz ilgiem un rūpīgiem skaņu izrunas un skaņu akustisko parametru pētījumiem (Markus, Grigorjevs 2004). APEX modelī vieni no galvenajiem skaņu artikulāciju nosakošajiem parametriem ir mēles ķermeņa un mēles gala parametri (skat. 6. att.)

6. attēls. Runas artikulācijas modelis APEX

APEX autori par mēles ķermeņa sākumstāvokli ir izvēlējušies tādu, kas atbilst velārai artikulācijai, no kuras mēles ķermenis var tikt virzīts uz priekšu līdz palatālai artikulācijai vai apakaļ un uz leju līdz faringālai artikulācijai. Tā kā mēles ķermeņa parametri APEX modelī nosaka mēles muguras veidoto artikulācijas vietu pie pasīvā runas orgāna, šī raksta autori arī izvēlējās velāro mēles muguras vietu par sākumstāvokli «mēles muguras vietas» jeb «mīkstuma» dimensijā, apzīmējot to ar neitrālo 0 vērtību (skat. 2. tab.).

<i>Dimensija</i>	<i>Pamatvērtības</i>									
(ne)balsīgums	balsīga	0	nebal-sīga	2						
mīkstums jeb mēles muguras vieta	farin-gāla	-2	uvulāra	-1	velāra	0	palatalizēta	1	palatāla	2
ne mēles muguras vieta	neitrāla	0	alveolāra	1	dentāla	2	labiāla	3		
lūpstie-pums	neitrāla	0	labializēta	1						
atvērums	slēdzenis	0	spraudzenis berzenis	1	vairāk atvērts spraudzenis	2	šaurš patska-nis	3	atvērtāks patska-nis	5
trīcīgums	neitrāla	0	vibrants	1						
šķērsenis-kums	mediāla	0	laterāla	1						
degunis-kums	neitrāla	0	nazāla	1						

2. tabula. Autoru piedāvātās fonēmu telpas dimensijas un to pamatvērtības

Virzot mēles muguru uz cieto aukslēju pusi, pakāpeniski pieaug ar dzirdi uztveramais skaņas «gaišums» un mīkstums, tāpēc pozitīvā skaitliskā vērtība palielinās virzībā no «velāra» (0) uz «palatalizētu» (1) un «palatālu» (2). Virzot mēles muguru uz rīkles dobuma jeb faringa lejas daļas pusi, skaņa kļūst «tumšāka», dobjāka, cietāka, tāpēc šajā vir-

zienā negatīvā vērtība pieaug no «velāra» (0) uz «uvulāru» (-1) un «faringālu» (-2). Raksta autori dimensijā «ne mēles muguras vieta» apvienojuši artikulācijas vietas, ko APEX modelī nosaka mēles gala un lūpu parametri. Par sākumstāvokli autori ir pieņēmuši atbrīvotu mēles gala stāvokli, kad mēles gals aktīvi nepiedalās skaņas izrunā, nosaucot šo artikulācijas vietu par «neitrālu» un piešķirot tai vērtību 0 (skat. 2. tab.). Pārvietojoties artikulācijas vietai uz priekšu no maksimāli priekšējas (palatālas) mēles muguras artikulācijas, šīs dimensijas vērtība pakāpeniski pieaug virzienā no «neitrālas» (0) uz «alveolāru» (1), «dentālu» (2) un «labiālu» (3). Lai šādā sistēmā apzīmētu lamināli vai apikāli dentālas, interdentalas un labiodentalas skaņas, tām būtu jāpiešķir atbilstoši vērtības 1,25, 1,5, 2 un 2,5. Ja autoru izstrādātajā fonēmu telpā kā atsevišķas fonēmas būtu jāiekļauj retrofleksie līdzskaņi, tad «ne mēles muguras vietas» dimensija būtu jāpapildina ar stāvokli «retrofleksa», piešķirot tai vērtību -1, jo šo līdzskaņu artikulācija notiek ar uz augšu un atpakaļ atlocīta mēles gala apakšējo malu. Turklāt, lai izveidotu tādu telpu, kas pilnībā raksturotu visas latviešu izlokšnēs sastopamās fonēmas, respektīvi, nebūtu divu dažādu fonēmu, kuru koordinātas telpā sakristu, tika izveidotas vēl piecas dimensijas: lūpiskuma (neitrāla-labializēta), trīcīguma (neitrāla-vibrants) un nebalsīguma (balsīga-nebalsīga), šķērseniskuma (mediāla-laterāla) un deguniskuma (neitrāla-nazāla), tādējādi iegūstot astoņu dimensiju telpu. Lūpiskuma dimensija ļauj nošķirt skaņas, kuru izrunā lūpas nepiedalās, no skaņām, kuras tiek izrunātas ar lūpu stiepumu vai noapaļojumu. Tā kā vairākumā gadījumu lūpas skaņas izrunā ieņem pasīvu lomu, šāda izruna tika klasificēta kā «neitrāla», piešķirot tai vērtību 0, bet «labializētai» izrunai ar aktīvi noapaļotām vai izstieptām lūpām – vērtību 1 (skat. 2. tab.). Trīcīguma dimensija tika ieviesta, lai no pārējiem līdzskaņiem varētu nošķirt citādi līdzīgos vibrantus. Ja līdzskaņis tiek izrunāts bez runas orgāna vibrācijas, tā artikulācija tiek klasificēta kā «neitrāla» un tai piešķirta vērtība 0, bet, ja līdzskaņa izrunai nepieciešamas kāda runas orgāna vibrācijas, tas tiek klasificēts kā «vibrants», piešķirot tam vērtību 1 (skat. 2. tab.). Skaņu balsīgumu raksturoja dimensija «(ne)balsīgums», kurā par neitrālām skaitliskā vairākuma dēļ tika atzītas balsīgas skaņas, piešķirot tām vērtību 0, bet nebalsīgām skaņām – vērtību 2 (skat. 2. tab.), lai atstātu iespēju arī balsīguma starppakāpēm. Šķērseniskuma dimensija nepieciešama laterālo līdzskaņu nošķiršanai. Ja gaisa plūsma līdzskaņa artikulācijas laikā virzās runas orgānu veidotā rezonatora garenvirzienā, tad artikulācija tiek klasificēta kā «neitrāla», piešķirot tai vērtību 0.

Ja līdzskaņa artikulācijas rezultātā gaisa plūsmas ceļā ir radīts šķērslis, kuru apejot gaisa plūsma tiek virzīta uz sāniem, artikulācija tiek klasificēta kā «laterāla» un tai piešķirta vērtība 1 (skat. 2. tab.).

Deguniskuma dimensija ļauj nošķirt orālās skaņas no nazālajām. Ja skaņas artikulācija notiek caur muti, bloķējot gaisa plūsmai ceļu caur deguna dobumu, kā tas notiek lielākās skaņu daļas artikulācijas gadījumā, artikulācija tiek klasificēta kā «neitrāla», piešķirot tai vērtību 0. Ja skaņas izrunas laikā gaisa plūsmai ceļš caur deguna dobumu ir atvērts, artikulācija tiek klasificēta kā nazāla, piešķirot tai vērtību 1 (skat. 2. tab.).

Nāseņu jeb nazālo līdzskaņu klasifikācija rosināja pārdomas par tās neatbilstību tradicionāli pieņemtajai, kurā tos sauc par slēdzeniem. Asociatīvi «slēdzenis» saistās ar gaisa plūsmas pilnīgu pārtraukumu kaut vai uz īsu brīdi. Protams, nazālo līdzskaņu izrunas laikā gaisa plūsmai ceļš caur muti tiek bloķēts, taču gaisa plūsma un skaņa samērā brīvi izplūst caur deguna dobumu, iegūstot nazālajām skaņām raksturīgās papildrezonanses. Tieši šis brīvais gaisa plūdums un skanīgums ir pamats nazālo līdzskaņu ierindošanai skaneņu grupā. Ņemot vērā šīs nāseņu īpašības, autori atļāvās tos klasificēt pēc atvēruma nevis kā «slēdzenis», bet gan kā «vairāk atvērts spraudzenis».

Vadoties no latviešu izloksnēs satopamo fonēmu fonētiskajām īpašībām, autori tām piešķīra nosacītas koordinātas, kuras, neraugoties uz savu nosacītību, ataino fonēmu savstarpējo tuvību pietiekami labi, respektīvi, atbilst tradicionālajiem, intuitīvajiem priekšstatiem. Papildus fonēmām šādas koordinātas tika piešķirtas arī izloksnēs sastopamo fonēmu variantiem jeb alofoniem (skat. 3. tab.).

Lai būtu iespējams aprēķināt vērtību ne tikai skaņas aizstāšanai ar kādu citu, bet arī tās dzēšanai vai pievienošanai, ir jādefinē arī t. s. neitrālais punkts jeb ϵ , šajā gadījumā to varētu saukt par tukšās skaņas koordinātām. Autori izskatīja trīs iespējamus risinājumus: koordinātu sistēmas sākumpunktu (tam atbilstu līdzskanis /g/), izmantoto intervālu viduspunktu (šādai parametru kombinācijai atbilstu mistiska, neizrunājama skaņa), kā arī fizioloģiski pamatotu, īpaši definētu punktu. Vispamatotākais šķīta trešais ceļš, tāpēc autori izšķīrās par labu tam. Tomēr arī fizioloģiski definēta punkta izvēle nebija tik viennozīmīga: piemēram, punktam, kas atbilst mierīgai elpošanai caur degunu, koordinātas būtu 2, 0, 3, 0, 0, 0, 0, 1, bet mierīgai elpošanai caur muti – 2, 0, 0, 0, 4, 0, 0, 0. Salīdzinot šo punktu koordinātas ar fonēmu koordinātām (skat. 3. tab.), redzams, ka pirmais ir tuvāks līdzskaņiem nekā patskaņiem, bet otrais – otrādi.

	<i>Balsī- gums</i>	<i>Mīksts gums</i>	<i>Nemug- vieta</i>	<i>Lūpste- pums</i>	<i>Atvērums</i>	<i>Trīcī- gums</i>	<i>Šķērse- niskums</i>	<i>Degunis- kums</i>
a	0	-2	0	0	3	0	0	0
ā	0	-2	0	1	3	0	0	0
ɑ	0	-1,8	0	0	3,5	0	0	0
ɛ	0	-0,5	0	0	5	0	0	0
e	0	0	0	0	4,5	0	0	0
ē	0	2	0	0	4	0	0	0
ĕ	0	2	0	0	3,5	0	0	0
ä	0	-1,8	0	0	4,5	0	0	0
ae	0	-1,8	0	0	3,8	0	0	0
ie	0	2	0	0	3,2	0	0	0
i	0	2	0	0	3	0	0	0
ÿ	0	1,25	0	0	3	0	0	0
y	0	0,5	0	0	3	0	0	0
u	0	0	0	1	3	0	0	0
ū	0	1	0	1	3	0	0	0
ü	0	2	0	1	3	0	0	0
o	0	0	0	0,75	5	0	0	0
o.	0	1	0	0,75	5	0	0	0
ö	0	2	0	0,75	5	0	0	0
uo	0	0	0	0,85	4	0	0	0
ə	0	0	0	0	5	0	0	0
p	2	0	3	0	0	0	0	0
p'	2	1	3	0	0	0	0	0
b	0	0	3	0	0	0	0	0
b'	0	1	3	0	0	0	0	0
f	2	0	2,5	0	1	0	0	0
f'	2	1	2,5	0	1	0	0	0
v	0	0	2,5	0	1	0	0	0
v'	0	1	2,5	0	1	0	0	0
t	2	0	2	0	0	0	0	0
t'	2	1	2	0	0	0	0	0
d	0	0	2	0	0	0	0	0
d'	0	1	2	0	0	0	0	0
c	2	0	2	0	0,5	0	0	0
c'	2	1	2	0	0,5	0	0	0
dz	0	0	2	0	0,5	0	0	0
dz'	0	1	2	0	0,5	0	0	0
s	2	0	2	0	1	0	0	0

s'	2	1	2	0	1	0	0	0
z	0	0	2	0	1	0	0	0
z'	0	1	2	0	1	0	0	0
č	2	0	1	0	0,5	0	0	0
č'	2	1	1	0	0,5	0	0	0
dž	0	0	1	0	0,5	0	0	0
dž'	0	1	1	0	0,5	0	0	0
š	2	0	1	0	1	0	0	0
š'	2	1	1	0	1	0	0	0
ž	0	0	1	0	1	0	0	0
ž'	0	1	1	0	1	0	0	0
k	2	0	0	0	0	0	0	0
k'	2	1	0	0	0	0	0	0
ķ	2	2	0	0	0	0	0	0
g	0	0	0	0	0	0	0	0
g'	0	1	0	0	0	0	0	0
ģ	0	2	0	0	0	0	0	0
m	0	0	3	0	2	0	0	1
m'	0	1	3	0	2	0	0	1
n	0	0	2	0	2	0	0	1
n'	0	1	2	0	2	0	0	1
ņ	0	2	0	0	2	0	0	1
ņ	0	0	0	0	2	0	0	1
l	0	0	1	0	2	0	1	0
l'	0	1	1	0	2	0	1	0
ļ	0	2	1	0	2	0	1	0
ļ	0	-0,5	1	0	2	0	1	0
r	0	0	1	0	2	1	0	0
r'	0	1	1	0	2	1	0	0
ru	0	-1	1	0	2	1	0	0
x	2	0	0	0	1	0	0	0
x'	2	1	0	0	1	0	0	0
ŗ	2	0	0	0	1	0	0	0
j	0	2	0	0	1	0	0	0
j	0	2	0	0	2	0	0	0

3. tabula. Latviešu izloksnēs sastopamo fonēmu un to variantu jeb alofonu koordinātas autoru piedāvātajā astoņdimensiju telpā

Skaitliskā izteiksmē par to var pārlicināties, sarēķinot attālumus. Tā kā mūsu intuitīvajā uztverē patskaņi ir izrunājami ar mazāku piepūli, turklāt līdzskaņi ir grūti izrunājami bez patskaņa pieskaņas,

pamatotāka šķīta tāda nulles punkta izvēle, kurš atrodas tievāk pat-
kaņiem. Tāpēc autori izšķīrās par labu elpošanai caur muti: $\varepsilon = 2, 0,$
 $0, 0, 4, 0, 0, 0$.

	ā	ā	α	ē	e	e	ā	a ^e	ie	i	ý	y	u	ú	ü	o	o.	ó	uo	ə	p	p'	b	b'	f	
a	0.00	1.00	0.51	1.24	1.80	2.24	2.06	1.50	0.81	2.01	2.00	1.62	1.25	1.41	1.80	2.24	2.36	2.61	2.93	1.65	2.24	4.47	4.61	4.36	4.50	3.50
ā	1.00	0.00	1.12	2.36	2.06	2.45	2.29	1.81	1.28	2.24	2.24	1.91	1.60	1.00	1.50	2.00	2.25	2.51	2.84	1.42	2.45	4.58	4.72	4.47	4.61	3.64
α	0.51	1.12	0.00	1.63	1.35	1.96	1.90	1.00	0.30	1.92	1.96	1.60	1.25	1.44	1.79	2.20	1.90	2.18	2.53	1.34	1.75	4.80	4.92	4.70	4.82	3.78
e	2.14	2.36	1.63	0.00	0.56	1.60	1.95	0.82	1.36	2.19	2.36	2.18	2.06	2.25	2.36	2.56	0.79	1.06	1.46	1.34	0.25	9.92	5.96	5.84	5.88	4.83
e	1.80	2.06	1.35	0.56	0.00	1.12	1.41	0.90	1.14	1.64	1.80	1.62	1.52	1.80	1.87	2.06	0.90	1.03	1.35	0.99	0.50	5.50	5.52	5.41	5.43	4.42
e	2.24	2.45	1.96	1.60	1.12	0.00	0.50	1.96	1.91	0.80	1.00	1.07	1.25	1.73	1.50	1.41	1.60	1.35	1.25	1.31	1.41	5.20	5.12	5.10	5.02	4.15
e	2.06	2.29	1.90	1.95	1.41	0.50	0.00	2.15	1.92	0.30	0.50	0.62	0.90	1.50	1.22	1.12	1.95	1.75	1.68	1.40	1.80	4.82	4.74	4.72	4.64	3.81
ā	1.50	1.81	1.00	0.82	0.90	1.96	2.15	0.00	0.70	2.30	2.42	2.14	1.89	2.01	2.28	2.62	1.27	1.67	2.10	1.34	1.03	5.57	5.68	5.48	5.59	4.51
a ^e	0.81	1.28	0.30	1.36	1.14	1.91	1.92	0.70	0.00	1.99	2.06	1.72	1.40	1.57	1.90	2.29	1.68	1.99	2.37	1.25	1.50	5.02	5.14	4.92	5.04	3.99
ie	2.01	2.24	1.92	2.19	1.64	0.80	0.30	2.30	1.99	0.00	0.20	0.43	0.78	1.43	1.14	1.02	2.19	2.01	1.95	1.54	2.06	4.61	4.53	4.50	4.41	3.62
i	2.00	2.24	1.96	2.36	1.80	1.00	0.50	2.42	2.06	0.20	0.00	0.38	0.75	1.41	1.12	1.00	2.36	2.19	2.14	1.65	2.24	4.47	4.39	4.36	4.27	3.50
y	1.62	1.91	1.60	2.18	1.62	1.07	0.62	2.14	1.72	0.43	0.38	0.00	0.38	1.18	1.01	1.07	2.23	2.14	2.17	1.45	2.10	4.40	4.36	4.29	4.24	3.41
y	1.25	1.60	1.25	2.06	1.52	1.25	0.90	1.89	1.40	0.78	0.75	0.38	0.00	1.03	1.03	1.25	2.15	2.15	2.26	1.34	2.02	4.37	4.37	4.25	4.25	3.36
u	1.41	1.00	1.44	2.25	1.80	1.73	1.50	2.01	1.57	1.43	1.41	1.18	1.03	0.00	0.50	1.00	2.02	2.08	2.25	1.01	2.24	4.47	4.50	4.36	4.39	3.50
ú	1.80	1.50	1.79	2.36	1.87	1.50	1.22	2.28	1.90	1.14	1.12	1.01	1.03	0.50	0.00	0.50	2.08	2.02	2.08	1.13	2.29	4.50	4.47	4.39	4.36	3.54
ü	2.24	2.00	2.20	2.56	2.06	1.41	1.12	2.62	2.29	1.02	1.00	1.07	1.25	1.00	0.50	0.00	2.25	2.08	2.02	1.42	2.45	4.58	4.50	4.47	4.39	3.64
o	2.36	2.25	1.90	0.79	0.90	1.60	1.95	1.27	1.68	2.19	2.36	2.23	2.15	2.02	2.08	2.25	0.00	0.50	1.00	1.00	0.75	5.96	5.98	5.88	5.90	4.88
o.	2.61	2.51	2.18	1.06	1.03	1.35	1.75	1.67	1.99	2.01	2.19	2.14	2.15	2.08	2.02	2.08	0.50	0.00	0.50	1.12	0.90	5.98	5.96	5.90	5.88	4.91
ó	2.93	2.84	2.53	1.46	1.35	1.25	1.68	2.10	2.37	1.95	2.14	2.17	2.26	2.25	2.08	2.02	1.00	0.50	0.00	1.42	1.25	6.05	5.98	5.96	5.90	4.98
uo	1.65	1.42	1.34	1.34	0.99	1.31	1.40	1.34	1.25	1.54	1.65	1.45	1.34	1.01	1.13	1.42	1.10	1.12	1.42	1.00	1.31	5.17	5.19	5.07	5.10	4.12
ə	2.24	2.45	1.75	0.25	0.50	1.41	1.80	1.03	1.50	2.06	2.24	2.10	2.02	2.24	2.29	2.45	0.75	0.90	1.25	1.31	0.00	5.92	5.94	5.83	5.85	4.82
p	4.47	4.58	4.80	5.92	5.50	5.20	4.82	5.57	5.02	4.61	4.47	4.40	4.37	4.47	4.50	4.58	5.96	5.98	5.65	5.17	5.92	0.00	0.50	1.00	1.12	1.12
p'	4.61	4.72	4.92	5.96	5.52	5.12	4.74	5.68	5.14	4.53	4.39	4.36	4.37	4.50	4.47	4.50	5.98	5.96	5.98	5.19	5.94	0.50	0.50	1.00	1.12	1.12
b	4.36	4.47	4.70	5.84	5.41	5.10	4.72	5.48	4.92	4.50	4.36	4.29	4.25	4.36	4.39	4.47	5.88	5.90	5.96	5.07	5.83	1.00	1.12	0.00	0.50	1.50
b'	4.50	4.61	4.82	5.88	5.43	5.02	4.64	5.59	5.04	4.41	4.27	4.24	4.25	4.39	4.36	4.39	5.90	5.88	5.90	5.10	5.85	1.12	1.00	0.50	0.00	1.58
f	3.50	3.64	3.78	4.83	4.42	4.15	3.81	4.51	3.99	3.62	3.50	3.41	3.36	3.50	3.54	3.64	4.88	4.91	4.98	4.12	4.82	1.12	1.22	1.50	1.58	0.00
f'	3.67	3.81	3.93	4.88	4.44	4.06	3.71	4.63	4.13	3.51	3.39	3.36	3.36	3.54	3.50	3.54	4.91	4.88	4.91	4.15	4.85	1.22	1.12	1.58	1.50	0.50
v	3.35	3.50	3.65	4.72	4.30	4.03	3.67	4.39	3.86	3.48	3.35	3.26	3.21	3.35	3.39	3.50	4.78	4.80	4.88	4.00	4.72	1.50	1.58	1.12	1.22	1.00
v'	3.54	3.67	3.80	4.78	4.33	3.94	3.57	4.52	4.01	3.37	3.24	3.20	3.21	3.39	3.35	3.39	4.80	4.78	4.80	4.03	4.74	1.58	1.50	1.22	1.12	1.12
š	3.87	4.00	4.25	5.48	5.02	4.69	4.27	5.10	4.50	4.03	3.87	3.79	3.75	3.87	3.91	4.00	5.53	5.55	5.62	4.66	5.48	1.00	1.12	1.41	1.50	1.12
š'	4.03	4.15	4.38	5.53	5.05	4.61	4.18	5.22	4.63	3.94	3.77	3.74	3.75	3.91	3.87	3.91	5.55	5.53	5.55	4.69	5.50	1.12	1.00	1.50	1.41	1.22
d	3.74	3.87	4.13	5.39	4.92	4.58	4.15	5.01	4.39	3.90	3.74	3.66	3.61	3.74	3.77	3.87	5.44	5.46	5.53	4.55	5.39	1.41	1.50	1.00	1.12	1.50
d'	3.91	4.03	4.27	5.44	4.95	4.50	4.06	5.12	4.52	3.81	3.64	3.61	3.61	3.77	3.74	3.77	5.46	5.44	5.46	4.58	5.41	1.50	1.41	1.12	1.00	1.58
c	3.50	3.64	3.85	5.03	4.58	4.27	3.87	4.67	4.09	3.65	3.50	3.41	3.36	3.50	3.54	3.64	5.08	5.11	5.18	4.24	5.02	1.12	1.22	1.50	1.58	0.00
c'	3.67	3.81	3.99	5.08	4.61	4.18	3.77	4.79	4.22	3.54	3.39	3.36	3.36	3.54	3.50	3.54	5.11	5.08	5.11	4.27	5.05	1.22	1.12	1.58	1.50	0.87
dz	3.35	3.50	3.72	4.93	4.47	4.15	3.74	4.56	3.96	3.51	3.35	3.26	3.21	3.35	3.39	3.50	4.98	5.01	5.08	4.12	4.92	1.50	1.58	1.12	1.22	1.22
dz'	3.54	3.67	3.87	4.98	4.50	4.06	3.64	4.69	4.10	3.40	3.24	3.20	3.21	3.39	3.35	3.39	5.01	4.98	5.01	4.15	4.95	1.58	1.50	1.22	1.12	1.32
s	3.16	3.32	3.47	4.59	4.15	3.87	3.50	4.25	3.69	3.29	3.16	3.06	3.01	3.16	3.20	3.32	4.64	4.67	4.75	3.84	4.58	1.41	1.50	1.73	1.80	0.50
s'	3.35	3.50	3.63	4.64	4.18	3.77	3.39	4.38	3.85	3.18	3.04	3.00	3.01	3.20	3.16	3.20	4.67	4.64	4.67	3.87	4.61	1.50	1.41	1.80	1.73	0.71
z	3.00	3.16	3.33	4.48	4.03	3.74	3.35	4.13	3.56	3.14	3.00	2.90	2.84	3.00	3.04	3.16	4.53	4.56	4.64	3.70	4.47	1.73	1.80	1.41	1.50	1.12
z'	3.20	3.35	3.49	4.53	4.06	3.64	3.24	4.27	3.71	3.01	2.87	2.83	2.84	3.04	3.00	3.04	4.56	4.53	4.56	3.74	4.50	1.80	1.73	1.50	1.41	1.22
č	3.04	3.20	3.44	4.72	4.24	3.91	3.46	4.34	3.70	3.21	3.04	2.94	2.88	3.04	3.08	3.20	4.78	4.80	4.88	3.87	4.72	2.06	2.12	2.29	2.35	1.58
č'	3.24	3.39	3.60	4.78	4.27	3.81	3.35	4.47	3.85	3.09	2.92	2.88	2.88	3.08	3.04	3.08	4.80	4.78	4.80	3.90	4.74	2.12	2.06	2.35	2.29	1.66
ž	2.87	3.04	3.29	4.62	4.12	3.77	3.32	4.22	3.56	3.05	2.87	2.76	2.70	2.87	2.92	3.04	4.67	4.70	4.78	3.74	4.61	2.29	2.35	2.06	2.12	1.87
ž'	3.08	3.24	3.46	4.67	4.15	3.67	3.20	4.35	3.72	2.92	2.74	2.70	2.70	2.92	2.87	2.92	4.70	4.67	4.70	3.77	4.64	2.35	2.29	2.12	2.06	1.94
š	2.65	2.83	3.01	4.25	3.77	3.46	3.04	3.88	3.26	2.80	2.65	2.53	2.46	2.65	2.69	2.83	4.31	4.34	4.42	4.42	4.24	2.24	2.29	2.45	2.50	1.50
š'	2.87	3.04	3.20	4.31	3.81	3.35	2.92	4.03	3.44	2.66	2.50	2.45	2.46	2.69	2.65	2.69	4.34	4.31	4.34	3.46	4.27	2.29	2.24	2.50	2.45	1.58

7. attēls. Attālu starp fonēmām (programmas ģenerētās tabulas fragments)

Programmēšanas valodā PERL A. Bērziņš izstrādāja programmu, kura pēc augstāk definētajām koordinātām aprēķina Eiklīda attālumu starp visiem fonēmu pāriem un uzskatāmi izvada rezultātus tabulas veidā tīmekļa pārlūka logā (skat. 7. att.). Programmā iespējams interaktīvi mainīt dimensiju svāra koeficientus, respektīvi – mazināt vai palielināt dimensiju ietekmi uz attālumu (Bērziņš). Eksperimentējot autori nonāca pie secinājuma, ka labāk intuitīvajam priekšstatam par attālumiem starp fonēmām atbilst tabula, kurai mīkstuma dimensijas svāra koeficients ir 0,5, pārējām atstājot pēc noklusējuma esošos koeficientus ar vērtību 1. Vienu no fonēmu telpas «darba versijām» A. Bērziņš izmantoja latviešu izlokšņu materiāla salīdzināšanai un kategorizēšanai un ieguva labus rezultātus (Берзинь 2006).

Literatūra

Ball – Ball M. J. Teaching Vowels in Practical Phonetics: The Auditory or Articulatory Route? // <http://www.phon.ucl.ac.uk/home/johnm/ball.htm>.

Bērziņš – Bērziņš A. Attālumi starp fonēmām // <http://ansis.lv/fonatt/fonatt.cgi>.

Handbook of IPA 1999 – Corporate Author International Phonetic Association *Handbook of the International Phonetic Association: A Guide to the Use of the International Phonetic Alphabet*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Jones 1996 – University College London, Dept. of Phonetics and Linguistics. *Cardinal Vowels by Daniel Jones*. London: UCL Press, 1996.

Kessler 1995 – Kessler B. Computational dialectology in Irish Gaelic // *Proc. of the European ACL*. Dublin, 1995, pp. 60–66.

Markus, Grigorjevs 2004 – Markus D. un Grigorjevs J. Fonētikas pētīšanas un vizualizēšanas metodes // *Fonētikas pētīšanas un vizualizēšanas metodes*, II grām. sēr., 2004, Rīga: Rasa ABC.

Берзинь 2006 – Берзинь А. У. Измерение фономорфолексического расстояния между латышскими наречиями путём применения расстояния Вагнера-Фишера // *Труды международной конференции «Диалог 2006»*. Москва: Издательство РГГУ, 2006, стр. 65–72.

Пиотровский 1960 – Пиотровский Р. Г. (1960). Еще раз о дифференциальных признаках фонемы. // *Вопросы языкознания* – № 6 – М: РАН – стр. 24–38.

The phoneme space of the Latvian subdialects

Summary

To determine how close or different two or more subdialects, dialects or languages are it is necessary to make them comparable on the measurable basis. One of possible solutions is to use the Wagner-Fischer edit distance. The edit distance is a measure of the degree of proximity between two strings, based on «edits»: the operations of substitutions, deletions or insertions needed to transform the string into the other one (and vice versa). A cost (weight) is needed for every of the operation. The cost can be calculated for any string of units (letters, phonemes or sounds). The authors of current article decided to use phonemes as units to calculate the edit distance and to position sound systems of different subdialects in a phoneme space. The term "phoneme" in this article is attributed to a unit of an idealized sound system of each language, dialect or subdialect which is reflected in the broad (phonemic) transcription. Since the anatomy of speech organs is similar for all human beings it can be concluded that all people are able to pronounce sounds equal or similar to phonemes (sound targets) of any language in the world. It can be assumed that there exists a universal phoneme system in the world out of which members of any particular speech community pick units for their communication needs. In this case the symbols of IPA with the underlying pronunciation description can be assigned not only to the actual pronunciation of a sound, but also to a mental phenomenon of a sound target that more or less corresponds to a phoneme in each language, dialect or subdialect. This allows to create a universal phoneme space. A long search for the dimensions of this phoneme space resulted in 8-dimensional representation. The following dimensions were chosen – 1) voicelessness, 2) softness (tongue body placement), 3) non tongue body placement (includes articulations anterior to tongue body – with tongue tip and lips), 4) labiality, 5) openness, 6) trembliness, 7) laterality, 8) nasality. These dimensions can be used for all sounds produced with egressive airflow. Appropriate values of each dimension were assigned to each IPA symbol according to the articulatory description. A point that corresponds to the sound produced with speech organs placed as in quiet breathing through the mouth was chosen as the neutral point for this system. The symbols used in the Latvian phonetic transcription were paired with IPA symbols and the distances between corresponding phonemes were calculated applying program written in PERL. The result was more than satisfactory.

HRONIKA

ONOMASTU CEĻI VED UZ ROMU

Saņēmis no itāļu kolēģa uzaicinājumu piedalīties konferencē «Onomastika un leksikogrāfija. 2» (Romā, 14.–16. 2008), nodomāju, ka apspriežamā tematika ideāli atbilst mūsu ikdienas darba specifikai. Tiesa, jābrauc patālu, taču, ja gribam ar saviem darbiem iekļauties starptautiskajā aprītē, tostarp – arī publicēties ārvalstu zinātniskajos izdevumos, un paši būt lietas kursā, kādā ievirzē strādā mūsu profesionāli tuvākie kolēģi citās valstīs, regulāra līdzdalība starptautiskos valodniecības pasākumos ir neapstrīdama nepieciešamība.

To saprotam ne tikai mēs, tāpēc konferencē, kurā tās rīkotāji bija iecerējuši divu dienu programmā izkārtot 25 referātus, pieteicās gandrīz trīsreiz vairāk dalībnieku (pārsvarā gan no Itālijas, valsts, kurā pēc Starptautiskā Onomastikas kongresa Pizā vērojams gandrīz vai onomastikas bums: šajā nozarē patlaban darbojas vairāki simti itāļu valodnieku). Rīkotājiem sākotnēji bijusi doma pieteikumus pamatīgi izsijāt, tomēr galu galā konference tika pagarināta līdz trim dienām, izveidotas divas paralēlas sekcijas un programmā iekļauti 66 referāti (gandrīz visi arī tika nolasīti). Konference norisinājās Romas Trešās universitātes (*Università degli Studi Roma Tre*) Literatūras un filozofijas fakultātē, par visām norises detaļām atbildīgo rīcības komiteju veidoja divi itāļu onomastikas korifeji: Enco Kafarelli (*Enzo Caffarelli*) un Paolo D'Akille (*Paolo D'Achille*).

Dzirdētos referātus tematiskā ziņā varētu sadalīt četrās grupās: 1) deonīmiem veltītie referāti (visplašākā grupa, šīs tematikas popularitāte bija neliels pārsteigums); 2) ziņojumi par īpašvārdu vārdnīcām; 3) dažādās vārdnīcās iekļautu īpašvārdu un deonīmu inventarizācijai un analīzei veltīti priekšlasījumi; 4) citas tematikas referāti (vismazākā grupa).

Daži referāti bija ievēribas cienīgi ne tikai ar savu saturu, bet arī ar nosaukumu, piemēram, Frančesko Sestito (*Francesco Sestito*) *La mia Cesira non vive che per gli altri, Dio la benedica!* («Mana Čezira dzīvo tikai citiem, lai Dievs viņu svētī!») par īpašvārdiem teksta piemēros vārdnīcā *Novo vocabulario della lingua italiana* (1870–1897). Referents, cita starpā, bija saskaitījis visus šīs vārdnīcas teksta ilustrācijās – šķirkļos ar sākumburtiem A, L un S – satopamos vietvārdus,

un rezultāts izrādījās nedaudz pārsteidzošs: pārliecinošs līderis (ar 86 vārdlietojumiem) bija Ziemeļitālijas skaistules Florences nosaukums (it. *Firenza*), otrajā vietā – Itālija (*Italia*; 57 vārdlietojumi) un tikai trešajā vietā *Roma* ar 27 vārdlietojumiem. Savukārt ceturtais biežāk pieminētais – hidronīms *Arno* (upe, kas tek caur Florenci un Pizu; 23 vārdlietojumi) – gandrīz septiņkārt pārspēj Romas likteņupes Tibras (*Tevere*) nosaukumu, kas izskatītajos šķirkļos pamanīts tikai 4 reizes. Izmantojot kādu 1870. gada iedzīvotāju sarakstu, F. Sestito bija ne tikai izveidojis tā laika reāli lietoto vārdu popularitātes ranga tabulu, ar ko sastatīt analizētos vārdnīcas faktus, bet arī aprēķinājis katra vārda īpašnieku vidējo vecumu, kas deva ļoti uzskatāmu priekšstatu par to, kuri vārdi tajā laikā bijuši modē un kuri savukārt, domājams, uzskatīti par vecmodīgiem. Sastatījums ar vārdnīcu rādīja, ka piemēros biežāk sastopami pirmie, tam laikam modernie, priekšvārdi (referāta nosaukumā minētās Čeziras vidējais vecums 1870. gadā – protams, ņemot vērā tikai konkrēto antroponīmiskā materiāla avotu – bijis 22,8 gadi; salīdzinājumam – «visvecākā» bijusi Domenika (*Domenica*): 76,4 gadi, pati jaunākā – Ida: 9,7 gadi).

Kā parasti, atraktīvs bija Enco Kafarelli priekšlasījums («No īpašvārda uz sugasvārdu uz īpašvārdu uz sugasvārdu. Apsvērumi onimizācijas, leksikalizācijas un tranonimizācijas procesu analīzes sakarā»). Referents minēja daudzus interesantus piemērus vairākkārtējai vārda (vai, biežāk, leksiskās saknes) statusa maiņai, piemēram, pārtapšanai no sugasvārda par īpašvārdu un tam sekojošai jaunā īpašvārda apelativizācijai (čiroku valodā *sequoiya* ‘oposums’ > čiroku virsaitis *Sequoia* > *sekvoja* ‘milzu koks’), deonīmisku vārdu daudzkārtējai nozīmju maiņai, ārēji līdzīgu deonīmu grupām, kurās katrs atsevišķais apelatīvs darināts no cita homonīmiska uzvārda (piemēram, puķes nosaukums *fuksija* – no vācu botāniķa Leonharda Fuksa uzvārda, minerālvielas nosaukums *fuksīts* – no vācu mineraloga Johana Nepomuka fon Fuksa uzvārda, vēl citiem dažādu nozaru terminiem cilme saistīta ar vācu matemātiķi Lācarusu Fuksu, austriešu oftalmologu Ernstu Fuksu u. c. šā uzvārda īpašniekiem); no terminoloģiskā viedokļa gan negribētos akceptēt apelativizācijas dēvēšanu par leksikalizāciju (šāds termina *leksikalizācija*, resp., tā itāliskā ekvivalenta lietojums itāļu kolēģu referātos bija dzirdams itin bieži) – tā it kā pašsaprotamā iemesla dēļ, ka arī onomastiskā leksika tomēr ir leksika. Atgriezoties pie E. Kafarelli priekšlasījuma, jāpiemin, ka savu uzstāšanos viņš nobeidza ar trim at-

=====

No deonīmu izpētei veltītajiem referātiem gribētos pieminēt arī itāļu jaunās paaudzes onomastes Marijas Silvijas Rati (*Maria Silvia Rati*) pētījumu «Deonīmiskie neoloģismi mūsdienu vārdlietojumu vārdnīcās»; no referentes apzinātā plašā materiāla – daži piemēri, kas saprotami (vai gandrīz saprotami) arī bez tulkojuma no itāļu valodas: *amerasiatico, angloitaliano, bahreinita, liechtensteiniano, londonistan, nord-ossetino, srilankese* un *srilankiano, albanologia, americano-centrismo, antiebraismo, euroburocrate* un *eurocritico*...

Neatstāstot pārējos gandrīz 60 priekšlasījumus, par galveno guvumu no šīs konferences jāatzīst atjausma par to, cik daudz vēl neizmantotu iespēju onomastiskiem pētījumiem slēpj sevī arī latviešu valodas vārdnīcas.

Ojārs Bušs

IESPAIDI 23. STARPTAUTISKAJĀ ONOMASTIKAS KONGRESĀ TORONTO, KANĀDĀ

Kanāda ir kontrastu zeme. Milzīgi mežu masīvi un platas upes ziemeļu daļā mijas ar debesskrāpjiem pieblīvētiem pilsētu centriem valsts dienvidos. Lielākajā no šīm pilsētām – Toronto (kopā ar piepilsētām – aptuveni pieci miljoni iedzīvotāju) šīs vasaras beigās (2008. gada 17.–22. augustā) notika starptautiskās onomastu komitejas (ICOS) rīkotais 23. Starptautiskais onomastikas kongress.

Gandrīz 200 zinātnieku no 39 pasaules valstīm pulcējās Jorkas Universitātē (trešā lielākā Kanādas universitāte). Tika pārstāvēti visi kontinenti, kas parāda onomastisko pētījumu plašos ģeogrāfiskos mērogus. Dalībnieku skaitā bija referenti gan no daudzām Eiropas valstīm – īpaši daudz no Vācijas un Zviedrijas, gan no Japānas un Malaizijas, gan Nigērijas, Kotdivuāras un Dienvidāfrikas, gan Austrālijas un Jaunzēlandes, kā arī no Brazīlijas un Meksikas. Visplašāk pārstāvētās, protams, bija Kanāda un ASV. Dalībnieku skaitā bija arī visas trīs Baltijas valstis. Igauniju pārstāvēja seši referenti, Latviju – arī seši (L. Balode, P. Balodis, O. Bušs, Z. Cekula, I. Jansone, R. Siliņa-Piņķe), bet Lietuvu – Regīna Kvašīte; līdz ar to Latvijas un Igaunijas delegācijas bija vienas no skaitliski kuplākajām kongresā, atpalikdamas šai ziņā tikai no «laukuma saimniekiem» kanādiešiem, kā arī ASV, Vācijas, Austrijas un Zviedrijas onomastiem.

Lai gan kongresa galvenā tēma bija «Vārdi daudzvalodu, multikulturālā un multietniskā vidē», referātu tēmas bija daudz plašākas. Daži piemēri no sešu sekciju tēmām, no kurām dažas pat bija sadalītas vairākās apakšsekcijās: «Personvārdi», «Vietvārdi», «Aborigēnu u. c. pamatiedzīvotāju vārdi», «Ebreju vārdi», «Vārdi literatūrā», «Ielu nosaukumi», «Alpīnie u. c. kalnu nosaukumi», «Toponīmija kartogrāfijas valodā», «Citi vārdi» u. c.

Visu kongresu caurvija Kanādai aktuālā tēma par tās pirmiedzīvotājiem (Kanādā lieto apzīmējumu *First Nation*) indiāņiem (viņi paši gan lūdz sevi tā nesaukt, jo, kā labi zināms, šis nosaukums ir pārpratumu rezultāts) un par inuītiem, Kanādas ziemeļu teritoriju pamatiedzīvotājiem. Jau atklāšanas plenārsēde tika ieskandināta ar krasta cimšietes (*Coast Tsimshien people*) Šenonas Tanderbērdas jeb Pērkona Putna (*Shannon Thunderbird*) dziedāšanu un izkvēpināta ar zālītēm, kuru smarža pacēlās līdz pat pēdējām rindām. Š. Tanderbērda bija viena

no aktīvākajām kongresa dalībniecēm, nolasīdama referātu par krasta cimšiešu vārdošanas tradīcijām, kā arī – ar savas māsas un māsasmeitas līdzdalību – sniegdama nelielu, bet fascinējošu indiāņu mūzikas priekšnesumu oficiālā banketa laikā. Arī divos plenārsēžu referātos bija iespējams uzzināt gan par Kanādas vietvārdu raibo vēsturi kopumā (Andrē Lapjērs (*André Lapierre*)), gan tieši par inuitu valodu un īpašvārdiem dažādos laikos (Linna Peplinska, Šeila Olaju (Lynn Peplinski, Sheila Oolayou)).

Neiespējami ir aptvert visus sekcijās lasītos referātus – nemītīga pārvietošanās no auditorijas uz auditoriju bija neatņemama kongresa sastāvdaļa. Tāda pati pārvietošanās notika arī pa valodām: referāti tika lasīti gan angļu, franču, vācu, gan arī spāņu valodā, reizēm pat mainot tās viena referāta laikā. Dažas skartās tēmas ieskatam tomēr ir jāmin: «Slenga toponīmi Helsinkos 20. gs. Sākumā» (Terhi Ainiala, Jani Vuoltēnahō (*Terhi Ainiala, Jani Vuolteenaho*)), «Ebreju vārdi viduslaiku Navarrā (11.–15. gs.)» (Lidija Bekere (*Lidia Becker*)), «Sāmu vietvārdi zviedru kartēs pēdējos 100 gados» (Lennarts Dēlins (*Lennart Dehlin*)), «Priekšvārdi un globalizācija» (Dorīna Geritsena (*Doreen Gerritzen*)), «Maoru sportistu vārdu maiņas modeļi Jaunzēlandē, 1892–2007» (Filips V. Metjūzs (*Philip W. Matthews*)), «Multietniskie aspekti Vīnes un Lejasaustrijas mikrotoponīmos» (Margarēte Plata (*Margarete Platt*)), «*Alpkultur* – projekts ar jaunām metodēm onomastikā» (Gerhards Rampls (*Gerhard Rampl*)), «Ontārio provinces pilsētu iesaukas» (Alans Reiberns (*Alan Rayburn*)), «Turku vārdi Vācijā: starpvalodu un starpkultūru sakari» (Alije Jasiba (*Aliye Yasyba*)).

Savā ziņā par kongresa rekordisti (vai varbūt čempioni?) kļuva mūsu kolēģe no Helsinkiem, daudziem latviešu onomastiem labi pazīstamā Terhi Ainiala, kas nolasīja trīs (!) referātus: papildus jau minētajam – līdzautorībā ar ģeogrāfu J. Vuoltēnahō sagatavoto «Toponīmu lietojums runātā valodā: pētījums Helsinku priekšpilsētā Vuosāri» un līdzautorībā ar šveicieti Elvisu De Stefani (*Elwys De Stefani*) – «Īpašvārdi sociālos konfliktos: teorētisks un metodisks ievads». Visi šie trīs priekšlasījumi dažādos aspektos atklāj vietvārdu – gan oficiālo, gan it sevišķi slengā lietoto – funkcionēšanu pilsētā (konkrētajā gadījumā – Helsinkos); referātos atspoguļotajiem pētījumiem ir sociolingvistiska ievirze, un tie tapuši, plaši izmantojot aptaujas un intervijas. Viens piemērs – Vuosāri iedzīvotāji aptaujāti par to, kā viņi parasti sauc Helsinkus (izmantojot oficiālo vietvārdu vai kādu no slengismiem – *Hesa* vai

Stadi). Atbildes analizētas gan sastatījumā ar tiešiem valodas lietojuma vērojumiem (ne vienmēr metavalodiskais vērtējums sakrīt ar vērtētāja reālo runas praksi), gan atbilstīgi aptaujāto vecuma un izcelsmes (dzimis Helsinkos vai provincē) grupām. Savukārt somu jaunās paaudzes onomaste Rīka Eskelinena (*Riikka Eskelinen*) mazliet līdzīgas ievirzes referātā «Pilsētas vietvārdu lietošanas funkcijas» pievērsās vērojumiem Kallio (viens no Helsinku mikrorajoniem tuvu pilsētas centram) un analizēja slenga vietvārdu lietošanas funkcijas, starp tām konstatējot arī cita veida slengismu lietošanai tipiskās (piemēram, «kolektīvo funkciju», t. i., identificēšanos ar noteiktu sociālo un vecuma grupu).

Ar informatīvu piesātinātību patīkami pārsteidza Mišela Ngjesāna (*Michel Nguessan*) un Bertēnas Kuadjo (*Bertin Kouadio*) referāts «Baulu toponīmijas semantikas studijas», kas bija vēlīts baulu ciematu nosaukumiem. Bauli ir viena no Kotdivuāras lielākajām tautībām (Kotdivuāras valstī joprojām funkcionē baulu karaliste), abi referāta autori paši ir šīs tautības pārstāvji, taču šobrīd pirmais no viņiem dzīvo un strādā ASV. Interesanti, ka baulu ciematiem nosaukumus galvenokārt dodot «ārpusnieki», jo pašiem ciemata iedzīvotājiem tas ir vienkārši «ciemats». Visbiežāk baulu ciemata nosaukumu motivē personvārds, etniskas grupas apzīmējums vai apkārtējās vides iezīmes (piemēram, Aungnansu (*Aoungnansou*) ‘ciemats uz smilšainainas augsnes’). Ciemats var pārcelties uz citu vietu, saglabājot līdzšinējo nosaukumu, un šādā gadījumā sākotnēji vides apstākļu motivētais nosaukums var zaudēt motivācijas reālumu. Arī baulu sabiedrībā nav sveša savdabīga vietvārdu pārdēvēšanas prakse; ja kādā vietā tiek apbedīts kāds ievērojams cilts vadonis, piemēram, vārdā Poku, turpmāk šo vietu sauc ‘Poku apbedījuma vieta’, un šis nosaukums nomaina līdzšinējo.

Informatīvs bija arī plenārsēdē dzirdētais Dienvidāfrikas Republikas pārstāvja Adriana Kūpmana (*Adrian Koopman*) priekšlasījums «Onomastikas pētījumi Dienvidāfrikā». Viņš, cita starpā, pieminēja kādu problēmu, kas nav sveša Baltijas valstu onomastiem: ja interesants pētījums publicēts, piemēram, zulu valodā (kā A. Kūpmana vadītā Toronto kongresa dalībnieces Nobuhles Hlongvas (*Nobuhle Hlongwa*) disertācija), tas paliek pasaules onomastu lielum lielajam vairumam nezināms (mēs tieši to pašu, kā labi zināms, varam teikt par publikācijām latviešu, lietuviešu vai igauņu valodā).

Arī Latvijas referentu tēmas bija daudzveidīgas. Laimute Balode un Pauls Balodis referēja par lībiešu cilmes toponīmiem un antroponī-

miem Latvijā, izraisot pastiprinātu mūsu ziemeļu kaimiņu – gan igauņu, gan somu – interesi. Vietvārdi bija arī Ilgas Jansones («Leksēmas sala un āres Latvijas toponīmos») un Zanes Cekulas («Ciemu vārdi Latgalē un Līvu krastā grāmatā «Latvijas ciemi»») referātu pamatā. Par personvārdiem 15. gadsimta Rīgā referēja Renāte Siliņa-Piņķe, par to savukārt bija novērojama pastiprināta vāciešu interese. Teorētisko onomastiku pārstāvēja Ojārs Bušs ar referātu par eksonīmiem un endonīmiem.

Īpaša sekcija datorklasē tika velīta onomastikas bibliogrāfijai, kurā tika aicināti kaut uz mirkli ielūkoties visi kongresa dalībnieki, lai kopīgiem spēkiem varētu strādāt pie vienota datorizēta onomastikas bibliogrāfijas kataloga. Vispārēju interesi raisīja arī jaunāko onomastikas publikāciju izstāde.

Kongresa nobeigumā tika nolemts nākamo – 24. ICOS kongresu 2011. gadā rīkot Barselonā (balsošanā Barselonas pārsvars pār otru kandidāti – Glāzgovu – gan bija tikai divas (!) balsis).

Renāte Siliņa-Piņķe, Ojārs Bušs

LETONIKAS GADĀ — ARĪ PAR VALODAS PRAKSI

Šā gada 24. oktobrī Rīgā notika LU aģentūras «Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts» organizēta starptautiska konference «Aktuāli valodas prakses jautājumi», kas bija veltījums Letonikas gadam. Konferences uzdevums bija ne tikai apspriest latviešu valodas prakses un kultūras jautājumus, bet arī runāt par citu valodu pieredzi šajā jomā. Konferenci papildināja arī publikāciju izstāde «Latviešu valodas institūta devums valodas praksē», kurā interesentiem bija iespēja iepazīties ar vārdnīcām, sērijizdevumiem un citām publikācijām, kas veltītas latviešu valodas kultūrai un praksei.

Konferences dalībniekiem tika sniegts gan īss ieskats dažādu valstu pieredzē valodas kultūras jautājumu risināšanā, gan galvenajos latviešu valodas problēmjaucējumos.

Gana interesanti bija pirmās sekcijas «Saskarvalodu pieredze» ziņojumi par valodas prakses jautājumu risināšanu ne tikai latviešu, bet arī lietuviešu, angļu, somu un krievu valodā.

Par angļu valodas ietekmes veidiem runāja Ventspils asociētais profesors Juris Baldunčiks, uzsverot, ka angļu valodas ietekme latviešu valodā arvien vairāk palielinās, samazinot krievu valodas nozīmīgumu. Savukārt ieskatu par dažādu problēmjaucējumu risināšanu laika gaitā pašā angļu valodā sniedza Latvijas Universitātes Moderno valodu fakultātes profesore Maija Brēde.

Latvijas Universitātes Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātes asociētā profesore Laimute Balode, kura jau vairāk nekā 10 gadus strādā arī Helsinku Universitātē, sniedza plašu ieskatu somu valodas prakses pieredzē. Kļūdaini esot uzskats, ka Somijā valodas lietojumā valda liela brīvība. To apstiprina tas, ka tiek izdotas vārdnīcas, darbojas Vietējo valodu institūts, kas sniedz konsultācijas pa telefonu (ap 9000 konsultāciju gadā), kā arī divreiz gadā izdod žurnālu un regulāri organizē valodas kultūras kursus, turklāt darbojas Somu terminoloģijas centrs. Somijā ir arī pieņemts valodas likums (pēdējo reizi apstiprināts 2004. gadā) un īpašvārdu likums (pieņemts 1946. gadā, atjaunots 2005. gadā).

Ar Lietuvas pieredzi valodas kultūras jautājumos iepazīstināja Lietuviešu valodas institūta doktorante Solvita Labanauskienė un Šauļu Universitātes docente Regīna Kvašīte. Tika runāts par jauniešu valodu, angļu valodas ietekmi uz lietuviešu valodu, Lietuvas institūciju darbību

valodas pilnveidošanā un attīstībā, kā arī par to, ka lietuviešu valodas zināšanas un kultūra tiek augstu vērtēta, tādēļ, piemēram, Šauļu Universitātē, stājoties pasniedzēja amatā, jākārto ieskaite lietuviešu valodas kultūrā. Savukārt par normu «brīvību» postpadomju Krievijā informāciju sniedza Sanktpēterburgas Universitātes profesors Pāvels Klubkovs.

Ar saskarvalodu pieredzi Eiropas Parlamenta Latviešu valodas tulkošanas nodaļas darbā iepazīstināja Vita Kalniņa-Kalnarāja, kas savā ziņojumā galveno uzmanību pievērta lielo sākumburtu problemātikai ES tiesību aktu tekstos.

Otrā sekcija bija veltīta aktuālajam latviešu valodas praksē. Ar valodas prakses vērtējuma aptaujas rezultātiem iepazīstināja Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta Terminoloģijas nodaļas jaunā doktore Iveta Pūtele. Tika aptaujāti zinātnieki, valodnieki, studenti, žurnālisti u. c. No aptaujas rezultātiem ir secināms, ka lielākā daļa respondentu (gandrīz 96%) valodas līmeni neatzīst par labu un ka tas ir jākopj.

Dzintra Šulce, runājot par Liepājas Universitātes pieredzi, uzsvēra, ka daudzus uztrauc žargons un valodas kļūdas, tādēļ valodas kultūras jautājumiem pievērsta uzmanība arī studiju procesā. Dz. Šulce atzina, ka arī daudzi mācītbspēki būtu ieinteresēti atkārtot latviešu valodas kultūras pamatus.

Par ISO standartu ietekmi uz latviešu valodas praksi runāja datorzinātņu doktore Ilze Ilziņa, kā galveno uzsverot standartu nepieciešamību, kā arī to, ka būtu nepieciešams pieņemt terminus ievietot datubāzē, ar iespēju tos mainīt, ja lietotāji piedāvā labāku variantu. Paralēli šai terminu publiskošanai varētu veikt arī terminu skaidrojuma recenzēšanu, bet nedrīkstētu arī aizkavēt to publiskošanu.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta asistente Anita Ščucka klausītājus iepazīstināja ar īsu atskatu Terminoloģijas un valodas kultūras grupas vēsturē, minot tās galvenos uzdevumus un aktivitātes, savukārt par problēmām un jautājumiem, ar kuriem visbiežāk jāstopas patlaban, dalījās Valsts valodas aģentūras Konsultāciju daļas vadītāja Dite Liepa. Valsts valodas aģentūras konsultāciju birojs 2007. gadā sniedzis 10 500, bet šā gada deviņos mēnešos – jau 11 500 konsultācijas. Pietrūkstot vienotu normatīvu avotu, uz kuriem balstīties, sniedzot konsultācijas, tādēļ aktuāli ir jautājumi: ko darīt ar īpašvārdu atveidi latviešu valodā? Vai mainīt

normas? Tika izteikts ierosinājums aktivizēt Latviešu valodas ekspertu komisijas darbu.

Maija Sinka dalījās Vācijas pieredzē valodas kultūras kopšanā un tās paralēlēm ar latviešu valodu. M. Sinka latviešu valodas attīstību iedala trijos posmos:

4. vērtīgais mantojums (tālaika valodas kopēji J. Endzelīns, K. Milenbahs);
5. okupācijas laiks ar tā saukto «valodas attīstību» (kas drīzāk bija valodas bojāšana);
6. pašreizējais laiks, kad ir izveidojies apjukums un latviešu valoda ir ļoti kritiskā stāvoklī, jo valodas ziņā «atļaujas teikt jebko un jebkā».

Par latviešu valodas praksi dažādu kultūru ietekmē runāja Ventspils Augstskolas asociētā profesore Maija Baltiņa, uzsverot, ka pašlaik dzīvojam krustcelēs starp tradicionālo kultūru un radošās vides kultūru.

Par Valsts valodas centra darbību latviešu valodas praksē ziņojumu bija sagatavojis Valsts valodas centra direktors Agris Timuška, kā aktuālākos nākamajā gadā plānotos darbus minot, piemēram, lielo sākumburtu lietošanas pārskatīšanu institūciju nosaukumos, nosaukumu veidošanu jauniem jēdzieniem, kā arī iepriekšējo Latviešu valodas ekspertu komisijas lēmumu precizēšanu sadarbībā ar Valsts valodas aģentūras Konsultāciju daļu un LZA Terminoloģijas komisiju.

Konferences noslēgumā notika debates. Tās aizsākās ar diskusijām par uzvārdu atveidi, kas šobrīd valstī rada lielas problēmas, jo ir daudz cilvēku, kuri vēlas savu uzvārdu paturēt oriģinālrakstībā, bet tas nesaskan ar latviešu valodas gramatikas sistēmu, piemēram, uzvārdu rakstība bez galotnes vai arī vīriešu dzimtes galotnes paturēšana sievietes uzvārdā. Debašu laikā izskanēja ierosinājums pēc Somijas parauga izstrādāt īpašvārdu likumu. Tika izteikts priekšlikums arī par jaunas pareizrakstības vārdnīcas nepieciešamību.

Debašu noslēgumā tika atzīts, ka šī konference ir bijusi vērtīga un nepieciešama un būtu vērts atjaunot praksi vismaz reizi gadā satikties, lai informētu cilvēkus, kādas pārmaiņas notikušas gada laikā.

Par to, ka šī konference bija aktuāla un nepieciešama, liecināja gan apmeklētāju interese un skaits, gan aktīvās debates un priekšlikumi.

Lielākā daļa šo ierosinājumu tika iekļauti konferences rezolūcijā:

**Latvijas Universitātes aģentūras «Latvijas Universitātes
Latviešu valodas institūts» rīkotās starptautiskās konferences
«Aktuāli valodas prakses jautājumi»
REZOLŪCIJA**

Latvijas Universitātes aģentūras «Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts» rīkotās starptautiskās konferences «Aktuāli valodas prakses jautājumi» dalībnieki,

- ievērojot konferences tematikai veltītās valodnieku, latviešu valodas skolotāju, filoloģijas pasniedzēju un studentu, dažādu nozaru speciālistu, žurnālistu un citu valodas prakses darbinieku aptaujas rezultātus,
- iepazīstoties ar konferencē sniegtajiem ziņojumiem par citvalodu pieredzi valodas prakses jautājumu kārtošana,
- uzklausot ziņojumos un debatēs par aktuāliem latviešu valodas prakses jautājumiem paustās atziņas,
- apzinoties vajadzību pēc vienotām normatīvām prasībām latviešu valodas kā valsts valodas daudzveidīgo funkciju pilnvērtīgai nodrošināšanai un nepārprotamai valsts valodas lietošanai oficiālajā saziņā,

par steidzami risināmiem uzdevumiem, kas palīdzētu uzlabot latviešu valodas prakses kvalitāti, atzīst:

- 1) aktivizēt Latviešu valodas ekspertu komisijas darbu, ciešāk saistot to ar sinhroniskās valodniecības pētījumiem;
- 2) izveidot struktūrvienību (varbūt – LVI ietvaros atjaunot valodas kultūras nodaļu), kuras pamatuzdevums būtu mūsdienu valodas prakses teorētiska izpēte un uz zinātniskiem kritērijiem balstīta spēkā esošo literārās valodas normu pārskatīšana, galveno nepieciešamo normu aktualizēšana un kodificēšana, publicējot tās plašpieejas avotos, ieskaitot internetu, un vienlaikus uzsverot latviešu valodas kā polifunkcionālas sistēmas lietošanu un attīstību visā nacionālās valodas sistēmas daudzveidībā;
- 3) izstrādāt jaunu pareizrakstības (un pareizrūnas) vārdnīcu, pārskatot un papildinot pašreizējo ar jaunākā laika leksikas materiālu; noteikt moratoriju pareizrakstības jomā, izņemot gadījumus, kad praksē ieviesies formu paralēlisms;

- 4) uzsvērt valodas kultūras aspektu skolās visos mācību priekšmetos, jau vidusskolā skaidrot skolēniem valodu kontaktu mehānismu un ar to saistītās problēmas; ieviest vai paplašināt attiecīgo studiju kursu Latvijas augstskolās (skarot arī valodas prakses un terminoloģijas jautājumus);
- 5) liekot uzsvāru uz cieņu pret valsts valodu, stiprināt valodas institūciju sadarbību un saikni ar sabiedrību, īpaši ar valodas lietotājiem, jaunāko paaudzi, arī ar latviešiem no citām mītnes zemēm, izmantojot plašsaziņas līdzekļus un rīkojot diskusijas par strīdīgiem valodas prakses jautājumiem;
- 6) plašāk popularizēt informāciju par valodas praksē aktuālām publikācijām un ieteikumiem, turpinot (atsākot) publiskas apspriedes kopā ar žurnālistiem un valodas prakses darbiniekiem, turpināt (atjaunot) Valodas prakses dienu un Valodas nedēļu tradīciju Latvijas skolās;
- 7) izstrādāt un publicēt jaunas rokasgrāmatas (palīglīdzekļus) valodas kultūras jomā;
- 8) noteikt, ka uz personvārdu rakstību (t. sk. no citām valodām atveidoto) attiecas tādas pašas ar Valsts valodas likumu nostiprinātās literārās valodas normas (02.03.2004. Ministru Kabineta noteikumi Nr. 14 «Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju») kā uz jebkuru citu vārdu rakstību: latviešu valodā izmantot fonētisko rakstību, latviešu alfabētu un lokāmo vārdu galotnes;
- 9) sekmēt vienotiem principiem atbilstošu īpašvārdu rakstību oficiālajā saziņā, nostiprinot normas attiecīgā lietošanai saistošā normatīvā aktā, piem., īpašvārdu rakstības likumā.

Linda Piete

APSVEICAM!

TALANTS

Domājot par mūsu Ilgu (citiem vārdiem sakot, par Latvijas Zinātņu akadēmijas Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas priekšsēdētāju, Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta direktori, vadošo pētnieci, akadēmiķi, habilitēto filoloģijas doktori Ilgu Jansoni) viņas pirmās publiski atzīmējamās apaļās jubilejas sakarā, kā viens no pirmajiem atbilstīgākajiem epitētiem prātā nāk vārds «talantīgs». Ilga ir daudzpusīgi talantīgs cilvēks, taču – «trīs lietas – labas lietas» – šoreiz gribētos uzmanību pievērst trim šā talanta šķautnēm.

Pirmkārt, Ilga ir zinātnieku darba izcili talantīga organizētāja un vadītāja. Šā apgalvojuma formālais pierādījums ir viņas darba gaitas, kas 1981. gadā sākušās kā laborantei Valodas un literatūras institūtā un 23 gadu laikā aizvedušas līdz Latviešu valodas institūta direktores atbildībai un pienākumiem, kurus Ilga uzņēmusies 2004. gadā (faktiski ne reizes, pretēji visiem amerikāniskajiem ieteikumiem, nemainot darbavietu). Taču vēl svarīgāka par formālo pierādījumu ir realitāte, tas, ko mēs redzam savām acīm. Un mēs redzam gan to, kā Ilgas vadītajā valodnieku kolektīvā ik gadu top vairākas monogrāfijas un savs simts rakstu, kā *produkcija* tiek neatlaidīgi, taču bez nevajadzīgiem asumiem, izspiesta pat gandrīz bezcerīgos gadījumos, gan to, ka šajā

kollektīvā valda savstarpējas labvēlības gaisotne, gan to, ka intensīvs un kvalitatīvs darbs tiek arī pienācīgi atalgots (protams, no valsts un pasaules mēroga finansiālo kataklizmu atskaņām savus darbiniekus pilnībā pasargāt nevar pat visģeniālākais vadītājs).

Otra šķautne: Ilga neizjūt ne mazāko nepieciešamību savas pašvērtības apziņas balstīšanai uzsvērt distanci starp sevi un mazāk titulētiem kolēģiem. Bez šaubām, ir reizes, kad kopējā darba labad vadītājam savas prasības jāizsaka itin kategoriski, un tas tiek darīts. Taču Ilga vienmēr ir gatava pati nākt palīgā – sākot no kolēģa manuskripta izlasīšanas «ar redaktora aci» un beidzot ar datora kārtējo niķu un kaprīžu savaldīšanu vai matemātiskiem aprēķiniem, kuri Ilgai padodas daudz veiksmīgāk nekā «normāliem», tipiskiem valodniekiem.

Trešā Ilgas talanta šķautne: tie ir slavenie 99% darba. Ilgas darbadiena institūtā – tās ir vismaz desmit stundas (no kurām nežēlīgi daudz nozog dažādu obligāto sēžu un apspriežu rīkotāji), un reta ir tā reize, kad kaut kas steidzami darāms netiek paņemts vēl arī līdzī uz mājām (turklāt palaiķam tas ir darbs, kas atbilstīgi formālajai pienākumu sadalei drīzāk būtu bijis jādara kādam citam).

Papildus visām profesionālā talanta šķautnēm nav aizmirstams, ka Ilga ir talantīga mamma trim nu jau pieaugušiem dēliem.

Ko novēlēt jubilejas reizē? Noturēt uzņemto tempu, saglabāt stabilitāti gan finansiālo viesuļvētru virpuļos, gan valodniecības okeāna bangās, tomēr, neļaujoties rutīnai, arvien atrast jaunus rosinājumus un mērķus!

Ojārs Bušs

ĀRIJAI OZOLAI – 80

Neticami, bet fakts – šā gada 30. decembrī mūsu kolēģei – filoloģijas zinātņu doktorei, «Latviešu literārās valodas vārdnīcas» autorei un redaktorei, «Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcas» līdzautorei Ārijai Ozolai aprit 80. gadskārta. Sirsnīgi sveicot jubilāri, nedaudz ieskatīsimies viņas dzīves gājumā.

Ārija Ozola dzimusi 1928. gada 30. decembrī Rīgas apriņķa Krapes pagasta «Kalējos». Ārijas vecāki Marta un Roberts Kļaviņi bija zemnieki, bet vectēvs – kalējs, kas vēl 90 gadu vecumā gājis uz smēdi strādāt.

Skolas gaitas Ārija sākusī 1936. gadā Krapes sešklasīgajā pamatskolā, pēc tam 1942. gadā viņa iestājās Jaunjelgavas vidusskolā. No 1948. gada līdz 1952. gadam Ārija Ozola studēja Latvijas Valsts Pedagoģiskā institūta Latviešu valodas un literatūras fakultātes Loģikas un psiholoģijas nodaļā. Pedagoģiskā institūta docētāju vidū tolaik bija tādas personības kā E. Karpovics, A. Ķeniņš, J. Plugins, K. Velmers, O. Vilāns. Institūta augsto mācību līmeni apliecina arī fakts, ka daudzi beidzēji vēlāk kļuvuši par zinātņu doktoriem. Ārijas Ozolas grupā vien no 14 absolventiem par zinātņu doktorēm kļuva trīs dāmas: Ā. Ozola, A. Reķēna, V. Strautiņa.

Ar izcilību beigusi Latvijas Valsts Pedagoģisko institūtu un ieguvusi loģikas, psiholoģijas un latviešu valodas vidusskolas skolotāja kvalifikāciju, jaunā speciāliste kļuva par Rūjienas vidusskolas mācību

daļas vadītāju, tur Ārija Ozola strādāja divus gadus līdz 1954. gadam. Pēc tam viņa devās atpakaļ uz Rīgu, uz Pedagoģisko institūtu turpināt studijas aspirantūrā. Par Ārijas Ozolas nākamo darba vietu 1957. gadā kļūst Liepājas Pedagoģiskais institūts. Tur viņa topošajiem skolotājiem lasa mūsdienu latviešu valodas morfoloģijas kursu, kā arī vada praktiskās nodarbības. Četrus gadus (1958–1962) Ā. Ozola ir Pamatskolas skolotāju sagatavošanas fakultātes dekāne.

Liepājas periodam ir svarīga nozīme arī jubilāres personīgajā dzīvē. Liepājā Ārija sastop savu nākamo vīru – matemātiķi Kārli Ozolu, viņi nodibina ģimeni un 1960. gadā piedzimst dēls Ilmārs. Drīz K. Ozolu pārceļ darbā uz Rīgas Politehnisko institūtu. Lai ģimene būtu kopā, Ārija Ozola 1963. gadā lūdz atļauju piedalīties Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta izsludinātajā konkursā uz jaunākā zinātniskā līdzstrādnieka vietu latviešu leksikoloģijas specialitātē vārdnīcu sektorā un tiek arī pieņemta.

ZA Valodas un literatūras institūts un darbs pie astoņsējumu «Latviešu literārās valodas vārdnīcas» kļūst par Ārijas Ozolas darba mūža galveno asi. Viņa ir šīs vārdnīcas līdzautore no pirmā līdz pēdējam sējumam, sākot no trešā sējuma – arī redaktore. Būdamā apveltīta ar lielu pedagoģisko talantu, Ā. Ozola ievadījusi darbā un izaudzinājusi par labiem leksikogrāfiem jaunos «Latviešu literārās valodas vārdnīcas» autorus – Laimdotu Olderi, Imantu Šmidebergu, Guntu Lejnietci. Viņa nekad nav liegusi gudru padomu arī šo rindiņu autorei un daudziem citiem kolēģiem. Strādājot pie vārdnīcas, Ārija Ozola atrod savas disertācijas tēmu – verba transivitāte latviešu valodā. Šis pētījums apvieno divas galvenās viņas valodnieciskās darbības jomas: leksikogrāfiju un latviešu valodas gramatiku. Disertāciju jubilāre sekmīgi aizstāv 1983. gadā, un viņai piešķir filoloģijas zinātņu kandidāta grādu, ko 1992. gadā pielīdzina filoloģijas zinātņu doktora grādam.

Paradoksāli, ka, atjaunojoties neatkarīgai Latvijas valstij, latviešu zinātnieki ir spiesti piepelnīties citos darbos. 1993. gadā Ā Ozola kļūst par Latvijas Televīzijas Ziņu dienesta latviešu valodas konsultanti. Tas ir saspringts darbs vakaros, kad īsā laika sprīdī jāspēj izlabot žurnālistu uzrakstīto tekstu. Ar savu smalkjūtību un takta izjūtu Ārija Ozola iemanto patiesu cieņu televīzijas darbinieku vidū. Pazīstamās diktores Arta Andersone un Ināra Makarova vēl šobaltdien Āriju Ozolu sauc par savu latviešu valodas skolotāju.

1996. gadā Ārija Ozola pāriet mierīgākā darbā SIA «Augsburgas applicēbas institūts» par laikraksta «Latvijas Luterānis» literāro redaktori. Viņa nonāk jaunā vidē, kur rediģējamie teksti ir par sarežģītiem reliģiski filozofiskiem jautājumiem. Ārija godam tiek galā ar šo grūto darbu, turklāt viņa vēl iemācās rīkoties ar jaunajām tehnoloģijām un uzrakstīto sāk rediģēt datorā.

2003. gadā Augsburgas institūts izdod kopā ar Inesi Ēdelmani sagatavoto grāmatu «Latviešu valodas augu nosaukumi», vēlāk (2007. gadā) tai seko pielikums «Augu nosaukumu alfabētiskais rādītājs» jau LU Latviešu valodas institūta izdevumā. Tas bija 1997. gadā iesāktais zinātniskais projekts, par kuru Ārija toreiz saņēma gauži simbolisku samaksu – 12 latu mēnesī... Tomēr viņa nekad nav par to žēlojusies, jo vienmēr svarīgākais viņai ir bijis padarītais darbs. Neprasot atlīdzību, Ārija sāka palīdzēt «Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcas» veidošanā, uzrakstot ievērojamu daudzumu šķirķļu šīs vārdnīcas elektroniskajai versijai. Kad laikraksts «Latvijas Luterānis» beidza pastāvēt, Ārija Ozola atgriezās Latviešu valodas institūtā, savā iemīļotajā leksikogrāfa darbā.

Jubilārei ir pāri par 80 publicētu rakstu gan par latviešu valodas kultūras, gan citiem valodniecības jautājumiem. Minēšu tikai dažus jaunākos no tiem: «Bībele – daudzu latviešu valodas idiomu un idiomātisku teicienu avots», «Sīkums, kas skar valodas saknes», «Ko iesākt, ja visu tikai uzsākam?», «Divdabju adjektivācijas un substantivācijas problēmas risinājums Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcā».

Novēlam mūsu Ārijai būt tikpat možai un elegantai kā līdz šim un padarīt vēl daudz laba un vērtīga latviešu valodniecības un it īpaši latviešu leksikogrāfijas jomā!

Ieva Zuicena

IN MEMORIAM

GUNA EGLĪTE

(21.08.1943.–30.11.2008.)

2008. gada 30. novembra vakarā, Adventes vainagā degot pirmajai sveceītei, pēkšņi un negaidīti mūžībā aizgāja mūsu bijusī kolēģe, valodniece un tulkotāja, filoloģijas zinātņu doktore Guna Eglīte. Pirms aptuveni četrdesmit gadiem viņas vārds izskanēja arī starptautiskās regatēs. Guna Eglīte astoņus gadus nodarbojās ar skaistu sporta veidu – akadēmisko airēšanu. Šie aktīvā sporta gadi bija ne tikai skaisti, bet arī prasīja no sportistes smagu, regulāru darbu gan individuāli, gan komandā, kas norūdīja viņu garīgi un fiziski.

Guna Eglīte absolvējusi tagadējo Rīgas Anġļu ģimnāziju, kur viņa guva ļoti labas zināšanas anġļu valodā un saprata, ka viņas sirdij tuvas ir humanitārās zinības. Viņas izvēle bija latviešu valoda un literatūra. 1967. gadā Guna Eglīte pabeidza studijas LVU Vēstures un filoloģijas fakultātē un 1978. gadā uzsāka darba gaitas savā visilgākajā darba vietā ZA Valodas un literatūras institūta Zinātnisko vārdnīcu nodaļā, kļūstot par vienu no «Latviešu literārās valodas vārdnīcas» autorēm.

Gunai Eglītei bija lieliska valodas izjūta, viņa bija strādīga, mērķtiecīga un atbildīga par to, ko dara, kā arī apveltīta ar lielām darba spējām. No viņas ātri izveidojās spējīga, gudra leksikogrāfe. Gunas Eglītes lielākā autoritāte valodniecībā bija «Latviešu literārās valodas vārdnīcas» toreizējais atbildīgais redaktors filoloģijas zinātņu doktors Laimdots Ceplītis, kura vadībā tapa un 1988. gadā tika aizstāvēta Gunas Eglītes disertācija «Raiņa poēzijas vārdsastāva leksikogrāfiskā analīze».

Paralēli grūtajam darbam pie vārdnīcas un disertācijas rakstīšanas Guna Eglīte turpināja 1970. gadā aizsāktās japāņu valodas mācības pie izcilā japanologa Edgara Kataja, kuru viņa līdz pēdējai sava mūža stundai dēvēja par Skolotāju. 1986. gadā Gunas Eglītes tulkojumā klajā nāca pirmā japāņu haiku izlase «Zāles ēna, spāres ēna». Šim darbam sekoja vēl piecas dzejas izlases: «Jāņtārpiņa gaisma», «Ēna un gaisma», «Zem ķiršu ziediem», «Ar haiku dzejnieku kopā» un haiku izlase bērniem «Ūdenī mēness, ūdenī zvaigznes». Visas šīs grāmatas ir unikālas ar to, ka tās tulkotas no oriģinālvalodas, kas prasa milzīgus garī-

gos spēkus un zināšanas, pilnīgu ieiešanu šajā mazajā dzejas trīsriņdē. Tieši tādēļ Guna Eglītes atdzejotās haiku ar savu vienreizību un filozofisko dziļumu atšķiras no visām citām. Vēl ir daudz darīts, rakstīts, tulkots, palīdzēts – visu pat nav iespējams pieminēt... Paldies par to!

Guna Eglīte bija cilvēks ar ļoti plašām interesēm un vispusīgām zināšanām, ar smalku pasaules uztveri. Droši varu teikt, ka viņai pašai vissvarīgākā bija sirds izglītība, un to viņa augsti vērtēja arī citos cilvēkos. Viņa nekad ar saviem panākumiem nedīžojās, viņa bija nesavtīga un izpalīdzīga, viņa bija izcils draugs, cilvēks ar augstu emocionālo inteligenci, izkoptām manierēm.

Arī tad, kad Guna Eglīte 1993. gadā, gan subjektīvu, gan objektīvu iemeslu vadīta, aizgāja no Zinātņu akadēmijas Latviešu valodas institūta, tas tika izdarīts ar lielu pašcieņu un cerībām vairāk strādāt tulkošanas un pedagoģijas jomā. Šo svētību viņai liktenis arī deva. Viņa atplauka, strādāja savu iemīļoto darbu, apbraukāja sirdij tik tuvu Latviju un pasauli, izstaigāja klusās, mīlīgās Pārdaugavas ieliņas, ieguva daudz jaunu draugu. Viņas dārzs pārvērtās par teiksmainu vietu, kura lielākā daļa tika izveidota japāņu stilā. No agra pavasara līdz vēlam rudenim tas ziedēja un priecēja ne tikai pašu Gunu, bet arī viņas draugus, kolēģus, skolēnus, viesus no tālās Japānas un citām zemēm. Tā bija vieta, kur varēja gremdēties skaistumā, baudīt putnu dziesmas, saimnieces labestību un viesmīlību, viņas dzirkstošo humoru.

Guna Eglīte sacīja: «Maratona distance ir manējā. Gan darbā, gan cilvēku attiecībās.» Taču katrai distancei reiz pienāk gals. Palika tik daudz ieceru un sapņu. Viņa tik ļoti mīlēja dzīvi...

«Baltajā rasā
Rīta saules stariem
Sākums un gals.»

(K. Bosja)

Laimdota Oldere

VALODNIECĪBAS BIBLIOGRĀFIJA 2007

GRĀMATAS, BROŠŪRAS

Angļu valodas izrunas vārdnīca. Sast. Dzintra Kalniņa. Rīga: Avots, 2007, 670.

Angļu-latviešu vārdnīca (85 000). Autori: Dzintra Kalniņa, Edgars Kičigins u. c. Rīga: Avots, 2007, 1248.

Balama Vita: Starpkultūru komunikatīvās kompetences veidošanās studiju procesā. Augstskolas pedagoģija. Promocijas darba kopsavilkums. The development of the intercultural communication competence in the study process. The synopsis of the Doctoral theses. Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas institūts. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 37.

Baltu filoloģija 2006, Nr. XV (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 178.

Baltu filoloģija 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 155.

Bankavs Andrejs: Vienburta vārdnīca. Rīga: Avots, 2007, 144.

Bilžu vārdnīca. Angļu-latviešu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 40.

Breidaks Antons: Darbu izlase. 1. daļa. Redakcijas komiteja: Ilga Jansone, Anna Stafecka, Vilma Šaudiņa. Rīga: LU LaVI, 2007, 608.

Breidaks Antons: Darbu izlase. 2. daļa. Sastādītājas: Anna Stafecka, Vilma Šaudiņa. Rīga: LU LaVI, Daugavpils Universitāte, 2007, 628.

Bušmane Brigīta: Piena vārdi. Piena produktu nosaukumi latviešu valodā. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 514.

Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 124.

43. *Artura Ozola dienas konference.* Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 39.

Depkin Liborius: Lettisches Wörterbuch. The original manuscript transcribed and annotated by Trevor G. Fennel. Vol. 3. P, R, T-U. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2007, VIII, 246.

Depkin Liborius: Lettisches Wörterbuch. The original manuscript transcribed and annotated by Trevor G. Fennel. Vol. 2. KA-N. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2006, 260.

Depkin Liborius: Lettisches Wörterbuch. The original manuscript transcribed and annotated by Trevor G. Fennel. Vol. 1. A-KA+O and Q. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2005, 326.

Dukāte Aiga: Manipulācija kā specifiska parādība rakstiskajā un mutvārdu tulkojumā. Manipulation as a specific phenomenon in translation and interpreting. Promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozares lietišķās valodniecības apakšnozarē. Zin. vadītāji: Andrejs Veisbergs, Renate Schmidt von Bardeleben. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 59.

Eckert Rainer: Studien zur Sprache der lettischen Volkslieder. Phraseologische, lexikalische und syntaktische Probleme. Frankfurt am Main [u. a.]: Peter Lang 2007, 273.

Ēdelmane Inese, Ozola Ārija: Latviešu valodas augu nosaukumi. Pielikums. Augu nosaukumu alfabētiskais rādītājs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 223.

Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca. Sast. Anna Ābeltiņa. Rīga: Biznesa augstskola «Turība», 2007, 96.

Eponīmu vārdnīca. Sast. Baiba Bankava. Zin. konsultants Dr. habil. philol. Andrejs Bankavs. Recenzente Dr. habil. philol. Aina Blinkena. Rīga: Valsts valodas aģentūra, 2007, 175.

Ernstsonē Vīneta, Joma Daiga, Laiveniece Diāna, Stadgale Ineta: Latviešu valodas apguve bez starpniekvalodas: pedagoģu tālākizglītības kursu materiāli. Liepāja: LiePA, 2007, 96.

Grīse Rasma: Spēkildze II. Populārzinātnisku un kultūrvēsturisku rakstu izlase. Rīga: Antava, 2007, 312.

Hirša Dzintra: Plašsaziņas līdzekļi par latviešu valodu (attieksme, izpratne, informācija un dezinformācija). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 76.

Holvoet Axel: Mood and modality in Baltic. Kraków: Wydawnictwo uniwersytetu Jagiellonskiego, 2007, 209.

Инфантьев Борис Ф.: Балто–славянские культурные связи. Лексика, мифология, фольклор. Рига: ВЕДИ, 2007, 310.

Karapetjana Indra: Bakalaura darbu valoda kā lingvofunkcionālās kompetences attīstības rezultāts. Language in bachelor papers as a result of the development of linguo–functional reseach competence. Promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozares lietišķās valodniecības apakšnozarē. LU Moderno valodu fakultāte. Rīga: LU, 2007, 72.

Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos. 2007. gada 14. aprīļa valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 86.

Kriminālistikas un operatīvās darbības latviešu, angļu, vācu un krievu terminoloģijas skaidrojošā vārdnīca. Autoru grupa: prof. Dr. habil. iur. A. Kavaliera vadībā. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2007, 392.

Kursīte Janīna: Kursenieki mainīgajā pasaulē. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 120.

Kursīte Janīna: Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca jeb Novadu vārdene. Rīga: Madris, 2007, 528.

Laiveniece Diāna: Darbs dara darītāju. Grāmata darbības vārdu padziļinātai apguvei. Rīga: RaKa, 2007, 162.

Langs Jaceks: Angļu-latviešu ilustrētā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 130.

Latgaļu volūdas vārdu krājums. Sakārtojis Anatolijs Bērzkalns, red. Valentīna Unda. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 2007, 562.

Latviešu-krievu vārdnīca (6000). Sast. Dzintra Kalniņa. Rīga: Avots, 2007, 510.

Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība 2. Nelokāmās vārdšķiras. Atbild. red. Kornēlija Pokrotiece. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 472.

Latviešu-vācu vārdnīca. Lettisch-deutsches Wörterbuch. Sast. Valdis Bisenieks. Rīga: Atēna, 2007, 1368.

Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. Galvenais red. Andrejs Veisbergs. Valsts valodas komisija, 3. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 197, [2].

Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Redkolēģija: Māris Baltiņš, Ina Druviete, Andrejs Veisbergs; sastādītāja un zinātniskā red. Daiga Joma. Rīga: Zinātne, 2007, 587.

Latviešu valodas uzdevumu krājums. Mācību līdzeklis. RTU Valodu institūts, Latviešu valodas profesoru grupa. Sagat. Daina Nītiņa. 3., papild. izdevums. Rīga: RTU izdevniecība, 2007, 95.

Lazdiņa Sanita: Korelācija starp mācību līdzekļu tekstiem un dominējošajām pieejām latviešu valodas kā otrās valodas apguvē. Promocijas darba kopsavilkums. Correlation between teaching aids' texts and predominant approaches in acquisition of the Latvian as a second language. Synopsis of Doctoral theses in linguistics. Zin. vadītāja Dace Markus. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultāte. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 54.

Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 364.

Litls Deivids, Perclova Radka: Eiropas Valodu portfelis: rokasgrāmata skolotājiem un skolotāju tālākšagatavotājiem. Valodas politikas nodaļa Strasbūrā. Tulk. Iveta Vītola. Rīga: Valsts valodas aģentūra, dardedze hologrāfija 2007, 112.

Markus Dace: Bērns runā kultūras pasaulē. Red. Anitra Pārupe. Recenz. Dr. phil. Anna Vulāne, Dr. phil. Ilmārs Freidenfelds. Rīga: Rasa ABC, 2007, 160.

Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция балтистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 36.

Meiere Dace: Itāļu-latviešu vārdnīca. Ap 14 000 šķirkļu, 70 000 tulkojumu. Rīga: Jumava, 2007, 628.

Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Redakcijas kolēģija: Ina Druviete, Dzintra Hirša, Mirosļavs Jankovjaks, Ilga Jansone, Daiga Joma, Regīna Kvašīte. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 78.

Nītiņa Daina: Valodniecības jautājumi. Mācību grāmata. Rīgas Tehniskā universitāte, Valodu institūts. Rīga: RTU, 2007, 190.

Onomastica Lettica. Rakstu krājums, 3. laid. LU Latviešu valodas institūts. Redakcijas kolēģija: Ojārs Bušs, Dzintra Hirša, Ilga Jansone, angļu un vācu valodas tekstu red. Agris Timuška. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 367.

Ozola Inese: Lingvistiskie un pragmatiskie priekšnoteikumi mutvārdu diskursa uztverei svešvalodā. Promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozarē lietišķās valodniecības apakšnozarē. Latvijas Universitātes Moderno valodu fakultāte. Darba zinātniskā vadītāja Ingrīda Kramiņa. Linguistic and pragmatic preconditions to processing spoken discourse in a foreign language. Summary of the promotion paper. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 69.

Pētījumi par franču valodu Latvijā. Recherches sur la langue française en Lettonie. Bibliogrāfiskais rādītājs. Latvijas Universitātes Moderno valodu fakultātes Romānistikas nodaļa. Sast. Andrejs Bankavs; red. Diāna Paukšēna. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 31.

Petročenkovs A. V.: 1000 vissvarīgākie vārdi angļu valodā. Rīga: Jumava, 2007, 200.

Romane Anita: Špikeris: Latviešu valodas rokasgrāmata. Pareizrakstība, valodas kultūra, gramatika, fonētika, stilistika. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006, 144.

Runā ar mani. Latviski. (CD) Talk to me Latvian. Parle moi en letton. Rīga: Valsts valodas aģentūra, 2007.

Sprancmanis Nikolajs u. c.: English-Latvian Glossary of business logistic terms. Angļu-latviešu uzņēmējdarbības loģistikas terminu vārdnīca. Red. Ieva Tarvida. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 168.

Strautiņa Marta: Mārcienas izloksne. Zin. red. Brigita Bušmane. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 222.

Svešvārdu vārdnīca. Labots un papildināts trešais izdevums Dr. philol. Jura Baldunčika redakcijā. Rīga: Jumava, SIA «JLV», 2007, 938.

Valoda darbībai un sadarbībai. LVAVA konferences materiāli, Rīga 2007. g. 27.–28. aprīlis. Red. Aija Ozoliņa. Rīga: LVAVA, 2007, 101.

Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 528.

Valodniecība. Somugristika. Latvijas Universitātes Raksti. 727. sējums. Scientific Papers University Latvia. Volume 727. Linguistics. Finno-Ugristics. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 88.

Valodniecība. Studia etymologica. Latvijas Universitātes Raksti. 720. sējums. Germano-balto-slavica. Scientific Papers University Latvia. Volume 720. Linguistics. Studia etymologica. Germano-balto-slavica. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 100.

Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. Aptuveni 2000 terminu latviešu, angļu, vācu un krievu valodā. Sastādījis autoru kolektīvs Valentīnas Skujiņas vadībā. Vārdnīca apstiprināta LZA Terminoloģijas komisijā. Vārdnīcas autori: Ojārs Bušs, Daiga Joma, Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Dace Markus, Iveta Pūtele, Valentīna Skujiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 623.

Valodu apguve. Problēmas un perspektīva. Zin. rakstu krājums. Redkolēģijas vadītāja Ārija Ptičkina. Liepāja: LiePA, 2006, 328.

Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2005.–2014. gadam. Guidelines of state language policy for 2005–2014. Valsts valodas aģentūra. Rīga: Valsts valodas aģentūra, 2007, 32.

=====

Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2007, 432.

Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts. Bērnība. Zinātniskā red. Dr. paed. Daina Dzintere. Rīga: SIA Izglītības soļi, 2007, 120.

Vecvagars Māris: Sengrieķu-latviešu īpašvārdu vārdnīca. Vairāk nekā 11 000 šķirkļu. Rīga: Filozofijas un socioloģijas institūts, 2007, 504+7.

Veisbergs Andrejs: Konferenču tulkošana. Recenzenti: profesore Gunta Ločmele, asociētais profesors Viktors Freibergs. Rīga: Zinātne, 2007, 184.

Viņķele Rūta: Medicīnas svešvārdu vārdnīca. Rīga: Avots, 2007, 960.

RAKSTI

Aleksandrova Tatjana: Русско-латышско-русский словарь с элементами машинного перевода. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 15–16.

Aleksejeva Brigita: Retorikas teorija par pareizas valodas nozīmi oratormākslā Senajā Grieķijā (Aristotelis *Retorika*, Dionīsijs Halikarnāsietis *Par vārdu sasaīsti*). – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 5.

Aleksejeva Brigita: Zinātnes valodas pirmsākumi sengrieķu rētorikas teorētiku darbos. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 281.–288.

Ambrasas Saulius: Tarptautinė konferencija Anatolijui Nepokupnui pagrebtī. – Baltistica XLII (2) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 309–310.

Андронов Алексей Викторович: На пути к корпусу латгальского языка России (1920–30-е гг.). – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 5–6.

Andronova Everita: No seno tekstu korpusa līdz vēsturiskajai vārdnīcai: iestrādes un problēmas. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 6–7.

Andronova Everita: 3. letonistu seminārs Kuldīgā 2007. gada 12.–18. augustā. – Baltu filoloģija 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, red. vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 144.–145.

Anspoka Zenta: Multikulturāla klase un latviešu valodas skolotāja profesionalitātes daži aspekti. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Rīga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIP-LV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 13–14.

Apinis Raimonds: Latviešu valodas un terminoloģijas attīstība ES tiesību aktu tulkošanas kontekstā. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komiteja. Rīga: Zinātne, 2007, 439.–452.

Apinis Raimonds: Terminoloģijas darba sociolingvistiskie aspekti: no vēlamā uz iespējamo. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 5–9.

Apinis Raimonds: Vārdu konkurence valodas attīstības kontekstā. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. Galvenais redaktors Andrejs Veisbergs. Valsts valodas komisija, 3. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 54–64.

Ape Linda: Afiksālu morfēmvārdu un prievārdu pretstatījuma kritēriji verba konstrukcijās angļu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 289–294.

Atklāta Antona Breidaka 75 gadu jubilejai veltītā izstāde. [Par valodniekam (1932–2002) veltīto izstādi «Latgales dēls» Ludzas Novadpētniecības muzejā; mater. sagat. Dzidra Rudzīte.] – Vietējā, 2007, 3. maijs, Nr. 18, 4.

Auziņa Ilze: Galvenie zilbju robežas definēšanas principi. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 97–106.

Auziņa Ilze: Segmentu datu bāzes izveide latviešu valodas konkatenatīvajam runas sintezatoram. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 8–9.

Azarova Ludmila: Lingvistiskās drāmas fragmenti (dažu tēmu pieteikumi). 17. pielikums. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 561.–570.

Baldunčiks Juris: Kāda sabiedrība, tāda valoda: fona faktoru un ietekmju gamma mūsdienu latviešu valodā. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 10.–11.

Baldunčiks Juris: German and Russian as a donors and intermediaries of Latvian: 19th century and early 20th century. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 26.

Balode Ineta: Baltdeutsch und baltisches Deutsch: Probleme einer systematischen Beschreibung. – Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache im Baltikum V. Herausgegeben von Gisela Brandt und Ineta Balode. Stuttgart: Verlag Hans–Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 2007, 5–23.

Balode Laimute: Baltu mītiskie tēli Latvijas un Lietuvas hidronīmos. – Baltu filoloģijas perspektīvas. Starptautiskā konference. Poznaņa, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 32.–33.

Balode Laimute: Baltu valodu studijas un problēmas Somijas universitātēs. – Starptautiskā zinātniskā konference «Etniskums Eiropā: sociālpolitiskie un kultūras procesi». Rēzeknes augstskola, 2007. gada 24.–26. maijā. Kopsavilkumi. Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 2007, 11.

Balode Laimute (sast.): Latviešu antroponīmas bibliogrāfija. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 269.–280.

Balode Laimute: Latvijos vietovardžiai su -g-, -k- šaknyje: lituanizmu problema. – Baltų onomastikos tyrimai. Aleksandriui Vanagai atminti. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006, 33–46.

Balode Laimute: Par latviešu toponīmas lituānismu identificēšanas kritērijiem. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 5.–31.

Balode Laimute: Traces of «German-» and «Russian-times» in urbanonymy of Riga. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 26–27.

Balode Laimute: Valodnieku Reini Bērtuli jubilejas reizē atceroties. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 7.

Balode Laimute: Vēlreiz par potenciālajiem somugrismiem (pēc «Latvijas vietvārdu vārdnīca. Pilaci-Pracapole» materiāliem). Once More on Possible Finno-Ugrisms (after Latvijas vietvārdu vārdnīca. Pilaci-Pracapole). – Latvijas Universitātes Raksti. 727. sējums. Valodniecība. Somugristika. Scientific Papers University Latvia. Volume 727. Linguistics. Finno-Ugristics. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 9.–19.

Balode Laimute, Bušs Ojārs: Vietvārdi un identitāte multikulturālā kontekstā (iespaidi no starptautiska onomastu simpozija Kārāšjohkā Norvēģijā). – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura redaktors Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 272.–281.

Balodis Pauls: Cilvēka ārējā izskata motivēti uzvārdi. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 80.–116.

Balodis Pauls: Jauno onomastu seminārs Somijā. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 269.–272.

Balodis Pauls: Parallels in composites of Latvian and German surnames. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 27–28.

Balodis Pauls: Salikteņuzvārdi latviešu un somu valodā. Compound Surnames in Latvian and Finnish. – Latvijas Universitātes Raksti. 727. sējums. Valodniecība. Somugristika. Scientific Papers University Latvia. Volume 727. Linguistics. Finno-Ugristics. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 20.–32.

Baltiņa Maija: Alvils Augstkalns. Iecerētais. Sasniegtais. Paliekošais. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 7.

Baltiņa Maija: Kam skan(ēs) vārds? – Diena, 2007, 29. jūnijs, Nr. 149 (4889), Kultūras Diena, Nr. 24 (111) 7.

Baltiņa Maija: Kas man ar tevi, latviešu valoda? – Diena, 2007, 20. janvāris, Nr. 17 (4757), 13; 6. februāris, Nr. 31 (4771), 10; 27. februāris, Nr. 49 (4789), 10; 24. marts, Nr. 71 (4811), 10; 10. aprīlis Nr. 83 (4823), 11; 8. maijs, Nr. 105 (4845), 10; 5. jūnijs, Nr. 129 (4869), 10; 10. jūlijs, Nr. 158 (4898), 10; 31. jūlijs, Nr. 176 (4916), 10; 21. augusts, Nr. 194 (4934), 10; 2. oktobris, Nr. 230 (4970), 10; 24. oktobris, Nr. 249 (4989) 12; 20. novembris, Nr. 271 (5011), 10.

Baltiņa Maija: Kāpēc tā? – Diena, 2007, 11. septembris, Nr. 212 (4952), 10.

Baltiņa Maija: Mūsdienu mīti par valodu. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 11.–12.

Baltiņš Māris: Latviešu terminoloģijas attīstības posmi un to raksturojums. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социолингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 9–10.

Baltiņš Māris: Latvijas Universitātes mācībspēku akadēmiskās runas un iestāju lekcijas Latvijas ideju vēstures kontekstā. Academic speeches and introductory lectures, pronounced by University of Latvia academic staff members, in the context of the history of intellectual ideas in Latvia. – Zinātņu vēsture un muzejniecība. History of sciences and museology. Latvijas Universitāte. Raksti. 704. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 7.–15.

Baltiņš Māris: Mācību valodas problēmas Latvijas Universitātē starpkaru periodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 107.–116.

Baltiņš Māris: Lidotājiem, mežiniekiem un patsniekiem noderīgie termini. [Par «Tulkošanas un terminoloģijas centra» aktualitātēm; pierakstījusi Dace Kokareviča.] – Latvijas Avīze, 2007, 26. marts, Nr. 84 (2987), 16.

Baltiņš Māris: Sekmīgas un vispusīgas terminu sistēmas izveides ekstralingvistiski šķēršļi. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 12.–16.

Baltiņš Māris: Terminoloģijas procesa normatīvā bāze: esošais un vēlamais. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. Galvenais red. Andrejs Veisbergs. Valsts valodas komisija, 3. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 32.–53.

Baltiņš Māris: Terminrades process pēdējo piecpadsmit gadu laikā: pagātnes mantojums un nākotnes perspektīvas. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 401.–439.

Bankava Baiba: Eponīmu interpretācijas jautājumi. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 7.–13.

Bankava Baiba: Itāļu eponīmi mūsdienu latviešu valodā. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 160.–170.

Bankava Baiba: Jauns izdevums onomastiem. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 261.–263.

Beitiņa Maigone: Adverbiālo attieksmju izpausme izloksnēs. – Baltu filoloģija 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 5.–30.

Beitiņa Maigone: Ieskats Georga Elgera tekstu sintaksē. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 8.

Beitiņa Maigone: Nominālā un adverbiālā predikācija 1587. gada grāmatā *Undeudsche Psalmen*. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 161.–192.

Beldava Regina: Comment utiliser les noms propres lettons en français. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Riga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 15.

Berg-Olsen Sturla: Genitivering and true genitives in Latvian – a constructional perspective. – Baltu filoloģijas perspektīvas. Starptautiskā konference. Poznaņa, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 6.–7.

Bernota Ineta: Ieskats pirmajās latviešu valodā publicētajās pavārgrāmatās (1795–1883). – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 8.–9.

Bērziņš Ansis Ataols, Grigorjevs Juris: Latviešu un latgaliešu izloksnēs sastopamo fonēmu telpa. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 17.

Bērziņš Uldis: Kaunāmies savu deklināciju? – Karogs, 2007, Nr. 4, aprīlis, 100.–102.

Bērzmārtiņa Jolanta: Dzeltenu krāsu apzīmējošās leksēmas un to semantiskās niansas romiešu mīlas elēģijā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 14.–20.

Bicjutko Tatjana: Invitation into reading: title wording and message of contemporary Irich life writing. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 295.–304.

Billere Olga: Antisakāmvārdi mūsdienu valodā: jaunveidojumu modeļi un to pētīšanas problēmas. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 305.–311.

Billere Olga: Le role de la parémilogie comparative dans l'enseignement des langues. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Riga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 16.

Bičevska Gundega: Kā maksā, tā runā jeb... – Republika.lv, 2007, 30. marts–4. aprīlis, Nr. 13 (58), 4.

Blažienē Grasilde: Zu den lettisch-altpreussischen Entsprechungen. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid. 32–57.

Blinkena Aina: Latviešu valoda laikmetu griežos. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados: lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 9.–10.

Blinkena Aina: Latviešu valsts un latviešu valoda. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados: lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 10.–13.

Blinkena Aina, Hirša Dzintra, Veisbergs Andrejs: Valodas situācija 60.–80. gados un Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Valodu likums. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados: lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 37.–52.

Blūmane Anda: Uzrunas izvēle skolēnu un skolotāju saziņā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 117.–127.

Bormane, Anita: Lielā medaļa – Austrālijas profesoram. [Sakarā ar Latvijas Zinātņu akadēmijas augstākā apbalvojuma piešķiršanu prof. Trevoram Gārtam Fennelam par ieguldījumu latviešu vēsturiskās valodniecības attīstībā.] – Latvijas Avīze, 2007, 17. janvāris, Nr. 16 (2919), 7.

Bormane Žanna: Wiedergabe der Anthroponyme in den frühen Übersetzungen der Werke Alexander Puschkins ins Deutsche (am Beispiel der Übersetzungen von Robert Lippert). – Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache im Baltikum V. Herausgegeben von Gisela Brandt und Ineta Balode. Stuttgart: Verlag Hans–Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 2007, 95–106.

Brauna Lija: Nacionālā leņņuma trūkums. [Sakarā ar Jāņa Kušķa izteikumiem grām. «Mūsu valoda» (Rīga: Antava, 2006) un žurnālista Daiņa Lemešonoka val.] – Brīvā Latvija, 2007, 10.–16. marts, Nr. 11, 8;

Brēde Maija: Daži televīzijas intervijas struktūras aspekti. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 18.–19.

Brēde Maija: Daži sarunas struktūras elementi plašsaziņas līdzekļos. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 128.–137.

Brēde Maija: German and Russian imprints on the linguistic scene of modern Latvian. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost–Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 31.

Brēde Maija: Looking at some aspects of English intonation. – Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastātāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastātāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 6.–13.

Brēde Maija: Vasaras «KANAPĒ TV» jeb Stāsts par kādu lidotāju. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. 3. sēj. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 136.–145.

Brenķe Ieva: A. Augstkalna rokrakstu materiāli par latviešu valodas pareizrakstību. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvis Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 9.–10.

Brigzna Ilga: Augu un dzīvnieku apzīmējumi vācu un latviešu valodā G. Manceļa un G. F. Stendera vārdnīcās un to salīdzinošā analīze. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 21.–27.

Brigzna Ilga: Äquivalente der lettischen Partizipialgruppen und Partizipien im Deutschen. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 144.–151.

Buhanovska Sintija: Between memory and history: issues in modern memoirs. [Par valodas lomu traģisku notikumu atspoguļošanā.] – Humanities and Social Sciences. Latvia. Linguistic and literary studies in Latvia, 2007, Vol. 4, 45–56.

Bušmane Brigīta: Alvila Augstkalna piezīmes *Sīki novērojumi* lasot. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 11.–12.

Bušmane Brigīta: Deminutīvu atspoguļojums «Latviešu izlokšņu vārdnīcās» prospektā. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 104.–114.

Bušmane Brigīta: Ēdieni un to nosaukumi Rucavā. – Rucavā, tur Paurupē.: Rucavas etnogrāfija, folklorā, valoda. Liepāja: LiePA, 2007, 253.–294.

Bušmane Brigīta: Frazēoloģismi ar vārdu *piens*. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 18.–23.

Bušmane Brigīta: Ķērstas Balceres vēstuļu valoda. – Ēlija, Sventāja, Šventoji. Paribio ženklai. Mokslo straipsniņu rīnkyns. Klaipēda, Klaipēdas universitetas, 2007, 90.–98.

Bušmane Brigīta: Priekšvārds. – Strautiņa Marta. Mārcienas izlokšne. Zin. red. B. Bušmane. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 5.–12.

Bušmane Brigīta: Valdemāram Ancītim aizejot. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 305.–309.

Bušs Ojārs: Dramatisks, bet piepildīts mūžs. Elga Kagaine (30.03.1930–25.01.2007). – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 300.–305.

Bušs Ojārs: Ein dramatisches, dennoch erfülltes Leben (30.03.1930–25.01.2007.) – Linguistica Uralica, Nr. 3. Tallin: Teaduste Akademia Kirjastus, 2007, 237–239.

Bušs Ojārs: Ģermāņu cilmes barbarismi ceļā no 20. uz 21. gadsimtu. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 19.–21.

Bušs, Ojārs: Jānis – tūkstošveidis ar tūkstošgadīgām saknēm. [Par personvārda «Jānis» saknēm.] – Ģimenei, 2007, Nr. 6, 8.

Bušs Ojārs: Kursenieku valoda. Mirkļis pirms mūžības. – Kursenieki mainīgajā pasaulē. Rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 21.–24.

Bušs Ojārs (recenzija): Kuršu kāpu vietvārdi – pilnīgākā apkopojumā un aplūkojumā. [D. Kiseliūnaite, L. Simutyte. Kuršių Nerijos vietų vardai. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2005, 212 pl.] – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 264.–268.

Bušs Ojārs: Ķēķī uz beņķīša sēžot un par vāciskajiem barbarismiem domājot. [Par vācu val. aizguvumiem latviešu val.] – Latvijas Luterānis, 2007, aprīlis, Nr. 4, 24.

Bušs Ojārs: Latvijas vietvārdi ar Š- kā valodu kontaktu liecinieki. – Baltu filoloģijas perspektīvas. Starptautiskā konference. Poznaņa, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 7.–8.

Bušs Ojārs: Par dažu valodniecības terminu traktējumu un definīciju (*konteksts; dzimtā valoda; eksonīms un endonīms*). – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 146.–160.

Bušs Ojārs: Par homonīmijas, polisēmijas un sinonīmijas savdabību īpašvārdu sistēmā. – Baltu onomastikos tyrimai. Aleksandru Vanagai atminti. – Baltu onomastikos tyrimai. Aleksandru Vanagai atminti. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006, 106.–113.

Bušs Ojārs: Tomēr vārdene [J. Kursīte. *Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca jeb novadu vārdene*. Rīga: Madris, 2007]. – Kultūras Forums, 2007, 7.–14. septembris, Nr. 35, 2.

Bušs Ojārs: Vēl daži somugru cilmes vietvārdi Latvijā. Some More Latvian Toponyms of Finno-Ugric Origin. – Latvijas Universitātes Raksti. 727. sējums. Valodniecība. Somugristika. Scientific Papers University Latvia. Volume 727. Linguistics. Finno-Ugristics. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 39.–43.

Bušs, Ojārs, Jansone Ilga: In memoriam. Elga Kagaine. 30.03.1930.–25.01.2007. – Zinātnes Vēstnesis, 05.02.2007, Nr. 3, 4.

Bušs Ojārs, Jansone Ilga: Latvijas Zinātņu akadēmijas goda doktore Elga Kagaine. [Valodnieces E. Kagaines (1930–2007) piemiņai.] – LZA Vēstis. A.daļa, Sociālās un humanitārās zinātnes. 61. sēj., Nr. 3 (2007), 74.–77.

Bušs Ojārs: Par personvārda *Ojārs* cilmi. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 12.–14.

Bušs Ojārs: Valkas jeb valki Latvijā, Lietuvā un Prūsijā: vietvārdu liecības. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 58.–68.

Буш Оярс: Заимствование, иноязычная цитата, смена кода (к разграничению понятий на материале латышского языка). – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 10–12.

Bušs Ojārs, Balode Laimute: Das lettische Personennamensystem. – Europäische Personennamensysteme. Ein Handbuch von Abasisch bis Zentraladinisch. Hamburg: Baar-Verlag, 2007, 459–473.

Cālīte Aija: Nepolitiskā valsts valodas politikas programma. [Par LR Ministru kabineta pieņemto Valsts valodas politikas programmu 2006.–2010.g.] – Latvijas Avīze, 2007, 27. janvāris, Nr. 27 (2930), 3.

Cibuļs Juris: Nežēlīgi uzlabotā latviešu valodā. [Par valodas piesārņošanu.] – Latvijas Avīze, 2007, 21. jūlijs, Nr. 196, 26.

Cīrule Ilze: Juridisks teksts, tā valoda – Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskie raksti, 8. sērija, Humanitārās un sociālās zinātnes, 2007, 12. sējums, 96.–101.

Čeirane Solveiga: Lokusa vienādojumu saistība ar slēdžu artikulācijas vietu. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 249.–258.

Čepaitienē Giedrē: Kalbos etiketo bendrumai ir skirtumai baltu ir slavu patarlēse. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 33–34.

Čepaitienė Giedrė: Kalbos etiketo situacijų vertinimas baltų ir slavų parlatėse. – Acta humanitarica universitatis Saulensis. Mokslo darbai. T. 3. Mūnėra linguistica Kazimieras Župerka dedicata. Sud. B. Maskuliūnas. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007, 53–61.

Čepaitienė Giedrė: Palinkėjimas – kalbos etiketo situacijų centras. – Mūsdienų valoda mūsdienų sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 22.

Čerenkovs Ričards: Klasisko tekstu tulkošana igauņu, latviešu un somu valodā. [Par Latvijas, Igaunijas un Somijas tulkotāju un valodas pētnieku konferences Rīgas Stradiņa universitātē.] – Kultūras Forums, 2007, 26. janvāris–2. februāris, Nr. 4 (242), 4.

Dāboliņš Aigars: Mūsu dzimtā svešvaloda. – Republika.lv, 2007, 30. marts–4. aprīlis, Nr. 13 (58), 16.–19.

Daija Pauls: Kas kopīgs Ferdinandam, Varlandam un Pelnancim. Daži latviskošanas aspekti latviešu laicīgās literatūras sākumos. – Karogs, 2007, Nr. 4, 89.–95.

Daugaviete Anna: Latviešu palīgakcenta funkcijas lietuviešu un igauņu valodas pētījuma kontekstā. – Baltu filoloģijas perspektīvas. Starptautiskā konference. Poznaņa, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 9.–10.

Daugaviete Anna: Nepirmās zilbes uzsvars latviešu valodā. – Mūsdienų valoda mūsdienų sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 23.–24.

Даугавет Анна Дмитриева: Состояние традиционных говоров в Латвии в 20–40 гг. XX в. (по материалам журнала «Filologu biedrības raksti»). – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция балтистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 22.

Диманте Ирина: Русский язык на территории Латвии: деловой аспект или язык документа. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 317.–323.

Dini Pietro U.: Allgemeine Ansätze zur vergleichend-kontrastiven Analyse der baltischen Fassungen des lutherschen «Kleinen Katechismus». – *Baltistica XLII* (1) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 69–88.

Dorošenko Jeļena: Word meaning and the role of syntagmatics as the organizing principle of dictionary entries in modern english lexicography. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 312.–319.

Druvieta Ina: Augstākā izglītība sociolingvistisko jomu kontekstā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 138.–146.

Druvieta Ina: Identity, language diversity, multilingualism: challenges for the 21st century education systems. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Riga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic-Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 20.

Druvieta Ina: Latvian language maintenance in language contact situation: German, Russian and English as languages in competition. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost–Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 41–42.

Druvieta Ina: Latviešu valoda Eiropas Savienības oficiālās valodas statusā. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 98.–110.

Druvieta Ina: Latviešu valodas attīstība un standartizācija. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 370.–372.

Druvieta Ina: Lielā latviešu valoda. [Saruna ar valodnieci, LR Saeimas deputāti I. Druvieti, pierakst. Arnis Terzens.] – Kabinets, 2007, oktobris, Nr. 50, 4.–11.

Druvieta Ina: Management of Language Diversity in Higher Education Establishments. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 324.–330.

Druvieta Ina: Sociolingvistikas attīstība Latvijā. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 23–24.

Druviete Ina: Sociolingvistikas priekšvēsture, vēsture un perspektīvas Latvijā. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 24.–30.

Druviete Ina: Valodas jāaizsargā pašu mājās. [Par valodas politiku Eiropas Savienībā, saruna ar LU profesori I. Druvieti; pierakst. Sannija Jauce.] – Latvija Eiropas Savienībā, 2007, decembris, Nr. 8, 9.–12.

Druviete Ina: Valodas politikas tradīcijas Latvijā 20. gs. sākumā. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 13.–16.

Druviete Ina, Hirša Dzintra: Valsts valodas likums (1999) Latvijas valodas politikas kontekstā. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados: lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 53.–74.

Druviete Ina, Joma Daiga: Lingvistiskās attieksmes reģionālā specifika. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados: lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 293.–301.

Druviete Ina, Joma Daiga: Valodas politikas tradīcijas Latvijā 20. gs. sākumā. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados: lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 13.–16.

Дубасов Анжелика: О web-версии словаря балтийской терминологии. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 24–25.

Dubova Agnese: Politiskās leksikas sociolingvistiskā interpretācija 20. gs. vācu un latviešu svešvārdu vārdnīcās. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 30.–31.

Eckert Rainer: Die 20. Konferenz der AABS in Washington 2006 (Bericht mit anschließender Zusammenfassung meiner Kongresreisen nach Amerika). – Baltu filoloģija 2006, Nr. XV (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 153.–163.

Eckert Rainer: Konferenz *Baltistik gestern und heute* in Berlin. – Baltu filoloģija 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 141.–143.

Eckert Rainer (sast.): Raineram Ekertam – 75. Fortsetzung des Gesamtverzeichnisses der Wissenschaftlichen Publikationen von Rainer Eckert (2000–2006). – Baltu filoloģija 2006, Nr. XV (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 173.–178.

Eckert Rainer: Zur Bedeutung des Dainalettischen für die Sprachgeschichte, speziell die Historische Phraseologie. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost–Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 44.

Elsberga Solveiga: Daži apsvērumi un pārdomas. [Par svešvalodu īpašvārdu atveidi latviešu valodā.] – Karogs, 2007, Nr. 4, aprīlis, 96.–99.

Elksnis J.: Latgalīšu volūda ir svāta. [Sakarā ar skolotāja Anatolija Bērskalna grām. «Latgaļu volūdas vārdu krājums» izdošanu.] – Rēzeknes Vēstis, 2007, 11. oktobris, Nr. 135, 4.

Emse Anita: Deutsch – to be or not to be. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost–Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 46.

Emse Anita: Vācu valodai būt vai nebūt. – Akadēmiskā Dzīve. 44. rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 27.–33.

Ernstsonē Vineta: Iedzīvotāju vēlme apgūt vai pilnīgot valodu prasmi. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 189.–190.

Ernstsonē Vineta: Integrācijas programmas sabiedriskā apspriešana. 14. pielikums. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 544.–548.

Ernstsonne Vineta: Par dažiem latviešu valodas vitalitātei svarīgiem faktoriem. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 31.–32.

Ernstsonne Vineta: The borrowed interjections in the Latvian slang. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 46.

Ernstsonne Vineta: Valoda un konkurētspēja darba tirgū. – Latvijas Avīze, 2007, 29. oktobris, Nr. 295 (3198), 15.

Ernstsonne Vineta: Valodu apguves motīvi un prakse. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 190.–210.

Ernstsonne Vineta: Valodu ekonomiskā vērtība. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 188.–189.

Ernstsonne Vineta: Valodu lietojums un valodu hierarhijas maiņa Latvijā. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 211.–242.

Ernstsonne Vineta: Valodas politika Latvijā darbaspēka migrācijas un metālapstrādes nozares kontekstā. – Imigrantu integrācijas aspekti Latvijas sociāli ekonomiskajā vidē. Konferences referātu krājums. Liepāja: LiePA, 2007, 50.–59.

Ernstsonne Vineta: Valodu prasme un dzīves kvalitāte. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 185.–188.

Ernstsonne Vineta: Valodu prasmes un lietojuma dinamika Latvijā. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 172.–173.

Ernstsonne Vineta, Joma Daiga: Attieksme pret latviešu valodas prasmi un lietojumu. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 247.–255.

Ernstsonne Vineta, Joma Daiga: Dzimtā valoda. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 141.–142.

Ernstsonne Vineta, Joma Daiga: Lingvistiskā attieksme dažādās vecumgrupās. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 244.–246.

Ernstsonne Vineta, Joma Daiga: Valodu konkurence. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 145.–149.

Ernstsonne Vineta, Joma Daiga: Valodu prasme un valodu lietojums. – valsts valoda. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 143.–145.

Ernstsonne Vineta, Mežs Ilmārs: Cittautiešu latviešu valodas prasmes: runāšana, lasīšana, rakstīšana. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 180.–183.

Ernstsonne Vineta, Mežs Ilmārs: Krievu valodas prasme. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 183.–185.

Ernstsonne Vineta, Mežs Ilmārs: Latvijas iedzīvotāju valodu prasme. Latviešu valoda – valsts valoda. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 173.–178.

Ernštreits Valts: Ieskats lībiešu literārās valodas vēsturē. An Insight into the History of the Literary Livonian Language. – Latvijas Universitātes Raksti. 727. sējums. Valodniecība. Somugristika. Scientific Papers University Latvia. Volume 727. Linguistics. Finno-Ugristics. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 60.–66.

Farneste Monta: Transitions as a means of text cohesion in written communication. – Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 14–23.

Fedorina Jekaterina: Some issues on developing native language textbooks (for Latgalian in Russia). – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 46–47.

Fennell Trevor: Liborius Depkin's Fidelity to his Sources. – Baltu filoloģija 2006, Nr. XV (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 17.–26.

Fennell Trevor: Recurring oddities in Liborius Depkin's Latvian–German dictionary. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost–Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 47.

Garšva Kazimieras: Baltu kalbu substratas rytuose. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 24.–35.

Gliwa Bernd: Litauisch *šeivq trinti*, lettisch *saiva*. – sura Ozola dienas konference. Alvilis Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 15.

Goba Arturs: Valodniece Elga Kagaine mūžības ceļā. [Valkas novadniece, filoloģijas zinātni Dr. Elgas Kagaines (1930–2007) piemiņai.] – Ziemeļlatvija, 2007, 30. janvāris, Nr. 13, 3.

Gods kalpot Latvijai! [Triju Zvaigžņu ordeņa pasniegšana LU Latviešu valodas institūta pētniecei Dzintrai Hiršai.] – Latvijas Avīze, 2007, 13. novembris, Nr. 310 (3213), 8.

Grasis Marks: Vārdšķiras maiņa kā tulkošanas paņēmieni. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. 3. sēj. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 83.–87.

Gridina Jeļena: Latviešu un itāliešu valodas tulkotāju viltusdraugu atbilstības. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 320.–325.

Gridina Jeļena: Les aspects linguistiques dans l'enseignement simultané du français et de l'italien. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Riga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIP-LV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 21.

Grinberga Iveta: Developing strategies–based instruction in the foreign language classroom. – Innovations in Language Teaching and Learning in the

Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Riga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 21.–22.

Grīse Rasma: Krievijas latviešu pūles par latviešu valodu. – Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos. 2007. gada 14. aprīļa valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 10.–12.

Grudule Māra: Vācbaltieši vai baltvācieši. [Par abu apzīm. vēsturisko atšķirību zudumu lietotāju apziņā.] – Kultūras Forums, 2007, 10.–17. augusts, Nr. 31(271), 3.

Grūdule Māra: Latvian Bible translator J.E. Glueck as a poet. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost–Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 51.

Grūzītis Normunds, Nešpore Gunta, Saulīte Baiba: Extraction of basic semantic relations from the dictionary of Latvian. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция балтистики. Балтийские языки: психолингвистика, социолингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 17.

Grūzītis Normunds, Nešpore Gunta, Saulīte Baiba: Hierarhisku attieksmju izgūšana no latviešu valodas skaidrojošās vārdnīcas. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 147.–159.

Grūzītis Normunds, Nešpore Gunta, Saulīte Baiba: Morphological and syntactic analysis of Latvian: a different approach. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция балтистики. Балтийские языки: психолингвистика, социолингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 18–21.

Guesdon-Vaičiūnaitė Jolanta: Šimtoji baltistikos konferencija Berlyne. – Baltistica XLII (1) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 147–150.

Hamp Eric P.: Baltic Evidence on IE '6'. – Baltu filoloģija 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 47.–48.

Hercenberga Jolanta: Kultūra un valoda kā vērtība. [Par Starptautisko Letonistu semināru Padurē (Kuldīgas raj.); tekstā stāsta Sanktpēterburgas Valsts universitātes (Krievija) vec. pasniedzēja Everita Andronova un Vašingtonas Universitātes Sietlā pasniedzēja Iveta Grīnberga.] – Kurzemnieks, 2007, 18. augusts, Nr. 95, 3.

Hermanis Voldemārs: Darbarūķis no Adelaides atšifrē gotiskajā rakstā Rīgā saglabājušos senus manuskriptus. [Par latv. val. pētnieku, Triju zvaigžņu ordeņa kavalieri Trevoru Gārtu Fennelu stāsta T. G. Fennels, LU Latviešu valodas institūta direktores Ilgas Jansones komentāri.] – Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai, 2007, 16. janvāris, Nr. 13 (4699), 12.

Hermanis Voldemārs: No Latvijas krastiem – ukraiņu valodā. [Par latviešu dzejas antoloģijas «No Latvijas krastiem» ukraiņu val. atvēršanas pasākumu Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.] – Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai, 2007, 24. februāris, Nr. 47 (4733), 12.

Hermanis Voldemārs: Valoda pastāvīgos caurvējos. [Par grāmatas «Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences» iznākšanu.] – Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai, 2007, 9. jūnijs, Nr. 133 (4819), 12.

Hirša Dzintra: Ceļā uz valodas nākotni. [Par J. Kursītes «Neakadēmisko latviešu valodas vārdnīcu jeb Novada vārdeni». Rīga: Madris, 2007, 526.] – Kultūras Forums, 2007, 7.–14. septembris, Nr. 35 (273), 2.

Hirša Dzintra: Iznākusi pirmā zinātniskā slenga vārdnīca Latvijā. [Par O. Buša, V. Ernstsones «Latviešu valodas slenga vārdnīcu».] – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 263.–268.

Hirša Dzintra: Krievu preses valoda – integrācijas procesu kontekstā: 16. pielikums. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 551.–560.

Hirša Dzintra: Latvijas krievu preses valoda – integrācijas procesu kontekstā. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 32.–37.

Hirša Dzintra: Latvijas valstiskums un latviešu valoda. – Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apsākļos. 2007. gada 14. aprī-

la valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 54.–60.

Hirša Dzintra: Par valodas politiku Atb.s institūcijas. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 76.–93.

Hirša Dzintra: Priekšvārds. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 3.–4.

Hirša Dzintra: Starptautiskās institūcijas un valodas politika Latvijā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 160.–165.

Hirša Dzintra: Valsts valodas prasmes atestācijas vadība. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 93.–98.

Hirša Dzintra: Vietvārdu normalizācijas juridiskie aspekti kaimiņvalstu speciālistu pieredzes gaismā. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 228.–236.

Hirša Dzintra: Vladimirs Toporovs 05.07.1928.–05.12.2005. In memoriam. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 322.–325.

Holvoet Axel: Mood in subordination in Baltic. – Baltu filoloģijas perspektīvas. Starptautiskā konference. Poznaņa, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 11.–12.

Huelmann Magdalene: Anšlavs Eglītis und sein «Švābu kapričo». – Tekstas: lingvistika ir poetika 15. Tarptautinēs moklinēs konferencijās medžiaga 2007 m. lapkričio 15 d. Programma ir pranešimų santraukos. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007, 30–32.

Ikere Zaiga: Latviešu valoda: pūralādes vērtība vai valsti integrējošs spēks? [Par valodas valstisko atzīšanu, attīstību un eksistenci mūsdienās sakarā ar Valsts valodas komisijas monogrāfiju «Latviešu valoda 15 neatkarības gados» klajā nākšanu stāsta Daugavpils Universitātes rektore Zaiga Ikere.] – Latvijas Avīze, 2007, 23. jūlijs, Nr. 197 (3100), 16.

Исаева Эльвира: Ассоциативное поле концепта ДЕНЬГИ (на материале ассоциативного эксперимента). – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saulē», 2007, 331.–337.

Iļjinska Larisa: Daži terminoloģijas aspekti un tehniskā tulkošana. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 326.–334.

Jankovjaks Miroslavs: Krāslavas rajonu apdzīvojošo baltkrievu minoritāšu daudzvalodība. Valodu funkcionēšanas sfēras. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 192.–211.

Jankowiak Mirosław: Belarusian minority in the Kraslava region in Latvia. Language in the domain of religion. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 37.–38.

Jansone Ilga: Eine vor 100 Jahren getroffene Entscheidung. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 58–59.

Jansone Ilga: Kalba – priemonė atspindėti pasauli. – Acta humanitaria universitatis Saulenis. Mokslo darbai. T. 3. Munera linguistica Kazimieras Župerka dedicata. Sud. B. Maskuliūnas. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007, 62–67.

Jansone Ilga: Latīņu rakstam latviešu ortogrāfijā – 100. – Daba un vēsture, 2008. Rīga: Zinātne, 2007, 118.–122.

Jansone Ilga: No cepurēm un lakatiem līdz salām un ārēm. – Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A. daļa. Sociālās un humanitārās zinātnes. 61. sēj., Nr. 4, 47.–76.

Jansone Ilga: Par valsts prioritāru pētījumu programmu «Letonika». Pētījumi par latviešu vēsturi, valodu un kultūru 2006. gadā. [Par Valsts pētījumu progr. «Letonika: pētījumi par vēsturi, valodu un kultūru» 2006. g. rezultātu publisku apspriešanu.] – Latvijas Vēstnesis, 2007, 17. janv., Nr. 10 (3586), 9.

Jansone Ilga: Savējais latviešu sabiedrībā. Latvijas Zinātņu akadēmijas Lielā medaļa Austrālijas valodniekam Trevoram Gārtam Fennelam. – Laiks, 2007, 17.–23. febr., Nr. 8, 5.

Jansone Ilga: Starpkongresu guvums valodniecībā. Darbs kongresā ļāva dzimt idejām par starpnozaru pētījumiem. – Kultūras Forums, 2007, 16.–23. novembris, Nr. 45 (283), 4.

Jansone Ilga: Valsts pētījumu programmas «Letonika: pētījumi par vēsturi, valodu un kultūru» 2006. gada rezultāti. – Zinātnes Vēstnesis, 2007, 22. janv., Nr. 2 (336), 1.

Jansone Ilga, Bušs Ojārs: Elga Kagaine 30.03.1930.–25.01.2007. – Zinātnes Vēstnesis, 2007, 5. februāris, Nr. 3 (337), 4.

Jansone Ilga, Cimermanis Saulvedis: Anatolijs Nepokupnijs 18.03.1932.–25.10.2006. In memoriam. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 326.–332.

Jansone Ilga, Cimermanis Saulvedis: Latvijas Zinātņu Akadēmijas ārzemju loceklis Anatolijs Nepokupnijs 18.03.1932.–25.10.2006. – Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A. daļa. Sociālās un humanitārās zinātnes. 61. sēj., Nr. 1, 88.–92.

Jansone Ilga, Stradiņš Jānis, Kūle Maija, Jundzis Tālavš: Letonika – programma latviešu valodas, vēstures un kultūras izpētei. – Zinātne, pētniecība un inovācija Latvijas izaugsmei. Stratēģiskās analīzes komisija. Zinātniski pētnieciskie raksti. Nr. 3 (14). Rīga: Zinātne, 2007, 69.–91.

Jezupova Marita: Salīdzinājumi Tilžas izloksnē. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 96.–103.

Jocaitė Gintarė, Kvašytė Regina: Latviškų simbolinių pavadinimų vartoseną lietuvių kalba. – Jaunųjų mokslininkų darbai. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006, Nr. 4 (11), 31–34.

Joma Daiga: Attieksme pret angļu valodas prasmi un lietojumu. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 260.–264.

Joma Daiga: Attieksme pret krievu valodas prasmi un lietojumu. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 255.–260.

Joma Daiga: Cieņa, aizsardzība un manipulācijas. [Saruna ar Valsts valodas aģentūras Sociolingvistikas daļas vad., projektu vad. Daigu Jomu, projektu vadītājām Guntu Kļavu, Kristīni Motivāni par pētījumu «Attieksme pret valsts valodu»; pierakst. Dace Kokareviča.] – Latvijas Avīze, 2007, 15. oktobris, Nr. 281 (3184), 7.

Joma Daiga: Dzimuma loma lingvistiskās attieksmes veidošanas procesā. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 265.–272.

Joma Daiga: Institucionālās struktūras un to darbība. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 75.–76.

Joma Daiga: Izglītības ietekme uz lingvistiskās attieksmes izveidošanos. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 302.–308.

Joma Daiga: Latvijas iedzīvotāju attieksme pret izglītības reformu (1998–2004). – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 309.–326.

Joma Daiga: Latvijas iedzīvotāju attieksme pret izglītības reformu (1998.–2006. gads). – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 38.

Joma Daiga: Latvijas iedzīvotāju lingvistiskā attieksme. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 149.–161.

Joma Daiga: Lingvistiskā attieksme Latvijas iedzīvotāju sociālajās grupās. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 243.–244.

Joma Daiga: Migrācijas procesi Latvijā. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 161.–171.

Joma Daiga: Politiskās nostājas loma lingvistiskās attieksmes izveidē. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 281.–293.

Joma Daiga: Sociālā slāņa nozīmīgums lingvistiskās attieksmes izveidē un izpausmēs. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 272.–281.

Joma Daiga: Valsts valodas lietojums izglītības sistēmā. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 309.

Joma Daiga, Mežs Ilmārs: Latvijas iedzīvotāju etnodemogrāfiskais raksturojums. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 120.

Joma Daiga, Mežs Ilmārs: Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju nacionālais sastāvs. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 121.–141.

Joma Daiga, Mežs Ilmārs: Valodas situācija Latvijā 1991–2006. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 117.–119.

Joma Daiga, Veisbergs Andrejs: Ar pašcieņu par savas valodas tiesībām. [Intervija ar Andreju Veisbergu un Daigu Jomu; pierakst. Dace Kokareviča.] – Latvijas Avīze, 2007, 22. janvāris, Nr. 21 (2924), 16.

Jundina Natalja: Reformulierung in einem literarischen Text. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 423.–433.

Jundze Arno: Valoda un internets. [Par latviešu valodas mājaslapu.] – Neatkarīgā Rīta Avīze, 2007, 12. aprīlis, Nr. 85 (4771), 9.

Jurģīte Lilija: Krievija 1897. g. tautskaites materiāli par lingvistisko situāciju 19. gs. beigās dažos Dienvidlatgales pagastos. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социолингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 34–35.

Jurģīte Lilija: Personvārda loma bērna dzīvē. – Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts. Bērība. Zinātniskā red. Dr. paed. Daina Dzintere. Rīga: SIA Izglītības soli, 2007, 93.–100.

Kačiuškienē Genovaitē, Merkienē Nijolē: Kalbinē interferencija šiuolaiknē visuomenėje. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 39.–40.

Kagaine Elga: Dažas somugriskās ietekmes un paralēles salikteņu un vārdu savienojumu modeļos. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 45.–83.

Kagaine Elga: Eduards Ādamsons – simtgadnieks (1906–1996). – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 282.–285.

Kagaine Elga (grāmatu apskats): B. Laumane. Smalki lija zelta lietus I. Dabas parādību nosaukumi latviešu valodā. Liepāja: Liepājas Pedagoģijas akadēmija, 2005, 414 lpp. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 255.–261.

Kalnača Andra: Ģenitīva sinonīmijas stilistiskās funkcijas mūsdienu latviešu valodā. – Acta humanitarica universitatis Saulenis. Mokslo darbai. T. 3. Munera linguistica Kazimieras Župerka dedicata. Sud. B. Maskuliūnas. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007, 68–78.

Kalnača Andra: Modalitātes tipoloģija un latviešu valodas izteiksmes. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 166.–173.

Kalnača Andra: Stilistiskie resursi morfoloģijā, to klasifikācijas principi. – Tekstas: lingvistika ir poetika 15. Tarptautinēs moklinēs konferencijās medžiaga 2007 m. lapkriņī 15 d. Programma ir pranešimų santraukos. Šiaurī: Šiaurīu universiteto leidykla, 2007, 30.–32.

Kalnača Andra: Vietniekvārdu stilistiskās funkcijas sarunvalodā. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 434.–441.

Kalniņa Biruta: Cleft sentences as a pragmatic strategy. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 152.–160.

Kangere Baiba: German-Latvian bilingualism revisited in the light of Russian–Latvian bilingualism in modern Latvia. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost–Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 61–62.

Kaltigina Margarita: Folklorā latviešu un citu tautu mācību grāmatās sākumskolai. – Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts. Bērniība. Zinātniskā red. Dr. paed. Daina Dzintere. Rīga: SIA Izglītības soļi, 2007, 57.–78.

Karapetjana Indra, Roziņa Gunta: Applied linguistics on intercultural communication. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Rīga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 24.

Kārklīņa Silvija: The introduction and the role of the European language Portfolio (ELP) for adults in lifelong learning. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Rīga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 24–25.

Karpinska Laura: Illustrative examples in English monolingual and bilingual dictionaries. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 335.–342.

Kas draud valsts valodai, ja nepilsoņi vēlēs pašvaldības? (Atbild Edvīns Inkēns, Inna Davidova, Ina Druviete.) – Republika.lv, 2007, 30. marts–4. aprīlis, Nr. 13 (58), 4.

Katkeviča Laura: Saistītājpārdu *ka, kā* un *kā* lietojums saliktā teikumā 17. gs. tekstos. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 16.

Kaukienē Audronē: Bendrieji rytu baltu kalpu *Cēm* (*leṃti-lēmt*) tipo veiksmazodžiai tarp kitu *Cēr* tipo veiksmazodžiu. – Baltistica XLII (2) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 211–242.

Kaukienē Audronē, Laučiūtē Jūratē Sofija: Baltu ir slavų *pēr- «mušti, perti». Kilmė, struktūros ir semantikos raida, vediniai. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 28.–37.

Kauliņa Anda, Degtjarjova Irina: Disleksija – domāšanas traucējums vai slēptais talants. – Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts. Bērnība. Zinātniskā red. Dr. paed. Daina Dzintere. Rīga: SIA Izglītības solī, 2007, 101.–110.

Kavacs Jurgis: Lietišķās toponīmas vispārējā teorija un termini. – Onomastica Lettica, 2007, 3. laid., 237.–263.

Kessler Stephan: Normvorstellungen und ihre Umsetzung in Adolphis Grammatik von 1685. – Baltu filoloģija 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Redaktors Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 49.–72.

Klepikova Jeļena: Allgemeine Charakteristik der Zwillingsformeln im Deutschen und im Russischen im Vergleich. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saulē», 2007, 161.–168.

Klēvere-Wälchli Inga: Gala zilbju īso patskaņu saglabāšana un atmešana vienskaitļa vokatīvā mūsdienu latviešu valodā: fonoloģiskie nosacījumi. – Baltu filoloģijas perspektīvas. Starptautiskā konference. Poznaņa, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 14.–15.

Kļaviņa Sarma: Alvils Augstkalns, Ramave un «Ceļi». – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 16.–18.

Kļaviņa Sarma: Augusta Bīlenšteina «Die lettische Sprache nach ihren Lauten und Formen erklärend» – pirmā zinātniskā latviešu valodas gramatika tās loma Eiropas valodniecībā. – August Bīlenšteins un latvieši. Veltījums zinātnieka atcerei. August Bielenstein und die Letten. Zum Gedenken des Gelehrten. Starptautiskās zinātniskās konferences «Dr. Augusts Bīlenšteins par latviešu kultūras pamatvērtībām – arī Eiropā» referātu krājums Rīga, 2007. gada 6. jūlijs. Internationale wissenschaftliche Konferenz «Dr. August Bielenstein – Forscher der Grundlagen lettischer Kultur sowie deren Vermittler in Europa» Sammelband der Konferenz Riga, 6. Juli 2007. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2007, 33–38.

Kļaviņa Sarma: August Bielensteins Werk «Die lettische Sprache nach ihren Lauten und Formen erklärend» – die erste wissenschaftliche Grammatik der lettischen Sprache und ihre Rolle in der indoeuropäischen Linguistik. – August Bīlenšteins un latvieši. Veltījums zinātnieka atcerei. August Bielenstein und die Letten. Zum Gedenken des Gelehrten. Starptautiskās zinātniskās konferences «Dr. Augusts Bīlenšteins par latviešu kultūras pamatvērtībām – arī Eiropā» referātu krājums Rīga, 2007. gada 6. jūlijs. Internationale wissenschaftliche Konferenz «Dr. August Bielenstein – Forscher der Grundlagen lettischer Kultur sowie deren Vermittler in Europa» Sammelband der Konferenz Riga, 6. Juli 2007. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2007, 161–168.

Kļaviņa Sarma: Cīņa par latviešu valodas statusu 1988. un 1989. gadā: dokumentālās liecības un atmiņas. – Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos. 2007. gada 14. aprīļa valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 45.–53.

Kļaviņa Sarma: Kvantitatīvās un datorlingvistikas aizsākumi Latvijā 20. gs. 60.–70. gados. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социолингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 28–29.

Kļaviņa Sarma: Latviešu lingvistiskā identitāte kā piederība un patība zem svešu varu sloga un savā valstī. – Kultūra un vara. Raksti par valodu, literatūru, tradicionālo kultūru. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 83.–91.

Kļaviņa Sarma: Visa garīga tautas būšana mājo valodā. Kaspars Biezbārdis: «..prātīgi latvieši nekad jau nesmādēs svešas, derīgas valodas iemācīties, taču tie ne domāt nedomās tādā ceļā savu mīju tēva valodu kapos aizvadīt...» – Kultūras Forums, 2007, 5.–12. janvāris, Nr. 1 (239), 9.

Kokareviča Dace: 18 pētnieku veidota monogrāfija. [Par grāmatas «Latviešu valoda 15 neatkarības gados» (Rīga: Zinātne) atvēršanas svētkiem Rīgas pilī.] – Latvijas Avīze, 2007, 14. maijs, Nr. 128 (3031), 16.

Kokareviča Dace: Ierosmes valodas kultūras pilnveidei. [Par grāmatu «Jauniešu valoda», «Valodas prakses...» atvēršanas svētkiem.] – Latvijas Avīze, 2007, 26. marts, Nr. 84 (2987), 16.

Kokareviča Dace: Interneta vārdnīcas saziņai ar kaimiņiem. [Par elektroniskajām lietuviešu-latviešu un igauņu-latviešu vārdnīcām.] – Latvijas Avīze, 2007, 9. jūlijs, Nr. 183 (3086), 22.

Kokareviča Dace: Jāveido jauna rokasgrāmata. [Par VVK rīkoto konferenci par zinātnes valodas lietošanu LLU stāsta Sociālo zinātņu fak. stud. Linda Sūniņa.] – Latvijas Avīze, 2007, 26. novembris, Nr. 322 (3225), 19.

Kokareviča Dace: Kam represijas un kam tiesības. [Par divvalodību un valsts val. prasmes līmeni ierēdniecībā Latvijā.] – Latvijas Avīze, 2007, 26. septembris, Nr. 262 (3165), 3.

Kokareviča Dace: Kongresā – 96 ziņojumi valodniecībā. [Par Letonikas II kongresa ziņojumiem valodniecībā.] – Latvijas Vēstnesis, 2007, 29. oktobris, Nr. 295 (3198), 15.

Kokareviča Dace: Šodien students, rīt – jaunais latviešu valodas skolotājs. [Saruna LPA.] – Latvijas Avīze, 2007, 8. janvāris, Nr. 7 (2910), 16.

Kokareviča Dace: Top. [Valsts valodas aģentūras pētījums «Valsts valodas likums: vēsture un aktualitāte»; tekstā stāsta Valsts val. aģentūras Sociolingvistikas daļas vad. Dr. Daiga Joma, projektu vad. Kristīne Motivāne.] – Latvijas Avīze, 2007, 9. jūlijs, Nr. 183 (3086), 22.

Kokareviča Dace: Tulkojums nokaitina. Nu un? [Par nepieciešamiem grozījumiem Valsts val. likumā un Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, sakarā ar diskusiju «Valoda un patērētāju tiesības» Valsts val. komisijā; tekstā stāsta prof. Ina Druviete.] – Latvijas Avīze, 2007, 14. marts, Nr. 72 (2975), 4.

Kondratjuka Irena: Das Neue in der deutschen Syntax. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 266.–271.

Королёва Елена: Гнездо корня дяг- в русских говорах Латгалии. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 50.–57.

Koškins Igors: Krievu valoda kā kontaktvaloda Latvijas brīvvalsts laikā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 174.–182.

Koschkin Igor: Zu den terminologischen Ämterbezeichnungen in den deutsch-russischen Vertragsurkunden Altlivlands. – Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache im Baltikum V. Herausgegeben von Gisela Brandt und Ineta Balode. Stuttgart: Verlag Hans–Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 2007, 37–47.

Кошкин Игорь: Этимологическая реконструкция формул древнерусско-немецких договорных грамот. Senkrievu un vācu miera līgumos sastopamo formulu etimoloģiskā rekonstrukcija. Etymologische Rekonstruktion der Formeln der altrussisch-deutschen Vertragsurkunden. – Latvijas Universitātes Raksti. 720. sējums. Valodniecība. Studia etymologica. Germano-balto-slavica. Scientific Papers University Latvia. Volume 720. Linguistics. Studia etymologica. Germano-balto-slavica. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 73–81.

Kortlandt Frederik: The development of the Indo-European syllabic resonants in Balto-Slavic. – Baltistica XLII (1) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 7–12.

Kramiņa Aiga: Interpreting and manipulation. Some theoretical and pragmatic considerations. – Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 24–33.

Krautmane Ērika: Igaunų literārās valodas aizsākumi 16.–19. gs. The Outset of the Estonian Literary Language in the 16th–19th Century. – Latvijas Universitātes Raksti. 727. sējums. Valodniecība. Somugristika. Scientific Papers University Latvia. Volume 727. Linguistics. Finno-Ugristics. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 67–73.

Kūla Māris: Briseles kāpsta piezīmes. [Par latviešu valodas prasmju paskaidrināšanu.] – Diena, 2007, 16. janvāris, Nr. 13 (4754), 10.

Kūla Māris: Briseles kāpsta piezīmes. Skats. – Diena, 2007, 9. oktobris, Nr. 236 (4976), 10.

Kūla Māris: Briseles kāpsta piezīmes. Sarunas pie alus glāzes II. [Par kļūdām LR Valsts prezidentes V. Vīķes–Freibergas latv. valodas lietojumā.] – Diena, 2007, 30. maijs, Nr. 124 (4864), 13.

Kūla Māris: Personālā latviešu valoda. Briseles kāpsta piezīmes. [Par latviešu valodas terminoloģiju datortehnikas jomā.] – Diena, 2007, 17. aprīlis, Nr. 89 (4829), 10.

Kuplā Ieva: Emociju verbu semantikas klasifikācijas iespējas latviešu valodā. – Res humanitaria, 2007, 2, 60.–69.

Kursīte Janīna: Juk, dzi, eku, ben, čok čok, nak! [Saruna ar prof. J. Kursīti sakarā ar grāmatas «Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca jeb vārdene» klajā nākšanu; pierakstīj. Vija Beinerte.] – Latvijas Avīze, 2007, 18. maijs, Nr. 133 (3036), 34.–35.

Kursīte Janīna: Latviskā alternatīva krievu «b...» jeb Kā skaisti un latviski lamāties. [Par lamuvārdiem latviešu valodā saruna ar Latvijas Universitātes prof. Janīnu Kursīti; pierakst. Aiva Kanepone.] – Ieva, 2007, 27. jūn., Nr. 26, 35.–[37.].

Kursīte Janīna: Valodas vārdene. [Sakarā ar Latvijas Universitātes prof. Janīnas Kursītes grām. «Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca jeb vārdene» klajā nākšanu.] – Diena, 2007, 8. jūnijs, Nr. 132 (4872), Kultūras Diena, Nr. 21 (108), 16.–17.

Kusiņa Linda: Senā un jaunā. [Par gaidāmo Janīnas Kursītes grāmatas «Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca jeb novadu vārdene» atvēršanas pasākumu Latviesu biedrības namā.] – Latvijas Avīze, 2007, 28. aprīlis, Nr. 116 (3019), 18.

Kušķis Jānis: Atjaunot dambja pārrāvumu? – Māja, 2007, 8.–14. maijs, Nr. 19 (312), 59.

Kušķis Jānis: Endzelīns un latviešu valoda. [Par Jāņa Endzelīna darbiem un to nozīmi]. – Akadēmiskā dzīve, 2007, 44. rakstu krājums, 21.–26.

Kušķis Jānis: Gada vārds, nevārds un teiciens. – Māja, 2007, 20.–27. marts, Nr. 12 (305), 59.

Kušķis Jānis: Latviešu valoda un sovetizācija. – Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos. 2007. gada 14. aprīļa valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 40.–44.

Kušķis Jānis: No zemniekiem izteikta neapmierinātība. [Par pareizu latviešu valodas lietošanu.] – Māja, 2007, 20.–26. februāris, Nr. 43 (336), 59.

Kušķis Jānis, Briķša Vineta: No ar, no līdz u.c. ? [Par prievārdu lietošanu.] – Māja, 2007, 27. marts–2. aprīlis, Nr. 13 (306), 59.

Kuzina Viktorija, Freidenfelds Ilmārs Jānis: Klasiskās tautasdziesmas sākumskolas mācībgāmatās (pedagoģiskais un lingvistiskais aspekts). – Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts. Bērnība. Zinātniskā red. Dr. paed. Daina Dzintere. Rīga: SIA Izglītības soļi, 2007, 43.–56.

Kuzmina Ilze: Ar likumu nevarot piespiest runāt latviski. [Par LR Saeimā noraidīto apvienības «Tēvzemei un Brīvībai/LNNK» iesniegto likumprojektu.] – Latvijas Avīze, 2007, 27. janvāris, Nr. 27 (2930), 4.

Kuzmina Ilze: Atkal «bīda» krievu valodu. [Par LR Saeimā apspriestajiem grozījumiem Augstskolu likumā un Profesionālās izglītības likumā.] – Latvijas Avīze, 2007, 21. aprīlis, Nr. 109 (3012), [1.], 4.

Kuzmina Ilze: Latviešu valodai kūtri sargi. [Par patērētāja tiesībām saņemt pakalpojumu valsts valodā, sūdzības par akciju sabiedrības «Air Baltic Corporation» mājas lapā publicēto informāciju svešvalodā.] – Latvijas Avīze, 2007, 19. februāris, Nr. 49 (2952), [1.], 3.

Kuzmina Irina: Aspect pratique de l'enseignement de FLE dans le contexte multilinguistique en Lettonie. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Riga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 26.

Kvašīte Regīna: Lietuviešu īpašvārdu lietošana latviešu valodā. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 169.–175.

Kvašīte Regīna: Lietuvieši Latvijā: sociolingvistiskais aspekts. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 26–27.

Kvašīte Regīna: Metalingvistiskie komentāri *kā teiktu..* sociolingvistiskajā skatījumā. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 40.–45.

Kvašytē Regīna: Amerikos lietuvīu tarybos (ALT) statuto kalbinė raiška. – Tekstas: lingvistika ir poetika 15. Tarptautinēs moklinēs konferencijās medžiaga 2007 m. lapkričio 15 d. Programma ir pranešimų santraukos. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007, 34.–36.

Kvašytē Regīna: Veränderungen in der offiziellen Kommunikation in Litauen und Lettland im sprachlichen Aspekt. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 72–73.

Kvašytė Regina: Dėl latvių ir lietuvių dalykinio stiliaus. – Lietuvių ir latvių gretinamosios stilistikos klausimai. Lietuvių un latvių sastatāmās stilistikas jautājumi. Sud. ir ats. red. R. Kvašytė. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006, 204–212.

Kvašytė Regina: Latvių tikriniai vardai Šiaulių dienraščiuose. – Kalbos aktualijos 8. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006, 42–52.

Kvašytė Regina: Metakalbiniai komentarai sociolingvistiniu aspektu (lietuvių kaip (*pa*)sakytu... ir latvių *kā teiktu* (*sacītu*)...). – Acta humanitaria universitatis Saulenī. Mokslo darbai. T. 3. Munera linguistica Kazimieras Župerka dedicata. Sud. B. Maskuliūnas. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007, 79–96.

Kvašytė Regina: Pastabos dėl latvių kalbos žodyno «Latviešu literārās valodas vārdnīca». – Leksikografija ir leksikologija 1. Aiškinamųjų bendrinės kalbos žodynų aktualijos. Sud. R. Petrokienė. Vilnius: LKI, 2006, 221–237.

Kvašytė Regina: Terms of the Latvian and Lithuanian stylistics in comparative aspect. – Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 33–42.

Kvašīte Regīna: Zemgales lietuvieši un to valodas specifika. – Raksti III. Starptautiskās zinātniskās konferences Lielupes upes baseins: kultūrvēsturiskā nozīme un ģeogrāfiskais faktors, kopīgais un atšķirīgais referāti. Jelgava: Ģ. Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzejs, 2007, 41–45.

Kvašīte Regina, Čepaitiene Giedrė, Župerka Kazimieras: Metalingvistiskie valodas etiķetes komentāri. – Lietuvių ir latvių gretinamosios stilistikos klausimai. Lietuvių un latvių sastatāmās stilistikas jautājumi. Sud. ir ats. red. R. Kvašytė. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006, 410–418.

Laiveniece Diāna: Latviešu (dzimtā) valoda kā mācību priekšmets: atskats uz meklējumu un pārmaiņu ceļu 15 gadu garumā (1991–2006). – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 349–369.

Laiveniece Diāna: Latviešu (dzimtā) valoda kā mācību priekšmets: 15 gadu (1991–2006) vēsture dokumentos un faktos. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 45.–54.

Laiveniece Diāna: Latviešu valodas mācību vēsture: pētījumi par latviešu valodas mācību grāmatām (skolu gramatikām) un mācību līdzekļiem. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. Galvenais red. Andrejs Veisbergs. Valsts valodas komisija, 3. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 158.–178.

Latkovska Maruta: Ezeiša kažuceņš – viejā! [Par latgaliešu valodas un kultūrvēstures mācīšanu skolās.] – Katōļu Dzeive, 2007, aprīlis, Nr. 4, 37.–38.

Laiveniece Diāna: Latviešu valodas mācību saturs vidusskolā – esošais uns nepieciešamais. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 183.–190.

Latvijā atklāta Eirpas terminu banka (EuroTermBank). – Zinātnes Vēstnesis, 2007, 5. marts, Nr. 5 (339), 4.

Laumane Benita: Leksika latviešu valodā – Benitas Laumanes mūžīgā tēma. Dažs labs nosaukums izprotams, tikai, sameklējot pamatojumu baltu mitoloģijā. [Saruna ar Liepājas Pedagoģiskās akad. docētāju *Dr. philol.* B. Laumani; pie-rakst. Anda Kubuliņa.] – Kultūras Forums, 2007, 1.–8. jūnijs, Nr. 21 (259), 10.

Лаучюте Юрате София: Субстратные балтизмы в диалектной лексике русского языка. Substrāta baltismi krievu valodas izlokšņu leksi-kā. Substratbaltismen in der Mundartlexik der russischen Sprache. – Latvijas Universitātes Raksti. 720. sējums. Valodniecība. *Studia etymologica. Germa-no-balto-slavica. Scientific Papers University Latvia. Volume 720. Linguis-tics. Studia etymologica. Germano-balto-slavica.* Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 31–36.

Lauzis Aldis: Aļaksejs Pisins vai Aļaksejs Pysins? [Stāsta A. Lauzis; pēc Ulda Bērziņa raksta «Kaunāmieš savu deklināciju?» žurn. «Karogs» (2007, apr.).] – Rīgas Laiks, 2007, jūlijs, Nr. 7, 14.–15.

Lauzis Aldis: Valodas efektivitātes un konkurētspējas nosacījumi un to izpētes problēmas. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 54.–55.

Lazareva Anta: Valsts valodas prasmes pārbaudes prasības Eiropas Kopī-go pamatnostādņu valodu apguvei kontekstā. – Innovations in Language Te-aching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Riga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher As-sociations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 26.

Lazdiņa Sanita: Formas, nozīmes un lietojuma aspekta respektēšana latviešu valodas kā otrās valodas apgūvē. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 191.–201.

Lazdiņa Sanita: Lingvistisko teoriju ietekme uz otrās valodas apguves pētniecību. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 212.–234.

Lazdiņa Sanita: Mācību grāmatās atspoguļotās pieejas latviešu valodas kā otrās valodas apguvē. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. Galvenais red. Andrejs Veisbergs. Valsts valodas komisija, 3. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 179.–197.

Leikuma Lidija: Vēlreiz par *Dispositio imperfecti* (1732). – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvilis Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 19.–20.

Leitāne Māra: Übersetzungsprobleme der Präpositionalgruppen in Vertragstexten (Deutsch–Lettisch). – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 343.–350.

LETA: Gada vārds – «draugoties». [Par 2006.g. vārda, nevārda, spārnotā teiciena un gada savārstījuma noteikšanu.] – Diena, 2007, 23. janvāris, Nr. 19 (4759), 10.

LETA: Prēmē izcilus zinātniekus. – Latvijas Avīze, 2007, 13. novembris, Nr. 310 (3213), 6.

Levāne-Petrova Kristīne: Paralēlā korpusa nozīme Eiropas Savienības tiesību aktu tulkošanā. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социолингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 29–30.

Liepa Dīte: Latvijas preses valoda no 3. Atmosfēras līdz mūsdienām. – Mūsdienų valoda mūsdienų sabiedrībā. Sociolingvistikā un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 55.–60.

Liepa Dīte: 6. un 8. Saeimas deputāšu runu leksikostilistikā stratēģija: sociolingvistiskais aspekts. – Parlamentārais diskurss Latvijā. Saeimas plēnārsēžu datorizētā analīze. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 92.–136.

Liepiņa Dace: Prescription and practice: contrastive analysis of some recently approved translation of English terms into Latvian. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Sauls», 2007, 176.–183.

Liokumoviča Irina: On the problem of key words stratification in scientific-technical discourse. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 351.–359.

Ločmele Gunta: Terminology problems for a translator. – Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 43.–59.

Lokmane Ilze: Datīva funkciju paplašināšanās mūsdienu latviešu valodā. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 272.–278.

Lokmane Ilze: Stilistiskais un emocionālais komponents vārdu un sintakses konstrukciju semantikā. – Tekstas: lingvistika ir poetika 15. Tarptautinēs moklinēs konferencijās medžiaga 2007 m. lapkričio 15 d. Programma ir praešimū santraukos. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007, 36.–37.

Lomholts Karstens: Besprātīgi priecīks latvietis brauc pa vecām sliedēm. [Par citvalodu īpašvārdu atveidi oriģinālrakstībā ar latviešu valodas galotnēm.] – Karogs, 2007, aprīlis, Nr. 4, 109.–111.

LZA Lielā medaļa pasniegta Trevoram Fennelam. – Zinātnes Vēstnesis, 2007, 5. novembris, Nr. 18 (352), 1.

LZA prezidenta Jura Ekmaņa uzruna. [Letonikas II kongresā.] – Zinātnes Vēstnesis, 2007, 5. novembris, Nr. 18 (352), 1.

Macienē Jurgita, Kvašytė Regina: Lietuvių ir latvių kalbų deminutyvai kalbėjimo situacijose. – Lietuvių ir latvių gretinamosios stilistikos klausimai. Lietuvių un latvių sstatāmās stilistikas jautājumi. Sud. ir ats. red. R. Kvašytė. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006, 244–259.

Manzerovs Boriss Tālivaldis: NATO standartizētās terminoloģijas apguves aktuālie jautājumi. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. Galvenais red. Andrejs Veisbergs. Valsts valodas komisija, 3. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 65.–70.

Markus Dace: Bērna valodā labākās profesijas – «mamma», «tētis». [Par Bērnu val. pētījumu centra darbību saruna ar Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas rektori, asociēto prof. Daci Marku, Tiju Zīriņu; pierakst. Dace Kokareviča.] – Latvijas Avīze, 2007, 26. novembris, Nr. 322 (3165), 19.

Markus Dace: Ceļš uz labāku valsts valodas prasmi. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komiteja. Rīga: Zinātne, 2007, 327.–336.

Markus Dace: Malēnietis un viņa valoda. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 5.–22.

Markus Dace: Ziemeļautumvidzeme Latgales un Vidzemes kontekstā: cilvēks un valoda. – Starptautiskās konferences «Etniskums Eiropā: sociālpolitiskie un kultūras procesi» materiāli. Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 2007, 19.

Markus Dace, Bukša-Biezā I.: Bilingvālā izglītība un valodas lietojums. – Starptautiskās konferences «Etniskums Eiropā: sociālpolitiskie un kultūras procesi» materiāli. Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 2007, 19.

Markus Dace, Degtjarjova Irina, Grigorjevs Juris: Bērna valodas pētīšanas aspekti. – Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts. Bērniņa. Zinātniskā red. Dr. paed. Daina Dzintere. Rīga: SIA Izglītības solī, 2007, 9.–16.

Маркус Даце: Оценка качества процесса обучения в системе высшего образования Латвии. Участие частного и государственного секторов. – Болонский процесс: качество образовательных программ в современном вузе: материалы международной конференции с участием стран: Австрия, Армения, Беларусь, Казахстан, Кыргызстан, Латвия, Республика Молдова, Россия. Санкт-Петербург: из-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007, 46–53.

Маркус Даце, Букиа И.: Отражение ценностей и отношений в языке детей при эмоциональном восприятии сказок. – Kultura, literatura i sztuka w edukacji językowej w swietle badan empirycznych. Pod redakcija Jana Kidy. Rzeszow: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007, 280–286.

Mazutis Juris: Valodu pienesumi. [Aizguvumi no franču val. latviešu valodā.] – Laiks, 2007, 24.–30. marts, Nr. 13, 4.

Mažiulis Vytautas: Iš baltų etimologijos. – Baltistica XLII (1) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 61–68.

Metuzāle–Kangere Baiba: latviešu valodas attīstība divvalodības kontekstā. – Akadēmiskā Dzīve. 44. rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 5.–13.

Mieze Antra: Kam rūp latviešu valoda mūsdienās. – Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos. 2007. gada 14. aprīļa valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 77.–84.

Migla Ilga: Eigennamen in lettischen, deutschen und russischen Phraselogismen. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany

and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 87–88.

Migla Ilga: Valodniecības bibliogrāfija 2005. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 310.–363.

Milēviča Inga: Kādēļ mūsdienu publicistikā feļetons nav bieža parādība? – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 84.–95.

Millere Dace: Turnēt vai vingrot? – Republika.lv, 2007, 30. marts–4. aprīlis, Nr. 13 (58), 42.–43.

Mozerere Rasma: Within and beyond the framework. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Rīga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 32.

Mūrniece Ināra: Ar latviešu valodu uz Cilvēktiesību tiesu. [Par lingvistisko cilvēktiesību ievērošanu Latvijā stāsta partijas «Jaunais laiks» biedre I. Druviete, valodniece Dz. Hirša, VVK priekšsēdētāja vietn., Valsts valodas aģentūras Sociolingvistikas daļas vad. D. Joma, progr. TV3 ģenerāldirektore Baiba Zūzena, Eiropas Kopienas Tiesas tiesnesis E. Levits, VVC Kontroles daļas vad. A. Kursītis.] – Latvijas Avīze, 2007, 3. sept., Nr. 239 (3142), 3.–4.

Mūrniece Ināra: Augstskolas griež muguru valsts valodai. [Par LR Izglītības un zinātnes min. gatavoto Augstākās izglītības likumprojektu, tekstā stāsta LR Izglītības un zinātnes min. Augst. izglītības un zinātnes depart. direktora vietn. Anatolijs Melnis, Valsts val. komisijas pārstāvis Māris Baltiņš.] – Latvijas Avīze, 2007, 16. jūlijs, Nr. 190 (3093), [1.], 4.

Mūrniece Ināra: Kam jārunā latviski? [Par valsts valodas prasmes līmeņiem darba tirgū stāsta TTC direktors M. Baltiņš, Valsts valodas centra Kontroles daļas vad. A. Kursītis, Valsts valodas aģentūras Sociolingvistikas daļas vad. D. Joma u.c.] – Latvijas Avīze, 2007, 8. oktobris, Nr. 274 (3177), 3.

Mūrniece Ināra: Prezidents valodniekus mudina strādāt aktīvāk. [Par Latvijas Valsts prezidenta Valda Zatlera tikšanos ar valsts val. Komisijas vadītāju Andreju Veisbergu.] – Latvijas Avīze, 2007, 31. jūlijs, Nr. 205 (3108), 4.

Mutore Anna: Lielā sākumburta loma abreviatūras veidos latviešu, franču un krievu oficiālajā rakstu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 202.–207.

Mutore Anna: Lielā sākumburta semantiskā nozīme lingvistiskajā un ekstralingvistiskajā aspektā XX gadsimtā. – *Linguistica Lettica* 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 235.–254.

Mutore Anna: Système d'organisation de la dénomination différenciée en français et ne letton. – *Contrastive and Applied Linguistics. Research papers*, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 50–58.

Nagle Ilze: Valodai draudzīgākie veikali. – *Latvijas Avīze*, 2007, 13. novembris, Nr. 310 (3213), 4.

Nākamais – Letonikas gads. – *Latvijas Avīze*, 2007, 2. novembris, Nr. 299 (3202), 7.

Nau Nicole: Modality inside and outside reported speech in Ulanowska's Latgalian fairytales. – *Baltu filoloģijas perspektīvas. Starptautiskā konference. Poznań*, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 17.–20.

Непокупный Анатолий: Куршско-полабская топонимическая изоглосса *Cirspene – Circipene*. – *Baltų onomastikos tyrimai. Aleksandriui Vanagai atminti*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006, 186–214.

Непокупный Анатолий: Рудольф Грабис: наш первый диалог и его продолжение в геолингвистике. – *Linguistica Lettica* 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 292.–299.

Nītiņa Daina: Prepozīcija. (Priekšvārds.) – Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība: nelokāmās vārdšķiras. Rīga, LU Latviešu valodas institūts, 2007, 31.–99.

Nītiņa Daina, Veisbergs Andrejs: Valodas izmaiņas un kvalitāte. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 372.–400.

Okmane Dace: Priedēkļvārdu darināšanas aktualitātes. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 60.–62.

Okmane Dace: Priedēkļvārdu darināšanas aktualitātes. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 208.–222.

Olander Thomas: Once on desinential accent in Balto-Slavic mobile paradigms. – *Baltu filoloģija* 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls.

Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 81.–85.

Oldere Laimdota: Adjektīvu semantiskās atveides koncepcija „Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcā». – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 140.–145.

Орешникова Анастасия: ДУБРАВА и ОЗОЛБИРСЬ в русских народных песнях и латышских дайнах. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saulē», 2007, 184.–191.

Ozola Ieva: Liepājas pedagoģijas akadēmijas devums Letonikas projektā «Valoda un vide». [Saruna ar LPA zinātnes prorektori Ievu Ozolu, pierakst. Andris Bērziņš.] – Izglītība un Kultūra, 2007, 6. decembris, Nr. 46 (3060), 16.

Ozola Ieva: Par kādu Lejaskurzemes izlokšņu frazeoloģismu. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 38.–44.

Ozola Ieva: Par onomatopoētisku verbu pičāties, plikšķināt u. c. semantiku Kurzemes izloksnēs. – Ēlija, Sventāja, Šventoji. Paribio ženklai. Mokslo straipsniņu rīnkyns. Klaipēda: Klaipēdos universitetas, 2007, 80.–89.

Ozoliņa Olga: Le français dans un contexte plurilingue. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Riga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 35.

Paegle Dzintra: Alvils Augstkalns un pareizrakstības komisija. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 25.

Paegle Dzintra: Piedēkļverbu konjugācijas maiņa. – Baltu filoloģija 2006, Nr. XV (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 57.–79.

Paegle Dzintra: Valsts varas iespaids uz latviešu valodas mācību grāmatu saturu. The Impact of the Power of the State Upon the Contents of Textbooks in the Latvian Language. – Kultūra un vara. Raksti par valodu, literatūru, tradicionālo kultūru. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 9.–18.

Pajēdienē Jūratē: Augusto Schleicherio Lietuvių kalbos gramatikai – šimtas penkiasdešmit metų. – Baltistica XLII (1) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 143–146.

Paklone Inese: Rīteņi nav jāizgudro. [Par topošo nēderlandiešu val. īpašvārdu pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīcu.] – Karogs, 2007, Nr. 4, 103.–105.

Par Latgaliešu rakstības noteikumiem. Valsts valodas centra Latviešu val. ekspertu komisijas Latgaliešu ortogrāfijas apakškomisijas lēmums Nr.1. 2007. gada 28. septembrī. – Latvijas Vēstnesis, 2007, 18. oktobris, Nr. 168 (3744), 27.–30.

Pauloviča Ieva: Latviešu valoda 17. gadsimta dokumentos. [Par 17. gs. baznīcu un skolu dokum. Latvijā.] – Latvijas Luterānis, 2007, dec., Nr. 12, [1.], 20.

Papaurēlytē-Klovienē Silvija, Kvašytē Regina: Konceptualiosios liūdesio metaforos latvių, lietuviių ir rusų kalbose. – Lietuvių ir latvių gretinamosios stilistikos klausimai. Lietuvių un latviešu sastatāmās stilistikas jautājumi. Sud. ir ats. red. R. Kvašytē. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006, 276–294.

Павидис Силвия: Рефлексы ие.*г в структуре корня в германских и балтийских языках и их возможная связь с другими фонологическими и фономорфологическими процессами. Garā zilbiskā līdzskaņa ие. *z refleksi ģermāņu un baltu valodās un to iespējamā saikne ar citiem fonoloģiskiem un fonomorfoloģiskiem procesiem. Reflexe des langen silbenbildenden ие.*Z im Germanischen und Baltischen und deren Beziehung zu anderen phonologischen und phonomorphologischen Prozessen. – Latvijas Universitātes Raksti. 720. sējums. Valodniecība. Studia etymologica. Germano-balto-slavica. Scientific Papers University Latvia. Volume 720. Linguistics. Studia etymologica. Germano-balto-slavica. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 37–58.

Peniķe Inguna: Space and time – opposition or unity in the semantics of prepositions. – Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 59–68.

Pētersone Zita: Rīgas ielu nosaukumu maiņa un jaunu nosaukumu došana padomju okupācijas laikā (1940–1941, 1945–1991). – Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos. 2007. gada 14. aprīļa valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 28.–39.

Piete Linda: Personvārdi latviešu un lietuviešu augu nosaukumos. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 45.–53.

Питкевич Галина: Годонимы в ономастическом пространстве г. Даугавпилса. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saulē», 2007, 351.–357.

Platace Agnija: Šodien modē anglicismi – ieskats latviešu un norvēģu laikrakstos. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 360.–366.

Platonova Marina: Tulkošanas teorija un sastatāmā valodniecība. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 367.–377.

Plaude Ilze: Tulkojumu vērtējums: kvalitātes kritēriji. – Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 69.–75.

Plaudis Jānis: Grieķismi viduslaiku latīņu valodā (jezuītu teksti Latvijas teritorijā XVII – XVIII gs.). – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvilis Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 27.

Pokrotniece Kornēlija: Rūdolfs Grabis un terminoloģija. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 285.–291.

Polkovņikova Svetlana: Runas verbu ekvivalence oriģināltekstā un tulkojumā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 378.–386.

Polkovņikova Svetlana: Runas verbi starpvalodiskā skatījumā. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 192.–199.

Poriņa Vineta: Valodas izvēle loma kultūru komunikācijā Latvijā. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 62.–63.

Poriņa Vineta: Valodas izvēle loma kultūru komunikācijā Latvijā. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. 3. sēj. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 146.–157.

Poriņa Vineta: Valsts valodas lietojuma jautājums imigrantu integrācijā. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 30–31.

Priedkalns Jānis: Ortogrāfijas reformas padomju okupācijas apstākļos nabadzināja latviešu valodu. – Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos. 2007. gada 14. aprīļa valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 13.–17.

Puķe Ieva: Opis bizzī bac! [Par profesores Daces Markus grāmatām «Bērna valoda: no pirmā kļiedziena līdz pasakai», «Bērn runā kultūras pasaulē» un dibināto centru bērnu valodas pētniecībai.] – Diena, 2007, 26. febr., Nr. 48 (4788), 10.

Puškorjute Daiva: Pašreizējās valsts valoda situācija Lietuvā un Latvijā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 223.–233.

Rancāne Anna: Latgaliešu valoda ir apdraudēta. [Par Eiropas Lingvistikas studiju centra un Rēzeknes augstskolas veikto sociolingvistisko pētījumu «Valodas Austrumlatvijā».] – Diena, 2007, 31. maijs, Nr. 125 (4865), 6.

Riekstiņš Jānis: Valodas politika Latvijā 20. gs. vidū. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komisija. Rīga: Zinātne, 2007, 17.–36.

Rosinas Albertas (recenzijos): Rainer Eckert, Studien zur Sprache der lettischen Volkslieder. – Baltistica XLII (2) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 302–307.

Roze Anitra: Krāsu nosaukumu skaidrojumi, to tipi «Latviešu literārās valodas vārdnīcā» un «Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcā». – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 125.–139.

Rozenvalde Inta: Akadēmiskās rakstīšanas kompleksais raksturs. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. 3. sēj. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 71.–82.

Ruks Māris: Latviešu valodas izredzes. – Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos. 2007. gada 14. aprīļa valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 69.–76.

Ruks Māris: Par valodas vērtībām un diskusijas trūkumu. – Diena, 2007, 26. oktobris, Nr. 251 (4991), Kultūras Diena, Nr. 441 (128), 16.–17.

Rumjanceva Ludmila: Cross-Cultural and Linguistic Problems of Rendering Native Personal Names into Other Languages. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 208.–213.

Rūmniece Ilze: Mūsdienu grieķu ģeogrāfisko nosaukumu atveide latviešu valodā. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 63.–64.

Ruža Veronika: Profesoram Antonam Breidakam veltīta *Siermuo stuņde*. – Humanitāro Zinātņu Vēstnesis. Daugavpils, Daugavpils Universitātes Humanitārā fakultāte, Nr. 11, 2007, 114.–117.

Saukāne Irita: Preses tekstos lietoto individuālo darinājumu semantiskās grupas. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 234.–241.

Sausiņš Māris: Laiks atlabot savu rakstību. [Par valodnieka Jāņa Endzelīna (1873–1961) izstrādātajiem latviešu val. pareizrakstības principiem un sakarā ar LR īpašu uzd. ministra sabiedrības integrācijas lietās Oskara Kastēna paziņojumu par pareizrakstības principu revidēšanu.] – Diena, 2007, 25. okt., Nr. 250 (4990), 2.

Seržants Ilja: Daži latviešu prosodiskās sistēmas aspekti. – Baltu filoloģija 2006, Nr. XV (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 95.–110.

Seržants Ilja: Par lingvistiskajiem sakariem starp senajiem latviešiem un krieviem (krivičiem). – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvilis Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 29.

Seržants Ilja: The areal interpretation of the affrication (palatalization) in Pre-Latvian and in later High Latvian. – Baltu filoloģijas perspektīvas. Starptautiskā konference. Poznaņa, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 26.–27.

Siliņa-Piņķe Renāte: Frauenvornamen und andere anthroponomastische Frauenzeichnungen im Kämmerei-Rigister Rigas aus dem 15. Jahrhundert. – Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache im Baltikum V. Herausgegeben von Gisela Brandt und Ineta Balode. Stuttgart: Verlag Hans-Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 2007, 49–57.

Sīlis Jānis: Latviešu valoda un latviešu zīmju valoda 21. gs. sākumā Latvijā. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 64.–65.

Sīlis Jānis: Translator's faithfulness in the 21st century: sociolinguistic view. – Kalbotyra, 2007, Nr. 57 (3), 211.–218.

Sīlis Jānis: Tulkošanas loma latviešu valodas attīstībā. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. 3. sēj. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 88.–112.

Slis Jānis: Valodu kontaktu un lingvistiskās interferences ietekme uz tulkojumzinātnes terminu semantiku. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 387.–397.

Sinkevičiūtē Daina (recenzijos): Baltische Ortsnamen in Ostpreußen, bearbeitet von Grasilda Blažienė. – Baltistica XLII (1) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 140–141.

Сырница Галина: Лексика оттеночной цветовой гаммы: этимология и семантика. Krāsu nosaukumu nianšes: etimoloģija un semantika. Lexik mit der Semantik der Schattierungen in der Farbenbezeichnung: Etymologie und Semantik. – Latvijas Universitātes Raksti. 720. sējums. Valodniecība. Studia etymologica. Germano-balto-slavica. Scientific Papers University Latvia. Volume 720. Linguistics. Studia etymologica. Germano-balto-slavica. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 92.–99.

Sjomkāne Ingrīda, Urbanoviča Inta: Izplatītākie neprecizitāšu tipi interneta portālu ziņās. – <http://www.lu.lv/filol/valoda>.

Skrinda Astrīda: Universals of Politeness: Towards Understanding Appropriateness. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 358.–364.

Skudra Mārīte: Vārdu spēles bez vārdiem. Tehniskie tulki: Latvijā ir daudz biznesa jomu, kurās latviski vispār nav terminoloģijas. – Kultūras Forums, 2007, 21.–28. decembris, Nr. 50 (288), 9.

Skujiņa Valentīna: Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija sešos gadu desmitos. – Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa. Rīga, Latvijas Zinātņu akadēmija, 6. sēj., Nr. 3, 2007, 4.–14.

Skujiņa Valentīna: Liec un brauc. – Diena, 2007, 7. augusts Nr. 182 (4922), 2.

Skujiņa Valentīna: «Mūsdienu latviešu valodas gramatika» un mūsdienas. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 65.–67.

Skujiņa Valentīna: Salikteņu formas izvēle un rakstība G. Manceļa vārdnīcā «Lettus» un krājumā «Phraseologia Lettica». – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 29.–30

Skujiņa Valentīna: Terminology Standards in the Aspect of Harmonization for International Term Database. – Terminoloģija, Nr. 13. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006 [2007], 17–32.

Skujiņa Valentīna: Vārds valodniecības termina funkcijā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 398.–405.

Skujiņa Valentīna, Ilziņa Ilze: Challenges of Latvian terminology in a multicultural society. – Current Trends in Terminology. International Conference hosted by Berzsényi Dániel College. 9–10 November, 2007. Szombathely (Hungary). Szombathely: Berzsényi Dániel College, 2007, 19.

Скватирс Екатерина: Русско-Ганзейские дипломатические акты как источник для этимологических решений. Krievu un Hanzas līgumu nozīme etimoloģijas uzdevumu risināšanā. Russisch-Hansische Vertragsurkunden als Quelle für etymologische Lösungen. – Latvijas Universitātes Raksti. 720. sējums. Valodniecība. Studia etymologica. Germano-balto-slavica. Scientific Papers University Latvia. Volume 720. Linguistics. Studia etymologica. Germano-balto-slavica. Galvenais red. Dr. habil. prof. Andrejs Veisbergs. Rīga: LU, 2007, 59–72.

Smiltēna Mudīte: Izsaukuma teikumi vācu-latviešu frazeoloģijas vārdnīcā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 406.–410.

Smiltēna Mudīte: Schwierigkeiten bei der Erstellung eines Phraseologiewörterbuhs Deutsch-Lettisch. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 214.–219.

Smiltneiece Gunta: Abreviatūras preses izdevumu virsrakstos. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 242.–248.

Sneibe Zaiga: Kas un kā aprūpē latviešu valodu. [Saruna ar LR IZM Valsts valodas politikas departamenta direktora vietnieci Zaigu Sneibi; pierakst. Volde-mārs Krustiņš, Aija Cālīte.] – Latvijas Avīze, 2007, 30. janvāris, Nr. 29 (2932), 5.

Stafecka Anna: High Latvian dialect: development trends in the past and present. – Acta humanitarica universitatis Saulenis. Mokslo darbai. T. 4. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007, 138–145.

Stafecka Anna: Latvian language in Siberia: a sociolinguistic aspect. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 115–116.

Stafecka Anna: Personība, valodnieks, latgaliētis (par Antonu Breidaku). – Humanitāro Zinātņu Vēstnesis. Daugavpils, Daugavpils Universitātes Humanitārā fakultāte, Nr. 11, 2007, 108.–114.

Stafecka Anna: Priekšvārds. Antons Breidaks (1932–2002). – Breidaks Antons: Darbu izlase 2 daļās. 1. daļa. Redakcijas komiteja Ilga Jansone, Anna Stafecka, Vilma Šaudiņa. Rīga: LU LVI, 2007, 7.–10.

Stafecka Anna: Sibīrijas latgaliešu valodas baltistikas kontekstā. – Baltu filoloģijas perspektīvas. Starptautiskā konference. Poznaņa, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 27.–28.

Stafecka Anna: Timofejevka (Sibīrija) latgaliešu nacionālās un reliģiskās identitātes apziņa. – Etniskums Eiropā: sociālpolitiskie un kultūras procesi, 2007. gada 24.–26. maijs Rēzekne. Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 2007, 24.

Stoikova Tatjana: Krievu valoda un tās kontakti ar latviešu valodu starpkaru periodā Latvijā: interferences. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 249.–254.

Strelēvica-Ošiņa Dace: Lingvistiskais preskriptīvisms Latvijas sabiedrībā: trūkumi un priekšrocības. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. 3. sēj. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 113.–135.

Strelēvica Dace: Valodas pūrisma tendences sabiedrībā: spriedzi maziņošs faktors starptautiskajās attiecībās. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 66.–67.

Stundžia Bonifaca: Anatolijus Nepokupnas. – Baltistica XLII (1) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 152–155.

Stundžia Bonifaca (recenzijos): Philip Baldi, Pietro U. Dini (eds.) Studies in Baltic and Indo-European linguistics. – Baltistica XLII (1) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 135–139.

Šalme Arvils: Jaunvārdi izklaides satura publicistikā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 255.–263.

Šalme Arvils: Latviešu valoda kā otrā valoda valodas atdzimšanas un izglītības pārmaiņu krustcelēs. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komiteja. Rīga: Zinātne, 2007, 336.–348.

Šalme Arvils: Termini «Eiropas kopīgās pamatnostādnes valodu apguvei: mācīšanās, mācīšana, novērtēšana» izdevumā latviešu valodā un latviešu lasītāja kompetence. – Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastātāmā un lietīšķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastātāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 79.–91.

Šaudiņa Vilma: Aizgūtie palīgvārdi un interjekcijas Lietuvas pierobežas sēlikiskajās izloksnēs. – Humanitāro Zinātņu Vēstnesis. Daugavpils Universitātes Humanitārā fakultāte, Nr. 11, 2007, 50.–56.

Šavlovska Dina: La détermination nominale en français et en letton: approche comparative dans une perspective. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Riga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 39.

Šavlovska Dina: Priekšstats par nominālu determināciju franču un latviešu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 411.–420.

Ščucka Anita: Neierastas substantīvu daudzskaitļa formas mūsdienu valodā. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 67.–69.

Ščucka Anita: Substantīva daudzskaitļa formu lietojums mūsdienu latviešu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 264.–273.

Strode Emīlija: Sprache und die interkulturelle Begegnung. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 365.–372.

Сырица Галина: О национально-культурной специфике концепта. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 373.–380.

Šķesters Jāzeps: Durch die Sprache und Ware gelangt die Welt bis Daugavpils. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 381.–390.

Šķilters Juris: Īpašvārdu semantika un latviešu valoda. – Karogs, 2007, Nr. 4, 82.–88.

Štrausa Ilze: Daži teksti onomastiskā skatījumā jeb kādas klases skolēnu personvārdi. – Tekstas: lingvistika ir poetika 15. Tarptautinēs moklinēs konferencijās medžiaga 2007 m. lapkričio 15 d. Programma ir pranešimū santraukos. Šiauliai: Šiauliū universiteto leidykla, 2007, 44.–46.

Štrausa Ilze: Dobeles senāko ielu nosaukumi laika ritumā. –<http://www.lki.lt.php/naujienos/TEZESVanago2007.pdf>.

Štrausa Ilze: Flora Dobeles rajona latviešu cilmes mājvārdos. – Ģeogrāfija. Ģeoloģija. Vides zinātne. Latvijas Universitātes 65. zinātniskā konference. Referātu tēzes. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 102.–104.

Štrausa Ilze: Names of the Oldest Streets in Dobele in the Course of Times. – <http://www.lki.lt.php/naujienos/TEZESVanago2007.pdf>.

Štrausa Ilze: Salikteni Ukru pagasta toponimijā. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 54.–64.

Štrausa Ilze: Ukru pagastā reģistrēto uzvārdu semantika. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 69.–73.

Štrausa Ilze: Ukru pagasta vietvārdi Latvijas Republikas satelītkartē «Ukri» (Mēroga 1 : 50000; Kartes Nr. 3214). – Ģeogrāfija. Ģeoloģija. Vides zinātne. Latvijas Universitātes 65. zinātniskā konference. Referātu tēzes. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 104.–106.

Štrausa Ilze: Ukru pagastā reģistrēto uzvārdu semantika. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 45.–83.

Šulce Dzintra: Problēmjaūtājumi pareizrūnā. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 274.–280.

Šulce Dzintra: Vecais Stenders – latviešu valodas leksikas bagātinātājs. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 31.

T.I.: Letonikas II kongress. 2007. gada 30.–31. oktobrī. – Zinātnes Vēstnesis, 2007, 5. nov., Nr. 18 (352), 1.–4.

Tālberga Ilga: Par LZA Lielo medaļu izcilajam valodniekam. LZA ārzemju loceklim profesoram Trevoram Fennelam (Austrālija). [Par Latvijas Zinātņu akad. ārzemju locekļa T. Fennela apbalvošanu ar Latvijas Zinātņu akad. Lielo medaļu par ieguldījumu latviešu vēsturiskās valodniecības attīstībā un latviešu val. pieminēkļu izdošanā un komentēšanā.] – Latvijas Vēstnesis, 2007, 17. janvāris, Nr. 10 (3586), 9.

Teilāne Inguna: Aizguvumi Nīcgales izlokšnes verbu sistēmā. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 65.–75.

Teilāne Inguna: Aizgūtie darbības vārdi Nīcgales izlokšnē: sociolingvistiskais aspekts. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saulē», 2007, 96.–103.

Tidriķe Laura: Jauniešu valodas izpētes aktualitātes pasaulē un Latvijā. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valod-

niecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 73.–74.

Tidriķe Laura: Sociālpolitisko procesu atspulgs jauniešu valodā. – Latvijas Avīze, 2007, 12. novembris, Nr. 309 (3212), 16.

Tidriķe Laura: *Šūle, mutere, fāteris...* Spuren der Germanismen in der lettischen Jugendsprache. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 121.

Timuška Agris: Izskatīto administratīvā pārkārta lietu skaits un to būtība laikā no 2000. gada 1. janvāra līdz 2006. gada 30. novembrim. 7. pielikums. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komiteja. Rīga: Zinātne, 2007, 512.–513.

Tūbele Sarmīte, Kauliņa Anda: Logopēda un psihologa sadarbības iespējas disleksijas gadījumā. – Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts. Bērnība. Zinātniskā red. Dr. paed. Daina Dzintere. Rīga: SIA Izglītības solī, 2007, 111.–119.

Turulina Olga: La relation d' appartenance en français, en russe et en letton. L'analyse discursive et des solutions didactiques. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15– 16th June, 2007, Riga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic–Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIPLV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 47.

Trumpa Anta: Daži vērojumi par krāsu adjektīvu izmantojumu latviešu toponīmijā. – <http://www.lki.lt..php/naujienos/TEZESVanago2007.pdf>.

Trumpa Anta: Latviešu un lietuviešu valodas īpašības vārdu semantisko pārmaiņu cēloņi. – Baltu filoloģija 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 87.–95.

Trumpa Anta: Latviešu valodas seno tekstu korpus un latviešu valodas vēsturiskā vārdnīca vārdu semantisko pārmaiņu izpētē. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 35.

Trumpa Anta: Lietuviešu *mañdras* cilmes un valodas kultūras aspektā. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 23.–30.

Trumpa Anta: Manche Beobachtungen über die Verwendung der Adjektive bei lettischer Toponyme. – <http://www.lki.lt.php/naujienos/TEZESVanago2007.pdf>.

Trumpa Anta: Vietvārdu materiāls dialektālo adjektīvu semantisko pārmaiņu izpētē. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 21.–27.

Trumpa Edmundas: Lietuvių ir latvių kalbų tarmių kirstymo kriterijai. – Baltu filologijas perspektīvas. Starptautiskā konference. Poznaņa, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 29.–30.

Trumpa Edmunds: Par zilbes intonācijām Rucavas izlokšnē. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 35.

Trumpa Edmunds: Par zilbes intonācijām Rucavas izlokšnē. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 83.–91.

Trumpa Edmunds: Pelesos šnektos izolietotie balsi savībās. – Baltu filoloģija 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 97.–112.

Trumpa Edmunds: Rišlios kalbos balsių spektrai (Pelesos šnektos duomenimis). – Acta Baltico-Slavica, (2006)2007, Nr. 30, 505–518.

Trūpa Sarmīte: Die Erhebung des lettischen Agens in deutschbaltischen Texten des 19. Jahrhunderts. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 121–122.

Urbanoviča Inta: Derivatīvā paronīmija un funkcionālie stili. – Tekstas: lingvistika ir poetika 15. Tarptautinēs moklīnēs konferencijās medžiaga 2007 m. lapkričio 15 d. Programma ir pranešimū santraukos. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007, 46.

Uzija Biruta: Verbalization of Mentality. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saulē», 2007, 402.–408.

Vaba Lembit (review): Laumane Benita: Smalki lija zelta lietus. Dabas parādību nosaukumi latviešu valodā, Liepāja, Liepājas Pedagoģiskā akadēmija, 2005, 415 S. – *Linguistica Uralica* XLIII. Tallin: Teaduste Akadēmija Kirjastus, 2007, 4.

Valdmanis Jānis: Cik maksā valoda. [Saruna ar VVA direktoru Jāni Valdmani par Eiropas Valodu dienu; pierakstījusi Kate Kļave.] – *Izglītība un Kultūra*, 2007, 4. oktobris, Nr. 37 (3052), 11.–12.

Valdmanis Jānis: Gādāsim par tekstu korpusu un vārdnīcā. [Saruna ar VVA direktoru Jāni Valdmani; pierakstījusi Dace Kokareviča.] – *Latvijas Avīze*, 2007, 26. februāris, Nr. 56 (2959), 16.

Valdmanis Jānis: «NATO sammits» valodas politikā. – [Saruna ar VVA direktoru Jāni Valdmani; pierakstījusi Dace Kokareviča.] – *Latvijas Avīze*, 2007, 12. novembris, Nr. 309 (3212), 16.

Valdmanis Jānis: Valsts valodas politikas stratēģija Baltijas valstu kontekstā. – *Latviešu valoda 15 neatkarības gados*. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komiteja. Rīga: Zinātne, 2007, 110.–116.

Valdmanis Jānis: Vārdnīcas sociolingvistiskā skatījumā un ne tikai. – *Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā*. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 75.

Valpētere Māra: Tekstveides īpatnības latviešu un norvēģu sarunvalodā. – *Valoda – 2007*. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 226.–232.

Valsts prezidents, pasniedzot Triju Zvaigžņu ordeņus, Viestura ordeņus un goda zīmes Rīgas pilī 11. nov. – Lāčplēša dienā. [Par apbalvotajiem sabiedriskajiem, mākslas, kultūras, medicīnas un zinātnes darbin. Mārtiņu Virsi, Viju Artmani, Dzintru Hiršu u. c.] – *Latvijas Vēstnesis*, 2007, 13. nov., Nr. 182 (3758), 30–31.

Vanags Pēteris: Agrīnā slāvu valodu ietekme baltu kristīgajā leksikā: kopīgais un atšķirīgais. – *Baltu filoloģijas perspektīvas*. Starptautiskā konference. Poznaņa, 11.–12.05.2007. Referātu tēzes. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2007, 30.–31.

Vanags Pēteris: Early Latvian christian lexics (11th–16th century): sources and types of borrowing. – *Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland*. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Pre-

sent. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 124–125.

Vanags Pēteris: Erstlinge Lettishen Drucks – Fīrekerā grafētika iespīestā veidā. – 43. Artura Ozola dienas konference. Alvilis Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība. Anotācija un tēzes. Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Rīga: LU, 2007, 37.

Vasiļjevs Andrejs: Jauno tehnoloģiju ietekme uz latviešu valodu. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komiteja. Rīga: Zinātne, 2007, 452.–461.

Vaskelienē Jolanta, Kvašytē Regina: Lietuvių ir latvių kalbų darybinių sinonimų stilistinės ypatybės. – Lietuvių ir latvių gretinamosios stilistikos klausimai. Lietuvių ir latvių sastatāmās stilistikas jautājumi. Sud. ir ats. red. R. Kvašytē. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006, 295–310.

Veidemane Ruta: Par valodu, valodniekiem un politiku. [Par R. Grīslis grāmatu «Spēkildze». Rīga. Antava, 2007.] – Kultūras Forums, 2007, 7.–14. decembris, Nr. 48 (286), 12.

Veisbergs Andrejs: Jaunvārdi un valodas attīstības virziens. – Baltu filoloģija 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 133.–140.

Veisbergs Andrejs: Iesākumā bija vārds jeb Bībeles izcelsmes frazeoloģija latviešu valodā (17.–21. gs.). – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā [galv. red. A. Veisbergs]. Valsts valodas komisija, 3. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 8.–31.

Veisbergs Andrejs: Jaunvārdi un valodas attīstības virzieni. – Baltu filoloģija 2007, Nr. XVI (1/2). Baltu valodniecības žurnāls. Red. Pēteris Vanags, redaktora vietnieki Lidija Leikuma, Edmunds Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 133.–140.

Veisbergs Andrejs: Ketčups, frī un hamburgeri. [Par angļu val. ietekmi uz latviešu val. kvalitāti.] – Latvijas Avīze, 2007, 12. marts, Nr. 70 (2973), 16.

Veisbergs Andrejs: Latvian kieli Neuvostoliitossa. – Miehittyetia Latvia. Helsinki: Rozentāls–seura, 2007, 134–153.

Veisbergs Andrejs: Latvian political metaphor. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 125.

Veisbergs Andrejs: Latvian proper names in English sources (A historical and synchronic glimpse). – Humanities and Social Sciences. Latvia. Latvia: Literary and Linguistic Studies 1(47), 2006, 36–55.

Veisbergs Andrejs: Latviešu politiskā metafora. – Akadēmiskā Dzīve. 44. rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 14.–20.

Veisbergs Andrejs: Latviešu politiskās metaforas. – Mūsdienu valoda mūsdienu sabiedrībā. Sociolingvistika un sinhronā valodniecība. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 134. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 76.–78.

Veisbergs Andrejs: Naida vārdi. – Diena, 2007, 27. aprīlis, Nr. 98 (4838), Kultūras Diena, Nr. 16 (103), 16.–17.

Veisbergs Andrejs: Nazi and Soviet dysphemism and euphemism in Latvian. – Baltic postcolonialism. Edited by Violeta Kelertas. Amsterdam; New York, NY: Editions Rodopi, 2006, 139.–164.

Veisbergs Andrejs: Occasional and systematic Shifts in word-formation and idiom use in Latvian as a result of translation. – Lexical Creativity, Texts and Contexts. Ed. Judith Munat. Vol. 58. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins. 2007, 239–263.

Veisbergs Andrejs: Priekšvārds. – Latviešu valoda – pastāvīgā un mainīgā. Galvenais red. Andrejs Veisbergs. Valsts valodas komisija, 3. Rīga: Valsts valodas komisija, 2007, 7.

Veisbergs Andrejs: Semantic aspects of reversal of a set of bilingual dictionaries. – Dictionary Visions, Research and Practice. Ed. by Henrik Gottlieb, Jens Erik Mogeson. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins 2007, 71–82.

Veisbergs Andrejs: The Latvian language in the 15 years since independence. – Latviešu valoda 15 neatkarības gados. Lingvistiskā situācija, attieksme, procesi, tendences. Valsts valodas komiteja. Rīga: Zinātne, 2007, 572.–587.

Veisbergs Andrejs: Valodas sargi un sargātāji. [Saruna ar Valsts valodas komisijas priekšsēdētāju, LU profesoru Andreju Veisbergu; interv. Inta Kārklīņa.] – Karogs, 2007, Nr. 1, 177.–183.

Veisbergs Andrejs, Joma Daiga: Ar pašcieņu par savas valodas tiesībām. [Intervija ar Andreju Veisbergu un Daigu Jomu, pierakst. Dace Kokareviča.] – Latvijas Avīze, 2007, 22. janvāris, Nr. 21 (2924), 16.

Vijups Armands: Heraldika – latviešu valodas ilustrētā vārdnīca. [I. Lancmanis. Heraldika. Rīga: Neputns, 2007.] – Kultūras Forums, 2007, 3.–10. augusts, Nr. 30 (270), 3.

Veisbergs Andrejs, Stankevičienē Laimutē: Translating humour in H. Fielding's novel «Bridget Jones's Diary» (a Contrastive study of Lithuanian and Latvian). – Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV.

Ed. A. Veisbergs. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 92–114.

Venckutė Regina (recenzijos): Navicula literarum Balticarum. Philologische Baltikum-Studien für Jochen D. Range. – Baltistica XLII (2) 2007. Vilnius: Vilniaus instituto leidykla, 2007, 297–302.

Vingre Inta: Farben in der Metaphorik der Emotion «Wut». – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 513.–518.

Viķe-Freiberga Vaira: Runa Valsts valodas komisijā, atverot monogrāfiju «Latviešu valoda 15 neatkarības gados», Rīgas pilī 10. maijā. – Latvijas Vēstnesis, 2007, 11. maijs, Nr. 76 (3652), 36.

Vulāne Anna: Deminutīvs bērna emocionālajā pieredzē. – Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts. *Bērniņa*. Zinātniskā red. Dr. paed. Daina Dzintere. Rīga: SIA Izglītības solī, 2007, 79.–92.

Vulāne Anna: *Ļaužu valodas* – būtisks latviešu pasaulinas komponents. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социоллингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 13–15.

Zagdanьska Jadviga: Народные гадания староверов Латвии в зеркале языка и культуры. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 136.–143.

Zariņa Ilze: Kam domātas lietošanas instrukcijas – sievietēm vai vīriešiem? – Contrastive and Applied Linguistics. Research papers, XIV. Ed. A. Veisbergs. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Zinātniskie raksti, XIV. A. Veisberga redakcijā. Rīga: Moderno valodu fakultāte, Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2007, 115.–122.

Zariņa Ilze: Salikteņu lietojums un to tulkošanas iespējas sadzīves tehnikas lietošanas instrukcijās vācu un latviešu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 421.–429.

Zeidaks Andris: Latviešu valodas tīrības saplākums kopš okupācijas sākuma. – Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos. 2007. gada 14. aprīļa valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 18.–27.

Zimņika Vera: Neue landeskundliche Erfahrungen am Beispiel einer Studienreise nach Deutschland. – Valoda – 2007. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», 2007, 416.–422.

Zīriņa Tija: Pirkstu rotaļas latviešu tautasdziesmās kā runas prasmju aktivizētājas mazbērnu vecumā. – Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts. Bērniība. Zinātniskā red. Dr. paed. Daina Dzintere. Rīga: SIA Izglītības soļi, 2007, 37.–42.

Zuicena Ieva: Dažas terminu atveides problēmas «Eiropas kopīgo pamatnostādņu» tulkojumā. – Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context. 15–16th June, 2007, Rīga, Latvia. Conference programme and proceedings. International Nordic-Baltic Region (NBR). Conference of the World Federation of Language Teacher Associations (FIP-LV). Rīga: Rīgas Ekonomikas augstskola, 2007, 51.

Zuicena Ieva: Latvian Explanatory Dictionaries – Past and Present. – Die Baltische Region zwischen Deutschland und Russland. Abhängigkeit und Unabhängigkeit in Vergangenheit und Gegenwart. 7. Konferenz für Baltische Studien in Europa. The Baltic Region between Germany and Russia. Dependence and Independence in Past and Present. 7th Conference on Baltic Studies in Europa. Nordost-Institut Lüneburg, Germany June 8–10, 2007. Lüneburg, 2007, 131.

Zuicena Ieva: Latviešu valodas skaidrojošās vārdnīcas. – Linguistica Lettica 16. Latviešu valodas institūta žurnāls. Numura red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 115.–124.

Zuicena Ieva: Leksikogrāfija. (Šķirkļis.) – Latvijas enciklopēdija. Rīga: V. Belakoņa izdevniecība, 2007, 89.

Zuicena Ieva: Leksēmu *gausa*, *gauss*, *gausīgs*, *gausināt* semantika un tās pārmaiņas latviešu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 11. Liepāja: LiePA, 2007, 92.–96.

Zuicena Ieva: Mūsu dzimtā svešvaloda. [Par latviešu val. apdraudētību, saruna ar Latvijas Universitātes Latviešu val. inst. vadošo pētnieci Ievu Zuicenu; pie-rakst. A. Dāboliņš.] – Republika.lv., 2007, 30. marts–4. aprīlis, Nr. 13, [16.]–19.

Zuicena Ieva: Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca (elektroniskā versija) – realitāte un iespējas. – Материалы XXXVI международной филологической конференции. Выпуск 1. Секция баллистики. Балтийские языки: психолингвистика, социолингвистика, компьютерная лингвистика. Тезисы докладов. 5–6 марта 2007 г. Санкт-Петербург. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2007, 26.

=====

Zuicena Ieva: Valsts valodas prasmes atestācijas nozīme latviešu valodas kā valsts valodas atjaunošanā un nostiprināšana. – Kas valda valodu, valdu prātu. Latviešu valoda okupāciju apstākļos. 2007. gada 14. aprīļa valodas konferences referātu materiāli. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2007, 61.–68.

Župerka Kazimieras, Kvašytė Regina: Nuosakų formų konkurencija latvių ir lietuvių kalbose. – Lietuvių ir latvių gretinamosios stilistikos klausimai. Lietuvių un latviešu sastatāmās stilistikas jautājumi. Sud. ir ats. red. R. Kvašytė. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006, 311–329.

ZIŅAS PAR AUTORIEM

Laimute BALODE (1954) – *Dr. philol.*, LU Latviešu valodas institūta pētniece

Ansis Ataols BĒRZIŅŠ (1975) – LU Matemātikas un informātikas institūta doktorants

Brigita BUŠMANE (1939) – *Dr. habil. philol.*, LU Latviešu valodas institūta vadošā pētniece

Ojārs BUŠS (1944) – *Dr. habil. philol.*, LU Latviešu valodas institūta vadošais pētnieks, direktora vietnieks

Juris GRIGORJEVS (1966) – *Dr. philol.*, LU Latviešu valodas institūta pētnieks

Dite LIEPA (1964) – *Mg. philol.*, LU Latviešu valodas institūta asistente

Ilga MIGLA (1962) – *Dr. philol.*, LU Latviešu valodas institūta pētniece

Daina NĪTIŅA (1942) – *Dr. habil. philol.*, LU Latviešu valodas institūta vadošā pētniece

Kornēlija POKROTNIECE (1950) – *Dr. philol.*, LU Latviešu valodas institūta pētniece

Valentīna SKUJIŅA (1937) – *Dr. habil. philol.*, LU Latviešu valodas institūta vadošā pētniece

Gunta SMILTNIECE (1943) – *Dr. philol.*, Liepājas Universitātes asociētā profesore

Ojārs SPĀRĪTIS (1955) – Latvijas Mākslas akadēmijas profesors

Imants ŠMIDEBERGS (1946) – *Dr. philol.*, LU Latviešu valodas institūta pētnieks

Andrejs VEISBERGS (1960) – *Dr. philol.*, LU Moderno valodu fakultātes profesors

LINGUISTICA LETTICA 17
Salikts: LU Latviešu valodas institūtā
Iespiests: SIA «Madonas poligrāfists»
Metiens: 500 eks.